

BALKÁN-KRONOLÓGIA

III.

Válság és háború, 1919–1945

PUBLICATIONS OF THE BULGARIAN–HUNGARIAN HISTORY COMMISSION

10.

A MAGYAR–BOLGÁR TÖRTÉNÉSZ VEGYES BIZOTTSÁG KIADVÁNYAI

ИЗДАНИЯ НА БЪЛГАРО–УНГАРСКАТА ИСТОРИЧЕСКА КОМИСИЯ

PUBLICATIONS OF THE BULGARIAN–HUNGARIAN HISTORY COMMISSION

10.

BALKÁN-KRONOLÓGIA

III.

Válság és háború, 1919–1945

Szerkesztette:

Bagdi Róbert – Demeter Gábor – Bíró László – Zahorán Csaba

Írták:

Nemzetközi események – Demeter Gábor, Juhász József

Bulgária – Demeter Gábor, Penka Peykovska

Görögország – Balogh Ádám, Bíró László, Demeter Gábor

Albánia – Bíró László, Csaplár-Degovics Krisztián

Jugoszlávia – Bíró László, Juhász József

Románia – Zahorán Csaba

Institut za Istoricheski Izsledvaniya – Balgarska Akademiya na Naukite
Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

Budapest–Szófia

2022

A kötet megjelenését

a „Tudás, tájkép, nemzet és birodalom. A tájkép megismerésének és átalakításának gyakorlatai

Magyarországon és a Balkánon, 1850–1945” című,

FK 128 978 sz. NKFIH projekt támogatta.

A kötet

Integráció és dezintegráció Délkelet-Európában a 17–21. században

Integration and Disintegration in Central and Southeast Europe, 17th–21st Centuries

(Economy, Policy, Culture)

című bolgár–magyar akadémiai mobilitási projekt keretében valósult meg.

© Bagdi Róbert, Balogh Ádám, Bíró László, Csaplár-Degovics Krisztián,

Demeter Gábor, Juhász József, Penka Peykovska, Zahorán Csaba

© Institut za Istoricheski Izsledvaniya – Balgarska Akademiya na Naukite

© Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

MTA Kiváló Kutatóhely

Felelős szerkesztő / lektorálta: Hornyák Árpád és Penka Peykovska

ISBN 978-963-416-312-1

978-954-2903-47-5

ISSN 2535-0757

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	6
A Párizs környéki békéktől a lausanne-i békeszerződésig. Az új rend kialakulása...	7
A lausanne-i békeszerződéstől az első Balkán-konferenciáig. Francia–olasz rivalizálás.....	43
Az első Balkán-konferenciától a Marita-tervig. Kísérletek a balkáni összefogásra, erősödő német és olasz behatolás.....	76
A Marita-tervtől a párizsi békeszerződésig. Megszállás, ellenállás, érdekszféramegállapodások	129

ELŐSZÓ

A Balkán-kronológia harmadik kötetét tartja kezében az olvasó. A 2020-ban megjelent első rész 1700 és 1878 között követi nyomon az eseményeket országok, régiók szerinti bontásban, a második rész pedig az 1879–1918 közötti eseményeket tárgyalja. E kötet alapjául is az OTKA 69 173-as, „A Balkán a múlt és a jelen között – magyar szemmel” című pályázata során Szász Zoltán és Glatz Ferenc vezetésével, Zahorán Csaba szerkesztésében készült anyag szolgált,¹ amelyet – mind területi szempontból, mind tartalmát illetően – jelentős mértékben kibővítettük.

Kronológiánk kapaszkodót kíván nyújtani az események forgatagában történő tájékozódáshoz, illetve a történelmi folyamatok értelmezéséhez, hiszen a Balkán-félsziget és közvetlen környezete igen mozgalmas háromszáz évet tudhat maga mögött. Hasonló részletességű párhuzamos kronológia magyarul – de világnyelveken sem – született:² próbálkozásunk esetében nehézséget elsősorban az eltérő időszámítási rendszerek közötti navigáció okozott, illetve hogy az elérhető nemzeti kronológiák más-más eseményeket tartanak meghatározónak, gyakran különböző, olykor egészen ellentétes módon értelmezve azokat.

Az eseménytár a félsziget népeinek, országainak politika- és kultúrtörténete mellett közvetlen környezetének és a térség sorsában érintett hatalmak, birodalmak bel- és külpolitikai eseményeit is bemutatja. A tájékozódást segíti a különböző népekhez tartozó események eltérő színekkel jelölése, a fontosabb események értelmező leírása, az előre- és visszautalások sokasága, a személynevek, fogalmak szerepeltetése.

Sötét kiemelést kaptak a nemzetközi események, kurziváltak a görög történelemmel kapcsolatos események, félkövér betűtípussal szedettek a bolgár vonatkozású történések, a román történelemhez kapcsolódó események félkövér, de sötét betűszínnel kerültek megjelenítésre, míg a szerb, horvát, szlovén, macedón, bosnyák és montenegrói kronológia sötét háttérkiemelést kapott, az albán vonatkozású események pedig normál betűtípussal vannak szedve.

A kiadvány online hozzáférhetőségének biztosítását abban a reményben határoztuk el, hogy – mivel a kötetben hely- és névmutató szándékosan nincs – az segíthet a személy- és helynevek keresésében. Problémát jelenthet a keresés során a sok névvariáns: ugyanazon személy vagy település neve ugyanis nagy differenciákat mutathat a különböző átírások során (Isztambul – Konstantinápoly, Montenegró – Crna Gora; Velesz – Veles, Jászvásár – Iași; Monastir – Monasztir – Manastir; Skopje – Szkopje – Üsküb; Durazzo – Durrës – Drač; Vlora – Vlorë – Valona; Gjakova – Gjakovë – Đakovica – Djakovica – Yakova, Ipek – Peć – Pejë stb.). Ezért a keresés során fokozott figyelemmel kell eljárni.

A szerkesztők

¹ Online elérhető: https://www.academia.edu/1887483/Balk%C3%A1n_kronol%C3%B3gia_1878_2007_.

² A tágabb térségre vonatkozóan a legjobb, magyar nyelven elérhető eseménytár még mindig a Pándi Lajos-féle Köztes-Európa kronológia, <https://pandi.adatbank.transindex.ro/>.

A Párizs környéki békétől a lausanne-i békeszerződésig Az új rend kialakulása

1919. január 1. Törvényt fogadnak el, miszerint egyesítik a naptárakat a Szerb–Horvát–Szlovén (SZHSZ) Királyságban: bevezetik a Gergely-naptárat.

1919. január 8. Az erdélyi Szász Nemzeti Tanács és a központi választmány gyűlése a már román ellenőrzés alatt lévő Medgyesen üdvözli Erdély Romániával való egyesülését. Ezt követően a határozatukat átadják a Nagyszébenben működő román Kormányzótanácsnak.

1919. január 18. Párizsban ünnepélyesen megnyitják a békekonferenciát.

A román küldöttség vezetője Ion I. C. Brătianu nemzeti liberális pártvezér, Románia miniszterelnöke, a delegáció tagjai között van Alexandru Vaida-Voevod erdélyi politikus is. Brătianu február 1-jén mutatja be a konferencia plénuma előtt Románia háborús érdemeit és ismerteti országa igényeit.

Az albán delegációt február 12-én hallgatják meg. Az albán igények: Albánia szuverenitásának visszaállítása, valamint a berlini kongresszuson (1878) és a londoni konferencián (1913) más államoknak ítélt albán területek „visszakapása”.

1919. január 18. Moszkvában Krasztyo Rakovszki vezetésével megalakul a bolgár kommunisták Központi Bizottsága (moszkoviták).

1919. február 3. A Horvát Parasztpárt vezetőségének gyűlésén elhatározzák, hogy memorandummal fordulnak a párizsi békekonferenciához, amelyben kérik a horvátok önrendelkezési jogának biztosítását.

1919. február 7. Az Amerikai Egyesült Államok elsőként a világon hivatalosan elismeri a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot.

1919. február 7. Megérkeznek az olasz csapatok Galatába (Konstantinápolyba). A francia és angol egységek már 1918. november 12–13. óta ott állomásoztak. Február 10-én három zónára osztják a várost. Végül a lausanne-i szerződés (1923. július 24.) vet véget a nemzetközi ellenőrzésnek.

1919. február 15. Szarajevóban szerbiai (Önálló Radikális Párt, Nemzeti Párt, Haladó Párt) és horvátországi (Szerb–Horvát Koalíció) polgári pártok egyesülésével megalakul a Jugoszláv Demokrata Párt (DS). Első elnöke Ljubomir Davidović. Február 17-én – szintén

Szarajevóban – megalakul a Jugoszláv Muszlim Szervezet (JMO), amely az iszlám vallás védelmét, a muszlimok (bosnyákok) kulturális autonómiáját, valamint a bosnyák birtokosok képviselőit tűzi ki célul.

1919. február 21. Bulgáriában törvényt hoznak a háborúban szerzett vagyon és haszon megadóztatásáról.

1919. február 25. Kihirdetik az *Előzetes rendelkezések az agrárreform előkészítéséhez* nevű kormányhatározatot, mely eltöröli a feudális személyi függőségi viszonyt és a „jobbágyrendszert” Bosznia-Hercegovinában, Montenegróban, Dél-Szerbiában, valamint rendelkezik a fölbirtoktulajdon maximumáról, a 100–500 hektár feletti birtokok kisajátításáról.

1919. február Várnában 1921-ig működő, dobrudzsai eredetű kommunista szervezet rendezkedik be.

1919. március 1. Összeül a szerb–horvát–szlovén állam ideiglenes parlamentje (Szerbia 84, Horvátország 60, Bosznia-Hercegovina 42, Szlovénia 32, Vajdaság 24, Dalmácia 12, Montenegró 12, Isztria 4 képviselőjével).

1919. március 1. A Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) párizsi beadványa kéri a wilsoni elvek figyelembevételét Macedónia sorsát illetően. Március 9-én a VMRO újjáalakul, és az autonómia, illetve egy balkáni föderáció mellett tesz hitet. A macedóniaiak 19 ezer családfő aláírásával petíciót nyújtanak be március 31-én, hogy részt vehessenek a béketárgyalásokon, illetve kérik az antantot egész Macedónia megszállására. Márciusban újjáalakul a Központi Dobrudzsai Forradalmi Szervezet is Petar Vicsev vezetésével.

1919. március 2–6. Moszkvában, a kommunista és szociáldemokrata pártok konferenciáján megalakul a III. Kommunista Internacionálé (Komintern). A kommunista világszervezet határozata kimondja egy, a Balkán délszláv nemzeteknek népi konföderatív berendezkedésén alapuló Balkáni Szocialista Föderatív Szovjet Köztársaság megalakításának szükségességét. A Komintern létrehozásához Cristian Racovski, a Romániai Szocialista Párt Végrehajtó Bizottságának tagja is csatlakozik.

1919. március 8. A Horvát Népi Parasztpárt nyilatkozatot ad ki, miszerint a horvát polgárok nem ismerik el a szerb–horvát–szlovén államot a Karađorđević-dinasztia jogára alatt, mivel az a horvát parlament beleegyezése nélkül jött létre.

1919. március 18. Románia egész területén bevezetik a Gergely-naptár használatát (április 1-jével, amely így április 14. lesz).

1919. március 19. Miután a román csapatok február végén megkapták az antanthatalmak felhatalmazását, hogy előrenyomulhatnak a Szatmárnémeti–Nagyvárad–Arad-vonalig, az antant budapesti katonai missziójának vezetője, Ferdinand Vix alezredes átadja a magyar kormánynak az új demarkációs vonalat ismertető jegyzéket. A magyar kormány azonban nem hajlandó elfogadni a jegyzéket, és lemond a szociáldemokraták javára. A szociáldemokratákkal egyesülő Magyarországi Kommunista Párt március 21-én kikiáltja a szovjet mintát követő tanácsköztársaságot. Noha a Magyarországi Tanácsköztársaság vezetői kijelentik, hogy nem állnak a területi integritás alapján, a román és a csehszlovák fronton hamarosan kiújulnak az összecsapások.

1919. március 25. A párizsi békekonferencia Legfelsőbb Tanácsának ülésén Georges Clemenceau francia miniszterelnök azt javasolja, hogy az Anton Gyenyikin vezette déli fehér (orosz) hadseregnek küldendő hadiszállítmányt a román hadsereg kapja meg.

1919. április 1. A romániai Iași-ban megjelenik a *Társadalmi Reform és Tudomány Tára* nevű lap. A Dimitrie Gusti kezdeményezésére indított társadalomtudományi, közgazdasági és kulturális folyóirat később a Román Társadalmi Intézet, majd a Szociológiai Társaságok és Intézetek Nemzetközi Szövetségének lapjaként jelenik meg.

1919. április 6–8. **Nikola Harlakov bolgár radikális szociáldemokrata vezető párttársaival korábban kilépve a Bolgár Szociáldemokrata Munkáspártból Szófiában megalapítja a Bolgár Kommunista Munkáspártot.**

1919. április 12. Bulgáriában törvény születik az állami hivatalnokok 1912. szeptember 17. után szerzett „bizonytalan eredetű” vagyonának elkobzásáról. Három nap múlva a cár feloszlatja az országgyűlést.

1919. április közepe Az albán kormány a párizsi békekonferenciához címzett memorandumában kéri, hogy csatoljanak Albániához több albánlakta területet: Montenegró keleti részét, valamint koszovói és macedóniai területeket, nagyobb városokkal (Pristina, Peć, Kosovska Mitrovica, Tetovo, Debar stb.), továbbá az Ohridi-tótól délre eső régiót.

1919. április 15. Megalakul a Jugoszláv Labdarúgó-szövetség. 1921-től a FIFA tagja.

1919. április 16. Megindul a Magyarországi Tanácsköztársaság elleni román támadás az Erdélyi-szigethegységben. A támadás célja a Vix-jegyzékben kijelölt demarkációs vonal elérése, illetve a román területi követelések érvényesítése. A Tiszántúl elfoglalása után a román egységek megállnak a Tiszánál, ahol nyárig áll a front.

1919. április 20–23. A baloldali szocialista irányultságú pártok egyesülési kongresszusán létrehozzák a Jugoszláv Szocialista Munkáspártot (kommunisták). A kongresszus kimondja, hogy a párt csatlakozik a Kommunista Internacionáléhoz.

1919. április 24. Bulgáriában, miután az antant (Paul Chrétien tábornok) nyomására Nikola Musanov belügyminiszter feloszlatja az agrárszocialista parasztpárt kongresszusát, a három parasztpárti (Bolgár Földműves Szövetség) miniszter lemondásával széthull a kormány, de május 7-én az antant nyomására újra Teodor Teodorov kap megbízást.

1919. április 28. A versailles-i békekonferencia plenáris ülése jóváhagyja a Nemzetek Szövetségének (Népszövetség) alapszabályát. A békeszerződés részét képező dokumentumot június 28-án írják alá.

1919. április 30. Terjed a kolerajárvány Bulgáriában. A kinin forgalmazása állami monopólium lesz.

1919. május 1. A szövetséges és társult hatalmak a párizsi békekonferencián elismerik a szerb–horvát–szlovén államot.

1919. május 15. Görög csapatok szállnak partra Szmirnában (Izmir), ezzel meg-kezdődik a görög–török háború, annak ellenére, hogy 1914–1920 között a katonai kiadások elérték az 1,5 milliárd drakhmát, ami közel azonos az egy év alatti nemzeti össztermék értékével. Szintén május 15-én a görögök csapatokat küldenek Ukrajnába a Vörös Hadsereg ellen az antant kérésére. A görög egységek nem fordítják meg a háborút, de az antant cserébe elismeri Görögország igényét Kis-Ázsiára.

1919. május 18. A Négyek Tanácsa (a győztes nagyhatalmak vezető politikusai: az amerikai Woodrow Wilson, a brit David Lloyd George, a francia Georges Clemenceau és az olasz Vittorio Orlando) a párizsi békekonferencián megállapítja a délszláv és a magyar állam közötti határokat.

1919. május 25. Romániában általános sztrájkba lépnek a Román Államvasutak alkalmazottai. A sztrájk június 16-ig tart.

1919. május 25. Bulgáriában a tesznyák szociáldemokraták kongresszusán a bolsevik irány győzedelmeskedik, a párt felveszi a Bolgár Kommunista Párt (BKP) nevet, és megkezdi félkatonai egységei megszervezését.

1919. május 28. A Romániában született zsidók megkapják a román állampolgárságot. A zsidók egyenjogúsítása a dunai fejedelemségekben és Romániában a 19. század közepe óta tartó folyamat volt, ami főképp nemzetközi nyomásra ment végbe.

1919. május 29. A bolgár kormány jegyzékben szólítja fel az antantot népszavazás kiírására minden vitatott balkáni területen. Másnap a macedóniaiak (zömmel exarchista bolgárok) követelik az önálló Macedónia megteremtését.

1919. június 1. Nagy-Britannia hivatalosan elismeri a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot, majd 4-én Franciaország is.

1919. június 6. A délszláv csapatok elfoglalják Klagenfurtot és környékét. Később az antanthatalmak nyomására a terület egy részéről (az úgynevezett „B zónából”) kivonulnak, másik részén (az „A zónában”) pedig a saint-germaini békeszerződés határozatainak megfelelően népszavazást tartanak a hovatartozásról.

1919. június 27. A bolgár cár ukázban rendeli el a nyolcórás munkanap bevezetését.

1919. június 27. – július 4. Ajdini csata, a görög erők betörnek Anatóliába.

1919. június 28. Versailles-ban aláírják az antanthatalmak és Németország közötti békeszerződést és a Népszövetség alapszabályát. Az Oszmán Birodalomból leválasztott területekből és az egykori német gyarmatokból mandátumokat hoznak létre. A békeszerződés hatálytalanítja a Romániával kötött 1918. május 7-i bukaresti békét, a dunai hajózás vonatkozásában fenntartja az Európai Duna Bizottságot, a Brăila és a tenger közötti szakaszra pedig létrehozza a Nemzetközi Duna Bizottságot. Ion I. C. Brătianu román miniszterelnök aláírja a békeszerződést, amelyet Románia 1920. szeptember 14-én ratifikál.

1919. július 19. Teodor Teodorov bolgár miniszterelnök elutazik a párizsi béketárgyalásokra.

1919. július 23. Megalapítják a ljubljanaei egyetemet.

1919. július 29. *Az Albániát felosztó titkos olasz–görög szerződés (Venizelosz–Tittoni-egyezmény) Görögországnak juttatja az albániai Észak-Epiruszt, továbbá Trákia egészét, Görögország pedig támogatja az olasz igényt Vlorára és a maradék Albánia fölötti védnökségre, az olaszok Rodosz kivételével Görögországnak ígérik a Dodekanézosz szigetcsoportot, ha Nagy-Britannia átadja Ciprust.*

1919. július 29. A francia és a brit kormány hozzájárul, hogy egy Olaszországgal kötendő területi egyezmény keretében Szerbia anektálja Észak-Albániát, Wilson amerikai elnök azonban ellenzi az alkukat.

1919. augusztus 4. A magyar Vörös Hadsereg sikertelen július 20–26-i offenzíváját követően a román hadsereg ellentámadásba megy át és bevonul Budapestre. A Magyarországi Tanácsköztársaság megbukik, a románok pedig fokozatosan megszállják Magyarország középső területeit, északon és nyugaton egészen a Miskolc–Győr–Veszprém-vonalig. Budapestet november 13-án, a Tiszántúlt pedig 1920 márciusában ürítik ki a román csapatok.

1919. augusztus 10. Miután a román hatóságok átveszik a Bánság keleti felének a közigazgatását, a Temesváron összegyűlt több tízezer román és a nemzetiségek képviselői megünneplik a Bánság csatlakozását Romániához. Ugyanaznap a Sváb Néppárt és számos bánsági sváb falu képviselői állást foglalnak az egész Bánság Romániához való csatolása mellett, határozatukat pedig benyújtják az erdélyi Kormányzótanácshoz. Noha az 1916-os bukaresti szerződés Romániának ígérte a Bánság egész területét, annak egy részére Szerbia is igényt tartott, így a vegyes lakosságú (román–német–szerb–magyar) régióért éles versengés folyt a két ország között. A svábok nyilatkozata – a szászok 1919. januári medgyesi gyűléséhez hasonlóan – a román igényeket volt hivatott legitimálni, egyúttal pedig jelezte a németek új körülményekhez gyorsan alkalmazkodó politikáját.

1919. augusztus 16. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban megalakul Ljubomir Davidović (Demokrata Párt) kormánya (1919. október 18-ig marad hivatalban, majd ismét Davidović alakít kormányt).

1919. augusztus 17. A bulgáriai parlamenti választásokon a Bolgár Földműves Szövetség a szavazatok 28%-ával győz, és 85 mandátumot szerez, a 18%-ot, 47 helyet elérő kommunista párt előtt. A sirokista szociáldemokraták 38 képviselői helyet kapnak, a demokraták 28, a nemzetiek 19, a haladó liberálisok 8 mandátumhoz jutnak. Vasil Radoszlavov volt pártja és sztambolovista szövetségesei összesen 3 helyet szereznek.

1919. augusztus 22. Az antant beengedi a román hadsereget Dél-Dobrudzsába.

1919. szeptember 10. A győztes antanthatalmak megkötik Ausztriával a saint-germaini békét. Ennek nyomán Ausztria területe negyedére csökken (84 ezer km²-re), Bukovina Romániához, Trieszt, Isztria, Zára és a dalmáciai szigetek nagyobb része Olaszországhoz, Alsó-Stájerország egy része, Karintia egy része, Krajna egy része, Dalmácia szárazföldi része, Horvátország és Bosznia-Hercegovina a délszláv államhoz kerül. A békeszerződés az utódállamokat, így a szerb–horvát–szlovén államot is kötelezi a kisebbségek jogainak védelmére. Ezen passzusok aláírást a délszláv állam képviselői ekkor megtagadják, és csak utólag, 1919. november 26-án írják alá a szerződést, és december 5-én ideiglenes törvényként lépnek életbe a kisebbségekre vonatkozó kitételek. A dokumentumot Ion I. C. Brătianu román miniszterelnök sem hajlandó aláírni, mivel a – csak az „új államokra” vonatkozó – kisebbségvédelmi szerződést Románia szuverenitása megsértéseként és a belügyeibe való beavatkozásként értékeli. Brătianu ezért szeptember 27-én távozik a békekonferenciáról, majd kormányfői tisztségéről is lemond.

1919. szeptember 12. Gabrielle D’Annunzio olasz költő legionáriusaival bevonul Fiumébe, amelyre Olaszország és a délszláv állam egyaránt igényt tart.

1919. szeptember 12. Kolozsvárott a Ferenc József Egyetem átvételével létrehozzák a kolozsvári román egyetemet. Az erdélyi Kormányzótanács dekrétumokat bocsát ki a földreformról és az általános választójogról a Magyarországtól elcsatolt területeken.

1919. szeptember 19. Bulgária megkapja a békeszerződési feltételeket. 25 napja van rá, hogy érdemben válaszoljon, amit még 10 nappal meghosszabbítanak a kormányalakítás miatt.

1919. szeptember 27. Ion I. C. Brătianu román miniszterelnök lemondása után Arthur Văitoianu tábornok alakít kormányt. Az új kormány elsődleges feladata a parlamenti választások lebonyolítása lesz, a tábornok mögött ugyanakkor továbbra is a Brătianu vezette Nemzeti Liberális Párt áll.

1919. október 1. A bukovinai czernowitzi (Cernăuți) német egyetem román egyetemmé alakul át.

1919. október 6. A Bolgár Földműves Szövetség vezetője, Alekszandar Sztambolijszki lesz az új bolgár kormányfő. A kormánykoalíció tagja a Nemzeti Párt és a Haladó Liberális Párt is.

1919. október 13–14. A Romániai Szocialista Párt bukaresti rendkívüli kongresszusa kimondja a választásoktól való távolmaradást, és általános sztrájkot szervez. A párt vezetésébe erdélyi és bukovinai szociáldemokraták is bekerülnek.

1919. október 13–14. Bulgária kiüríti az Égei-tenger partját, a görögök elfoglalják Xanthit, a többi terület az antant megszállása alá kerül.

1919. november 2–9. Romániában megtartják az első parlamenti választásokat az általános választójog alapján. A választásokból az újonnan Romániához került tartományok pártjai (az erdélyi Román Nemzeti Párt, a Besszarábiai Parasztpárt és a Bukovinai Demokrata Uniópárt) kerülnek ki győztesen. Mivel azonban az egyik formáció sem szerzi meg a többséget, öt párt és több kisebb csoportosulás szövetségéből (Román Nemzeti Párt, Parasztpárt, Besszarábiai Parasztpárt, Nacionalista Demokrata Párt, Demokrata Uniópárt) november 24-én létrejön a Parlamenti Blokk.

1919. november 4. Bulgáriában a parasztpárti kormányzat letartóztat 200 liberális vezetőt a háború elvesztése miatt („második nemzeti katasztrófa” – az első az 1913-as vereség volt), de Todor Alekszandrov, a VMRO (IMRO) vezetője elmenekül.

1919. november 6. Segesváron Rudolf Brandsch vezetésével megalakul a romániai szászokat és svábokat tömörítő Romániai Német Párt (Deutsche Partei in Rumänien).

1919. november 16. Plovdiv vidékén megalakul a Vacsa szindikátus, az egyik első energetikai vállalat Bulgáriában.

1919. november 27. Neuilly-ben aláírják a bolgár békeszerződést. A békeszerződés megerősíti Macedónia 1913-as felosztását. A Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatolják a Timok keleti partját, Caribrod és Boszilegrad környékét, valamint a sztrumicai kiszögelést (Pirini-Macedóniából). Az égei-tengeri bolgár korridor Görögország kezére jut, emellett bolgár–görög lakosságcsere-egyezmény születik Égei-Macedónia és a Fekete-tenger vonatkozásában. Megerősítik, hogy Dobrudzsa Romániáé. A hadsereg létszámát 25 ezer főre korlátozzák, Bulgáriát pedig 450 millió dollár jóvátételre kötelezik.

1919. november 30. A parasztság fő megélhetési forrásaként szolgáló és jelentős költségvetési bevételeket produkáló gabonakivitel és gabonakereskedelem állami monopólium lesz Bulgáriában.

1919. december 1. Bukarestben leteszi az esküt az erdélyi Alexandru Vaida-Voevod vezette kormány (a „Parlamenti Blokk kormánya”).

1919. december 7. Megváltozik a választójogi törvény Bulgáriában: a szavazás nem jog, hanem kötelesség, ami a passzív vidéki választókat is aktivizálja. Így a helyhatósági választásokat is a parasztpárt nyeri.

1919. december 10. Románia képviselői – hosszas huzavona után és a nagyhatalmak nyomására – aláírják a békeszerződést Ausztriával (december 9-i dátummal), illetve a romániai nemzeti és vallási kisebbségek jogait garantáló kisebbségvédelmi szerződést, valamint a bolgár békeszerződést.

1919. december 17. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság kormánya hivatalos álláspontot juttat el a párizsi békekonferenciához, miszerint Albániának vagy függetlenséget, vagy autonómiát kell adni. Amennyiben Olaszország mandátumot kap Közép-Albániában, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság is hasonlóra tart igényt Észak-Albániában (a Drim folyótól az Ohridi-tóig).

1919. december 24. Alekszandar Sztambolijszki Párizsból való visszatérése alkalmából a Bolgár Kommunista Párt és a sirokista szocialisták tüntetést szerveznek. A tüntetést a parasztpárt félkatonai szervezete, a Narancs Gárda szétveri. Erre a tömegközlekedésben dolgozók sztrájkba lépnek, majd a kommunisták általános sztrájkot hirdetnek, amely 1920. február 29-én sikertelenül véget ér.

1919. december 25. A kommunizmus elől menekülő első orosz emigránsok Bulgáriába érkeznek a Vitjaz hajón. Számuk 1920 végére eléri a 40 ezret.

1919. december 28. A nagyrészt olasz megszállás alatt álló Albániában összeül az olaszbarát többségű durrési (durazzói) első albán nemzetgyűlés, amely az integritás fejében hajlandó elfogadni az olasz védnökséget. A megalakuló kormány élére Turhan Përmeti pasa kerül.

1919. december 29. A román parlament ratifikálja Besszarábia, Bukovina és Erdély egyesülési határozatait Romániával.

1919. december 31. A közép-albániai Lushnjában összeül egy bizottság, amely megkezdi egy albán nemzeti kongresszus szervezését. Felhívást adnak ki, hogy mindegyik közigazgatási egység küldjön a kongresszusra két képviselőt. A kongresszus célja, hogy deklarálja Albánia autonómiáját.

1920. január 10. Genfben megalakul a Népszövetség. Az első világháború utáni status quo megőrzésében érdekelt Románia alapító tagként aktív szerepet játszik a Népszövetség működésében, 1930–1931-ben a Közgyűlés élére Nicolae Titulescu román diplomatát, külügyminisztert választják. A Népszövetség ugyanakkor a különféle kisebbségek (köztük a magyarok) panaszainak fórumául is szolgált, igaz, közbelépése általában nem oldotta meg a kisebbségek problémáit.

1920. január 14. David Lloyd George brit, Georges Clemenceau francia és Francesco Nitti olasz miniszterelnök megállapodást kötnek, hogy Olaszország megkapja egész Isztriát és Fiumét, ennek ellentételezéseként a délszláv állam Észak-Albániát, a többi albán terület tekintetében pedig a Venizelosz–Tittoni-egyezmény értelmében járnak el.

1920. január 15. A miniszterelnökség határozatot hoz a délszláv állam új valutájáról. Az új valuta a dinár, 4 osztrák–magyar koronáért adnak egy dinárt. Január 20-án elfogadják a szerb–horvát–szlovén állam jegybankjáról szóló törvényt. A Szerb Királyság Nemzeti Bankját alakítják át a közös állam nemzeti bankjává.

1920. január 20. Az antanthatalmak megegyezése értelmében Olaszország mandátumot szerez Közép-Albániára, amivel lényegében olasz protektorátusnak ismerik el a balkáni országot. Ugyanakkor Albániáról területeket választanak le Görögország és Szerbia javára.

1920. január 24. Bulgáriában meggyilkolják Mihail Takevet, a Demokrata Párt volt miniszterét.

1920. január 28–31. Albán nemzeti kongresszust tartanak a közép-albániai Lushnjában. A résztvevők fellépnek az országot felosztó törekvésekkel szemben, és követelik az idegen csapatok kivonását. Nem ismerik el a durrësi kormányt. Sulejman Delvina vezetésével új kormányt és egy négytagú, különböző felekezetű személyekből álló kollektív régenstanácsot (Këshill i Naltë) választanak. Egy rövid ideiglenes statútumot fogadnak el, az államformáról azonban nem döntenek. A törvényhozói hatalmat a 37 tagú nemzeti tanácsra (Këshill Kombëtar) bízják. A Devlina-kormány belügyminisztere Ahmed Zogu. A kormány 1920. november 14-ig marad hivatalban.

1920. február 2. A Komintern Végrehajtó Bizottságának Irodája a világszervezet első kongresszusán kimondott határozatát akként módosítja, hogy a szocialista jellegű föderáció helyett a Balkán nemzeteit egy kommunista föderáció keretén belül kell egyesíteni. Az előkészületek megtételére a Végrehajtó Bizottság egy önálló Balkáni Irodát is létesít Szófiában.

1920. február 12. A délszláv agrárreformügyi miniszter rendelete megteremti a kolonizáció jogi alapjait (a nagybirtokok kisajátítása után lehetőség nyílik ezeknek a területeknek a közösségi hasznosítására, így parasztok odatelepítésre is).

1920. február 12. Az új albán kormány Tiranát jelöli ki Albánia fővárosának (a közép-albániai város viszonylag jól megközelíthető az ország többi részéből is, és nem áll idegen megszállás alatt, mint a nagyobb városok).

1920. február 12–24. Londonban konferenciát tartanak az Oszmán Birodalomról. Megállapodnak, hogy Görögország és Olaszország megszállási zónához jut Anatóliában, Isztambult pedig a szövetségesek szállják meg.

1920. február **Bulgáriában az új oktatási törvény nagyobb beleszólást enged a lakosságnak a tanárok kinevezésébe.**

1920. február 19. Megalakul Stojan Protic (Radikális Párt) második kormánya (1920. május 17-ig marad hivatalban).

1920. február 22. Albániában a Devlina-kormány proklamálja, hogy a durrësi kormánytól átveszi az adminisztratív hivatalokat.

1920. február–március Nem hivatalos szovjet–román tárgyalásokra kerül sor Koppenhágában.

1920. február 15. A dobrudzsai bolgárok követelik teljes jogú állampolgárrá nyilvánításukat és a földelkobzások megszüntetését, ami a romániai bolgár kisebbség fő politikai célkitűzése lesz 1940-ig.

1920. március 3. A párizsi békekonferencia Legfelsőbb Tanácsa jegyzékben tudatja a román kormánnyal, hogy elismeri Besszarábia csatlakozását Romániához.

1920. március 6. Woodrow Wilson amerikai elnök állást foglal Albánia kérdésében. Wilson ellenzi, hogy albán területeket juttassanak ellentételezésül a délszláv államnak. Konstantin Çekrezit Albánia washingtoni képviselőjének ismerik el.

1920. március 12. Joseph Bardi de Fourtou tábornok Shkodrában átadja a hatalmat a helyi közigazgatási szerveknek. Május végéig a francia csapatok elhagyják az albán területeket.

1920. március 13. Romániában megbukik az Alexandru Vaida-Voevod vezette Parlamenti Blokk kormánya, és Ferdinánd király Alexandru Averescu tábornokot bízza meg kormányalakítással. Elfogadják a besszarábiai agrárreformról szóló törvényt, Nicolae Titulescu pénzügyminiszter pedig hozzálát a pénzügyi reformhoz, amely azonban a következő kormányok miatt nagyrészt befejezetlen marad.

1920. március 16. A brit csapatok megszállják Isztambult, a török nemzetgyűlést pedig felosztatják.

1920. március 27. Bulgáriában, a 18. nemzetgyűlés (OHC) felosztatása után új választásokat írnak ki: a rendőrség a szavazás előtti éjjel letartóztatja a jobboldali (polgári) pártok vezetőit.

1920. március 28. A bulgáriai parlamenti választásokon ismét az Alekszandar Sztambolijiski vezette Bolgár Népi Földműves Szövetség győz, 110 mandátumot szerezve, ami viszont nem elegendő az abszolút többséghez (a második a Kommunista Párt 50, a harmadik a Demokrata Párt 24 mandátummal – a szociáldemokraták háttérbe szorulnak). A többség biztosításához május 3-án 13 képviselőt (9 kommunistát) letartóztatnak, és helyüket nem töltik be. Május 21-én egypárti kormány alakul Sztambolijiski vezetésével.

1920. április 4. Romániában törvényerejű rendelettel megszüntetik az újonnan Romániához került területeket igazgató regionális testületeket (például az erdélyi Kormányzótanácsot). A lépést az összes románlakta területet képviselő alkotmányozó nemzetgyűlés megalakulásával indokolják, ám a rendelet egyúttal Bukarest egységesítő és központosító törekvéseinek érvényesülését is jelzi.

1920. április 9. Albániában életbe lép a politikai bűncselekmények büntetéséről szóló törvény.

1920. április 19–26. San Remóban konferenciát tartanak az Oszmán Birodalommal kötendő béke előkészítésére. A megállapodások szerint Nagy-Britannia mandátumot szerez az Oszmán Birodalom egyes területeinek igazgatására, a Tengersizorosokat pedig nemzetközi ellenőrzés alá vonják. Görögország mandátumot szerez Nyugat-Trákia kormányzására, aminek augusztus 20-i megerősítése a bolgárok elmenekülését váltja ki.

1920. április 24. Az erdélyi Román Nemzeti Párt kongresszusa elfogadja új programját, amely – többek közt – síkraszáll a közigazgatási decentralizáció mellett, a

gazdaságpolitikában pedig a „nyitott kapuk elvét” hirdeti. A pártot ettől kezdve Nemzeti Pártnak nevezik.

1920. május 17. Belgrádban megalakul Milenko Vesnić (Radikális Párt) kormánya (1920. augusztus 18-ig, majd a kormányátalakítás után ismét Vesnić alakít kormányt, 1921. január 1-ig). A koalíciós kormányba minisztereket delegál mind a Radikális, mind pedig a Demokrata Párt, valamint a Szlovén Néppárt és kisebb horvát pártok is.

1920. május 20. *Aláírják a kapshticai jegyzőkönyvet, amelyben a görög kormány vállalja, hogy a párizsi békekonferencia végső döntéséig tiszteletben tartja Albánia 1913-as határait. (A görög csapatok nem vonulhatnak be a területeket elhagyó francia csapatok helyére.)*

1920. május 25. Nyugat-Trákiában bolgár–török ideiglenes kormányzat alakul Tefik bej vezetésével, amely együttműködik a Dzsafar Tajar vezette kelet-trákiiai ideiglenes kormánnyal.

1920. május 28. Az ellenzék és a szomszédos országok rosszallása ellenére Bulgáriában bevezetik a pénzzel meg nem váltható, kötelező, tartalékos tisztek irányítása alatt végzendő, 12 hónapos közmunkát. Noha a kormánynak inkább az ország helyreállítása a célja, mintsem a bújtatott militáns nevelés, a szomszédok, de még a tisztek is így értelmezik az intézkedést.

1920. május 29. Vlorában Osman Haxhiu vezetésével úgynevezett Nemzeti Védelmi Bizottság alakul, amely június 3-án ultimátumot intéz az olasz csapatok parancsnokához, hogy hagyják el Albániát (Vlorát is beleértve). A nemleges olasz válasz után, július 5-től támadásokat indítanak az olasz egységek kiszorítására.

1920. június 4. Trianonban megkötik a békét Magyarországgal. Magyarország területe 325 411 km²-ről (Horvátországgal) 92 963 km²-re, lakossága pedig 20 886 487-ről 7 615 117 főre csökken. Magyarország kiszorul a Balkán-félszigetről: Horvátország, a délnyugat- és dél-magyarországi területek (a Muravidék, a Muraköz, a baranyai háromszög, a Bácska és a Bánság nyugati része) a délszláv államhoz kerülnek, Kelet-Magyarország és Erdély (103 093 km²) pedig Romániához. A területekkel együtt az újonnan létrejött délszláv államhoz körülbelül félmillió, az Erdéllyel kiegészült Romániához pedig körülbelül 1,66 millió magyar kerül.

1920. június 11. Az albán kormánypárti erők elfoglalják az Esat-pártiak összes hadállását, így véget ér a Durrës környékén néhány napja kirobbant felkelés. Június 13-án

Esat pasa, aki Párizsban egyrészt szeretne volna elérni, hogy az albánok képviselőjének tekintsék a béketárgyalásokon, másrészt a nemzetközi elismeréssel hazai pozícióját kívánta megerősíteni, merénylet áldozatává válik (Avni Rustemi ifjú radikális lelővi).

1920. június 20–24. Vukováron megrendezik a Jugoszláv Szocialista Munkáspárt kongresszusát. A párt felveszi a Jugoszláv Kommunista Párt nevet, és meghatározzák a forradalmi harc feladatait.

1920. június 21. Hivatalosan is felosztatják a francia protektorátussal létrehozott, valójában már 1918-ban összeomlott Korçai Albán Autonóm Köztársaságot.

1920. június 30. Bulgáriában bevezetik a nőtlen férfiak 10%-os adóját (noha az ország így is mezőgazdasági túlnépesedéssel küzd, az ipari átrétegződéshez pedig hiányzik a tőke).

1920. július 2. Az albán csapatok visszafoglalják a délnyugat-albániai Vlorát az olaszoktól.

1920. július 15. Megváltoztatják a délszláv állam hivatalos elnevezését: a *kraljevstvo* („királyi állam”) helyét a *kraljevina* („királyság”) kifejezés veszi át.

1920. július 16. Megkötik a spai egyezséget a háborús jóvátételekről. A megállapodás alapján Románia 1%-ra lesz jogosult a német és 10,55%-ra a „keleti” (osztrák, magyar, bolgár) jóvátételekből. Mivel Románia kevesli a neki megítélt összegeket, ezért nem írja alá az egyezményt. A későbbi megállapodások értelmében egyik országtól sem kapja meg a teljes összeget.

1920. július 22. Olaszország felmondja a Venizelosz–Tittoni-egyezményt, és megkezd a tárgyalásokat az albán kormánnyal.

1920. július 28. A bolgár szinódust kiköltöztetik eddigi épületéből, amelyet az egyetem új, mezőgazdasági kara kap meg.

1920. augusztus 2. Olaszország – cserébe Isztriaért, Fiuméért (Rijeka) és Zaráért (Zadar), valamint elállva további albániai követeléseiről – a tiranai szerződésben lemond védnökségéről, elismeri Albánia függetlenségét fennálló határai között, és vállalja, hogy csapatait (Sazan szigetének kivételével) egy hónapon belül kivonja. Szeptember 2-án az olaszok el is hagyják az albán területeket.

1920. augusztus 10. Sèvres-ben a szövetségesek békeszerződést kötnek az Oszmán Birodalommal, amely – a San Remó-i konferencia végzéseinek megfelelően – szentesíti a birodalom feldarabolását. Az aláíró felek mindegyike sohasem ratifikálta.

1920. augusztus 10. A törökökkel kötött sèvres-i békeszerződésben Görögország megszerzi Kelet-Trákiát és Szmirna közigazgatását 5 évre. A görög hadsereg azonban a békeszerződés ellenére tovább folytatja az előrenyomulást. A Boszporusz nemzetközi ellenőrzés alá kerül.

1920. augusztus 12. Az első sikertelen merényletkísérlet Eleftheriosz Venizelosz ellen a párizsi Gare de Lyon pályaudvaron. Válaszul másnap merénylet áldozata lesz a prominens rojalista, Ion Dragumisz volt kormányfő.

1920. augusztus 14. Edvard Beneš csehszlovák külügyminiszter belgrádi látogatása során védelmi szerződést köt a szerb–horvát–szlovén és a csehszlovák állam. A szerződés első pontja leszögezi: amennyiben bármelyik felet nem provokált támadás éri magyar részéről, akkor a másik állam azonnal a segítségére siet.

1920. augusztus 14. Pécssett, egy baloldali tömeggyűlésen kikiáltják a független Baranya–Bajai Szerb–Magyar Köztársaságot. A „köztársaság” a szerb hadsereg által 1918 vége óta megszállás alatt tartott, de a béketárgyalásokon Magyarországnak ítélt baranyai területeket foglalja magában. Másnap több városban (Baja, Mohács, Szigetvár, Barcs) szintén nagygyűlést tartanak, és csatlakoznak a „köztársasághoz”. Ám augusztus 17-én a nagykövetek konferenciája nem ismeri el a kezdeményezést, és felszólítja Belgrádot, hogy tegyen eleget a terület kiürítésére vonatkozó előírásoknak. Augusztus 19–21-én a magyar hatóságok átveszik a terület közigazgatását.

1920. augusztus 16. Bulgáriában törvénnyel növelik az állami tulajdonú földek nagyságát, az obstinák és az egyház rovására. Megkötetik az első, háború utáni bolgár kereskedelmi egyezmény, Csehszlovákiával.

1920. augusztus 16–19. Beneš Bukarestben Take Ionescu román külügyminiszterrel tárgyal. Ezzel megkezdődik a kisantant rendszerének kiépítése.

1920. augusztus 18. Belgrádban megalakul Milenko Vesnić második kormánya (1921. január 1-jéig).

1920. augusztus 19. Versailles-ban Görögország aláírja a kisebbségvédelmi szerződést.

1920. augusztus Felkelés tör ki a szerbek által elfoglalt határ menti albánlakta területeken a szerb megszállás megszüntetéséért. A szerbek leverik a megmozdulást.

1920. augusztus Kelet-Trákiában a görögök szétverik Dzsaffer Tajir török erőit.

1920. szeptember 4–6. Kolozsvárott megtartják az első Nemzeti Diákkongresszust, amelyen megszavazzák Corneliu Zelea Codreanu indítványát, hogy tiltsák meg a zsidók diákszervezetekben való részvételét.

1920. szeptember 9. Szófiában 300 tiszt tüntet a bolgár kormány katonapolitikája ellen.

1920. szeptember 12. és 29. A radikális bolgár szociáldemokraták Georgi Bakalov vezetésével csatlakoznak a kommunista párthoz.

1920. szeptember 24. A szerb–horvát–szlovén kormány rendeletet hoz a déli vidékek betelepítéséről: földhöz juthatnak az ország bármely részéből érkező szegény telepescsaládok. A telepesek a szabad állami földekből és legelőkből juthatnak földhöz. (A rendeletet 1931-ben és 1933-ban kiegészítik.)

1920. szeptember–november Take Ionescu román külügyminiszter Nyugat-Európába, majd Varsóba és Prágába utazik, ahol egy Romániára, Görögországra, a délszláv államra, Lengyelországra és Csehszlovákiára kiterjedő szövetség tervéről tárgyal. A lengyel–csehszlovák ellentétek miatt azonban a szövetségből Varsó kimarad.

1920. október 10. A párizsi békekonferencia határozata alapján a karintiai „A-zónában” népszavazást tartanak a terület hovatartozásáról. A szavazók 59%-a Ausztriát választja.

1920. október 10. Az albán parlamentben 19 képviselő megalakítja a Nemzeti Néppártot (Parti Popullore Kombëtare). A 20 pontos program liberális reformok bevezetését tartja szükségesnek (polgári szabadságjogok, alkotmányos kormányzás, külföldi segítséggel hadsereg- és közigazgatási reform, a parasztok jogi függésének megszüntetése), valamint gazdasági reformintézkedések véghezvitelét (nemzeti bank felállítása, bankrendszer kialakítása, külföldiek nem juthatnak albán földtulajdonhoz).

1920. október 20. A szeptember 5-i, sztrájkot korlátozó törvény elfogadását és a Romániai Szocialista Párt október 11-i, a kormányhoz intézett emlékiratának (*A munkásság ultimátuma a kormánynak*) eredménytelenségét követően Romániában meghirdetik az első általános munkássztrájkot. A körülbelül 400 ezer főt megmozgató

sztrájkra a kormányzat ostromállapot bevezetésével és a vezetők letartóztatásával, majd bíróság elé állításával válaszol. A sztrájk október 28-ig tart.

1920. október 20. Szófiában ülésezik a második macedón szábor 200 delegátusa. 63 közülük bizottságot alapít, amely Macedónia egységét és függetlenségét kívánja (Hriszto Dalkalcsev és Hriszto Tatarcsev vezetésével). Ezzel a Végrehajtó Bizottság mellett újabb szerv jön létre, és továbbra sincs egységes macedón politikai platform.

1920. október 25. Meghal I. Sándor görög király (szeptember 30-án a királyi vadaspark egyik majma megharapja, és ennek következtében a király vérmérgezést kap).

1920. október 28. Hosszú – főleg az amerikai delegáció ellenkezése miatti – halogatás után négy nagyhatalom (Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán) és Románia képviselői aláírják a Besszarábia Romániához csatolását elismerő úgynevezett „párizsi jegyzőkönyvet”. A terület új státuszának kérdése azonban még sokáig nyitott marad a nemzetközi kapcsolatokban – egyrészt a szovjet ellenkezés miatt, másrészt pedig azért, mert az aláíró államok csak évekkel később ratifikálják a Besszarábia hovatartozásáról szóló okmányt: Nagy-Britannia 1922-ben, Franciaország 1924-ben, Olaszország 1927-ben.

1920. október 31. A román törvényhozás elfogadja a Párizsban és Rómában működő román iskolák létrehozásáról rendelkező törvényt. Az intézményekben romániai egyetemeken végzett fiatalok folytathatják történelmi, régészeti, filológiai és művészeti tanulmányaikat. A Nicolae Iorga vezette Párizsi Román Iskolát 1922. július 2-án, a Vasile Pârvan által irányított Római Román Iskolát pedig november 1-jén avatják fel.

1920. november 6. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság csapatai bevonulnak a Bulgáriától megszerzett területre (lakosság: 66 ezer fő, 129 falu, ebből 25-öt a határ kettévág).

1920. november 12. Aláírják a szerb–horvát–szlovén–olasz rapallói szerződést, kialakul a délszláv állam végleges nyugati határa. Olaszország számos olyan, délszlávok által is lakott területre jut, amelyre az 1915. évi londoni titkos egyezményben ígéretet kapott. Isztria és Fiume (ez utóbbi 1924-ig névlegesen szabad város), Zára, valamint Cres, Losinj, Lastovo és több kisebb adriai sziget Olaszország része lesz (körülbelül 10 ezer km²). Ugyanakkor a két állam lemond Albániával kapcsolatos igényeiről. (1921-ben Abbázia [Opatija] és Zára [Zadar] szabad kikötői jogot kap.)

1920. november 13. A Bulgáriába érkező „bolgár” menekültek az új menekült-törvény szerint 5 hektár szántóföldre jogosultak az állami földalapról (ez volt a korábbi államosítás oka), ugyanakkor a pénzbeli juttatásokat szigorítják.

1920. november 14. Albániában lemond a Delvina-kormány. Másnap Iljaz Bej Vrioni alakít kormányt. (1921. június 29-én lemond, majd 1921. július 13-án ismét Vrioni vezetésével új kormány alakul.)

1920. november 14. Választások Görögországban. Venizelosz elveszíti a választásokat, mivel a konzervatív Dimitriosz Gunarisz vezette egyesült ellenzék békeprogramja 260 mandátumot szerez, míg a Liberális Párt csak 110-et. Athén külpolitikájában azonban ez nem okoz változást, a törökellenes háború folytatódik.

1920. november 17. Görögországban Olga királyné lesz a régens, fia, Konstantin visszahívásáig.

1920. november 27. A bolgár liberálisok és a nemzeti liberálisok (genadievisták) egységes pártot hoznak létre, lapjuk a *Nezavisimoszt*.

1920. november 28. Alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat tartanak a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban. A nagyobb pártok a következőképp osztoznak a 419 mandátumon: Demokrata Párt (DS) 92, Nemzeti Radikális Párt (NRS) 91, Kommunista Párt 58, Horvát Parasztpárt (HSS) 50, Földművesek Szövetsége és Önálló Parasztság 39, Jugoszláv Muszlim Szervezet (JMO) 24, Szlovén Nemzeti Párt (SLS) 14, Džemijet 8.

1920. december 5. Népszavazást tartanak Görögországban: visszahívják Konstantint. Az antant németbarátsága miatt ellenzi Konstantin visszatérését.

1920. december 8. A kommunista Max Goldstein bombát robbant a román szenátusban. A merényletben több politikus meghal vagy megsérül, Goldsteint később életfogytiglani kényszermunkára ítélik.

1920. december 8. A Horvát Népi Parasztpárt zágrábi kongresszusán megváltoztatja a nevét: a *népi* jelző helyett a *köztársasági*t veszi fel, jelezve az általa képviselt államformát (Horvát Köztársasági Parasztpárt, HRSS). A párt megválasztott képviselői elutasítják a részvételt az alkotmányozó nemzetgyűlés munkájában, és önálló horvát parasztállam megalakítása mellett állnak ki.

1920. december 10. Csicserin szovjet külügyi népbiztos tiltakozik Vrangel hadseregének Bulgáriába szállítása ellen.

1920. december 12. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban megkezdí munkáját az alkotmányozó nemzetgyűlés.

1920. december 17. Albániát felveszik a Népszövetségbe.

1920. december 19. A korábban lemondott Konstantin uralkodóként visszatér Athénbe. Újrakezdődik a harc Venizelosz és a király között.

1920. december 24–30. Az olasz reguláris csapatok kiűzik Gabriele D'Annunzio egységeit Fiuméből („véres karácsony”). D'Annunzio ugyanis nem ismerte el a Fiumei Szabad Állam létrehozását előíró rapallói egyezményt.

1920. december 29. A szerb–horvát–szlovén kormány államvédelmi rendeletet hoz (Obznana), és betiltja a Jugoszláv Kommunista Pártot.

1920 folyamán Görögországban 46 ipari kombinát és 18 fémipari vállalat van 163 millió drakhma össtsőkével, miközben 15 bank és hajózási vállalat alakul 243 millió drakhma értékkel (ezzel 518 millióra nő a hitelintézetek tőkéje).

1921. január–május Albániában megtartják az első parlamenti választásokat. A törvényhozásba két jelentős erő kerül be: a Nemzeti Párt, valamint az írásbeli programmal nem rendelkező, főképp a feudális urakat képviselő Haladó Párt (Parti Përparimtare).

1921. január 1. Belgrádban megalakul Nikola Pašić (Radikális Párt) radikális és demokrata párti politikusokból álló első kormánya (1921. március 26-ig).

1921. január 3. A trákiai menekültek megsegítésére a bolgár kormány egymillió levát biztosít.

1921. január 7. Szövetségi megállapodást köt a délszláv állam és Románia.

1921. január 9. A Romániához csatolt magyarok közéleti aktivizálódásának első jeleiként Kolozsvárott megalakul a Magyar Szövetség, január 23-án pedig megjelenik a politikai aktivitásra buzdító *Kiáltó szó* című röpirat (szerzői Kós Károly, Zágoni István és Paál Árpád). Június 5-én létrejön a Magyar Néppárt, július 6-án pedig a magyar erőket egyesítő Magyar Szövetség.

1921. január 9–12. és március 26–31. *A török erők Inönünél megállítják a görög behatolást Iszmet pasa vezetésével, ami a forradalmi török kormány belső megerősödését és nemzetközi (például szovjet) elismerését is eredményezi.*

1921. január 11. A lemondott I. Ferdinánd bolgár cár a német kormánytól 1,5 millió márkát kap korábbi szolgálataiért. A volt cár 1924 augusztusában további 2 millió márka támogatásban részesül.

1921. január 31. Megalakul a szerb–horvát–szlovén alkotmányozó nemzetgyűlés 42 fős alkotmányjogi bizottsága. Az egyes pártoknak, személyeknek február 15-ig kell benyújtaniuk az alkotmánytervezeteiket. Az állam felépítése tekintetében centralista-unitarista, decentralista és föderatív elképzeléseket tartalmazó javaslatok érkeznek. A bizottság február 16-án dönt arról, hogy a király tervezetét viszi a parlament elé.

1921. február 7. 1871 után újra összeül a bolgár nemzeti egyház száborja.

1921. február 11. A Horvát Nemzeti Képviselőlet (azok a parasztpárti képviselők, akik nem tették le az esküt a királyra, és nem vesznek részt az alkotmányozó nemzetgyűlés munkájában) memorandumban jelenti ki: nincsenek meg a feltételek, hogy szabadon dönthessenek az állam szerkezetéről.

1921. február 27. A török ellenállás miatt Londonban konferenciát tartanak a sèvres-i szerződés felülvizsgálására.

1921. március A bolgár kormány memorandumban kéri Nyugat-Trákia autonómiáját az antanttól.

1921. március 1. Párizsban meghal I. Miklós, korábbi montenegrói uralkodó.

1921. március 3. Bukarestben megkötik a román–lengyel védelmi szövetséget.

1921. március 16. Törökország és Szovjet-Oroszország képviselői Moszkvában barátságos és testvériségi egyezményt írnak alá, amelyben kimondják, hogy egyikük sem ismeri el az erővel kikényszerített nemzetközi egyezményeket. A megállapodásban rögzítik továbbá a két ország között húzódó kaukázusi határvonalat. Szovjet-Oroszország ezen túlmenően 10 millió aranyrubel értékű, vissza nem térítendő pénzügyi segítséget is nyújt az antant ellen harcoló török nacionalistáknak, akiket később hadfelszereléssel is

támogat. Az egyezmény hatályát 1925. december 17-én, 1929. december 17-én, majd végül 1930. október 30-án újabb öt évre meghosszabbítják.

1921. március 21. A délszláv kormány és a Jugoszláv Muszlim Szervezet (JMO) megállapodik abban, hogy a JMO támogatja az uralkodói alkotmányjavaslatot, cserébe Bosznia-Hercegovina megőrzi egységét, biztosítják a felekezetek egyenlőségét, a muszlim földbirtokosok birtokainak sérthetetlenségét az agrárreform során.

1921. március 26. Belgrádban megalakul Pašić második kormánya. A kormányt a Jugoszláv Muszlim Szervezet (JMO) és a Földműves Párt tagjaival egészítik ki (1921. december 24-ig).

1921. április 11. Görögország, Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság kollektív jegyzéket intéznek a bolgár kormányhoz, amelyben tiltakozásukat fejezik ki amiatt, hogy bolgár területről felfegyverzett cseták szivárognak be területükre. A bolgár kormány javaslatát, hogy határaikat vonják nemzetközi ellenőrzés alá, elutasítják.

1921. április 21. A Fiumei Szabad Államban tartott parlamenti választásokon a horvát lakosság nagyarányú támogatásával az autonómiapártiak győznek az olaszorientációjú nemzeti blokk ellenében (6558, illetve 3443 szavazat). (Az elnök az autonomisták vezetője, Riccardo Zanella lesz.)

1921. május 1. Romániában megjelenik a *Gândirea* nevű irodalmi, művészeti és közéleti folyóirat első száma. Az eleinte Kolozsvárott, később Bukarestben, Nichifor Crainic irányításával kiadott lap a *Sămănătorul* hagyományait folytatja.

1921. május 6. Bulgáriában törvényt hoznak arról, hogy egy család kezében nem lehet több 30 hektár földnél. Ezzel újfent a kisbirtokos létforma mellett kötelezi el magát a bolgár állam.

1921. május 8. Romániában, miután a Szocialista Párt baloldali (kommunista) csoportja 1920 decemberében átvette a párt vezetését, a május 8-i kongresszuson a Romániai Szocialista Párt Kommunista Párttá alakul át, és 11-én csatlakozik a Kominternhez. Másnap a fenntartás nélküli csatlakozásra szavazókat letartóztatja a rendőrség. A Romániai Kommunista Párt hatása a két világháború közötti időszakban meglehetősen korlátozott; tagsága, amelyben a romániai kisebbségek felülreprezentáltak, nem éri el az ezer főt. A párt 1922-ben felveszi a Romániai Kommunista Párt, a Kommunista Internacionálé szekciója elnevezést. A Szocialista Pártból kiváltak megalakítják a Romániai Szocialista Pártok Föderációját.

1921. május 10. Károly román trónörökös feleségül veszi Ilona görög hercegnőt. Októberben megszületik fiuk, a leendő I. Mihály.

1921. május 14. Az alkotmányozó nemzetgyűlés munkájától távol maradó Horvát Köztársasági Parasztpárt (HRSS) képviselőinek gyűlésén elfogadják az *Alkotmány, avagy a semleges horvát parasztköztársaság berendezkedése* című dokumentumot, amely szerint a délszláv államon belül Horvátországot nagyfokú önállóság illeti meg.

1921. május 26. Romániában törvény szabályozza a munkások szakszervezeteinek működését.

1921. május **Bulgária Törökország és Szovjet-Oroszország felé orientálódik.**

1921. június 7. Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság között politikai-katonai szövetség köttetik, amivel – az 1920. augusztus 14-i csehszlovák–szerb–horvát–szlovén és az 1921. április 23-i román–csehszlovák egyezség után – létrejön a kisantant, Románia, a délszláv állam és Csehszlovákia revízióellenes blokkja. Az eredetileg olasz bábáskodás mellett kialakult, de hamarosan a francia politika érdekkörébe kerülő szövetségnek, mint politikai-katonai blokknak nem szántak szovjetellenes szerepet, és elsősorban a versailles-i status quo fölött volt hivatott örködni, de „az egészségügyi övezet” (cordon sanitaire) részévé vált, és korlátozta a szovjet politikai törekvéseket, valamint a szovjet rezsim eszméinek expanzióját is. (1923. június 7-én és 1926. július 13-án meghosszabbítják.)

1921. június 8. Elfogadják a román–szerb–horvát–szlovén határról szóló jegyzőkönyvet, amelyben megállapodnak a bánági, Temesvár környéki határról.

1921. június 28. Az alkotmányozó nemzetgyűlés egyszerű többséggel (223 igen, 35 nem, 158 nem szavazott) elfogadja a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság alkotmányát (úgynevezett Vid-napi alkotmány). Az alkotmányt a pártok közül támogatja a Demokrata Párt (DS), a Nemzeti Radikális Párt (NRS), a Jugoszláv Muszlim Szervezet (JMO), a Džemijet és az Önálló Parasztpárt. Az ország alkotmányos, parlamentáris, örökletes monarchia, amelyben a Karađorđević-dinasztia uralkodik. Az államszervezet unitarista, centralista módon épül fel, az alkotmány sem történeti, sem etnikai alapú autonómiát nem ismer el. Az alkotmány biztosítja a polgári szabadságjogokat, az állampolgári és a felekezeti egyenlőséget. Az alkotmányt a horvát és a szlovén képviselők jelenléte nélkül hirdetik ki.

1921. június 28. A macedón autonomisták lelövik a macedón föderalisták vezetőjét, Gjorcse Petrovot. Válaszul augusztus 18-án Küsztendilben megölik Szimeon Klincarszki

kocsánai vojvodát. A Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) elhatározza, hogy bosszúból megöli a bolgár belügyminisztert, Alekszandar Dimitrovot, a föderalisták másik vezetőjét.

1921. július 17. és 30. Romániában elfogadják az agrárreformot az Ókirályság (Olténia, Munténia, Moldva és Dobrudzsa) és Besszarábia területén szabályozó törvényt. Az Erdélyre (a Magyarországtól elcsatolt területekre) és Bukovinára kiterjedő törvényt július 30-án fogadják el. Ezzel lezárul a romániai földreform törvényi szabályozása, igaz, a reform végrehajtása még évekig elhúzódik. A nagybirtokosok tulajdonában lévő földek 66%-ának kárpótlás mellett történő kisajátítása, majd a földosztás következtében átalakulnak a birtokviszonyok: a nagybirtokok aránya erősen lecsökken, ám a létrejövő kis- és középgazdaságok nagyobb része nem életképes (a birtokok több mint négyötöde 5 hektárosnál kisebb lesz). Az újonnan Romániához került területeken az agrárreformnak nemzeti vetülete is van, aminek következtében például Erdélyben megrendülnek a magyar közösség gazdasági alapjai.

1921. július 17. Belgrád támogatásával Prizren központtal kikiáltják az úgynevezett Mirditai Köztársaságot. (Előzménye: miután a szerb csapatok visszaverték a Koszovóba betörő albán erőket, behatoltak Észak-Albániába. A délszláv állam a mirdita törzs vezetőit felhasználva kívánta befolyását erősíteni a térségben. Gjon Marka Gjoni viszont szerb segítséggel akart az északi katolikus törzs élére állni.) A „köztársaság” azonban hiába kéri a nemzetközi elismerést.

1921. július 21. Bulgáriában bevezetik a hét évfolyamos kötelező és ingyenes közsoktatást. Diákok nem lehetnek politikai pártok tagjai, aktivistái, tanárok pedig politikai pártok vezetői. A hangsúly a reál tantárgyakra tevődik át a humán tudományok helyett.

1921. július 23. A Párizsban megkötött Duna-egyezmény meghatározza a Duna státuszát. A dokumentumot Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, Belgium, Görögország, Románia, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és Csehszlovákia írják alá a háborút elvesztő Németországgal, Ausztriával, Bulgáriával és Magyarországgal. Az egyezmény kimondja a dunai hajózás teljes szabadságát – a galați-i székhelyű Európai Duna Bizottság és a pozsonyi székhelyű Nemzetközi Duna Bizottság felügyelete alatt –, de az egyes országokon belül a folyóparti állam kiváltságává teszi a belső hajózást, és a Duna egyes mellékfolyóit (Száva, Temes, délvidéki csatornák) nem sorolja a nemzetközi vizek közé, amivel teljesen kizárja róluk a külföldi hajókat.

1921. július Az antant nyomására Bulgária kénytelen kiutasítani Kemál Atatürk követeit az országból, akikkel a trákiai helyzet megoldásáról tárgyalt a bolgár kormányzat.

1921. augusztus 3. Belgrádban az alkotmányozó nemzetgyűlés rendkívüli ülése megszavazza az államrendről és a közbiztonságról szóló törvényt. Betiltják a kommunista pártot, az 58 kommunista képviselőt megfosztják mandátumától. A törvény szigorítja a korábbi kormányrendeletben foglaltakat.

1921. augusztus 16. Belgrádban meghal I. (Karađorđević) Péter király. Utóda fia, I. Sándor lesz, akit 1921. szeptember 3-án koronáznak meg, november 6-án pedig felelszük az alkotmányra a parlamentben.

1921. augusztus 23. – szeptember 13. *A Sakarya folyó menti csatában a görögök vereséget szenvednek a törököktől.*

1921. szeptember 9. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság elismeri Albánia határait, és kivonja csapatait az ország területéről. Ám a hónap végén albán betörések miatt mozgósítják a délszláv határőrséget, és októberben egyes csapatok ismét benyomulnak Albániába.

1921. szeptember 14. Bulgáriában elfogadják a nemzeti irodalom és művészetek támogatására vonatkozó törvényt.

1921. szeptember 22. – október 25. Varsóban szovjet–román titkos tárgyalásokra kerül sor Besszarábia kérdéséről; a szovjet delegációt a varsói követ, a román delegációt pedig az isztambuli diplomáciai megbízott vezeti. A szovjet diplomata nem hivatalosan felveti román partnere előtt egy szovjet–román paktum megkötésének lehetőségét, amely alapján, ha egy lengyel–szovjet háború esetén Románia semlegességet vállalna, továbbá egyéb kereskedelmi és diplomáciai engedményekért cserébe Szovjet-Oroszország lemondana a Besszarábiára vonatkozó igényéről. A megbeszélések végül nem vezetnek eredményre.

1921. október 2. Várnában – a „burzsoá” Szófia Egyetem politikai és kulturális befolyásának ellensúlyozására – megnyílik a Kereskedelmi Főiskola.

1921. október 9. Az albán parlament képviselőinek háromnegyede Szent Szövetség (Bashkimi i Shenjtë) néven csoportot alakít. Ennek nem tagjai a feudális nagybirtokosok. A csoport rövidesen távozásra kényszeríti a kormányt.

1921. október 12. Prágában csehszlovák–jugoszláv katonai egyezményt kötnek.

1921. október 14. Megalakul a Narodn Szgovor (Nemzeti Egyetértés) Alekszandar Grekov és Alekszandar Cankov egyetemi professzor vezetésével. A Sztambolijszki-rezsim ellen a kommunistákat kivéve minden párt összefog. Lapjuk, a Szlovo 1922 áprilisában indul el.

1921. október 19. Pandeli Evangjeli alakít kormányt Albániában. Hamar elveszíti parlamenti többségét, de a régenstanács felfüggeszti a parlamentet, és teljhatalmat ad a kormánynak.

1921. október 20. Francia–török megállapodás születik (Franklin–Bouillon–Kemal-egyezmény), amelynek értelmében Franciaország elismeri az ankarai török kormányt, és a francia csapatok elhagyják Kilikiát. Az Ankarában aláírt egyezmény megosztja az antanthatalmakat.

1921. október 22. A VMRO megöli a bolgár belügyminisztert, Alekszandar Dimitrovot. Nyugat-Bulgáriában hadiállapotot vezetnek be.

1921. október 24. A nagykövetek konferenciája Csehszlovákia, Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén kérésére jegyzéket küld a magyar kormánynak, hogy jelentse ki, Habsburg Károly elvesztette jogát a trónra.

1921. november 9. A párizsi nagyköveti konferencia – Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország és Japán részvételével – elismeri Albánia szuverenitását és 1913. évi határait (néhány esetleges későbbi módosítással). Elutasítja viszont Görögország igényét Korçëra. A konferencián úgy határoznak: amennyiben az albánok nem képesek megvédeni állami és területi integritásukat, a Népszövetség majd Olaszországot bízza meg annak védelmével. (Ezzel kimondatlanul elismerik Olaszország érdekeit Albániában.) A tanácskozáson egyúttal elítélik az albániai szerb beavatkozást.

1921. november 20. Megszűnik a Mirditai Köztársaság. Fegyveres harcok után leverik az elszakadni kívánó albán erőket, Gjon Marka Gjoni Prizrenbe menekül.

1921. november 20–21. Romániában a Parasztpárt kongresszusán jóváhagyják a Besszarábiai Parasztpárttal való egyesülést.

1921. november 24. Belgrádban megalakul Nikola Pašić harmadik kormánya (1922. december 16-ig).

1921. november 26. Az albániai oktatási törvény öt évben határozza meg a tan-kötelezettséget.

1921. december 4. A macedón bizottság elhatározza egy független Macedónia létrehozását. Tiranában egyezséget kötnek a Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) vezetőivel, Alekszandar Protogerov tábornokkal az együttműködésről, és albán támogatást is szereznek ügyükhöz.

1921. december 6. A tömeges felháborodás miatt az albán régenstanács végül meneszti az Evangjeli-kormányt.

1921. december 17. I. Ferdinánd román király Take Ionescut nevezi ki miniszterelnökké, ám konzervatív demokrata és nemzeti demokrata párti kormányát (Románia utolsó konzervatív párti kabinetjét) a parlament január 17-én megbuktatja.

1921. december 25. Több rövid életű kormány után Albániában megalakul Xhafer Ypri, a Néppárt elnöke vezetésével az új kabinet, Fan Noli a külügy-, Ahmed Zogu a belügyminiszter. (A kormány 1922. november 26-ig marad hivatalban.)

1922. január 19. Romániában megalakul a Ion I. C. Brătianu vezette nemzeti liberális párti kormány. A kormányalakítást követő parlamenti választásokat viharos körülmények között, visszaélések és csalások közepette bonyolítják le, de a Nemzeti Liberális Párt kényelmes többséghez jut a törvényhozásban (a szövetségeseivel együtt megszerezvén a kétharmadot). Ez lehetővé teszi, hogy a nemzeti liberálisok saját elképzeléseik szerint fejezzék be Nagy-Románia konszolidálását (beleértve az új alkotmány elfogadását is), valamint hogy kiteljesítsék gazdaságpolitikájukat (az „önmagunk által” elve alapján).

1922. január 23. A délszláv állam katonai konvenciót köt Romániával. Bukarestben megkezdődik 271 kommunista aktivista – köztük az 1920. októberi általános sztrájk résztvevői és az 1921 tavaszán elfogottak – pere. A kormányzat és a társadalmi és politikai rend elleni propaganda vádjával letartóztatottak közül 213 főt június 4-én amnesztiával szabadon engednek.

1922. február–augusztus A nagy egyetemi válság Bulgáriában. Az agrárszocialisták a régi (politikai) ellenfélnek tekintett jogászokat paraszti békéltetőbíróságok

létrehozásával kísérelték megfosztani jövedelmező állásaiktól (ehhez nem kellett jogi diploma). Válaszul az egyetemi tanács illegitimnek bélyegezte az oktatási minisztérium tevékenységét, és felmondta az engedelmességet. A kormányzat és az egyetem közötti konfliktusba a diákok is bekapcsolódtak, tüntetésüket a rendőrség zavarta szét. 1922-ben végül az egyetemi tanács felfüggesztette az oktatást, míg a miniszter vissza nem vonja rendeleteit.

1922. február 13. Megjelenik a Horvát Blokknak (Horvát Parasztpárt, Horvát Közösség, Jogpárt) a genovai konferenciához intézett memoranduma. A dokumentumban a horvátok helyzetét ecsetelik (az alkotmány nélkülük való meghozását), valamint jelzik igényüket vagy egy önálló horvát állam megteremtésére, vagy pedig a szerbek, horvátok, szlovének államán belül egy valóban szuverén horvát államtest létrehozására és elismerésére.

1922. február 16. Albániában fizetőeszközül bevezetik a leket.

1922. február 20–24. Bukarestben, a tavasszal Genovában megrendezendő gazdasági konferencia előtt román–délszláv–csehszlovák–lengyel tárgyalásokra kerül sor, közös álláspont kialakítása céljával. Márciusban újabb megbeszélések zajlanak a kisantant országai és Lengyelország gazdasági szakemberei között Belgrádban.

1922. február 20–25. A román fővárosban vendégeskedik I. Sándor szerb–horvát–szlovén király.

1922. március–szeptember Bulgária megtagadja az együttműködést a nemzetközi ellenőrző bizottsággal, és felfüggeszti a háborús jóvátételek fizetését az ország rossz gazdasági helyzete miatt („reparációs krízis”). Bulgária hároméves moratóriumot kap, de a pénzügyi helyzetet csak az 1926-os kölcsön stabilizálja.

1922. március 3. Fiumében a fasiszták puccsot hajtanak végre, és átveszik a hatalmat. A szabad állam kormánya horvát területre, Kraljevicába menekül. Az olasz csapatok március 17-én elfoglalják a várost.

1922. március 4. A szerb–horvát–szlovén állam elismeri Albánia függetlenségét.

1922. március 4. Bulgáriában cenzúrát vezetnek be.

1922. március 21. Bulgáriában elfogadják az új bolgár helyesírási törvényt.

1922. március 30. A román rendőrség a dél-dobrudzsai Dobricsban letartóztatja a dobrudzsai forradalmi bizottság vezetőjét, Alekszandar Rasenovot és 400 követőjét. 1923 szeptemberében közülük 72 főt börtönbüntetésre ítélnék.

1922. április 10. – május 19. A Genovában megrendezett európai gazdasági újjá-építési konferencia keretén belül Csicserin szovjet külügyi népbiztos bizalmas megbeszéléseket folytat a szerb–horvát–szlovén delegáció vezetőjével, Momčilo Ninčić külügyminiszterrel. A kapcsolatfelvételt a délszláv fél kezdeményezte az április 16-i rapallói egyezmény megkötése után, mivel attól tartott, hogy ennek nyomán Magyarország is megállapodik a szovjetekkel. A heves román ellenkezés miatt a délszlávok visszalépnek, így a szovjet delegáció a bolsevik rezsim még szélesebb nemzetközi elismerése érdekében a vesztes kisállamok felé próbál meg nyitni, s ennek eredményeként titkos tárgyalásokat folytat a bolgár küldöttekkel. A konferenciát a horvátok megpróbálják felhasználni a horvátkérdés inter-nacionalizálására.

Csicserin kijelenti, hogy Szovjet-Oroszország nem ismeri el Besszarábia Romániához való csatolását. Ion I. C. Brătianu román miniszterelnök felajánlja, hogy Románia területi integritásának elismeréséért cserébe országa tartózkodik a Szovjet-Oroszország elleni agressziótól. Később a román küldöttség felveti a Moszkva által lefoglalt román kincstár kérdését.

1922. április 26. Közigazgatási reformra kerül sor a szerb–horvát–szlovén államban. Az országot 33 megyére osztják fel, sok esetben átrajzolva a korábbi közigazgatási egységeket.

1922. május 5. Magyarország tiltakozik az ellen, hogy Romániában kisajátították az Erdélyből távozott és magyar állampolgárságért folyamodó földbirtokosok („optánsok”) földjeit is. Budapest több ízben is tiltakozik a nemzetközi fórumokon, majd 1923. március 15-én a Népszövetség Tanácsához nyújt be jegyzéket. Noha 1923. május 29-én Brüsszelben magyar–román egyezség születik az „optáns-ügyben”, a megállapodást Magyarország felmondja. Az ügy még sokáig lezáratlan marad, és többször is a Népszövetség elé kerül, végül csak 1930-ban születik megegyezés.

1922. május 13. Szófiában felosztatják a városi tanácsot, és egy héttagú bizottság veszi át a város irányítását a radikális Krum Popov vezetésével. Július 8-án meggyilkolják Pano Csuklev volt tanácstagot.

1922. május 21. Szófiaiban otthona előtt megölik az ellenzék és a Narodn Szgovor vezérét, Alekszandar Grekovot.

1922. tavasz A görög–török háború során – a kis-ázsiai görög előrenyomulás kifulladását követően – a brit külügyminiszter, George Curzon kompromisszumos javaslattal áll elő a konfliktus megoldására, megegyezésre azonban nem kerül sor.

1922. június 8. Megtartják I. (Karađorđević) Sándor szerb–horvát–szlovén király esküvőjét Mária román hercegnővel.

1922. június 14. Munkásvédelmi törvényeket fogadnak el a szerb–horvát–szlovén államban (nyolcórás munkanap az iparban).

1922. június 14. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, Görögország és Románia újabb kollektív jegyzékben tiltakozik a bolgár és macedón cseták határátlépései miatt.

1922. július 6. Bulgáriában a demokraták és a progresszívek (haladók), valamint a radikális demokraták Sztambolijszki-ellenes pártot alapítanak Alkotmányos Blokk néven.

1922. július A brit ellenállás miatt meghiúsul Isztambul görög megszállása.

1922. augusztus 22. A Sztambolijszki-kormányzat tisztogatásai elől menekülő Todor Alekszandrov, a Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) vezetője és Pirini-Macedónia „vojvodája”, Aleko pasa szövetséget kötnek: mindennaposak a terrorcselekmények bolgár területen, 3 megye- és járásfőnököt, 2 falubíró (kmet) lőnek le az év végéig.

1922. augusztus 26. – szeptember A görögök vereséget szenvednek Dumlupinarnál. Szeptember elején a török sereg bevonul Szmirnába. A Nureddin pasa által felheccelt török tömeg meglincseli a szmirnai görög metropolitát szeptember 9-én, négy nappal később pedig leég az egész város. A tűzben 100 ezer görög tűnik el.

1922. augusztus 31. A kisantant csehszlovákiai konferenciája eredményeképpen megkötik a csehszlovák–délszláv segítségnyújtási szerződést. A katonai szerződés mellett gazdasági egyezményeket is tervbe vesznek.

1922. szeptember 12. Fan Noli püspök autokefálnak nyilvánítja az albán ortodox egyházat.

1922. szeptember 14–16. József Piłsudski lengyel államfő romániai látogatása során megújítják az 1921-es román–lengyel katonai konvenciót.

1922. szeptember 17. Bulgáriában az agrárszocialisták szétzavarják a júliusban alakult ellenzéki Alkotmányos Blokk tirnovói gyűlését, vezetőiket őrizetbe veszik.

1922. szeptember 27. A kis-ázsiai katonai vereség után a Mitilini szigetére menekült expedíciós erők tisztjei Plasztirasz ezredes vezetésével katonai bizottságot alakítanak és követelik a katasztrófáért felelős politikusok megbüntetését és Venizelosz visszatérését. A görög hadsereg és tengerészet fellázad Konstantin király ellen, aki lemond. Konstantin másik fia, II. György lesz az új uralkodó. Venizelosz visszatér Athénba.

1922. október 11. Az anatóliai görög katonai vereséget követően nagyhatalmi részvétellel török–görög fegyverszüneti konvenciót írnak alá Mudanyában. Törökország ezzel befejezi a gyakorlatilag 1911 óta folyamatosan zajló háborúit.

1922. október 12. Bulgáriában parlamenti vizsgálóbizottság alakul a Malinov-kormány tevékenységének kivizsgálására.

1922. október 13. Albániában Avni Rustemi megalakítja Egység (Bashkimi) nevű szervezetét.

1922. október 14–17. A föderalista Todor Panica komitácsijait az Aleko pasa vezette VMRO-egységek kiűzik a pirini-macedóniai Nevrokopból (ma: Goce Delcsev).

1922. október 15. Gyulafehérváron megkoronázzák I. Ferdinánd román királyt és Mária királynét. A koronázást Bukarestben nagyszabású, a román nemzeti történelmet és egységtörekvéseket megjelenítő ünnepség követi. A Nagy-Románia létrejöttének betetőzését jelképező eseményről azonban tiltakozásképp távol maradnak az ellenzéki parasztpárti és nemzeti párti vezetők.

1922. október 16. A bolgár–szovjet titkos egyeztetések eredményeként Bulgária a délkelet-európai államok közül egyedüliként engedélyt ad a Nemzetközi Vöröskereszt szovjet missziójának bulgáriai működésére. A szervezet a Bulgáriában lévő orosz származású hadifoglyok repatriálását segíti elő, és hasonló felhatalmazással hamarosan felállítják a Vöröskereszt bolgár irodáját is Moszkvában.

1922. október 22. 71 éves korában meghal Ivan Vazov, az egyik leghíresebb bolgár irodalmár. Temetése hatalmas tüntetéssé alakul át a neuilly-i béke ellen (amelyet minden bolgár párt elutasított, csak a továbblépést illetően különböznek az elképzelések).

1922. október 31. Bulgáriában az agrárszocialisták félkatonai szervezetet (Narancs Gárda) hoznak létre Rajko Daszkalov vezetésével, ellensúlyozandó a kormányellenes tisztikar és a cseták súlyát.

1922. november 8–9. Belgrádban találkozik Alekszandar Sztambolijcski és Nikola Pašić. Két európai körút, illetve a szovjet és török nyitás után ez Bulgária első kísérlete, hogy lazítson a szomszédos országoktól való elszigetelődésén.

1922. november 19. Bulgáriában 647 ezer szavazattal 224 ezer ellenében elítélik az első és második „nemzeti katasztrófában” vétkesnek talált Ivan Gesov – Stojan Danev- és Alekszandar Malinov – Sztojan Koszturkov-kabinet vezetőit, akiket a sumeni börtönbe zárnak.

1922. november 19–20. Romániában a Nemzeti Párt egyesül a Konzervatív Demokrata Párttal, és Kolozsvárról Bukarestbe helyezi át székhelyét.

1922. november 20. Lausanne-ban elkezdődik a görög–török háborút lezáró békekonferencia.

1922. november 25. A Horvát Blokk közleményt ad ki, amelyben leszögezi, hogy a horvátkérdés parlamenti úton való megoldásának feltétele a horvátok önrendelkezésének biztosítása.

1922. november 28. A „hatok tárgyalásának” eredményeként a korábbi miniszter-elnök *Dimitriosz Gunariszt és a görög erők főparancsnokát, Georgiosz Haciasesztiszt kivégzik a kis-ázsiai katasztrófa felelőseként.*

1922. november Dél-Bulgáriában megalakul a trákiai bolgár–török forradalmi szervezet.

1922. december 2. Ahmed Zogu alakít kormányt Albániában.

1922. december 4. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban lemond a radikális és demokrata párti koalíciós kormány. A választásokig Pašić negyedik, radikálisokból és a JMO tagjaiból álló kormánya viszi az ügyeket (1922. december 16. – 1923. május 4.).

1922. december 4–5. Tovább zajlik a macedón–bolgár „háború” és a macedón belháború. A VMRO egységei Ivan (Vancso) Mihajlov vezetésével beveszik a bolgár

területen lévő Küsztendil városát. A helyi katonaság nem avatkozik be. Nyugat-Bulgáriában a kormány elrendeli a hadiállapotot.

1922. december 6. A Nagykövetek Tanácsa véglegesíti Albánia határait, elutasítva a dél-albániai Gjirokastrára támasztott görög igényeket. A Prizren alatti területet a Szerb–Horvát–Szlovén kapja meg.

1922. december 9. A sorozatos kormányzati és alkotmányos válságok elkerülésére kiegészítik az úgynevezett Lushnjëi statútumot, a dokumentum Albánia ideiglenes alkotmánya. Törlik az oszmán korszakból származó nemesi címeket, garantálják a politikai és állampolgári jogokat, rendelkeznek a hatalmi ágak szétválasztásáról. A parlament, illetve a kormány jogosítványait erősítik a régenstanáccsal szemben (például csak a parlament mentheti fel a kormányt bizalmatlansági indítvány után).

1922. december 10. Bukarestben találkozót tartanak a négy romániai egyetem hallgatóinak képviselői. A tanulási körülmények javítása mellett kérik a zsidók ellen irányuló egyetemi „*numerus clausus*” bevezetését, amit azonban a kormányzat elvet. A kongresszust antiszemita támadások követik.

1922. december 21. Feloszlik a belgrádi nemzetgyűlés. Az új választásokat 1923. március 18-ra írják ki.

1922. december 28. Kolozsvárott a Magyar Nemzeti Párt és a Magyar Néppárt egyesüléséből megalakul az Országos Magyar Párt, a romániai magyarság legjelentősebb politikai szervezete a két világháború közötti időszakban (1938-ig). Az OMP élén 1923-ig Jósika Sámuel áll, akit Ugron István (1923–1926), majd Bethlen György követ (1926–1938). Az 1926-ban megvásárolt *Újság* után 1927-től a párt hivatalos lapja a *Keleti Újság* lett.

1922. december 30. A szovjet kormány memoranduma a nemzeti önrendelkezési jog érvényre juttatása (azaz népszavazás) nélkül húzott világháború utáni határok ellen hatástalan marad.

1923. március 1. Görögországban is bevezetik a Gergely-naptárt. Február 16-a helyett március 1-e következik.

1923. január 10–14. Ion G. Duca román külügyminiszter Olaszországba látogat, ahol Benito Mussolini olasz miniszterelnökkel tárgyal.

1923. január 16–17. A Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) az SZHSZ Királysághoz tartozó macedón területeken szerb telepés falvakat támad meg, és elűzi a telepeseket.

1923. január 20. Romániában a Besszarábiai Parasztpárt egyesül a Nemzeti Liberális Párttal és a Bukovinai Demokrata Uniópárttal.

1923. január 28. A macedón testvériségek újabb gyűlése elfogadja a Végrehajtó Bizottság fennhatóságát. Egy nappal később megölik az egyik neves forradalmárt, Jurukovot.

1923. február 4. Bulgáriában a VMRO sikertelen merényletet követ el a revíziót ellenző Alekszandar Sztambolijev miniszterelnök ellen.

1923. február 9. Négy miniszter kilép a bolgár kormányból Sztojan Omarszevszki és Rajko Daszkalov vezetésével.

1923. március 2–22. Nišben bizalmas jugoszláv–bolgár tárgyalásokra kerül sor. Titkos egyezményt írnak alá arról, hogy a szerb–horvát–szlovén állam támogatja Bulgária kijutását az Égei-tengerre, Bulgária pedig a délszláv állam Szalonikire vonatkozó igényeit.

1923. március 3. Romániában a Nemzeti Liberális Párt alkotmányának elfogadása ellen szövetkezik a Nemzeti Párt és a Parasztpárt.

1923. március 4. Romániában az Alexandru C. Cuza professzor vezette, szélső-jobboldali nacionalista Keresztény Nacionalista Demokrata Párt átalakul a Nemzeti Keresztény Védelem Ligájává (LANC). A monarchista és klerikális, antikommunista, antiszemita szervezet élén Cuza áll, szervezeti titkára pedig Corneliu Zelea Codreanu.

1923. március 14. Hitelmegállapodást köt a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és Franciaország: a délszláv állam 300 millió frankos hitelt kap a francia kormánytól.

1923. március 16. Bulgáriában egyezség születik a Szövetséges Felügyelő Bizottsággal. A bolgár jóvátétel és államadósság két részletben fizetendő: az első 550 millió aranyfrankot 60 év alatt 5%-os évi kamattal kell törleszteni, a többit 1953 után kamat nélkül.

1923. március 18. Nemzetgyűlési választásokat tartanak a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban. A Radikális Párt 108, a Horvát Parasztpárt 70, a Demokrata Párt 51, a Szlovén Néppárt 21, a Jugoszláv Muszlim Szervezet 18, a Džemijet 10 mandátumot szerez.

1923. március 23. Nišben bolgár–szerb határszerződést kötnek, amelynek keretében a Pirini-Macedóniában egyeduralkodó Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) elleni fellépés céljával hermetikusan lezárják a két ország közös macedóniai határát.

1923. március 26–27. Romániában, az ellenzék zajos tiltakozása ellenére a képviselőház és a szenátus megszavazza az új román alkotmányt, amelyet a király március 28-án ír alá. Az alaptörvény a korábbi, 1866-os alkotmány korszerűsített változata: bár megerősíti a törvényhozás szerepét, továbbra is széles jogköröket tart fenn az uralkodó számára, deklarálja az általános szabadságjogokat, általános, egyenlő és titkos választójogot biztosít az állampolgároknak (a nőkre azonban nem vonatkozik), eltávolítja a zsidók politikai emancipációja előtti akadályokat, Romániát pedig egységes nemzetállamként határozza meg.

1923. március 27. Zágrábban több párt elvi megállapodást köt, hogy föderalista blokkot alkotnak a parlamentben (HRSS, JMO, SLS).

1923. március 31. Bulgáriában életfogytiglani, illetve 15 éves börtönbüntetésre ítélik a volt Radoszlavov-kormány tagjait.

1923. április 9. – július 24. Lausanne-i konferencia.

1923. április 12–13. A Radikális Párt küldöttei Zágrábban a HRSS, SLS és a JMO képviselőivel tárgyalnak. Megállapodnak, hogy a HRSS távol marad a parlamenttől, hogy egypárti radikális kormány jöhessen létre (vagyis Svetozar Pribičević nélkül), a kormány pedig felfüggeszti az alkotmány azon előírásainak végrehajtását, amelyek az ország új közigazgatási rendszerének bevezetésére vonatkoznak (úgynevezett Markov-protokoll). A megállapodás feltételeit – különösképpen, hogy felhagynak a közigazgatás átszervezésével – azonban Pašić nemsokára elutasítja.

1923. április 22. A bulgáriai parlamenti választásokon az Alekszandar Sztambolijszki vezette Bolgár Népi Földműves Szövetség győz: a szavazatok 54%-ával megszerzi a a mandátumok 86%-át (212 hely), ezzel egyeduralkodóvá válik a politikai életben, szavazói bázisát a kommunisták és más baloldali pártok rovására erősítve.

1923. április 23. *Kósz szigetét földrengés rázza meg (200 áldozat).*

1923. május 4. Belgrádban megalakul Nikola Pašić vezetésével a radikális párti kormány (hivatalban 1924. március 27-ig).

1923. május 7. Bulgáriában megkezdődik a VMRO-aktivisták elleni tömeges hajsza.

1923. május 9–12. Bécsben megtartja második országos konferenciáját a Jugoszláv Kommunista Párt. Elhatározzák, hogy kiépítik a hazai szervezetet és apparátust.

1923. május 10. A szerb–horvát–szlovén állam ötven évre új konvenciót köt Görögországgal a szaloniki kikötőben lévő szabad zónáról, valamint vasúti és postai szerződéseket, vám- és állategészségügyi megállapodásokat.

1923. június 9. Bulgáriában a jobboldali és centrupártok Narodn Szgovor nevű koalícióját támogató titkos katonai szervezetek puccsot hajtanak végre. Új kormány alakul, amelyet az Alkotmányos Blokk pártjai és a szocialisták támogatnak, a kommunisták semlegesek.

1923. június 10. III. Borisz bolgár cár támogatja a bolgár puccsot, és az új kormány élére Alekszandar Cankovot nevezi ki. A Földműves Szövetség vezetőit letartóztatják. Polgárháború tör ki a pártok félkatonai egységeinek részvételével. Június 14-én a Pazardzsikban tartózkodó Sztambolijszkit a VMRO „Csicse” fedőnevű vezetője, a szkopjei vojvoda meggyilkolja. A BKP hol az agrárszocialistákat támogatja, hol a katonákat, hol pedig a helyi hatalom megszerzése érdekli.

1923. június 23. A román állam és a Nemzeti Bank részvételével megalakul a Nemzeti Ipari Hiteltársaság. Az intézmény célja a hazai nagyipar fejlesztése kedvező hitelek segítségével.

1923. június 25. A Gesov–Danev- és Malinov–Koszturkov-kabinetek minisztereit kiengedik a sumeni börtönből.

1923. július 19. A Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) és a hadsereg (amely még mindig összefonódik a macedón ügyel) nyomására az Alkotmányos Blokk feloszlik. A nemzeti progresszívek a Narodn Szgovorhoz csatlakoznak, a demokraták és a radikálisok pedig július 24-én megalapítják a Szövetség a Demokráciáért nevű pártot. Augusztus 10-én végül a „polgári” pártok egyesüléséből létrejön a Demokratikus Egyetértés (Demokratseszki Szgovor).

1923. július 24. Lausanne-ban aláírják a békeszerződést Törökországgal. A szerződés elismeri az ankarai Atatürk-rendszer törvényességét, és meghatározza a modern Törökország határait. A békeszerződés érvénytelenné teszi a sèvres-i békét. Törökország sokkal előnyösebb feltételeket kap, mint az 1920-ban kötött békében. Megtarthatja Anatóliát, a kurd és örmény területekkel együtt, Kelet-Trákiát, Isztambult és Szmírnát. Lemond viszont korábbi arab tartományairól (Irak, Szíria), elismeri a britek fennhatóságát Cipruson és Olaszország uralmát Dodekanészosz felett. A szövetségesek lemondanak Kurdisztán és Örményország függetlenségének követeléséről. A nyugati hatalmak fegyveres erőinek ki kell vonulniuk az ország területéről. A török pénzügyek és haderők feletti ellenőrzést eltörlik. A Dardanellák és a Boszporusz korlátozás nélkül nyitva állnak a kereskedelem előtt. A kapitulációk rendszere megszűnik. Moszul brit, míg Alexandretta (Iskenderun) francia ellenőrzés alatt marad. Egyezmény születik Görögországgal a lakosságcsereéről, aminek következtében néhány hónappal később szinte az összes görög lakos elhagyja Anatóliát. Bulgária végleg lemondani kényszerül Nyugat-Trákiáról.

1923. július 24. A lausanne-i szerződés értelmében a 280 ezer isztambuli, imbroszi és tenedoszi görög lakosságon kívül az összes többi görög a kötelező lakosságcsere hatálya alá esik. A két sziget a szerződés 14. cikkelye alapján autonómiát kap, de ezt a török kormányzat sohasem biztosítja. A népességcsere következtében mintegy 1,5 millió ortodox és görög lakos érkezik Kis-Ázsiából, miközben Görögországot 400 ezer muszlim hagyja el. A görög világháborús veszteség 300 ezer fő. A lakosságcsere-egyezmény következtében a csődben lévő görög állam lakosságszáma 33%-kal emelkedik pár hónap alatt. A Törökországban maradó egymillió görög és ortodox sorsa ismeretlen. A demográfiai nyomást kezelendő, a görög állam megkezdi a politikailag megbízhatatlannak tekintett népcsoportok, mint például a szlávok és a törökök kitelepítését a megszerzett macedóniai és tráki területekről. A helyükre érkező, földjüket megkapó menekültek Venizelosz politikai támaszaivá lesznek, különösen a nagybirtokok felosztása után.

A lausanne-i békeszerződéstől az első Balkán-konferenciáig. Francia–olasz rivalizálás

1923. július 28–30. A kisantant országainak külügyminiszterei a romániai Sinaiában tárgyalnak. I. G. Duca román külügyminiszter több kérdésben is közvetít, illetve azt javasolja, hogy más balkáni államokat is vonjanak be a szövetségbe.

1923. augusztus 14. A szovjet delegáció aláírja a július 24-én megkötött lausanne-i egyezményt. Az egyezmény nem felel meg maradéktalanul a szovjet érdekeknek, mivel csak részben állítja vissza Törökország szuverenitását a Tengersizorsók fölött, amelyet a sèvres-i békeszerződésben vesztett el. A konvenció ugyanis nemcsak háborúban, hanem békeidőben is lehetővé teszi a tengeri hatalmak és a part menti államok kereskedelmi és hadihajóinak áthaladását a Tengersizorsokon.

1923. augusztus 14. Tiraszpolban román–szovjet konferenciát rendeznek a Dnyeszter kapcsán. Kis eredményeket sikerül elérni a két ország közötti kapcsolatok normalizálása irányában.

1923. augusztus 15. Fegyverszünet jön létre a Bolgár Kommunista Párt és a VMRO között. A kommunisták lemondanak a forradalmi agitációról a küszteendili körzetben.

1923. augusztus 22. Georgi Dimitrov bolgár kommunista vezető felhívást intéz az agrárszocialistákhoz és a szociáldemokratákhoz, hogy egyesítsék erőiket. Az utóbbiak elutasítják, az előbbieknél nincs vezető, aki válaszolna a kezdeményezésre.

1923. augusztus 22–25. Iași-ban – a hatósági tiltás miatt titokban – megtartják a szélsőjobboldali hallgatói egyesületek nemzeti kongresszusát. A rendezvényen Corneliu Zelea Codreanu megszerzi az egyesületek és a Nemzeti Keresztény Védelem Ligája (LANC) támogatását egy széles körű mozgalom létrehozásához.

1923. augusztus 26. Prágában a VMRO aktivistája lelövi a menekülő Rajko Daszkalovot.

1923. augusztus 27. *Megölik a görög–albán határt kijelölő bizottság olasz tagjait. 29-én az olasz kormány 50 millió líra kártérítést kér Enrico Tellini olasz tábornok megölése miatt, valamint a gyilkosok kivégzését. Nem találják meg az elkövetőket (akik akár albánok – például a csamuriai Daut Hodzsa –, akár a görögök is lehetnek).*

1923. augusztus 29. – október 3. A Népszövetség tanácsának ülésén megtárgyalják azt az albán panaszt, miszerint a görög–török lakosságcsere keretében az Epiruszban élő albánokat lakhelyük elhagyására kényszerítik a görög hatóságok.

1923. augusztus 31. *A korfui incidens. A Tellini-incidensre hivatkozva az olaszok bombázzák Korfu városát, majd olasz csapatok szállják meg rövid időre az Otrantói-szoros ellenőrzését lehetővé tevő Korfu szigetét. A Népszövetség nem képes nyomást gyakorolni Olaszországra, csak a nagyhatalmak. (Mussolini már korábban is tervezte a sziget megszállását.)*

1923. szeptember 13. és 23. Északkelet-Bulgáriában kommunista felkelés robban ki. Az Alekszandar Sztambolijiszi vezette népi földműves és polgári kormány jobboldali megbuktatását követően a Komintern ösztönzésére a Bolgár Kommunista Párt augusztusban kidolgozza egy fegyveres felkelés tervét. A rendőrség azonban szeptember 12-én lecsap a szervezkedőkre, és letartóztat körülbelül 2500 kommunistát. A következő napokban több kommunista fegyveres akcióra kerül sor Sztara Zagora környékén (21-ig). A 23-án kirobbant újabb felkelés bázisa Északkelet-Bulgáriába tevődik át, ahol 29-ig folytatják a harcot a kormánycsapatokkal, egyes helyeken kikiáltják a „munkás–paraszt uralmat”. A felkelést két hét alatt teljesen felszámolják, fő szervezői, Vaszil Kolarov és Georgi Dimitrov a Szerb–Horvát–Szlovénba, majd Bécsbe menekülnek, és később a Komintern vezető testületeinek munkájában vesznek részt.

1923. szeptember 14. Prágában aláírják a kisantant háromoldalú katonai egyezményét. A csehszlovák–román–szerb–horvát–szlovén megállapodás a kétoldalú védelmi egyezményeket váltja fel; a magyar támadás esetére előírányzott katonai segítségnyújtási kötelezettséget Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság vonatkozásában Bulgáriára is kiterjesztik.

1923. szeptember 27. *Kivonják az olasz csapatokat Korfu szigetéről.*

1923. október 22. *Három nappal azt követően, hogy kihirdették, hogy választásokat tartanak decemberben, monarchiapárti görög katonatisztek Georgiosz Leonardopulosz és Panagiotisz Gargalidisz tábornokok vezetésével sikertelen puccsot kísérlek meg Venizelosz (és Plasztirasz) ellen. A sikertelen megmozdulást követően a királypárti katonatiszteket eltávolítják a hadseregből.*

1923. október 23. Az Országos Magyar Párt és az Averescu-féle Néppárt képviselői között Bukarestben megkötik a „csucsai paktumnak” nevezett választási egyezséget. A megállapodást azonban az OMP 1926 elején, a Nemzeti Liberális Párt szövetségét keresve felmondja.

1923. október 30. Bulgáriában megölik Nikola Genadiev macedóniai bolgár származású volt külügyminisztert (Radoszlavov-kormány, nemzeti liberálisok).

1923. november 18. Az újabb bulgáriai választásokon a Demokratikus Egyetértés nyer, 173 mandátumot szerezve (de ebből a volt szogovoristáké mindössze 42). Az ellenzékbe került agrárszocialisták 30, a kommunisták 9 szavazattal rendelkeznek.

1923. november 26. és december 27. Albániában lebonyolítják a második parlamenti választásokat. A választásokat Zogu hívei nyerik (ebből Ahmed Zogu pártja 22, Iljaz Bej Vrioni csoportja 14, a Pandeli Evangjelis-féle Néppárt 11, Sefquet Bej Vërlaci csoportja 10, Petro Harito csoportja pedig 7 mandátumot szerez). A liberális, demokrata ellenzék vereséget szenved.

1923. december 12. A Bolgár Nemzeti Bank monopolizálja a külkereskedelmet.

1923. december 15. Bulgáriában visszaállítják az év elején eltörölt nyolcórás munkanapot.

1923. december 16. Parlamenti választásokat tartanak Görögországban. A Sztilianosz Gonatasz vezette Liberális Párt 250 mandátumhoz jut a 398-ból. A Demokrata Szövetség (Alexandrosz Papanasztaszju) 120 mandátumhoz jut. A Görög Kommunista Párt eléri a 100 ezer szavazatot és parlamenti tényező lesz. II. György királyt megkéri, hogy önként hagyja el az országot (19-én elhagyja Görögországot). A király távoztával Pavlosz Kunduriotisz admirális lesz a régens. 1924. március 24-én Alexandrosz Papanasztaszju alakít kormányt a Demokratikus Szövetség élén, mely Plasztirasz és Venizelosz reformjait támogatja.

1923. december 24. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság megegyezést köt Romániával a határ kiigazításáról: három faluért cserébe átadja Zsombolyát (Žombolj, Jimbolia).

1923. december Bécsben megtartják a Balkáni Kommunista Föderáció VI. Konferenciáját. A rendezvényen megvitatják a romániai nemzeti kérdést is, és előírnyoazzák az önrendelkezési elv belefoglalását a párt irataiba – vitatva ezáltal a román állam egységes és nemzeti jellegét.

1924. január 4. Szófiában törvény születik az állam védelméről, amely 1925-ben lép életbe. Betiltják a félkatonai szervezeteket. Áprilistól illegalitásba vonul a kommunista párt.

1924. január 8. Belgrádban megtartják a kisantant külügyminiszteri konferenciáját. Edvard Beneš csehszlovák külügyminiszter javasolja, hogy Jugoszlávia lépjen be az alakuló csehszlovák–francia katonai szövetségbe, ám Pašić elveti az elképzelést. A párhuzamosan zajló délszláv–olasz közeledés pedig az első világháború utáni berendezkedés revízióját célzó olasz–magyar–bolgár törekvések semlegesítését is szolgálja.

1924. január 17. Bulgária a protekcionizmus felé lép: törvényt fogadnak el a nem létfontosságú cikkek importtilalmáról (1926-ig van érvényben).

1924. január 27. Rómában szerb–horvát–szlovén–olasz barátsági és együttműködési szerződést írnak alá (Adria-paktum vagy római paktum, 1928. január 25-én meghosszabbítják), továbbá szentesítik Fiume előző évi olasz annexióját (Fiume–Sušak-egyezmény). A kikötővárost egy tengerparti korridor köti össze Olaszországgal, míg Sušak előváros a kikötővel (Porto Barros) és Castua (Castav) falu az SZHSZ Királysághoz kerül.

1924. február 15. A bolgár szociáldemokraták ellenzékbe vonulnak, az 1919–1920-as közlekedési sztrájk résztvevőinek adott január 10-i politikai amnesztia ellenére.

1924. február 24. Albániában egy radikális szervezet tagja merényletet követ el Ahmed Zogu ellen, amelyben a miniszterelnök megsebesül.

1924. március 3. A bolgár kormány letartóztat 500 VMRO-aktivistát.

1924. március 5. A sérült, valamint pénzügyi botrányba keveredett Zogu a kormányfői tisztséget átengedi Shefqet Vërlacinak, akinek a lányát nem sokkal korábban eljegyezte. (Június 2-ig marad hivatalában, Iljas Vrioni követi.)

1924. március 7. A belgrádi parlamentben a Radikális Párt ellenében ellenzéki blokk alakul (SLS, JMO, DS, HRSS).

1924. március 8. Moszkva és Athén között diplomáciai jegyzékváltásra kerül sor, amelynek értelmében a két állam felveszi egymással a diplomáciai kapcsolatokat (a kapcsolatok 1917-ben Görögország szakította meg az Oroszországban bekövetkezett fordulat miatt). Ezzel Görögország – Törökország után – a második balkáni államként

elismeri a Szovjetuniót. A görög kormány elhatározásában gazdasági és politikai motívumok egyaránt szerepet játszanak – Athén ugyanis felismerte az égei-tengeri és a fekete-tengeri útvonalon zajló görög–szovjet összeköttetésből származó pénzügyi és szállítási előnyöket. A görög kormány emellett ezzel kívánja előkészíteni a Fekete-tenger északi és keleti partvidékén élő görög identitású közösségek hazatelepítését.

1924. március közepe A Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban bekövetkezik a Demokrata Párt (DS) szakadása. Svetozar Pribičević vezetésével megalakul az Önálló Demokrata Párt (SDS). Ljubomir Davidović és társai maradnak a Demokrata Pártban.

1924. március 23. Megérkeznek Belgrádba a Horvát Parasztpárt képviselői, leteszik az esküt az alkotmányra, egyúttal pedig elállnak a köztársaság követelésétől.

1924. március 24. A bolgár kormány egyezsége jut az antanttal: a megszállás költségeit 25 millió aranyfrankra teszik, amit 10 éven keresztül 5%-os kamattal kell törleszteni.

1924. március 25. Görögországban kikiáltják a második köztársaságot (az első 1828–1832 között állt fenn). Az április 13-i népszavazás elfogadja az alkotmánymódosítást.

1924. március 27. – április 2. Bécsben titkos román–szovjet tárgyalásokra kerül sor Besszarábiáról. A szovjet delegáció több vitás kérdést is felvet, és nemzetközi felügyelet mellett megtartandó népszavazást javasol a terület hovatartozásának eldöntéséről, ám a román küldöttek a status quo-ból indulnak ki, és annak elismeréséhez kötik a két ország kapcsolatainak rendezését. Mivel a két álláspont összeegyeztethetetlennek bizonyul, a tárgyalások megszakadnak (1929-ig).

1924. március 27. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban Nikola Pašić és Svetozar Pribičević, a Vid-napi alkotmány és berendezkedés védelmére létrehozza a Nemzeti Blokkot. Egyúttal kormányátalakításra kerül sor, megalakul Pašić hatodik kormánya, radikális és önálló demokrata párti politikusokból (1924. május 21-ig, majd ismét Pašić vezetésével alakul kormány, hasonló összetételben, 1924. július 27-ig).

1924. március 28. A Bolgár Demokrata Párt feloszlik. Az Andrej Ljapcsev vezette szárny a Demokratikus Egyetértés része marad, Alekszandar Malinov és Nikola Musanov önálló pártot alapít – lapjuk a *Zname*.

1924. március 29. Bukarestben sor kerül az 1923-as diák-összeesküvés perére. A perben a nacionalista egyetemistákat felmentik, kivéve a kolozsvári diákvezért, Ion Moțát, aki meggyilkolta a szervezkedést beáruló személyt.

1924. április 2. Betiltják a Bolgár Kommunista Pártot.

1924. április 5. Romániában – a párt Besszarábiával kapcsolatos elvei miatt (az önrendelkezés elvének elismerése, akár a tartomány elszakadásáig) – betiltják a Román Kommunista Párt tevékenységét, több aktivistáját pedig letartóztatják. A párt illegalitásba vonul, és Köblös Elek vezetésével megalakul a munkáját irányító Direktórium. Júliusban törvényen kívül helyezik a kommunista ifjúsági, kulturális és női egyesületeket is.

1924. április 20. Tiranában, a parlament épülete előtt fényes nappal meggyilkolják Avni Rustemit, a radikális ifjak vezetőjét, Zogu ellenzékének egyik vezéralakját. Fan Noli és hívei szerint Ahmed Zogu emberei állnak a merénylet hátterében.

1924. április 22. A román parlament elfogadja azt a törvényt, amely a dél-dobrudzsai földek harmadát (300 ezer hektár) a magántulajdonosoktól a román állam kezébe adja. A törvény 1940-ig marad érvényben.

1924. április 30. Tízezren tüntetnek Vlorában. Több miniszter és 26 képviselő is részt vesz a megmozduláson, amelyen Ahmed Zogut és Shefqet Vërlacit gyilkosként említik. Fan Noli kijelenti: fel kell oszlatni a parlamentet, és meg kell dönteni a kormányt. Május 1-jén Fan Noli elnökletével 20 parlamenti képviselő „saját parlamentet” alakít.

1924. május 6. A Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) májusi manifesztumában közeledést hirdet a kommunistákkal.

1924. május 7. Meghal Dimitar Blagoev, a bolgár szociáldemokraták vezéralakja.

1924. május 7–15. I. Ferdinánd román király nyugat-európai körúton vesz részt. Először Svájcba utazik, ahol Genfben meglátogatja a Népszövetség Nemzetközi Munkügyi Irodáját, azt követően pedig Belgiumba, majd Nagy-Britanniába látogat.

1924. május 10. Az albán nemzetgyűlés ellenzéki képviselői és a kormánypárti frakció között előbb parázs vitára, majd lövöldözésre kerül sor. (A vita tárgyát az képezte, vajon kijelöljenek-e Tirana helyett egy másik fővárost.) Ezt követően az ellenzékiek 6000 fegyverrel és az albán közvélemény támogatását maguk mellett tudva elfoglalják

északon Kruját és Shkodrát, délen pedig Vlorát és Beratot, amivel közrezárják Tiranát. Az ellenzék Ahmed Zogu és hívei száműzését és új kormány megalakítását követeli. Pár nap múlva Vlorában Fan Noli vezetésével ideiglenes közigazgatási bizottság alakul. Május 27-én lemond a Vërlaci-kabinet, június 2-án a felkelők elfoglalják Tirana egy részét, a régenstanács négy tagjából három elmenekül.

1924. június 7. Romániában törvényt hoznak az állami vállalatokról, amely megkülönbözteti a csak állami (például az államvasutak, hadianyaggyártás stb.) és a vegyes érdekeltségű vállalkozásokat (bányavállalatok, erdőgazdálkodás, hajóközlekedés stb.) – az utóbbiakba tehát megengedi a magántőke bevonását is.

1924. június 12. Romániában megállapodik a Parasztpárt és a Román Nemzeti Párt vezetősége a két ellenzéki párt egyesüléséről és a közös kormányprogramról.

1924. június 14. A bolgár titkosrendőrség és a belügyi erők (Obstesztvenna Bezopasztnoszt) megölik az agrárszocialisták egyik parlamanti képviselőjét.

1924. június 16. Miután június 9-én Olaszországba menekült a pár napja hivatalba lépett Vrioni-kormány, a felkelők pedig másnap elfoglalták Tiranát („júniusi forradalom”), Albániában Fan Noli alakít kormányt. Néhány napon belül ambiciózus, 20 pontból álló modernizációs reformprogramot jelent be, amely többek között a feudalizmus maradványainak eltörlését, a parasztság helyzetének javítását, adminisztratív és oktatási reformot, független bíróságokat, a költségvetés rendbe tételét, igazságos adórendszert, közlekedésfejlesztést, az egészségügyi rendszer kiépítését és a lakosság lefegyverzését tartalmazza.

1924. június–július A román parlament elfogadja a nemzeti liberálisok gazdasági törvénycsomagját, amely az „önmagunk által” jelszavával előmozdítja az állami vállalatok magánosítását, az ásványkincsek államosítását és nemzeti (román) ellenőrzését.

1924. július 1. Miután június 27-én levélben jelezte a belépési szándékot, Stjepan Radić, a Horvát Köztársasági Parasztpárt (HRSS) vezetője, moszkvai látogatása során aláírja a pártja belépéséről szóló nyilatkozatot a Nemzetközi Paraszt Internacionáléba. A délszláv állam forradalmasítása érdekében a Kreml nemcsak a délszláv kommunistákra próbál támaszkodni, hanem igyekszik megnyerni magának az etnikai alapon szerveződő, a centralista berendezkedéssel szembenálló és döntően a parasztságra támaszkodó politikai erőket is. Igaz, Moszkva és a Horvát Parasztpárt közeledésének később semmilyen kézzelfogható eredménye nem lesz.

1924. július 4. Romániában elfogadják a földfelszín alatti erőforrások kiaknázásáról rendelkező bányatörvényt. Az állami és hazai magántőke együttműködésének új szabályozása a nemzeti liberálisok gazdasági doktrínáját tükrözi, akik korlátozni próbálják a külföldi tőke jelenlétét a kőolaj kitermelésében, ám nemzetközi tiltakozásra később módosítani kényszerülnek a törvényt (csökkentik a vállalatokban megkövetelt román részesedés arányát).

1924. július 11–13. Prágában tanácskoznak a kisantant külügyminiszterei, akik kifejezik egyetértésüket a nagyhatalmak és Németország közeledésével.

1924. július 14. Kereskedelmi és hajózási szerződést köt a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és Olaszország (belgrádi konvenció).

1924. július 16. – augusztus 16. Londonban nemzetközi konferenciát tartanak a háborús jóvátételekről. A konferencia a Románia által igényelt összegnek csak körülbelül 3%-át hagyja jóvá.

1924. július 22. Romániában új, a hazai ipar számára előnyös vámtarifát léptetnek életbe. A későbbiek folyamán további protekcionista intézkedéseket foganatosítanak.

1924. július 26. Romániában elfogadják az állami és rendes alapfokú oktatást szabályozó törvényt. A törvény egységes, kötelező és ingyenes alapfokú oktatást ír elő a 7–16 év közötti gyerekek számára, és többek közt bevezeti az úgynevezett „kultúrzónát”, amely a kisebbségek által nagyobb számban lakott megyékre terjed ki (a nyugat-romániai Partiumtól Bukovina és Besszarábia határ menti területein át Dél-Dobruzsáig, de magában foglal több belső megyét is, például a Székelyföldet vagy Hunyad megyét). Itt az állam erőteljesen támogatja a román oktatás kiépítését és fejlesztését, többek közt különféle kedvezmények biztosításával az itt ténykedő román tanárok számára.

1924. július 26. Bulgáriában általános amnesztiát bocsátanak ki az 1923-as eseményekben részt vevők számára, a vezetők és a két liberális miniszter, Vaszil Radoszlavov és Dimitar Toncsev kivételével, akik 1929-ben szabadulnak.

1924. július 27. Belgrádban megalakul Ljubomir Davidović harmadik kormánya (1924. november 6-ig). A kormányt a DS, JMO, SLS alkotja.

1924. július 28. A Komintern V. kongresszusának határozata kimondja, hogy a nemzetközi kommunista szervezet erősíteni fogja a helyi kommunista pártok támogatását a balkáni népek önrendelkezési mozgalmainak megvalósítása érdekében Besszarábiában, Macedóniában, Horvátországban és Dobrudzsában. A rezolúció szerint a román, a szerb és a bolgár uralkodó osztályok elnyomása elleni küzdelem jelszavát a nemzeti elnyomás elleni küzdelem jelszavával kell kombinálni.

1924. augusztus 31. Bulgáriában helyi potentátok megölik a VMRO egyik vezetőjét, Todor Alekszandrovot.

1924. augusztus Bécsben megtartják a Romániai Kommunista Párt III. kongresszusát. Köblös Eleket választják a párt főtitkárává, és – többek közt – síkraszállnak a mezőgazdaság kollektivizálása és a trockisták elleni fellépés sztálini irányvonala mellett, valamint kimondják, hogy Románia tipikus többnemzetiségű ország. (Az 1930-as népszámlálás szerint Nagy-Románia lakosságának közel 72%-a román nemzetiségű.)

1924. szeptember 4. Egy diplomáciai levélben a június 16-án megalakult albán demokratikus kormány elismeri a Szovjetuniót. A Fan Noli vezette albán kabinet elismerését a Kreml stratégiai eredményként kezeli, ugyanis Görögország mellett Albánia jelenthette számára a „hídőállást” a délszláv területek irányába.

1924. szeptember 10. *A Kalfov–Politisz-egyezményben a görögök elismerik a bolgár ajkú népesség jelenlétét Égei-Macedóniában. Az 1912-es szerb–görög megállapodásra hivatkozó Szerb–Horvát–Szlovén Királyság nyomására azonban a görögök végül nem ratifikálják az egyezményt.*

1924. szeptember 12–13. Gorna Dzsumajában (ma: Blagoevgrad) a rivális erők megölik Aleko pasát, a VMRO másik vezetőjét.

1924. szeptember 12–17. Zavargások törnek ki a besszarábiai Tatar-Bunarban. A döntően ukrán, részben bolgár ajkú népesség által lakott dél-besszarábiai Tatar-Bunar településen és a szűk vonzaskörzetéhez tartozó falvakban több ezer főt érintő felkelés tör ki, aminek hátterében egyrészt a román földreform nemzetiségeket sújtó intézkedései, másrészt a Komintern Moszkvából irányított propagandája és a Szovjetunióból érkezők szervezkedése áll. A megmozdulás szervezettségére utal, hogy a lázadók elűzik a román adminisztráció közegeit, helyi tanács hatalmat hoznak létre, népi milíciát állítanak fel, és szeptember 15-én kinyilvánítják a Moldáviai Szovjet Köztársaság megalakítását. A felkelést a román hadsereg néhány napon belül leveri, a halálos áldozatok számát több száz főre teszik, további több száz személyt bíróság elé

állítanak. Októberben a Dnyeszteren túl megalakítják a Moldáviai Autonóm Szovjet Köztársaságot – ezzel is jelezve a Szovjetunió területi igényét Besszarábiára.

1924. szeptember 17. Olaszország felmondja a Szerb–Horvát–Szlovén Királysággal kötött, 1920. novemberi rapallói szerződést.

1924. szeptember 22. A Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) beadványt intéz a Népszövetséghez, amelyben egy népszövetségi ellenőrzés alatt álló autonóm Macedónia létrehozását kéri.

1924. október 25. Romániában a radikális nacionalista diákmozgalom vezetője, Corneliu Zelea Codreanu egy bírósági tárgyaláson meggyilkolja a nacionalista fiatalok ellen fellépő iași-i prefektust. A gyilkosság hatására decemberben elfogadják a közrend védelméről szóló Mârzescu-törvényt, amely a kommunista mozgalom elleni fellépésre is lehetőséget adott (Codreanut viszont később felmentik).

1924. november 4. Bukarestben megjelenik a *Cuvântul* nevű politikai napilap. A jobboldali, később szélsőjobboldali, nacionalista beállítottságú, II. Károlyt is támogató lap nagy hatást gyakorol a román közéletre. 1940 őszétől a vasgárdista mozgalom hivatalos orgánuma lesz.

1924. november 6. I. Sándor király feloszlatja a belgrádi parlamentet, 1925. február 8-ra kiírja a választásokat, az átmeneti időszakra pedig ismét Pašićot nevezi ki miniszterelnöknek (1925. április 19-ig). A kormányt az NRS és az SRS tagjai alkotják.

1924. november 19. A szerb–horvát–szlovén kormány felmondja a Görögországgal 1912-ben kötött szövetségi szerződést. Az új szerződés feltétele: egy szabad kikötői zóna Szalonikiben.

1924. december 13. Ahmed Zogu a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban szervezett csapataival átlépi az albán határt. Másnap Görögországból is megindulnak a kormányellenes erők.

1924. december 16. A Tiranába kinevezett első szovjet követ megérkezik az albán fővárosba, alig néhány nappal azután, hogy az albániai demokratikus forradalom idején elűzött és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban menedéket nyerő korábbi albán kormányfő, Ahmed Zogu a délszláv állam felől csapataival átlépi a határt, és harcba bocsátkozik a kormányerőkkel. Másnap Fan Noli albán kormányfő az országban uralkodó kaotikus állapotokra hivatkozva – de valójában az angol diplomácia nyomására – arra kéri

a szovjet követet, hogy halasszák el a két ország közötti követcserét. A szovjet követ egy nappal később dolgvégezetlenül elhagyja újonnan kijelölt állomáshelyét.

1924. december 24. Ahmed Zogu csapatokkal visszatér Tiranába, 26-án Fan Noli és miniszterei Olaszországba menekülnek.

1925. január 1. I. Sándor szerb–horvát–szlovén király megerősíti a kormány döntését, miszerint az államvédelmi törvény alapján eljárást indítanak a HRSS ellen. Másnap a párt több vezetőjét (Vladko Mačeket, Josip Predavecet, Juraj Krnjevićet, August Košutićet, Stjepan Košutićet) letartóztatják, 5-én pedig Stjepan Radićot is.

1925. január 3–4. Romániában megtartják az első általános szövetkezeti kongresszust. Az eseményen részt vesz Ferdinánd király és a kormány több tagja is.

1925. január 5. Albániában a hivatalába rövid időre visszahelyezett Vrioni-kormány lemondása után Zogu veszi át a miniszterelnöki posztot. Január 17-én ismét összeül az albán parlament, de csak azokkal a képviselőkkel, akik nem támogatták a júliusi forradalmat.

1925. január 16–20. A román hatóságok tömeges letartóztatásokat hajtanak végre Dobrudzsában: az ellenállók megfélemlítése céljából 500 bolgárt vesznek őrizetbe válogatás nélkül.

1925. január 20. Olaszország és Albánia gazdasági szerződéseket köt, amelyek keretében Olaszország hajózási monopóliumhoz és kereskedelmi koncessziókhoz jut.

1925. január 21. A nemzetgyűlés köztársasággá nyilvánítja Albániát. 31-én a nemzetgyűlés feloszlatja a négytagú régenstanácsot, Zogu miniszterelnököt pedig hétéves mandátummal köztársasági elnökké választja.

1925. február A VMRO kongresszusán (amelyen a bolgár hadügyminiszter, Valkov tábornok és Nikola Milev egyetemi docens, országgyűlési képviselő, a Szlovo lap szerkesztője is részt vesz) újra Protogerov tábornok lesz a központi bizottság egyik vezetője.

1925. február 8. Parlamenti választásokat tartanak a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban. A Nemzeti Blokk kis fölénnyel nyeri a választásokat (164:151). A legtöbb mandátumot elnyert pártok: NRS 142, HRSS 67, DS 37, SDS 22, SLS 20, JMO 15 mandátum.

1925. február 13. Bulgáriában a kommunisták meggyilkolják Nikola Milev országgyűlési képviselőt és újságíró. Válaszul még e hónapban az Obstesztvena Bezopasznoszt (a titkosrendőrség és az államvédelem) megöli a kommunisták két vezérét: Haralamb Sztojanovot és Dimitar Sztrasimirovot.

1925. február 19. Bulgáriában törvényt hoznak a perniki szénmező állami kiaknázásáról.

1925. február 25. Belgrádban közzéteszik az északi területek kolonizációjának folytatásáról szóló rendeletet.

1925. február 25. A Szent Szinódus február 4-i határozatát követően a Román Ortodox Egyház patriarkátussá alakul. Az erdélyi Miron Cristea metropolita lesz az első román pátriárka, ünnepélyes beiktatására november 1-jén kerül sor.

1925. március 2. Bariban meggyilkolják az emigráns Luigi Gurakuqit, Ahmed Zogu egyik legnagyobb ellenfelét.

1925. március 6. Szalonikiben átadják a szerb–horvát–szlovén államnak a szabad zónát.

1925. március 7. Elfogadják Albánia alkotmányát. Az ország parlamentáris köztársaság, élén az államelnökkel. A törvényhozó szerv a kétkamarás parlament (a képviselőház, illetve a 18 fős szenátus, ebből hat tagot az államelnök jelöl). Az elnök a hadsereg főparancsnoka is, kinevezi a minisztereket, a bírákat, a magasabb beosztású tisztviselőket. Az elfogadott törvényekkel szemben vétót emelhet. Az alkotmány garantálja a vallásszabadságot. Törvényt hoznak arról is, hogy az ellenséges propagandát folytatókat bírósági tárgyalás nélkül akár egy évre is internálhatják.

1925. március 8. A délszláv államban megalakul a Nemzeti Megegyezés és Parasztdemokrácia blokkja (DS, SLS, JMO, HRSS). Kiáltványa szerint az ország belső szerkezetét a szerbek, horvátok, szlovének szabad megegyezése alapján kell kialakítani.

1925. március 10. Ciprust brit koronagyarmattá nyilvánítják.

1925. március 14. Az új albániai választási törvény továbbra is fenntartja a közvetett választás rendszerét. A választójog a 18 éven felüli férfiakat illeti meg.

1925. március 15. Olaszország és Albánia pénzügyi szerződést köt. Ennek keretében megalapítják az Albán Nemzeti Bankot, amelynek székhelye Róma. A részvények többsége olasz kézbe kerül (45% olasz, 30% albán).

1925. március 18. Bulgáriában a 21. nemzetgyűlés (OHC) megvonja 6 kommunista képviselő mandátumát az államvédelmi törvény alapján.

1925. március 25. Albán emigráns politikusok Fan Noli elnökletével és a Kommunista Balkán-föderáció segítségével Bécsben konferenciát tartanak, és megalakítják a Nemzeti Forradalmi Bizottságot (KORNARE). A szervezet célja: Zogu diktatúrájának megdöntése, tényleges köztársasági rendszer bevezetése, agrárreform, valamint a határok meghúzása az etnikai viszonyoknak megfelelően. (1925–1935 között Genfben *Liria Kombëtare* [*Nemzeti Szabadság*] címmel lapot jelentetnek meg.)

1925. március 27. A Horvát Parasztpárt felhagy az obstrukcióval, képviselői elfoglalják helyüket a parlamentben, lemondanak a republikanizmusról, elismerik a monarchiát és a Karađorđević-ház uralkodását. A párt elhagyja nevéből a köztársasági jelzőt (ettől kezdve Horvát Parasztpárt, HSS).

1925. március 29. Az észak-albániai Dragobi közelében, hogy ne kerüljön a csendőrök kezébe, öngyilkosságot követ el Bajram Bej Curri, Zogu egyik legbefolyásosabb ellenfele. Curri a megelőző hetekben az észak-albán hegyekben fegyveres ellenállást készített elő.

1925. április 14. A Moszkvába menekült bolgár kommunisták és a Komintern általános felkelésre buzdító határozatai (1924) kiváltják a bolgár kormányzat egyre erősödő nyomását. Erre válaszul kommunista aktivisták megölik a Demokratikus Egyetértés vezetőjét, Konsztantin Georgiev tábornokot, és sikertelen merényletet kísérelnek meg III. Borisz cár ellen Arabakonaknál.

1925. április 16. Két nappal korábbi akciójuk folytatásaként, Georgiev tábornok temetésén a kommunisták bombamerényletet hajtanak végre a szófiai Szv. Nedela-katedrálisban. 150 ember hal meg, köztük több országgyűlési képviselő és tábornok. A kormányzat hadiállapotot rendel el (októberig).

1925. április 19. Belgrádban Nikola Pašić rövid életű kormányt alakít az NRS és az SDS részvételével (1925. július 18-ig).

1925. április 23. 15 millió líra tőkével az olasz gyarmatok fejlesztését koordináló ügynökség és olasz bankok létrehozzák az Albánia gazdasági fejlesztését elősegítő

társaságot (Società per lo Sviluppo Economico dell'Albania, SVEA), amely 40 éves futamidővel 7,5%-os kamatra 50 millió albán aranyfrank hitelt nyújt Albániának.

1925. április 26. A Horvát Parasztpárt megszakítja kapcsolatait a Parasztnacionáléval.

1925. május 2. Bulgáriában a csendőrség létszámát 6800 főre emelik, és a hadügyminisztérium alá rendelik. Ezzel megnő a kormányzat katonai ereje, másrészt lehetővé válik a neuilly-i békeszerződés kijátszása is. Május 4-én megalakul a rendőrség állambiztonsági osztálya. Kiszélesítik a kinevezett kerületi és megyei hivatalnokok jogkörét a választott kerületi tanács és az obstina tanácsa rovására.

1925. május 9–11. A kisantant tagállamainak bukaresti konferenciáján a rajnai paktumról tárgyalnak a résztvevők (a rajnai paktum megerősítette a versailles-i békeszerződés által jóváhagyott francia–német, illetve német–belga határt).

1925. május 18. A VMRO csetái a bolgár kormányzat támogatásával 75 baloldali VMRO-aktivistát ölnek meg a pirini-macedóniai Nevrokop körzetében.

1925. május 19. A román pénzügyminisztérium és a Román Nemzeti Bank között egyezség születik a lej eredeti értékének visszaállításáról és az államnak az RNB irányában meglévő adósságainak felszámolásáról. Egyúttal átszervezik a Román Nemzeti Bankot is.

1925. május 27. Bulgáriában végrehajtják az utolsó nyilvános kivégzést Európában: kivégzik az áprilisban a Szv. Nedela-templomban történt merénylet elkövetőit (Marko Fridman, Petar Zagorszki, Georgi Koev).

1925. június 2. Pavlosz Kunduriotiszt választják első görög köztársasági elnöknek.

1925. június 14. Romániában törvényt fogadnak el a közigazgatás újjászervezéséről. A törvény szabályozza az ország adminisztratív beosztását – a rendszer falusi vagy városi községekre és járásokból álló megyékre épül, a közigazgatási egységek élén pedig választott tanácsok állnak, a városokban polgármesterek. A kormány képviselőit a megyékben a prefektus látja el.

1925. június 18. Romániában törvény szabályozza a vasárnapi munkaszünetet és egyéb ünnepnapokat.

1925. június 24. Az 1924. október 7-i első sikertelen katonai puccsot követően Theodorosz Pangalosz egy puccs során megbuktatja Kunduriotiszt, és diktatúrát vezet be. Egy év múlva a Köztársasági Gárda fosztja meg hatalmától (1926. augusztus 22.).

1925. július 18. Belgrádban ismét Nikola Pašić alakít kormányt (NRS, HSS). Először lesz kormánypárt a HSS (Pavle Radić agrárminiszter, Stjepan Radić idővel kultuszminiszter, és a HSS adja a kereskedelmi, erdő- és bányászati, valamint a postaügyi minisztert is). A kormány megalakulása, az NRS és a HSS összefogása nyomán átalakulnak a politikai szövetségei viszonyok: véget ér a Nemzeti Megegyezés, valamint az NRS és SDS közti szövetség. A HSS börtönben lévő vezetőit szabadon engedik (július 20-án a király fogadja Stjepan Radićot).

1925. július 20. Olaszország és Jugoszlávia aláírja a nettunói konvenciót, amelyben szabályozzák Fiume és az Olaszországhoz tartozó területek, szigetek közötti közlekedési kapcsolatokat, valamint garantálják, hogy Dalmáciában az olasz lakosságot nem érintik az agrárreform intézkedései.

1925. július 27. Két görög tiszt, Kalambakisz és Dokszakisz 17 bolgárt gyilkol meg Égei-Macedóniában. Bulgária a Népszövetséghez fordul.

1925. augusztus 23. és 26. Ahmed Zogu albán elnök és Benito Mussolini olasz miniszterelnök levélben megállapodnak, hogy Olaszország Albánia kérésére katonai segítséget nyújt Albánia területi integritása és függetlensége biztosítása céljából. Közös katonai akció esetén az albán hadsereget az olasz vezérkar alá rendelik. Területváltások esetén Olaszország támogatja, hogy az albánok által lakott területek Albániához kerüljenek. Albánia nem lép be olyan katonai szövetségbe, illetve nem köt olyan katonai szerződést, amelyben Olaszország nem érdekelt.

1925. szeptember 29. A köztársaság kikiáltása után új alkotmányt készítenek Görögországban, amely ténylegesen sohasem lép életbe. Az új hatalom 1926-ban a szenátusi választások után az alkotmány teljes revíziójára készül. Az újabb, 1926. augusztus 21-i fordulat után ismét parlamenti rendszert vezetnek be.

1925. október 14. Az albán parlament hozzájárul az Albánia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság közötti területcseréhez. Albánia átengedi az Ohridi-tó mellett fekvő Szent Naum-kolostort és környékét, valamint két falut, cserébe pedig Peshkopi környékén jut területhez.

1925. október 18. Bulgária és Törökország Ankarában megegyeznek a kelet-trákiai bolgárok áttelepítéséről.

1925. október 19. Londonban aláírják a Románia Nagy-Britanniával szembeni háborús adósságait rendező brit–román megállapodást. A 26 millió fontnyi tartozást két alkalommal is jelentős mértékben csökkentik – beleszámítva az olajipart ért károkat is.

1925. október 21–24. Az úgynevezett „petricsi incidens”. Rövid görög összetűzés Bulgáriával, mely a Népszövetségig jut. Egy görög katona Belaszicánál (Belesz) a határt átlépő kutyája után fut, a bolgárok lelövik. A görög verzió szerint október 18-án bolgár komitácsik (VMRO) támadják meg a görög határállomást, egy görög katonatiszt és egy katona meghal. Görögország ultimátumot ad, és annak nem teljesülése után Petrics bolgár városa ellen indul. A bolgárok (beleértve a komitácsikat is) ellenállnak, az incidens 50 halottat eredményez. A Népszövetség fellép a görögök ellen. Görögországot megbírságozzák (a bolgárok 30 millió aranylevét követelnek), de sikerül felszámolnia a VMRO aktivistáinak beszivárgását az országba.

1925. október 28. Ankarában béke- és barátsági szerződést köt Törökország és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság. Mivel Belgrád nem ratifikálta a lausanne-i békét, ezzel a két ország között 1914 októbere óta fennálló hadiállapot is véget ér.

1926. november 7. Parlamenti választásokat tartanak Görögországban. A legtöbb mandátumot (108) a Venizelosz vezette Liberális Párt szerzi, az előző választáson nem indult Néppárt (Panagisz Caldarisz) 60, az új politikai erőként megjelenő Szabadgondolkodók Pártja (Joanisz Metasz) 52 mandátumhoz jut. Az előző választáshoz képest a Demokrata Szövetség (Papanasztaszü) sokkal rosszabb eredményt ér el, és csak 12 mandátumot szerez (a mandátumok száma 286).

1925. november A VMRO egységei szerb csapatokkal kerülnek összetűzésbe Valandovónál (Vardar-Macedóniában, nem messze a bolgár határtól).

1925. december Bulgáriában Andrej Ljapcsev 70 képviselőtársával külön frakciót alakít, hogy leváltsa a Cankov-kormányt. December 28-án további 10 küldött önálló frakciót alakít, egy miniszter lemond, a kormány ezzel megbukik.

1925. december 21. Különleges politikai bíróságot hoznak létre Albániában. A következő hónapokban több emigrációban élő politikust halálra ítélnék.

1925. december 31. A román Koronatanács elfogadja Károly trónörökös lemondását a trónról.

1926. január 4. Szófiában megalakul Andrej Ljapcsev kormánya, amely a kommunista pártok kivételével engedélyezi a pártok működését.

1926. január 4. Miután Károly román trónörökös 1925 decemberében „véglegesen” lemondott a trónról, és úgy döntött, hogy külföldön marad és felveszi a Carol Caraiman nevet, a román Koronatanács pedig december 31-én Károly fiát, a négyéves Mihályt nyilvánítja a román trón örökösévé, január 4-én a parlament törvényben szabályozza az utódlás kérdését. Mihály trónörökös mellé – a beteg Ferdinánd király halála esetére – háromtagú régenstanács megalakítását írja elő. Ezzel megoldódni látszik a romániai dinasztikus válság.

1926. február 13. Bulgáriában 7000 elítélt amnesztiát kap.

1926. február 23. Momčilo Ninčić szerb–horvát–szlovén külügyminiszter Rómában tárgyal. Felveti egy olasz–francia–délszláv szövetség tervét. Március 2-án Párizsban folytatja a megbeszéléseket.

1926. február Romániában megjelenik a magyar nyelvű *Korunk* baloldali kulturális és közéleti folyóirat első száma.

1926. március 26. Bukarestben megkötik a román–lengyel garanciaszerződést, amely kölcsönös segítségnyújtást helyez kilátásba egy külső támadás esetére, a területi integritás és a függetlenség megvédésére.

1926. március 27. Romániában módosítják a parlamenti választások rendszerét – bevezetik a „többségi prémiumot”, amely a választásokon legalább 40%-ot elért pártoknak eleve odaítéli a mandátumok több mint 70%-át. Az új rendszer megerősíti a kormányzó párt pozícióit, mivel megfelelő többséget biztosít számára a parlamentben.

1926. március 30. Romániában, miután a Ion I. C. Brătianu vezette nemzeti liberális párti kormány kitölti mandátumát, az uralkodó – Brătianu javaslatára – Alexandru Averescu tábornokot nevezi ki miniszterelnökké.

1926. március Romániában általános sztrájkba lépnek a resicabányai munkások. A sztrájk később más erdélyi és ókirállyági városokra is áttérjed.

1926. április 8. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban a Radikális Párton belüli ellentétek, valamint fia korrupciós ügyei miatt lemond Nikola Pašić. Nikola Uzunović alakít kormányt radikális és horvát parasztpárti politikusokkal. Április 15-én Nikola Uzunović újra radikális és horvát parasztpárti politikusokból álló kormányt alakít, de Stjepan Radić nélkül, aki előző nap kilépett a kabinetből (1926. december 24-ig).

1926. április vége A VMRO szerb hivatalnokokat öl meg Vardar-Macedónia délkeleti részén fekvő Sztrumicában.

1926. május eleje A Dobrudzsai Belső Forradalmi Szervezet román csendőrökre támad Szilisztrában. A románok válaszul bírósági ítélet nélkül kivégeznek hat bolgárt.

1926. május 13. Bulgáriában protekcionizmust erősítő vámtarifákat vezetnek be.

1926. június 7. Ideiglenes megállapodást köt a konstantinápolyi patriarkátus és az albán kormány az albán ortodox egyház autonómiájáról. Engedélyezik az albán nyelv használatát a liturgia során, és az albánok beleszólhatnak a püspökök kinevezésébe. A megállapodás egyik felet sem elégíti ki, sem az autokefáliára törekvő albánokat, sem az azt elutasító patriarkátust.

1926. június 10. Franciaország és Románia barátsági szerződésében a francia kormány elismeri Besszarábia Romániához tartozását, és kötelezettséget vállal, hogy nem provokált támadás esetén támogatja Romániát hadianyag és katonai misszió küldésével.

1926. június 13. Bukarestben meghosszabbítják a Románia és Csehszlovákia, valamint a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság között 1921-ben kötött védelmi egyezményeket. Június 17. és 19. között a kisantant képviselői Bledben találkoznak.

1926. június 22. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és Albánia kereskedelmi, hajózási és konzuli szerződést köt.

1926. július 3–6. A Dobrudzsai Belső Forradalmi Szervezet újabb támadása után 40 bolgárt ölnek meg a románok, és három hadosztály érkezik a régióba.

1926. július 24. Magyarország és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság kereskedelmi megállapodást köt, és öt konvenciót ír alá a határokról és a vasúti közlekedésről.

1926. július 30. A Nemzetek Szövetsége közreműködése nyomán Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Görögország és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság egyezményt ír alá Albánia fennálló határainak tiszteletben tartásáról. Noha 1922 elejére a szomszédos országok kivonták csapataikat Albániából, a végső megállapodásra csak ekkor kerül sor.

1926. augusztus 11. Románia, az SZHSZ Királyság és Görögország újabb jegyzékben tiltakozik a macedón-bolgár cseták határátlépései miatt. Augusztus 15-én a bolgár kormány fellép a Dobrudzsába szivárgó cseták ellen: a rendőri erők egyet szétvernek, vezetőjüket megölik.

1926. augusztus 20. Aláírják a szerb–horvát–szlovén—görög barátsági szerződést.

1926. augusztus 22. Pangalosz tábornokot is puccs buktatja meg Athénban. Georgiosz Kondylisz tábornok alakít – liberális – kormányt. Így a szintén liberális, 1909–1920 között meghatározó politikus, Venizelosz ismét visszatérhet, az országba és a Liberális Párt élére áll.

1926. szeptember 8. Az 5,5 millió lakosságú Bulgária jelentős kölcsönhöz jut brit és amerikai bankoktól a Népszövetség felügyeletével. Ezzel Bulgária zilált pénzügyi helyzete stabilizálódik, és a kölcsön segítségével rendezni tudja a menekültkérdést.

1926. szeptember 9–16. Rómában Alexandru Averescu román miniszterelnök látogatása idején román–olasz barátsági és szívélyes együttműködési szerződést írnak alá, amelyben Olaszország elismeri Besszarábia Romániához való tartozását. A területre szintén igényt tartó Szovjetunió október 6-án tiltakozását fejezi ki.

1926. szeptember 28. Nicolae Iorga és csoportja – ellenezve a Nemzeti Párt és a Parasztpárt egyesülését – kilép a Nemzeti Pártból. (Iorga pártja, a Nacionalista Néppárt 1925 elején egyesült a Nemzeti Párttal.)

1926. október 10. Romániában a Nemzeti Párt és a Parasztpárt kongresszusai jóváhagyják az egyesülést, amivel létrejön a Nemzeti Parasztpárt, Iuliu Maniu vezetése alatt, az alelnök Ion Mihalache lesz. Hosszú egyezkedések után az erdélyi nemzeti pártiak ezzel kilépnek a regionális párt szerepéből, a két formáció fúziója révén pedig komoly ellenzéki erő születik, a Nemzeti Liberális Párt lehetséges váltópártja. A Nemzeti Parasztpárt a parasztság, a kisiparosok és kiskereskedők, az értelmiség és a munkásság egy részének képviselőjét vállalja fel, és a mezőgazdaság gazdasági szerepének elsőbbségét hirdeti. Programjában demokratikus reformokat ígér, valamint a

közigazgatás, az igazságszolgáltatás, a hadsereg megreformálását, a szövetkezetek fejlesztését és a parasztság támogatását olcsó hitelekkel stb. A nemzeti liberálisoktól eltérően a gazdaságpolitikában a „nyitott kapuk” elvét vallja, azaz támogatja a külföldi tőke bevonását a román gazdaságba.

1926. november 7. Parlamenti választásokat tartanak Görögországban. A köztársaságpártiak győznek: a legtöbb mandátumot, 108-at a Venizelosz vezette Liberális Párt szerzi. Az előző választáson nem indult Néppárt (Panagisz Caldarisz) 60, az új politikai erőként megjelenő Szabadgondolkodók Pártja (Joánisz Metaxász) 52 mandátumhoz jut. Az előző választáshoz képest a Demokrata Szövetség (Papanasztaszü) sokkal rosszabb eredményt ér el, és csak 12 mandátumot szerez (a mandátumok száma 286).

1926. november 20. Felkelés tör ki Dukagjiniben, az észak-albán katolikus törzsek körében. Kirobbanását a kormány az emigráns politikusok és a délszláv segítség számlájára írja. 10 napig tart, míg a rendet helyreállítják.

1926. november 27. Tiranában megkötik az öt évre szóló albán–olasz barátsági és biztonsági szerződést (első tiranai szerződés). A területi, politikai status quo megőrzése egyúttal Zogu hatalmának megerősítését is szolgálja. A megállapodás révén nő az olasz befolyás Albániában, a délszláv–olasz kapcsolatok viszont hűvösebbé válnak.

1926. december 10. Meghal Nikola Pašić, a Radikális Párt vezetője, több ciklusban miniszterelnök, a 20. századi Szerbia, majd a délszláv állam egyik legbefolyásosabb politikusa.

1926. december 24. Belgrádban kormányátalakításra kerül sor. Megalakul Nikola Uzunović harmadik, az előzővel azonos pártösszetételű kormánya.

1927. február 1. Belgrádban ismét Nikola Uzunović alakít kormányt: kimarad a HSS, a kormányt az NRS és az SLS alkotja.

1927. február 19. A Iuliu Maniu vezetésével elégedetlen Nicolae Lupu és néhány volt parasztpárti politikus kilép a Nemzeti Parasztpártból, és megalakítja a Parasztpártot. A párt együttműködik a nemzeti liberálisokkal, később pedig újra csatlakozik a Nemzeti Parasztpárthoz.

1927. április 5. Rómában Magyarország és Olaszország „örök” barátsági szerződést köt, amely elsősorban a délszláv állam ellen irányul.

1927. április 17. Belgrádban megalakul Velemir Vukičević (NRS) kormánya. A kormányt ezúttal az NRS, DS, JMO alkotja (1928. február 23-ig marad hivatalban).

1927. május 7–9. A Romániai Szocialista Pártok Föderációjából megalakul a Romániai Szociáldemokrata Párt. A párt többek közt az általános és egyenlő választójog, az erősebb parlament, a teljes sajtószabadság, a munkásság szociális támogatásai és a kisgazdaságok megerősítése mellett érvel.

1927. május 10. Hosszú tárgyalások után (az elsőre 1924. június–júliusban került sor) Románia és a Vatikán között megszületik a konkordátum. Parlamenti ratifikálása azonban csak 1929-ben történik meg, a Román Ortodox Egyház ellenállása miatt. A Románián kívüli székhelyű püspökök fennhatósága Romániában megszűnik, és a romániai egyházmegyék nem terjednek túl az ország határain.

1927. május 10. Bulgáriában a rádióadás terjedése miatt (első vétel: 1925) rádiótörvényt vezetnek be, elsősorban az illegális politikai aktivitás kiszűrésére. Az év során Burgaszban megnyílik az ország első rádiógyára.

1927. május 13–15. A kisantant külügyminiszterei a csehszlovákiai Jáchymovban folytatnak megbeszéléseket.

1927. május 29. A Demokratikus Egyetértés a bulgáriai választásokon a szavazatok 44%-át kapja, de így is 173 mandátumhoz jut, míg az ellenzék 58 parlamenti helyhez. Ugyanebben a hónapban megalakul a később nagy jelentőségre szert tevő Zveno (Kapocs), a volt szocialista Dimo Kazaszov vezetésével.

1927. június 22. Romániában Barbu Știrbey átmeneti kormánya (június. 4–21.) után ismét Ion I. C. Brătianu alakít kormányt.

1927. június 24. A kelet-romániai Iași-ban Corneliu Zelea Codreanu – Ion I. Moța és mások közreműködésével – megalapítja Mihály Arkangyal Légiját. A szélsőjobbaldali, nacionalista Légio (a Vasgárda elődje) nem pártként, hanem „politikai és nemzeti mozgalomként” működik, Románia nemzeti, politikai és spirituális újjászületését hirdeti. A mozgalom vezetője Codreanu, a „kapitány”, és eleinte a hatalom demokratikus úton (azaz választások révén) történő megszerzésére törekszik. Az 1927-es választásokon „C. Z. Codreanu Csoportosulásaként” vesz részt, eredménytelenül.

1927. június 3. Az új görög alkotmány kimondja: Görögország parlamentáris köztársaság. A törvényhozás kétkamarás, a köztársasági elnököt a parlament két házának

tagjai együttes ülésén választják meg. A kormánynak élveznie kell a képviselőház bizalmát (a többségi elv első ízben jelenik meg). Az alkotmányt 1935 októberében a Georgiosz Kondylisz vezette puccs után felfüggesztik, és ismét az 1911. évi alkotmány lép életbe.

1927. július 14. I. Sándor király feloszlatja a parlamentet. Megszakadnak a diplomáciai kapcsolatok Belgrád és Tirana között, mivel az albán hatóságok május 27-én letartóztatták a tiranai szerb–horvát–szlovén követség egyik alkalmazottját, Dragoman Đurakovićot. (A kapcsolatokat négy európai nagyhatalom felszólítására júliusban helyreállítják.)

1927. július 20. Meghal I. Ferdinánd román király, halála után megkezdni működését a Miron Cristea pátriárka vezette Régenstanács. A lemondott Károly trónörökös kiskorú fiát, Mihályt királlyá nyilvánítják.

1927. augusztus 3–21. A bolgár ortodox egyház vezetőinek delegációja, Sztefan Szofijszki metropolitával az élen, részt vesz az első keresztény ökumenikus egyházi konferencián Lausanne-ban.

1927. augusztus 17. Szerb–horvát–szlovén–román megállapodás születik a bán-sági kisebbségi iskolák ügyében: a felek biztosítják az alapfokú anyanyelvi oktatást.

1927. szeptember 5. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és Nagy-Britannia barátsági szerződést ír alá.

1927. szeptember 11. Nemzetgyűlési választásokat tartanak a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban. A legtöbb mandátumot elnyerő pártok: NRS 112, HSS 61, DS 59 SDS 22, SLS 20, JMO 11.

1927. október 5. A szerbiai Macedóniában a Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) aktivistái megölik Kovacsev bolgár tábornokot. 1929-ig lezárják a bolgár–délsláv határt. Válaszul kivégzik Ivan Mihajlov VMRO-vezér apját és egy testvérét.

1927. október 17. Romániában megjelenik a Nemzeti Parasztpárt napilapja, a *Dreptatea* első száma.

1927. november 10–14. Romániában bíróság elé állítják Károly lemondott trón-örökös hívét, a néppárti Mihail Manoilescut az alkotmányos rend elleni szervezkedés vádjával. Az ügy nagy vitát vált ki, Manoilescut pedig felmentik, ami a karlista befolyás erősödéséről tanúskodik.

1927. november 11. Vojislav Marinković jugoszláv külügyminiszter és Aristide Briand francia külügyminiszter Párizsban aláírják a francia—szerb—horvát—szlovén barátsági szerződést, amelyben a felek konzultációs kötelezettséget vállalnak a kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdésekben.

A Horvát Parasztpárt és az Önálló Demokrata Párt vezetői ellenzékben megállapodnak az együttműködésről (megteremtik a későbbi paraszt–demokrata koalíció alapjait). Az együttműködés alapja: mindkét párt szerint a Dunától, Szávától északra eső (úgynevezett preczáni) területeket hátrányos megkülönböztetés éri a szerbiai politikusok által.

1927. november 22. Albánia – válaszképpen a november 11-i francia–délszláv egyezményre – húsz évre szóló védelmi szövetségi szerződést köt Olaszországgal (második tiranai szerződés). Háború esetén a felek minden katonai, pénzügyi segítséget megadnak egymásnak. Fegyverszüneti, illetve béketárgyalásokat csak konszenzus alapján kezdhetnek. A szerződéssel egy időben hitelmegállapodásokat is kötnek. Ezzel a balkáni állam gyakorlatilag olasz protektorátus alá kerül.

1927. november 24. Romániában meghal Ion I. C. Brătianu miniszterelnök és nemzeti liberális pártvezető. A pártvezetői és kormányfői funkciót testvére, Vintilă Brătianu veszi át.

1927. december 9. A két pénzügyminiszter aláírja a Mollov–Kafandarisz-egyezményt, amely kölcsönösen annullálja a bolgár vagyont Görögországban és a görög vagyont Bulgáriában és újfent népességcserét irányoz elő, mivel a korábbi (1919) nem hajtották végre. Ezt követően gyorsul fel az Égei-Görögországba való kis-ázsiai görög migráció és a bolgárszláv lakosság „repatriálása”.

1927 során Görögországban az analfabetizmus még mindig 51%-os, 1907-ben pedig 66%-os volt. Az írástudatlanok is rendelkeznek választójoggal.

1928. január 1. Albániában életbe lép az új büntető törvénykönyv, amely felváltja a korábbi, immár idejét múlt oszmán büntető törvénykönyvet.

1928. február 8. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban törvényt fogadnak el a közvetett adók egységesítéséről.

1928. február 23. Belgrádban megalakul Velemir Vukičević második kormánya (1928. július 28-ig). A kormányt az NRS, DS, JMO, SLS alkotja.

1928. március 10. A Népszövetség beleegyezik egy Bulgáriának adandó újabb kölcsön folyósításába.

1928. március 12. Genfben megnemtámadási paktumot írnak alá Románia és Görögország képviselői.

1928. március 18. Bukarestben 40 ezren tüntetnek a nemzeti liberális kormány ellen, és követelik Iuliu Maniu miniszterelnökké való kinevezését. A Nemzeti Parasztpárt szervezésében 1927 decembere óta zajlanak kormányellenes gyűlések és megmozdulások az egész országban.

1928. április 13. Romániában törvényben szabályozzák a kiskorúak és a nők munkavédelmét, és bevezetik a nyolcórás munkanapot.

1928. április 14–18. Dél-Bulgáriát földrengéssorozat rázza meg, amely az ország területének körülbelül egyötödét érinti.

1928. április 22. Romániában a felekezetekről szóló törvény garantálja minden felekezet szabadságát és védelmét.

1928. május 6. Az erdélyi Gyulafehérváron nagyszabású népgyűlésre kerül sor körülbelül 100 ezer résztvevővel, amelyet a Nemzeti Parasztpárt kongresszusa követ. Ugyanakkor a kormányzat meghíúsítja Károly lemondott trónörökös titokban – a nemzeti parasztpártiakkal együttműködve – szervezett visszatérését.

1928. május 15. Romániában elfogadják a középfokú oktatásról szóló törvényt, amely meghatározza a másodfokú oktatás szerkezetét (1. elméleti másodfokú – gimnáziumi – oktatás; 2. rendes – polgári – oktatás; 3. teológiai szemináriumok; 4. ipari oktatás; 5. kereskedelmi oktatás; 6. mezőgazdasági oktatás; 7. katonai oktatás).

1928. június 7. Az albán parlament két háza – miként megfogalmazták: tekintettel a nép akaratára, amely monarchiává kívánja alakítani Albániát – alkotmányrevíziót rendel el, és felosztatja önmagát.

1928. június 20. A szerb–horvát–szlovén parlament ülésén, a nettunói szerződés ratifikációjának vitája során Puniša Račić montenegrói radikális képviselő lelövi a Horvát Parasztpárt két képviselőjét, Pavle Radićot és Đuro Basarićeket, valamint súlyosan megsebesíti a párt vezetőjét, Stjepan Radićot.

1928. június 20–22. Bukarestben tárgyalnak a kisantant külügyminiszterei, akik a szövetség és más államok közötti gazdasági, pénzügyi és kulturális kapcsolatok erősítése mellett foglalnak állást.

1928. június 28. – július 7. Ukrajnában, Harkov közelében tartják meg a Romániai Kommunista Párt IV. kongresszusát. A találkozón ismét kétségbe vonják Románia egységes nemzetállami jellegét.

1928. július 4. Belgrádban lemond Vukičević kormánya.

1928. július 7. Egyes visszaemlékezések szerint I. Sándor szerb–horvát–szlovén király személyes tárgyaláson felajánlja a horvát vezetőknek, hogy Horvátország elszakadhat a délszláv államtól. A királyi ajánlat csak a Verőce–Károlyváros–Karlobad-vonaltól nyugatra eső területekre vonatkozott, vagyis Szlavónia, Dalmácia, Közép-Horvátország nélkül. Az ajánlatot azonban Vladko Maček elutasítja.

1928. július 7. Ivan Mihajlov VMRO-vezető parancsára megölik Alekszandar Protogerovot, a VMRO másik vezetőjét. Ezzel a Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) két szárnya között háború robban ki.

1928. július 16. és augusztus 16. Alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat tartanak Albániában.

1928. július 21. A Paraszt–Demokrata Koalíció képviselői kijelentik, hogy nem tartják lehetségesnek a visszatérést a szerb–horvát–szlovén parlamentbe.

1928. július 21–25. A VMRO soron következő ülésén felfüggesztik a csetamozgalmat, és helyette az egyéni terrorakciók mellett döntenek.

1928. július 25. A Mihajlov ellen harcoló protogerovista VMRO-aktivisták vereséget szenvednek a Mihajlov pártján álló erőktől Bulgáriában.

1928. augusztus 1. Zágrábban gyűlést tart a Paraszt–Demokrata Koalíció. A kiadott közlemény szerint a parlamenti merénylet az eddigi berendezkedés végét jelenti, alkotmánymódosításra van szükség, amely biztosítaná Horvátország és az északi területek egyenjogúságát Szerbiával. A koalíció képviselői nem mennek el az aznapra összehívott parlament ülésére, és az északi, preczáni területeken nem tartják érvényesnek a belgrádi parlament döntéseit.

1928. augusztus 7. Brit és francia tiltakozásra kerül sor a neuilly-i békeszerződés megszegése miatt, mivel Bulgária automata fegyvereket akart vásárolni a VMRO elleni harchoz (Madsen-affér).

1928. augusztus 8. Meghal Stjepan Radić. Temetésén, 12-én több százezer ember vesz részt. Augusztus 13-án Vladko Mačeket választják a Horvát Parasztpárt elnökévé.

1928. augusztus 13. A nemzetgyűlés a horvát ellenzéki képviselők távollétében ratifikálja a nettunói és belgrádi konvenciót, amit tömegmegmozdulások követnek Belgrádban, Splitben és Šibenikben.

1928. augusztus 16. Befejeződnek a több mint egy hónapja kezdődött parlamenti választások Albániában. A korábbi parlamenti képviselők többségét újraválasztják, ami biztosítja a kormányerők jelentős többségét. Augusztus 25-én megkezdzi munkáját az albán alkotmányozó nemzetgyűlés. Az alkotmány módosításának első lépéseként megváltoztatják Albánia államformáját – örökletes monarchiává alakítják. Szeptember 1-jén Ahmed Zogut I. Zog néven az albánok királyává nyilvánítja a nemzetgyűlés.

1928. augusztus 19. A görögországi parlamenti választásokon a szavazatok 47%-ával ismét a Liberális Párt (Venizelosz) győz, 178 mandátumot szerezve a 250 fős törvényhozásban. A Néppárt (19 mandátum) és a Szabadgondolkodók Pártja (1 mandátum) jelentősen veszít súlyából.

1928. augusztus 30. Anton Korošec (SLS) vezetésével megalakul a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság első olyan kormánya, amely élén nem szerb politikus áll (1929. január 6-ig). A kormányt az SLS, NRS, DS, JMO alkotja.

1928. augusztus 31. Olaszország és Albánia katonai szerződést köt, amelyben pontosítják a második tiranai szerződésben foglaltakat. Eszerint háború esetén az olasz főparancsnokság mindkét hadsereget irányítja, az albán hadsereget öt éven belül 60 ezer fősre kell fejleszteni (ezen belül az állandó egységek létszáma 12 ezer), a fegyverkezés költségeit Olaszország vállalja.

1928. szeptember 4. Románia csatlakozik az augusztus 27-én aláírt Briand–Kellogg-paktumhoz. A megállapodás szerint a résztvevő országok vállalják, hogy a békés, barátságos viszony állandósítása érdekében lemondanak a háborúról mint a nemzeti politika eszközéről, valamint a viták vagy nézeteltérések megoldását és elrendezését mindenkor békés úton keresik.

1928. szeptember 10. Zogu királyá nyilvánítása után ismét betöltik a miniszterelnöki posztot (addig köztársasági elnökként ő irányította a kabinetet). Az új miniszterelnök Kostaq Kota.

1928. szeptember 18. Belgrád elismeri Zogut „az albánok királyaként” (korábban – tekintettel a délszláv államban élő nagyszámú albánságra – tiltakozott a megnevezés ellen).

1928. szeptember 23. Görögország barátsági és döntőbíráskodási szerződést köt Olaszországgal.

1928. október 11. Görögország és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság szerződést ír alá a szabad kikötői zónáról (az 1923. május 10. szaloniki szerződés kiegészítése).

1928. november 1. Romániában megkezdzi működését az első országos rádió-állomás, a *Radio București*.

1928. november 10. Romániában, Vintilă Brătianu november 3-i lemondása után – mivel nem sikerül nemzeti egységkormányt alakítani –, a Régenstanács 8-án Iuliu Maniut bízza meg kormányalakítással. A nemzeti parasztpárti kormány 10-én teszi le az esküt. A december 12. és 19. közötti választások – a két világháború közötti korszak legtisztább választásai – a Nemzeti Parasztpárt fölényes győzelmét eredményezik. A kormány hozzálát a párt programjának megvalósításához, ám ténykedését nagymértékben befolyásolja a Romániát is elérő gazdasági világválság.

1928. november 11. I. Sándor szerb–horvát–szlovén király Párizsba látogat.

1928. november 19. A román kormány megszünteti a cenzúrát és az ostromállapotot azokon a területeken, ahol érvényben volt.

1928. december 1. Az albán nemzetgyűlés elfogadja, majd kihirdetik az Albán Királyság alkotmányát. Az alaptörvény szerint Albánia demokratikus, parlamentáris és örökletes királyság, a törvényhozó hatalmat a király és az egykamarás, 58 fős parlament gyakorolja. Az uralkodó széles jogkörrel rendelkezik: nem felelős semmilyen testületnek, jóváhagyása nélkül semmilyen törvény nem léphet életbe, kinevezi a miniszterelnököt, az állam érdekének megfelelően szerződéseket köthet a parlament beleegyezése nélkül, feloszlatja a parlamentet. Az alkotmány kimondja az állampolgárok jogegyenlőségét, és biztosítja a polgári szabadságjogokat. Az alkotmány nem nevez meg államvallást, biztosítja a vallásgyakorlás szabadságát és a felekezetek egyenlőségét.

1928. december 21. A Paraszt–Demokrata Koalíció végrehajtó bizottságának ülésén kinyilvánítják, hogy a délszláv állam berendezkedését át kell alakítani – létre kell hozni 5-7 autonóm területi-közigazgatási egységet.

1929. január 1. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban lemond Anton Korošec kormánya.

1929. január 4. Belgrádban, a Paraszt–Demokrata Koalíció képviselői a királyi audiencián kifejtik, hogy a válság leküzdése érdekében szakítani kell az unitarista állami berendezkedéssel, hét egységet kell létrehozni a délszláv államon belül nemzeti, történeti, kulturális alapon (Szerbia, Montenegró, Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Szlovénia, Horvátország, Vajdaság).

1929. január 6. Miután a belgrádi királyi kancellária január 5-én hivatalos közleményben tudatja, hogy az összeegyeztethetetlen politikai ellentétek miatt a válságra parlamentáris úton nem lehet megoldást találni, I. Sándor király kiáltványban jelenti be: bevezeti az abszolutista kormányzást (a királyi hatalomról és az államigazgatásról szóló törvény). Az uralkodó felfüggeszti az alkotmányt, feloszlatja a parlamentet, betiltja a „törzsi”, nemzeti, vallásfelekezeti alapon szerveződő politikai pártokat és szervezeteket, miniszterelnöknek pedig testőrparancsnokát, Petar Živković tábornokot jelöli ki. (A kormány 1931. szeptember 3-ig marad hivatalban. A kormány NRS, DS, disszidens HSS, SLS, JMO, disszidens SDS politikusokból áll.)

1929. január 29. A szerb–horvát–szlovén állam csatlakozik a Kellogg–Briand-paktumhoz.

1929. február 7. A román parlament pénzügyi stabilizációs törvényt fogad el, és leértékeli a lejt. Az év folyamán módosítják a korábbi kormányzat gazdasági törvényeit – a nemzeti parasztpárti kormány szakít a liberálisok nemzeti-protekcionalista gazdaságpolitikájával, és meghirdeti a „nyitott kapuk” elvét, azaz megnyitja az országot a külföldi tőke előtt. Megalakítják az állami monopóliumban lévő kereskedelem (só, dohánytermékek, gyufa stb.) hasznát kezelő Monopóliumok Autonóm Pénztárát, amely biztosítja a fedezetet a kölcsönök évi részleteinek kiegyenlítéséhez. A március 16-án és 28-án elfogadott törvények pedig lehetővé teszik az állami vállalatok és bányák külföldi koncesszióba adását, ami megkönnyíti a külföldi tőke behatolását Romániába.

1929. február 9. Lengyelország, Litvánia, Lettország és Észtország mellett Románia is aláírja Moszkvában az úgynevezett Litvinov-jegyzőkönyvet a Kellogg–Briand-paktum azonnali hatályba léptetéséről az előbbit aláíró államok számára. A jegyzőkönyv a szovjet diplomácia biztonságpolitikai törekvéseinek eredményeként születik meg, azzal a céllal,

hogy a paktum elhúzódo ratifikációs eljárása idejére szavatolja a Szovjetunió területi integritását. A jegyzőkönyvre irányuló kezdeményezéssel a szovjet külpolitika nem mond le a Besszarábiára vonatkozó jogigényéről, noha ezt Románia így szeretné értelmezni.

1929. február 12. Zogu albán király megerősíti az albán ortodox egyház autokefál voltát. Az ipeki (peći) metropolitát Tiranába hívja, hogy szentelje fel az albániai püspököket. Ezt követően az albán püspökök február 18-i szinódusán három új püspököt iktatnak be, akiket a konstantinápolyi patriarkátus nem ismer el, és tiltakozik. Egyrészt azért, mert Zogu beleavatkozik a vallási ügyekbe, másrészt arra hivatkozik, hogy a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság püspökeinek nincs hatáskörük a délszláv államon kívüli területeken. Júniusban az albán ortodox szinódus Korçëban kimondja az albán egyház függetlenségét a konstantinápolyi patriarkátustól.

1929. február 14. Romániában létrehozzák a kereskedelmi és iparkamarákat.

1929. február 19–20. Bukarestben konferenciát tartanak a kisantant tagállamai közötti gazdasági együttműködés elmélyítéséről (a kereskedelem, vámok, mezőgazdaság és ipar stb. területén).

1929. február A román kormány több jelentős hitelhez jut külföldi bankoktól, viszonylag kedvező kamatfeltételekkel, ami viszont a külföldi tanácsadók és szakemberek megjelenését vonja maga után a pénzügyminisztériumban, a Román Nemzeti Banknál és a Román Államvasutaknál.

1929. március 6. Aláírják a bolgár–török megállapodást a semlegességről.

1929. április 1. Életbe lép az új polgári törvénykönyv Albániában. A törvénykönyv nyugati mintákat vesz alapul (Code Napoléon, olasz és svájci törvénykönyvek). A családjogi törvénycikkek megtiltják a muszlimok számára a többnejűséget, bevezetik a házasság állami regisztrációját, csökkentik a katolikus egyház szerepét az oktatásban.

1929. április 5. Romániában törvény szabályozza a munkavállalók és munkáltatók szerződéses kapcsolatát (a munkavállalók jogait, a munkaidő hosszát, a szabadságot és pihenőnapokat stb.).

1929. április 19–22. Ante Pavelić a VMRO-vezérrel, Ivan Mihajlovval tárgyal, Belgrád tiltakozik.

1929. május 1. – június 28. Egész Bulgáriában sztrájkolnak a textilgyári és dohányipari dolgozók a gazdasági világválság jeleként.

1929. május 13. Életbe lép az új közigazgatási beosztásról szóló törvény Albániában. A törvény tíz prefektúrára (megye) és 189 községre osztja az országot. A prefektusokat és a polgármestereket a minisztertanács nevezi ki, és a belügyminiszternek felelősek.

1929. május 20–22. A kisantant államai a belgrádi konferencián meghosszabbítják a kétoldalú szerződések érvényét. Kikötik, hogy a szerződések automatikusan meghosszabbítódnak, ha nem mondják fel őket.

1929. június 6. Robbantás történik a Belgrád–Dimitrovgrad [Caribrod] járaton. Az elkövetők a Bulgáriától elszakított nyugati határvidék visszacsatolásáért küzdenek.

1929. július 6. Bulgáriában kegyelemben részesítik az 1923-as és 1925-ös események résztvevőit.

1929. augusztus 1. Romániában új vámtarifát fogadnak el, amely számos termék esetében csökkenti a behozatali vámot, ugyanakkor protekcionista adókat vezetnek be a mezőgazdasági termékekre.

1929. augusztus 3. Romániában elfogadják az új közigazgatási beosztásról rendelkező törvényt, hét új területi egységet alakítanak ki – (regionális) minisztériumi igazgatóságokkal –, amelyek 1930 elején kezdik meg működésüket. A decentralizáció elvének érvényesülése ugyan növeli a helyi autonómiát, ugyanakkor együtt jár a bürokrácia növekedésével is. Megalakul a postai, telefon- és távíró-szolgáltatásokat kezelő szervezet.

1929. augusztus 5–9. Romániában, a Hunyad megyei Lupényban munkássztrájkra kerül sor, amelyet a hadsereg bevetésével vernek le (22 munkás meghal, több tucat megsebesül). Az akció után vizsgálóbizottság alakul a sztrájk körülményeinek kivizsgálására.

1929. augusztus 6–31. Hágában megrendezik az új jóvátételi tervet (Young-terv) megtárgyaló első konferenciát Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Japán, Olaszország, Belgium, Portugália, Lengyelország, Csehszlovákia, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, Románia, Görögország részvételével. A következő találkozóra 1930. január 3–20. között kerül sor (csatlakozik Magyarország, Ausztria és Bulgária is).

1929. augusztus 20. Romániában törvény szabályozza a földreform során kiosztott földek adásvételét, lehetővé téve a földek eladását olyan román állampolgároknak, akik összesen legfeljebb 25 hektárnyi megművelhető földbirtokkal rendelkeznek.

1929. augusztus 31. Az oktatás egységesítésének folyamatában elsőként a középiskolai törvényt adják ki a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban. A középiskola feladata, hogy általános és nemzeti nevelésben részesítse a tanulókat, és tegye képessé a felsőbb fokú tanulmányok végzésére a növendékeket. A középiskolák állami és önkormányzati fenntartásúak lehetnek, magán középiskolák alapítását azonban nem engedélyezik. Az egész országban egységes tantervek bevezetését írja elő a törvény.

1929. szeptember Prágában sor kerül a román, a szerb–horvát–szlovén és a csehszlovák vezérkari főnökök találkozására, amelyen kidolgoznak egy haditervet Csehszlovákia esetleges magyar (vagy magyar–német) megtámadása esetére.

1929. október 3. Kibocsátják a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság elnevezéséről (ettől kezdve Jugoszláv Királyság) és közigazgatási beosztásáról rendelkező törvényt. A délszláv államot 9 bánságra (Dráva, Száva, Duna, Drina, Morava, Tengermellék, Vardar, Vrbas, Zeta), illetve Belgrádra, mint különálló közigazgatási egységekre osztják. November 7-én megjelenik a bánságok jogköréről és igazgatásáról szóló törvény.

1929. december 5. Jugoszláviában kiadják a népiskolákról szóló törvényt. Kimondja: az oktatás célja, hogy a nemzeti és az állami egység, valamint a vallási tolerancia szellemében nevelje a gyerekeket. Az oktatás általános, ingyenes és mindenki számára kötelező, egységesen az egész országban. Az államnak joga van arra, hogy a szülőket arra kényszerítse, járassák iskolába gyermekeiket. A törvény nyolcéves tankötelezettséget írt elő, az első négy évfolyamot az elemi vagy általános iskola jelentette, ezután következett a szintén négyéves felső népiskola. Minden olyan helyen iskolát kell létesíteni, ahol 4 kilométeres körzetben legalább 30 iskoláskorú gyermek él. A törvény meghatározza azt a 14 tantárgyat is, amelyet egységesen kell tanítani az egész országban. A kötelezően tanítandó tárgyak közé tartozott a hittan is, mely tantárgy oktatóját a felekezetek javaslatára az oktatási miniszter jelölte ki. (A katolikus egyház az iskolai oktatás elleni támadásként értékelte ezt a cikkelyt.) A törvény értelmében a népiskolai oktatás az állam nyelvén, „szerb-horvát-szlovén” nyelven folyik, ezzel is a nemzeti és állami egységet akarja kifejezni. Tilos a tanulóknak vallási és törzsi alapon szerveződő szervezetbe lépniük. A törvény rendelkezik arról is, hogy a kisebbségek gyermekei milyen feltételek mellett tanulhatnak anyanyelvükön.

1929. december 22. Jugoszláviában felségárulás vádjával letartóztatják Vladko Mačeket. Az 1930 tavaszán kezdődő tárgyalás végén, 1930. június 14-én felmentik.

1930. január 14. Szkopjei lakosok tiltakozó beadványt intéznek a Népszövetséghez a macedóniai bolgárokat ért repressziók miatt. Májusban a vajdasági magyarok képviselőjével együtt Genfben megalapítják a jugoszláviai kisebbségek képviselőtét.

1930. január 25. A Horvát Parasztpárt képviselői memorandumot juttatnak el a Népszövetséghez, amely a nem szerbek jogainak megsértéséről és a királyi abszolutista rend bevezetéséről tájékoztat.

1930. január **Bulgáriában bemutatják az első hangosfilmet.**

1930. február 5. és 9–16. Február 5-én Romániában választásokat tartanak a megyei közigazgatási szervekbe, amit a február 9–16. közötti községi választások követnek. A választásokat – amelyeken először vehetnek részt nők is – a Nemzeti Parasztpárt nyeri meg.

1930. február 25. Rómában olasz–román kereskedelmi és hajózási egyezményt írnak alá a két ország képviselői.

1930. március 6. Albániában megalakul Pandeli Evangjeli kormánya. Evangjeli öt évig, 1935. október 22-ig marad miniszterelnök, kormányát azonban számos alkalommal átalakítja.

1930. április 12. Bukarestben Corneliu Zelea Codreanu megalapítja a Vaszárda nevű pártot, amely a Mihály Arkangyal Légiója mozgalom politikai szervezeteként vesz részt a politikai életben. A vezérelvű párt az erőszak kultuszát hirdetve vegyíti a román nacionalizmust és az antiszemitizmust a fasiszta ideológiával és az ortodox misztikával. Népszerűsége hamar nőni kezd, több alkalommal (1931-ben, 1932-ben és 1933-ban is) törvényen kívül helyezik.

1930. április 30. Albániában a parlament elfogadja az agrárreform-törvényt. Családonként 40 hektár földet tarthatnak meg a korábbi nagybirtokos tulajdonosok (az ötödik családtagtól még fejenként 5 hektárt). Ha maguk művelik meg a földet, akkor nagyobb területet is megtarthattak a birtokosok. Földhöz megváltás fejében lehet jutni, 5 hektárig 20 aranyfrank/ha, amit 10 év alatt kell kifizetni. (Tőkehiány miatt azonban alig jutottak földhöz a helyi parasztok, 1938-ig 4700 hektárnyi magán- és 3700 hektárnyi állami birtokot osztottak szét.)

1930. május 15. Bulgáriában Andrej Ljapcsev (az 1908-as kereskedelmi miniszter) alakít új kabinetet.

1930. június 7. Romániában lemond Iuliu Maniu miniszterelnök, és megalakul Gheorghe Gh. Mironescu átmeneti kormánya, hogy levezényelje a 6-án éjjel Romániába visszatért Károly herceg restaurációját. 7-én lemond a Régenstanács is, másnap pedig a parlament semmissé nyilvánítja az 1926-os utódlási törvényeket, a herceg így II. Károly néven elfoglalhatja a román trónt. Károly fia, Mihály trónörökös-ként megkapja a „Gyulafehérvár nagyvajdája” címet.

1930. június 12–22. A „Vartop” nyugat-bolgár terrorszervezet aktivistái bombát robbantanak Nišben. Brit nyomásra Atanasz Burov, bolgár külügyminiszter 25 macedón aktivistát börtönbe zárat.

1930. június 13. II. Károly román király Iuliu Maniut nevezi ki Románia miniszterelnökévé.

1930. június 15. Romániában szakadásra kerül sor a Nemzeti Liberális Pártban: miután a pártból június 9-én kizárják a restaurációt helyeslő Gheorghe Brătianu csoportját, a politikus létrehozza a Gheorghe Brătianu-féle Nemzeti Liberális Pártot (1938-ban a két párt ismét egyesül).

1930. június 25–27. A kisantant képviselői a csehszlovákiai Csorba-tónál (Štrbské pleso) aláírnak egy politikai szerződést, amely alapján szorosabbra kívánják fűzni a tagállamok külügyminiszterei közötti együttműködést. Egyúttal egy csehszlovák–román kereskedelmi és hajózási egyezményt is aláírnak.

1930 júliusa Ante Pavelić kapcsolatait felhasználva Ivan Mihajlov VMRO-vezér 1000 gépfegyvert és automata puskát vásárol Heinrich Vollmer (a Schmeisser géppisztoly tervezője) horvát üzeméből.

1930. július 1. Romániában megalakítják a mezőgazdasági kamarákat.

1930. július 4. A jugoszláv kormány nyilatkozata a „jugoszlávizmust” kötelező ideológiává nyilvánítja. A kormány négytagú bizottságot állít fel a deklarációban foglaltak megvalósításának elősegítésére.

1930. július 9. Romániában létrejön az első nemzeti (állami) légitársaság.

1930. szeptember 10. Nicolae Titulescu román külügyminisztert a Népszövetség XI. Közgyűlésének elnökévé választják.

1930. szeptember A kisantant katonai képviselőinek tanácskozásán jóváhagyják a tagállamok katonai együttműködésének tervét egy Jugoszlávia ellen irányuló magyar vagy bolgár támadás esetére. 1931. május 11-én katonai egyezményt írnak alá a német, olasz és magyar revizionizmussal szemben.

1930. október 5–12. Athénban a görög miniszterelnök, Eleftheriosz Venizelosz kezdeményezésére megrendezik az első Balkán-konferenciát, az összes balkáni ország, azaz Románia, Bulgária, Jugoszlávia, Albánia, Görögország és Törökország részvételével. Eredményeképpen leszögezik, hogy tiszteletben tartják a részt vevő államok szuverenitását és egyenjogúságát, a kisebbségi közösségeket, ám a kisebbségi kérdésben az ellenérdekek megmaradnak. Bulgária és Albánia később kiválnak az együttműködésből.

Az első Balkán-konferenciától a Marita-tervig

Kísérletek a balkáni összefogásra, erősödő német és olasz behatolás

1930. október 10. Romániában Iuliu Maniu miniszterelnök lemondása után ismét Gheorghe Gh. Mironescu alakít – továbbra is nemzeti parasztpárti – kormányt.

1930. október 30. Ankarában Törökország és Görögország barátsági és kereskedelmi szerződést köt.

1930. október 31. III. Borisz bolgár cár nőül veszi III. Viktor Emánuel olasz király lányát, Savoyai Johannát.

1930. december 29. Romániában népszámlálást tartanak. Az ország lakossága 18,05 millió fő, nemzetiségi összetételét tekintve (a legnagyobb közösségek): 71,9% román; 7,9% magyar; 4,1% német; 4% zsidó; 3,2% ukrán és ruszin; 2,3% orosz; 2% bolgár; 1,5% cigány; 0,9% török.

1930. december 31. Romániában törvény rendelkezik a közalkalmazottak bérének körülbelül 10%-kal történő csökkentéséről. 1932 szeptemberében újabb, 15%-os fizetéseszköcsökkentés következik be, amit 1933 januárjában még egy követ (10–12,5%-os).

1930. december Bulgáriában elfogadják az exportálandó gabona állami felvásárlásáról, ártámogatásáról és állami exportjáról szóló törvényt. A Hranoiznosz nevű szerv a világpiaci árnál 50–60%-kal magasabb áron veszi át a gabonát. Az ár felét kincstári bónokban fizetik. A bónokat a bankok is elfogadják adósságtörlesztésre, illetve az állam is, adóként. Ez a parasztságnak a túlélést és az eladósodás előli menekülést jelenti a gazdasági világválság idején (ugyanakkor csak az 5 hektárnál nagyobb birtokosok képesek a piacra is termelni, a lakosság zöme önellátó), de az államnak 1,2 milliárd levás kiadást jelent néhány év alatt.

1931. január 15. Megújítják a román–lengyel garanciaszerződést.

1931. február 20. Bécsben megghiúsul a Zogu albán király elleni merényletkísérlet.

1931. február–március Sztrájkhullám söpör végig a dohánytermesztők körében Bulgáriában a felvásárlási ár csökkentése miatt.

1931. április 2. Bulgáriában 8 párt ellenzékbe vonul a Ljapcsev-kormány tevékenységét bírálva.

1931. április 4. Romániában Gheorghe Gh. Mironescu miniszterelnök lemondása után véget ér az első nemzeti parasztpárti kormányzás. Kéthetes kormányválságot követően április 18-án megalakul Nicolae Iorga szakértői kormánya, amelynek tagjait valójában II. Károly király jelöli ki, és nem rendelkezik sem kellő politikai, sem parlamenti támogatással. Az uralkodó a különféle pártok, politikusok és érdekcsoportok közötti manőverezéssel elsősorban saját hatalmának erősítésére törekszik.

1931. május 4. Romániában létrejön a Romániai Zsidó Párt, amely a zsidó nemzeti identitás fejlesztését és a politikai aktivitást hirdeti, elutasítva a kivándorlást. A párt a júniusi parlamenti választásokon négy mandátumot szerez.

1931. május 11. Jugoszláviában az új pénztörvény meghatározza a dinár értékét (1 dinár = 0,0265 gramm tiszta arany, illetve 100 dinár 9,12778 svájci frank). A törvény előkészítése során a jugoszláv kormány több mint egymillió frankos kölcsönről állapodott meg francia bankokkal.

1931. május 14. Egy hónapos kormányválság után Bulgáriában a Demokratikus Egyetértés a Nemzeti Liberális Párttal (Bojan Szmilov és Hriszto Sztatev) köt koalíciót, és Andrej Ljapcsev marad a kormányfő.

1931. május 30. Bulgáriában a Demokrata Párt (Alekszandar Malinov) együttműködési megállapodást köt az agrárszocialistákkal, a Radikális Párttal és a Nemzeti Liberális Párttal (Georgi Petrov és Dimitar Varbenov), így létrejön a – kormányhoz képest – baloldali Nemzeti Blokk.

1931. június 1. és 4–6. Romániában képviselőházi és szenátusi választásokat tartanak, amelyeken a Nicolae Iorga-féle Nemzeti Egység nevű választási szövetség szerzi a legtöbb szavazatot. Az ellenzéki pártok azonban – lebonyolításuk körülményei miatt – kétségbe vonják a választások eredményét.

1931. június 11. Belgrádban törvényt fogadnak el a déli területek (Koszovó és Macedónia) betelepítéséről.

1931. június 21. Bulgáriában a baloldali Nemzeti Blokk győz a választásokon, 29-én megalakul Alekszandar Malinov (1908-ban már volt egyszer kormányfő) kormánya.

1931. június 26. Újabb pénzügyi egyezményt ír alá Olaszország és Albánia Rómában. Ennek keretében a gazdaság fejlesztésére Albánia tíz éven keresztül évi több (maximum 10) millió aranyfrank hitelt kap. A hitel felhasználásának, illetve az albán pénzügyeknek az ellenőrzésére egy közös, 2-2 olasz, illetve albán szakértőből álló bizottságot állítanak fel. Emellett több olasz szakértő érkezik Albániába.

1931. augusztus 15. Bukarestben – illegalitásban – megjelenik a Romániai Kommunista Párt Központi Bizottságának lapja, a *Scânteia*.

1931. augusztus A romániai Neamț megyében részleges választásokat tartanak. Bár Corneliu Z. Codreanu pártja a tavaszi országos választásokon mindössze 1,05%-ot szerzett, Codreanut ezúttal képviselővé választják.

1931. szeptember 3. I. Sándor jugoszláv király új alkotmányt vezet be. Jugoszlávia örökletes, parlamentáris monarchia, a király széles jogkört kap, a végrehajtó hatalmat is ő gyakorolja a minisztereken keresztül. Bevezetik a második kamarát – a szenátust –, tagjainak felét a király nevezi ki. Átalakul a Živković-kormány is.

1931. szeptember 7. Nicolae Titulescu román diplomatát ismét a Nemzetek Szövetsége Közgyűlésének (XII.) elnökévé választják.

1931. szeptember 18. Jugoszláviában a gyülekezésről és a szervezetekről szóló törvény megtiltja szervezetek létrehozását vallási és „törzsi” (nemzeti) alapon.

1931. szeptember 23. I. Sándor jugoszláv király parlamenti választásokat ír ki. A választási törvény szerint „tartományi” pártok nem indulhatnak, csak olyan listák, amelyek mind a 369 választási körzetben megszerzik az induláshoz szükséges támogatottságot. A politikai pártok a választások bojkottálására hívják fel a lakosságot, mivel egyedül a kormánypárt állíthat listát.

1931. szeptember 30. A felső-ausztriai Ried im Innkreisben megkezdődik a Zogu elleni február 20-i merénylet elkövetőinek pere. A két vádlott korábban az albán csendőrség tagja volt, majd Bécsbe emigráltak. A vádlottakat bűnösnek találják a néhány napos tárgyalás végén: Ndok Gjeshit hétéves börtönbüntetésre, Aziz Çamit háromévi kényszermunkára ítélik.

1931. szeptember Két érsek és 256 pap tiltakozik a Népszövetségnél a Vardar-Macedónia és Égei-Macedónia területén végbemenő exarchia- (és bolgár)ellenes rendelkezések miatt.

1931. szeptember Miután a Wiener Kreditanstalt és a prágai Živnostenská banka kivonta részvényeit, csődbe megy a legerősebb horvát pénzügyintézet, az Első Horvát Takarékpénztár.

1931. szeptember–október A bolgár agrárszocialisták szisztematikus obstrukciós politikát folytatnak Alekszandar Cankov politikai megnyilvánulásai ellen.

1931. október 12. A gazdasági válság mélypontján lévő Bulgáriában Nikola Musanov vezetésével új, demokrata párti kormány alakul, mely megkísérli a kilábalást a válságból. Tőkeszegénysége miatt a bolgár állam nem lett volna képes önerőből egyszerre finanszírozni az iparosítást és teljesíteni jóvátételi kötelezettségeit, így rászorult a külföldi befektetőkre. A válság hatására azonban a külföldi tőkések jelentős mennyiségű tőkét vontak ki Bulgáriából, az állam valutatartalékai 1931-re 50%-kal csökkentek. A túlkínálat eredményezte áresés miatt a bolgár parasztság pénzügyi jövedelmei is megfelelődték 1929–1933 között. Az eladósodás kezelésére a bolgár kormányzat egy szervezetet hozott létre, amely 1,2 millió eladósodottnak segített. Ez azonban azzal járt, hogy az eddig autonóm szövetkezeti mozgalom immár végérvényesen az államhoz kötődött. A gabonaexportot ártámogatással segítő Hranoinosz sem volt gazdasági szempontból rentábilis, de az ország belső békéjének fenntartásában segített, az állam továbbá adómentességgel is támogatta a kisgazdákat.

A támogatások és a kieső bevételek fedezésére a kormányzat visszatartotta a hivatalnokok bérének egy részét, és növelte a közvetlen adókat. Az iparban a világválságot több bolgár iparág is megsínylette: elsősorban azok, amelyek piacát a védővámok miatt a bolgár gazdaság már teljesen birtokában tartotta, emiatt további terjeszkedési lehetősége megszűnt, míg azok az iparágak, melyek a hazai piacokért a külföldiekkel folytattak versenyt, a kormányzat protekcionista intézkedéseinek köszönhetően (vámemelés, behozatali kvóták rendszere 1932-től) ki tudták szorítani vetélytársaikat.

1931. október 20–26. Isztambulban megtartják a második Balkán-konferenciát Jugoszlávia, Románia, Bulgária, Görögország, Albánia és Törökország részvételével, állást foglalva a konfliktusok háborús megoldása ellen. A balkáni együttműködés érdekében igyekeznek normalizálni a viszonyt a status quóban és a revízióban érdekelt országok között, ám ismételten viták mutatkoznak a nemzetiségi, kisebbségi kérdésben.

1931. október 30. Bulgáriában, a rendőrséggel vívott tűzpárbajban meghal az illegális Bolgár Kommunista Párt titkára, Nikola Kofardzsiev.

1931. november 8. A jugoszláv parlamenti választásokon a szavazásra jogosultak 65,3%-a vesz részt (csak Dalmáciában nem éri el a részvétel az 50%-ot), és szavaz az egyetlen, Petar Živković vezette listára.

1931. november 8. Bulgáriában megnyílik a Rakovszki–Kardzsali-vasútvonal (98 kilométer).

1931. november 26–27. Párizsban nemzetközi konferenciát rendeznek a lefegyverzésről. 1932 februárja és júniusa között Genfben kerül sor konferenciára a kérdéssről.

1931. november vége Nikola Musanov bolgár kormányfő Ankarában tárgyal. Bulgária elutasítja, hogy csatlakozzon a törökök javasolta dél-balkáni paktumhoz, amely a kisantant ellensúlyozására törekedett volna.

1931. december 3–24. Moszkva mellett megtartják a Romániai Kommunista Párt V. Kongresszusát. A kongresszus megállapítja, hogy Románia a polgári demokratikus forradalom betetőzése előtt áll, amelyet az agrárproletariátussal szövetkező munkásosztálynak kell győzelemre vinnie (az aktuális „főellenségként” pedig a Nemzeti Parasztpártot és a fasiszta szervezeteket jelölik meg). A nemzetiségi kérdés kapcsán újfent leszögezik, hogy Románia többnemzetiségű ország, az RKP feladata pedig az

önrendelkezésért való küzdelem – egészen Erdély, Besszarábia, Bukovina és Dobruzsza elszakadási jogáig.

1931. december 7. Egyetemisták tüntetnek Belgrádban. Néhány nap múlva, december 12-én megjelenik a rendelet az egyetemisták politikai aktivitásának betiltásáról.

1931. december 15. Jugoszláviában, a Živković vezette parlamenti csoport ülésén elfogadják egy új szervezet, a Jugoszláv Radikális Paraszt Demokrácia (JRSD) statútumát. A párt tagjai az udvarhoz közel álló egykori radikális, demokrata és disszidens horvát parasztpárti politikusokból kerülnek ki.

1931. december 16. Szófiában tűzharcra kerül sor a rendőrség és az egyetemi diákok, valamint az agrárszocialisták és kommunisták között.

1931. december 18. Romániában – a szociális válság további mélyülését megakadályozandó – felfüggesztik az erőszakos végrehajtásokat (a felfüggesztést elrendelő törvényt később 1933-ig meghosszabbítják).

1931. december 23. Bulgáriában törvényt hoznak a monopolhelyzet és a kartellárok ellen.

1932. január 7. Szerződést köt az albán és a bolgár kormány, melyben Albánia elismeri: macedón szláv kisebbség él az ohridi, valamint bolgár a korçai régióban. A megegyezés értelmében bolgár tannyelvű iskolák jöhetnek létre.

1932. január 18. I. Sándor jugoszláv király trónbeszédében kijelenti: a nemzeti és az állami egységet nem lehet megkérdőjelezni.

1932. február 19. Megjelenik a belgrádi, zágrábi és ljubljanai egyetemi hallgatók közös kiáltványa, amelyben elítélik az „álcázott” diktatúrát.

1932. február Olaszországban megjelenik az *Ustaša [Felkelő] – a Horvát Forradalmárok Közlönye* című lap első száma. Az év közepén ismertté válik az emigráns szervezet alkotmánya is, amelyben leszögezik, hogy az usztasák radikális módszerekkel kívánják elérni Horvátország függetlenségét.

1932. március 2. André Tardieu francia miniszterelnök és külügyminiszter benyújtja tervét Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia, Magyarország és Ausztria preferenciális elveken alapuló gazdasági, később politikai kooperációjára vonatkozóan.

1932. március 21–24. Tovább folytatódik a bolgár agrárszocialisták aprózódása: kis frakciók csapódnak ide-oda a számos földműves párt között.

1932 március vége A Musanov-kabinet kérésére a Népszövetség 6 hónapos moratóriumot hirdet a bolgár adósságtörlesztésre („márciusi bolgár reparációs krízis”).

1932. április 1. Bulgáriában a kisemberek csődhelyzetének elkerülése érdekében adómentessé nyilvánítanak minden 10 hektárnál kisebb birtokot, 1 hektárnál kisebb gyümölcsöst, dohánykertet és 0,2 hektárnál kisebb, „bolgárkertészetet” folytató kertet. Ez összesen 400 ezer családot érint.

1932. április 4. I. Sándor jugoszláv király meneszti Petar Živkovićot, és Vojislav Marinkovićot (egykori DS) nevezi ki miniszterelnöknek (1932. július 2-ig).

1932. április 6–8. Londonban brit–francia–olasz–német konferenciát rendeznek, amelyen megtárgyalják a Duna menti államok gazdasági megsegítésének lehetőségét. Megvitatják André Tardieu francia miniszterelnök javaslatát a Duna menti államok közötti vámszövetség létrehozásáról, illetve az esetleges vámkönnyítésekről az államok között. A tervet, amely részben a német–osztrák vámszövetség ellen, valamint Németország visszaszorítására irányul, végül Német- és Olaszország ellenállása miatt elvetik. (Tardieu pedig hamarosan megbukik a választásokon.)

1932. április 10. Romániában Octavian Goga vezetésével megalakul a Nemzeti Agrárpárt. A párt programjában többek közt a király szerepének növelése, a „román elem” támogatása, a „nyitott kapuk” elve és a német orientációjú külpolitika szerepel.

1932. április 12. Újabb kedvezményt kapnak Bulgáriában a csődhelyzet fenyegette kisbirtokos parasztok: a banki tartozásokat 30%-kal csökkentik, a törlesztési időt meghosszabbítják, a kényszertörlesztéseket és az adóvégrehajtásokat felfüggesztik, a 4 hektár alatti birtokok elidegeníthetetlené válnak.

1932. április 19. A román parlament törvényt hoz a mezőgazdasági adósságok szanálásáról. A törvény részben elengedi (az állami költségvetés átvállalásával), részben átütemezi (30 évre) a 10 hektárnál kisebb földet birtoklók adósságát. 1932. október 26-án újabb konverziós törvényt hoznak, amit 1933 áprilisában egy másik követ – az utóbbi értelmében az adósságok konverzióját egy ötéves moratórium váltja fel.

1932. április 19. Jugoszláviában moratóriumot vezetnek be a paraszti adósság visszafizetésére (a földművesek védelméről szóló törvény). A rendelkezés értelmében adósság miatt nem lehet a paraszti ingatlanokat elkobozni, a kamatokat 10%-ra csökkentik.

1932. április 22. A román parlament elfogadja a felsőoktatásról szóló törvényt, amely a bukaresti, iași-i, kolozsvári és a cernăuți-i egyetemeket autonóm állami intézményekként határozza meg.

1932. április A VMRO újabb kongresszusán a mihajlovisták az egész Macedónia teljes függetlensége mellett tesznek hitet.

1932. május 12. Anton Korošec 60. születésnapjának megünneplése kormányellenes demonstrációba torkollik Szlovéniában.

1932. május 15. Bulgáriában szakadás következik be a Demokratikus Egyetértés soraiban. A cankovistákkal szembekerülő Ljapcsev és támogatói kiválnak, és megalapítják ellenpártjukat, amely 1934-től a Nemzeti Szociális Mozgalom – Szgovor (Egyetértés) néven éled újjá.

1932. május 16. A VMRO protogerovista szárnya megöli a Macedón Nemzeti Bizottság vezetőjét, Dimitar Mihajlovot.

1932. június 6. Romániában Nicolae Iorga kormányának május 31-i bukása után megalakul Alexandru Vaida-Voevod nemzeti parasztpárti kormánya. A július 17. és 20–26. között lebonyolított parlamenti választásokat – kis fölényrel – a Nemzeti Parasztpárt nyeri meg, és ismét Vaida-Voevod alakít kormányt.

1932. június 24. Bulgária aláírja Németországgal az első világháború utáni első kereskedelmi egyezményét, melyet augusztus 27-én az első klíringmegállapodás követ.

1932. június 28. Az ausztriai Semmeringben az Európai Duna Bizottság elismeri Románia kizárólagos jogi illetékességét a Duna Brăila–Galați közötti szakaszán.

1932. június A Komintern feloszlatja a JKP vezetőségét, és Milan Gorkicót nevezik ki az ideiglenes vezetőség élére (tagja még Blagoje Parović és Vladimir Čopić).

1932. július 2. Belgrádban Milan Srškić alakít kormányt a korábbi kormánypárttól eltávolodó és új frakciót szervező (Jugoszláv Nemzeti Párt, JNS) politikusokból. (Az első

Srškić-kormány 1932. november 5-ig marad hivatalban, majd ismét Milan Srškić alakít kormányt, amely 1934. január 27-ig végzi munkáját, és a JNS-hez tartozó politikusokból áll.)

1932. július 3. A 2. Balkán-futballkupán Bulgária legyőzi szomszédait és megnyeri a bajnokságot.

1932. július Nikola Musanov bolgár kormányfő kegyelmet ad az agrárszocialista emigránsoknak.

1932. szeptember 1. Albániában megjelenik Zogu király rendelete az oktatás államosításáról. Eszerint az albán tanulóknak tilos külföldi állam által fenntartott iskolába járni, valamint külföldi ösztöndíjakat elfogadni.

1932. szeptember 9. és november 11. Albániában megtartják az általános választásokat. A kormány nagy többséget szerez, az 59 fős parlamentbe 16 új képviselő kerül be, valamennyi a kormány támogatója.

1932. szeptember 13. Németország és Jugoszlávia klíringegyezményt írnak alá.

1932. szeptember 25. A szófiai helyhatósági választásokon a történelem folyamán először a Munkáspárt szerzi a legtöbb mandátumot (19-et), de a bíróság 15 mandátumát megsemmisíti.

1932. szeptember 25. Parlamenti választásokat tartanak Görögországban. A képviselőházi választások során a legtöbb szavazatot ugyan a rojalista Néppárt kapja (33,8%), de a választási rendszerből adódóan csak 95 mandátumhoz jut. A legtöbb mandátumot a Liberális Párt szerzi (101-et, a szavazatok 33,4%-ával). A liberálisok szerzik a legtöbb mandátumot a szenátusban is. Ezt követően a néppárti Caldarisz alakít kormányt (megígérve, hogy nem állítja vissza a királyságot). Mozgástere nagyban függ az ellenzéktől. Végül 1933 januárjában Venizelosz a kormány pénzügyi politikáját támadva eléri, hogy Caldarisz lemondjon, és ő alakítson új kormányt.

1932. szeptember 26. *Ierisszosz falut a Khalkidiki-félszigeten földrendés rombolja le, 161 ember meghal.*

1932. szeptember A bolgár iskolareform eredményeképpen a pomákok (bolgár ajkú muszlimok) tankönyvei és az iskolai előadások is bolgár nyelvűek – elősegítendő asszimilációjukat.

1932. október 20. Romániában Alexandru Vaida-Voevod október 17-i lemondása után Iuliu Maniu alakít kormányt. Maniu újabb kormánya a „nyitott kapuk” elve helyett inkább a protekcionizmus felé fordul.

1932. október 22–28. Bukarestben megtartják a harmadik Balkán-konferenciát, Románia, Jugoszlávia, Albánia, Görögország és Törökország részvételével. A kisebbségi kérdés megoldatlanságára hivatkozva Bulgária és Albánia elhagyja a tárgyalások színhelyét. A másik négy ország tovább folytatja a megbeszéléseket egy Balkán-szövetség létrehozásáról.

1932. november 4. A néppárti Caldarisz alakít kormányt Athénban. A királyság visszaállításától tartók decembertől tömegtüntetéseket szerveznek. A személycserék miatt a belügyminiszter, Joannisz Metaxasz, Caldarisz ellen fordul, aki január elején megbukik.

1932. november 7. Jugoszláviában a Paraszt–Demokrata Koalíció vezetőinek háromnapos ülése után megjelennek a *Zágrábi pontok*, amelyek elítélik a királyi abszolutista rendszert, az országban megmutatkozó szerb hegemóniát, elvetik az ország politikai berendezkedését, és annak föderalista alapon való átalakítását követelik.

1932. december 7. Bulgáriában törvény születik a rizstermesztés támogatásáról.

1932. december 11. Jugoszláviában gyűlést tartanak a vajdasági ellenzéki pártok, amelyek bizottságot választanak a vajdasági követelések megfogalmazására. December 28-án a vajdasági pártok gyűlésén elfogadják az úgynevezett *Újvidéki pontokat*. Bírálják a központosított berendezkedést, és követelik, hogy a Vajdaságnak (a Szerémséggel együtt) ugyanolyan jogai legyenek, mint a többi tartománynak.

1932. december 18–19. Belgrádban rendkívüli konferenciát tartanak a kisantant külügyminiszterei. A találkozó célja az együttműködés további fejlesztése.

1932. december 31. Közzéteszik a Szlovén Néppárt *Szlovén deklarációját*, amely szerint a szlovének négy ország területén élnek, és igénylik, hogy egy államhoz tartozzanak. A Jugoszlávián belül élők önállóságra törekuszenek (a kulturális, pénzügyi, szociális kérdések tekintetében). A szerbeknek, horvátoknak, szlovéneknek meg kell egyezniük annak érdekében, hogy demokratikus, autonóm egységeket hozzanak létre az országon belül (ezek közül az egyiket a szlovén területek alkotnák).

1933. január 14. Romániában, Iuliu Maniu lemondása után ismét Alexandru Vaida-Voevod lesz a miniszterelnök. Maniu ezt követően május 6-án lemond a Nemzeti Parasztpárt vezetéséről is, amelynek élére szintén Vaida-Voevod kerül.

1933. január 16. *Caldarisz bukása után újra Venizelosz alakít kormányt – utoljára (hivatalban 1933. március 6-ig).*

1933. január 17. **Bulgáriában amnesztiában részesítik az államvédelmi törvény ellen vétőket.**

1933. január 24. **A VMRO (mihajlovisták) aktivistái megölik Hriszto Trajkov bolgár képviselőt.**

1933. január 19. A vajdasági ellenzéki radikálisok – a pártvezetés óvása ellenére – zombori gyűlésükön Joca Lalošević vezetésével alkotmánytervezetet fogalmaznak meg, amely figyelembe veszi, hogy Jugoszlávia történeti-etnikai tekintetben összetett állam, ugyanakkor egységes is.

1933. január 21. A nyugat-romániai Déván megalakul az Ekésfront, novemberben Petru Grozát választják a vezetőjévé.

1933. január 28. A román kormány – hosszú tárgyalások után – aláírja a „Genfi tervet”. Az egyezmény alapján – a román költségvetés egyensúlyának helyreállítása és a pénzügyi reform érdekében – a Népszövetség szakértőinek ellenőrzése alá kerülnének Románia pénzügyei. A tervet azonban minden oldalról heves kritika éri, így – bár a parlament áprilisban megszavazza, bevezetését elhalasztják, majd a gazdasági válságból való kilábalással együtt – 1934-ben hivatalosan is felmondják. A nemzeti parasztpárti kormány lemond a „nyitott kapuk” elvéről, gazdaságpolitikáját egyre inkább protekcionista intézkedések jellemzik.

1933. január 31. *A Zágrábi pontok* miatt letartóztatják Vladko Mačeket, a Horvát Parasztpárt (HSS) vezetőjét. (Háromévi elzárásra ítélik, 1934-ben amnesztiával szabadul.)

1933. január vége Jugoszláviában Ljuba Davidović a DS nevében elítéli a diktatúrát, és az javasolja, hogy az ország átalakítása nyomán Jugoszláviát 7–9 autonóm egység alkossa.

1933. február 4. Miután január végétől több romániai városban sztrájkba léptek a vasutasok és munkások, Ploiești olajkútjainál pedig a bányászok, a román kormány rendvédelmi törvényt fogadtat el. Ezt követően ostromállapotot és cenzúrát vezetnek

be Bukarestben és a főbb ipari központokban, számos sztrájkolót letartóztatnak. Február 16-án katonaság veri le a bukaresti Grivița-üzemben szervezett sztrájkot.

1933. február 12. A bulgáriai Gorna Dzsumajában (Blagoevgrad, Pirini-Macedónia) a mihajlovista VMRO frakció felszabadító háborút határoz el Jugoszlávia ellen. Jugoszlávia a bolgár kormánynál jegyzékben tiltakozik, amely elutasítja, hogy támogathatná a szervezetet.

1933. február 16. A genfi tárgyalások eredményeképpen – a világpolitikai események hatására – átszervezik a kisantant működését, elmélyítve a román–jugoszláv–csehszlovák együttműködést. A megállapodás állandó közös testületek létrehozását írja elő (a tagállamok külügyminisztereiből álló Állandó Tanácsot és az Állandó Titkárságot).

1933. március 5. A görögországi parlamenti választásokon a monarchista Néppárt megtöri a liberálisok hegemoniáját (118, illetve 80 mandátum a 248 fős képviselőházban). Az eredményeket látva Venizelosz-párti katonatisztek puccsot kísérelnek meg, amelyet a vészhelyzetben néhány napig hivatalban lévő Alexandrosz Othoneosz-kormány lever, és március 10-én néppárti kormány alakul Panagis Caldarisz vezetésével. (A Liberális Pártból kilépett Kondylisz tábornok Venizelosz ellen fordul, aki viszont felfedi a puccs előkészületeit és Plasztirasszal ellenpuccsra készül. Ennek során március 6-án Caldariszt börtönbe vetik. Ezt követően a katonák Venizelosz háta mögött egyezkedni kezdenek, Plasztirasz tábornok átadja a hatalmat Othoneosz tábornoknak, aki viszont szabadon engedi Caldariszt.) A néppártiak újra hatalomra kerülnek, és újult erővel folytatják a közélet megtisztítását a liberálisoktól és Plasztirasz híveitől. Venizelosz külföldre menekül.

1933. március 5. Hazatérnek az emigrációból a bulgáriai földműves párt aktivistái: Koszta Todorov és Alekszandar Obbor.

1933. március 10. Jugoszlávia és Románia a kisebbségi iskolákról szóló belgrádi konvencióban vállalja a kisebbségi elemi iskolák működtetését. Jugoszlávia csak Romániával köt ilyen jellegű megállapodást (a reciprocitás elve alapján).

Romániában kirobban az úgynevezett „Škoda-ügy”. A botrány egy 1930 márciusában megkötött – korrupció-gyanús – szerződés miatt tör ki, amely alapján a román állam nagy értékben vásárolt fegyvereket a csehszlovákiai Škoda-művektől. Március 21-től Iuliu Maniut és a Nemzeti Parasztpártot heves politikai támadások érik, amelyek mögött II. Károly király és érdekcsoportjai (a „kamarilla”) állnak.

1933. március 23. Bulgáriában törvény születik a politikai gyilkosságok ellen.

1933. március 25. A kisantant tiltakozik a versailles-i békerendszer revíziójára irányuló „négyhatalmi paktum” terve ellen.

1933. április 12. Az államvédelmi törvény (ZZD) alapján Bulgáriában 29 munkáspárti parlamenti képviselőt megfosztanak mandátumától, és a párt nem delegálhat helyükre senkit.

1933. április 21. Albániában alkotmánymódosítással állami monopóliummá nyilvánítják az oktatást. A változtatás egyszerre lehetetleníti el a külföldiek által fenntartott – főleg olasz – magániskolák, az egyházi iskolák, valamint a nemzeti kisebbségi iskolák működését. Emiatt bepanaszolják Albániát a Népszövetségnél.

1933. április 23. Meghosszabbítják a bolgár–török semlegességi szerződést.

1933. május közepe A szerb ellenzék vezetői (radikálisok, demokraták, földműves-szövetkezetiek) tervezetet dolgoznak ki, miszerint közösen lépnének fel a rendszer ellen.

1933. május 30. – június 1. Prágában első alkalommal ül össze a kisantant Állandó Tanácsa. A három tagállam gazdasági együttműködése érdekében gazdasági tanácsot hoznak létre, és újra kinyilvánítják, hogy elleneznek bármilyen, a versaillesi-i rendszer revíziójára irányuló törekvést.

1933. június 1. Külföldön megjelenik *Az usztasa mozgalom elvei* című dokumentum. A horvát államjog alapján elveti a közös államot bármilyen más nemzettel.

1933. június 25. A szomszédos országok politikai blokádnak alá vonják Szófiát: a nyomásgyakorlás célja a VMRO lefegyverzése. Szófia szintén fellép a VMRO-aktivisták ellen.

1933. július 3–5. Londonban aláírják az agressziót meghatározó nemzetközi jogi megállapodásokat. A Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia, Csehszlovákia, Lengyelország, Litvánia, Lettország, Észtország, Törökország, Perzsia és Afganisztán képviselői által aláírt dokumentumokat a román kormányzat a status quo közvetett szovjet elismeréseként értékeli Besszarábia kérdésében. Bulgária nem írja alá az okmányt, mert szerepel benne a „cseták behatolása” mint elítélendő cselekmény.

1933. július 29. Jugoszlávia kereskedelmi szerződést köt Németországgal.

1933. augusztus 14. Szalonikiben meggyilkolják Hasan Bej Prishtinát, egykori albán miniszterelnököt, az egyik legtapasztaltabb, Koszovóból származó albán politikust.

1933. augusztus 29. Zogu albán király rendelete kötelezővé teszi az olasz nyelv tanítását az albán középiskolákban.

1933. szeptember 14. Aláírják a görög–török megállapodást a határok kölcsönös garantálásáról, az egyezménynek Bulgária-ellenes éle van. Törökország hamarosan Romániával (október 17-én) és Jugoszláviával (november 27-én) is hasonló egyezményt köt. Körvonalazódik a „Balkáni Antant”.

1933. szeptember 18. I. Sándor jugoszláv király és III. Borisz bolgár cár belgrádi találkozója nem hoz változást a két ország kapcsolatában.

1933. szeptember 21. – december 23. Lipcsében zajlik a Reichstag felgyújtásával (ártatlanul, illetve politikai céllal) megvádolt bolgár kommunista, Georgi Dimitrov és társai pere. Bizonyítékok híján végül felmentik őket. A bolgár állam megtagadja tőlük az állampolgárságot, ezért 1934-ben a Szovjetunióba toloncolják őket, amely megadja nekik az állampolgárságot.

1933. november 5–11. A Szalonikiben megtartott negyedik Balkán-konferencia elfogadja a Balkáni Antant (Balkán-paktum) tervét.

1933. november 14. Romániában, miután Alexandru Vaida-Voevod a Nemzeti Parasztpárton belüli konfliktusok miatt és az ellenzék nyomására lemond, a király a nemzeti liberális párti Ion G. Ducát bízta meg kormányalakítással. Vaida-Voevod 21-én a Nemzeti Parasztpárt elnöki tisztségéről is lemond, helyét Ion Mihalache vesz át.

1933. november 27. Szófiában egy titkos katonai szövetség (Katonai Liga) elhatározza a puccsot a Nemzeti Blokk kormánya ellen.

1933. november Alekszandar Obbor, a bolgár agrárszocialisták egyik vezére újból emigrál.

1933. december 9. Romániában Ion G. Duca miniszterelnök kezdeményezésére a parlamenti választási jelöltlisták beadásának előestéjén „alkotmányellenes törekvései” miatt törvényen kívül helyezik a Vasgárdát, másnap pedig betiltják a „Corneliu Zelea Codreanu Csoportosulást”. A betiltást követően több vasgárdista vezetőt letartóztatnak.

1933. december 10–13. III. Borisz bolgár uralkodó és felesége Belgrádba látogat. A formálódó balkáni szövetségről tárgyalnak, de a jugoszláv királynak nem sikerül meggyőznie III. Boriszt, így Bulgária nem vesz részt a balkáni államok szerveződésében.

1933. december 20. Albánia és Jugoszlávia kereskedelmi szerződést köt. A szerződés nyomán Jugoszlávia Albánia második legnagyobb kereskedelmi partnerévé lép elő.

1933. december 29. A december 20-án, 22-én és 28–29-én lebonyolított romániai parlamenti választásokat követően a sinaiai vasútállomáson vasgárdisták meggyilkolják Ion G. Duca miniszterelnököt. Másnap II. Károly király Constantin Anghelcut nevez ki a kormány élére, aki kihirdeti az ostromállapotot és bevezeti a cenzúrát. Duca gyilkosait a hadbíróság 1934. április 5-én életfogytiglani kényszermunkára ítéli, a Vaszárda vezetőit azonban felmentik.

1933. december 31. Fan Noli, sokáig Zogu legnagyobb politikai ellenfele írásbeli nyilatkozatot tesz, hogy elfogadja Zogut mint királyt, és emigrációjában felhagy a politizálással, és csak egyházi tevékenységének és irodalmi munkásságának szenteli életét.

1933. december 31. Bulgáriában újabb törvényt hoznak a kisbirtokosság csődjének elkerülése érdekében: elrendelik az egymillió levánál kisebb hitelösszegek kétéves törlesztési moratóriumát, a törlesztés határidejének 15 évre való kitolását és a kamat 6%-ra csökkentését.

1934. január 1. Németország és Bulgária megállapodást köt a fizetési forgalom rendezéséről.

1934. január 3. Romániában – a nemzeti liberális párti választási győzelem után – megalakul Gheorghe Tătărescu kormánya. Gazdaságpolitikáját a liberálisok „önmagunk által” elvének érvényesítése jellemzi, így a következő időszakban számos, a nemzeti parasztpárti kormányok által elfogadott törvényt módosítanak. Tătărescu II. Károly bizalmi emberének számít, miniszterelnöksége idején tovább nő a király politikai befolyása.

1934. január 9–17. és 22. Prágában megtartja első ülését a kisantant Gazdasági Tanácsa, január 22-én pedig Zágrábban ülésezik a kisantant Állandó Tanácsa. A három külügyminiszter (Edvard Beneš, Nicolae Titulescu és Bogoljub Jevtić) megbeszéléseinek egyik témája a diplomáciai kapcsolatok felvétele a Szovjetunióval.

1934. január 27. Jugoszláviában megalakul Nikola Uzunović (JNS) kormánya (hivatalban 1934. április 18-ig, mikor ismét Uzunović alakít kormányt, majd újabb kormányátalakításra kerül sor 1934. október 22-én).

1934. január 30. A bolgár állam monopolizálja a búza és rozs kereskedelmét.

1934. február 9. Athénban a görög, a török, a román és a jugoszláv kormány képviselői aláírják az úgynevezett Balkán-paktumot, amellyel létrejön a Balkáni Antant. Az egyezség garantálja az államhatárok biztonságát, és előírnyozza a részt vevő országok kölcsönös segítségnyújtását egy valamely velük szomszédos, ellenséges és a multilaterális egyezményen kívül álló ország támadása esetére. A hétéves időtartamra tervezett egyezmény erősen bolgár- és albánellenes. A bolgár állam – a brit és francia nyomás ellenére – elutasítja a csatlakozást a paktumhoz, és kétoldalú tárgyalásokra tesz javaslatot elsősorban Jugoszláviára és Törökországra vonatkozóan. A szovjet kormány – a Törökországgal és Görögországgal fennálló hagyományosan kiegyensúlyozott viszonya ellenére, döntően a román és a jugoszláv részvétel miatt – az egyezményt fenyegetésnek tekinti az állami szuverenitása szempontjából. Albániát – tekintettel sajátos viszonyára Olaszországhoz – nem hívják meg a tárgyalásokra.

1934. február 28. – március 1. III. Borisz bolgár cár találkozik Adolf Hitler német kancellárral és Konstantin von Neurath birodalmi külügyminiszterrel, akik a Jugoszláviával való megbékélést szorgalmazzák.

1934. április 7. A román parlament újabb törvényt fogad el az adósságok rendezéséről, jelentős mértékben tehermentesítve így a lakosságot. Ugyanazon a napon törvényt fogadnak el az államrend védelméről is, amely az államrendet vagy a társadalmi rendet fenyegető politikai szervezetek ellen irányul.

1934. május 1. Jugoszlávia kereskedelmi klíringszerződést köt Németországgal. A megállapodás a Délkelet-Európa felé irányuló új német külkereskedelmi politika mintaegyezménye, eredményeképpen jelentősen fellendülnek a két ország közötti kereskedelmi kapcsolatok, Németország lesz a délszláv állam legfontosabb kereskedelmi partnere, kiszorítva az első helyről Olaszországot.

1934. május 4–14. Bulgáriában, a 23. nemzetgyűlés bizalmatlansági szavazásán Sztojan Koszturkov miniszter megbukik. 14-én beadja lemondását Nikola Musanov kormányfő is.

1934. május 16. Hermann Göring, Poroszország miniszterelnöke Belgrádba látogat, ahol az új német–jugoszláv kereskedelmi szerződés előkészítéséről, a gazdasági kapcsolatokról, a jugoszláv kivitel lehetőségeiről, az átalakuló német gazdaság számára szükséges ásványkincsek és agrártermékek beszerzéséről tárgyal. Göring kifejti: Németország az igazi meghatározó nagyhatalom a Balkánon, és Jugoszlávia megbékítését kívánja Bulgáriával és Magyarországgal.

1934. május 19. Bulgáriában a Kimon Georgiev tábornokhoz kötődő franciabarát irányzat puccsot hajt végre a Zveno-csoport és a Katonai Liga irányításával. A kormányzat és a cár egyetértésével rendeleti kormányzást vezetnek be a tarnovói alkotmány 47. cikkelye alapján. Adminisztratív reform keretében megkísérik a túlbujáztatott bürokrácia lenyesését (európai összehasonlításban Bulgáriában jut a legtöbb hivatalnok egy főre). Május 30-án a Zveno felosztatja önmagát.

1934 május vége A hatalomra jutott bolgár politikai csoportosulás tömegével tartóztatja le a dobrudzsai forradalmi szervezetek tagjait.

1934. június 8–9. Nicolae Titulescu román külügyminiszter és Makszim Litvinov szovjet külügyi népbiztos Genfben, egy diplomáciai jegyzékcseré keretében kölcsönösen kinyilvánítják a két ország között 1918-ban megszakadt diplomáciai kapcsolatok felvételét. Mindkét ország kölcsönösen tiszteletben tartja egymás szuverenitását, és tartózkodik a másik belügyeibe való közvetlen vagy közvetett beavatkozástól. A román lépést nem kis részben az indukálta, hogy Magyarország ez év február 6-án elismerte a Szovjetuniót. Bár a Szovjetuniót Csehszlovákia is elismeri, Jugoszlávia nem csatlakozik a kisantant másik két államához.

1934. június 14. Bulgáriában a hatalomra került erők felfüggesztik a tarnovói alkotmányt, és betiltják a pártokat. Felosztatják az Ivan Mihajlov által vezetett VMRO-t is. Másnap erőszakosan egyesítenek 19 magán- és külföldi tőkéből működő bankot, és létrejön a Bolgár Hitelbank.

1934. június 23. Olasz flottademonstrációra kerül sor Durrës térségében, 22 hadihajó értesítés nélkül behajózik a város kikötőjébe. Az utolsó hajók június 30-án távoznak. Az akció kiváltó oka, hogy Zogu albán király lazítani kívánta az olasz ellenőrzést Albánia fölött. Az olasz követelések: Albánia mondjon le az önálló külpolitikáról, adja át a durrësi tengeri és a tiranai légi bázist, olasz mintára alakítsák át a katonatisztek képzését, és bocsássák el a külföldi tanácsadókat. Mindezért cserébe Olaszország hitelt ígér.

1934. június 24–27. Louis Barthou francia külügyminiszter a kisantant bukaresti konferenciája után látogatást tesz Belgrádban, és megpróbálja ellensúlyozni a térségben tapasztalható német előretörést.

1934. június Kirill preszlavi herceg vezetésével Bulgáriában létrejön egy illegális tiszti terrorista szervezet, amely felveszi a harcot a puccsista Katonai Ligával.

1934. július 16. Romániában kihirdetik a vállalkozások alkalmazottairól szóló törvényt, amely szerint az alkalmazottak legalább 80%-ának román nemzetiségűnek kell lennie. A törvényt a más államokban követett gyakorlattal indokolják.

1934. július 23. Konsztantin Batalov bolgár külügyminiszter és Makszim Litvinov szovjet külügyi népbiztos egy diplomáciai jegyzékcsere keretében kinyilvánítják a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételét. Ugyanezen a napon a két állam ankarai követe Isztambulban aláír egy titkos jegyzőkönyvet, amelyben a felek kimondják, hogy tartózkodni fognak a másik ország belügyeibe való beavatkozástól.

1934. augusztus 3. Bulgáriában harmadára csökkentik az obstinák (helyi önkormányzati szervek) és hivatalnokaik számát, és jelentősen csökkentik autonómiájukat/jogköreiket.

1934. augusztus 19–20. Marosvásárhelyen megalapítják a baloldali Magyar Dolgozók Szövetségét (MADOSZ).

1934. augusztus 23. A bolgár kormányzat leszámol a Belső Macedón Forradalmi Szervezettel (VMRO), de Ivan Mihajlov és tíz társa elmenekül az országból. 15 géppuskát 11 ezer puskát és 7800 kézigránátot foglalnak le a bolgár erők.

1934. augusztus–szeptember Bulgáriában állami monopólium lesz az alapélelmiszerek, a szesz és a szilvapálinka árusítása.

1934. szeptember 1. Bulgáriában megszigorítják az állami és társadalmi rend megóvásáról szóló törvényt: immár 10 év fegyházzal és 300 ezer levával is sújtható a törvényt sértő.

1934. szeptember 17. A Szovjetunió és Albánia felveszik a diplomáciai kapcsolatokat. Ugyanezen a napon egy diplomáciai jegyzékváltás keretében az albán és a román kormány is kinyilvánítja a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételét.

1934. szeptember 30. A jugoszláv királyi pár szófiai látogatása idején jugoszláv–bolgár paktumot írnak alá.

1934. október 9. A Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) tagja, Vlado Csernozemszki Marseilles-ben meggyilkolja a Franciaországba látogató I. Sándor jugoszláv királyt és Louis Barthou francia külügyminisztert. A merényletben közreműködtek a horvát usztasák, az előkészületekben a német és olasz fasiszták, az ügynököket pedig Magyarországon képezték ki. A jugoszláv kormány a Népszövetséghez fordul a gyilkosság kivizsgálása érdekében, amiben a kisantant és a Balkán-paktum (Balkáni Antant) is támogatja, ám sikertelenül.

1934. október 10. A kiskorú II. Pétert jugoszláv királynak ismerik el, mellette régenstanács alakul. A háromfős régenstanács legbefolyásosabb tagja Pál herceg.

1934. október 19. A kisantant és a Balkáni Antant külügyminiszterei belgrádi tanácskozásukon megvitatják a marseillesi-i merénylet nyomán kialakult helyzetet.

1934. október 30. – november 2. A Balkáni Antant ankarai konferenciáján kidolgozzák a szövetség és Állandó Tanácsának statútumát.

1934. november A betiltott bolgár baloldali és földműves pártok tagjai szövetséget kötnek a párt nélküli kormányzati rendszer elleni harcra.

1934. november 22. Jugoszlávia memorandummal fordul a Népszövetséghez, amelyben megvádolja Magyarországot a marseilles-i merényletben való közreműködéssel. A Népszövetség december 10-én a döntést hoz egy, a terrorizmus kérdését vizsgáló bizottság felállításáról.

1934. november 25. A román belügyminiszter által kibocsátott rendelet betilt több mint 30 baloldali szervezetet és kiadványt.

1934. december 12. Nicolae Titulescu román külügyminiszter a kisantant nevében csatlakozik a háborúellenes és megneemtámadási „Saavedra Lamas-szerződéshez”.

1934. december 20. Belgrádban új kormány alakul Bogoljub Jevtić (JNS) vezetésével.

1934 során A rossz gazdasági és politikai helyzet miatt 482 sztrájk tör ki Görögországban, csaknem 200 ezer embert mozgósítva. 1936-ra a sztrájkokban részt vevők száma 300 ezerre nő.

1935. január 6. Több szélsőséges politikai csoport összeolvadásával megalakul a Jugoszláv Nemzeti Mozgalom (Zbor) nevű szervezet. A Dmitrije Ljotić vezette mozgalom erőteljes nemzeti hangsúlyok mellett a totalitárius, hivatásrendi állam eszméjét képviseli.

1935. január 12. A görög kormány panaszt tesz a Népszövetségnél amiatt, hogy Albániában az alkotmánymódosításnak megfelelően bezárják a görög iskolákat. A görög kormány idézi az 1921. október 2-i nyilatkozatot, miszerint Albánia biztosítja a kisebbségek jogait az ország területén. Az ügy a hágai Nemzetközi Bíróság elé kerül, amely április 6-án kimondja: Albánia megsértette nemzetközi kötelezettségeit.

1935. január 22. III. Borisz bolgár cár lemondatja a nyugatbarát Kimon Georgiev miniszterelnököt. Új kormány alakul a Katonai Liga tagja, Petko Zlatev tábornok vezetésével.

1935. február 6. A jugoszláv régenstanács felosztatja a parlamentet, és 1935. május 5-ére választásokat ír ki.

1935. február 14. – március 6. Bulgáriában bevezetik az olasz mintájú (fasiszta) korporatív modellt a kereskedők, iparosok és a nagyipar munkáltatói és dolgozói részére.

1935. február 25. Romániában Alexandru Vaida-Voevod bejelenti a Román Front megalakulását. A szervezet a német orientáció, a tekintélyelvű kormányzás és a román elem támogatásának („numerus valahicus”) programját hirdeti. Vaida-Voevod és hívei összeütközésbe kerülnek a Nemzeti Parasztpárt vezetésével, amely március közepén leváltja őt a párt erdélyi szervezetének éléről.

1935. március 20. Romániában megalakul a Mindent az Országért (*Totul pentru Țară*), a vasgárdista (legionárius) mozgalom törvényes formában működő pártja. A párt élén (egyfajta tiszteletbeli elnökként, mivel a valódi vezető továbbra is Corneliu Zelea Codreanu) Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul ezredes áll.

1935. március 1. Újabb Venizelosz-párti puccskísérlet Görögországban Nikolaosz Plasztirasz vezetésével. Georgiosz Kondylisz tábornok március 11-re leveri a megmozdulást.

1935. március 23. Bukarestben kereskedelmi, hajózási és megtelepedési egyezményt írnak alá Németország és Románia között.

1935. március 25. Nicolae Titulescu román külügyminiszter Belgrádba látogat.

1935. március Bulgária 14 Ansaldo típusú harckocsit kap Olaszországtól, ami szomszédai szerint fegyverkezést és a békeszerződés megsértését jelenti.

1935. április 4–5. Bulgáriában a Legfelsőbb Katonai Tanács elrendeli a katonák visszatérését a kaszárnyákba, 42 republikánus tisztet viszont elbocsátanak a hadsereg kötelékéből.

1935. április 10. Alekszandar Malinov és Nikola Musanov demokrata párti politikusok levélben követelik Petko Zlatev kormányfőtől, hogy a hadsereg vonuljon vissza a kaszárnyákba, és állítsák helyre a parlamenti kormányzást.

1935. április 21. III. Borisz bolgár cár feloszlatja a Katonai Ligát és királyi diktatúrát vezet be (az úgynevezett „ellenpucss”). Megalakul Andrej Tosev párton kívüli „hivatalnok kormánya”.

1935. április 22. A bánági Billéden (Biled) létrejön a Romániai Német Néppárt. A radikális jobboldali párt az országban élő németek nemzetiszocialista keretek közötti egyesítését hirdeti, és egyaránt elutasítja az együttműködést a többi német csoporttal és a románokkal.

1935. április 24. Athénban kivégeznek két tábornokot (Anasztasziosz Papulasz és Miltiadisz Koimiszisz), mert részt vettek a márciusi puccskísérletben. (Távollétében Venizeloszt is halálra ítélik.) A Londonban, száműzetésben élő király megkéri Caldariszt, hogy állítsa le a további kivégzéseket.

1935. május 5. A jugoszláviai parlamenti választásokon a jogosultak 73,7%-a vesz részt. A Jevtić vezette kormánypárti lista 60,6%-ot, a HSS SDS, DS, SZ és JMO alkotta, Maček vezette ellenzéki lista 37,3%-ot kap. A kormánylista Horvátország és Dalmácia kivételével mindenütt többséget szerez. A mandátumelosztás szabályaiból adódóan a kormánypárt 303, az ellenzék 67 mandátumhoz jut. (Az NRS és az SLS bojkottálja a választásokat.)

1935. május 14–15. Szófiában 15 ezer tartalékos tiszt tüntet a cár és a nemzet mellett.

1935. május 25. A dobrudzsai bolgár iskolák sztrájkjára válaszul a román kormányzat bezáratja a bolgár tannyelvű gimnáziumokat és iskolákat.

1935. május 26–28. Hermann Göring porosz miniszterelnök balkáni látogatása erősíti a német–balkáni kapcsolatokat.

1935. május 30. A jugoszláv ellenzéki pártok (DS, SZ, Paraszt–Demokrata Koalíció) közös nyilatkozatukban elítélik a diktatúrát, a Jevtić-kormányt pedig a korábbi diktatórikus gyakorlat folytatásának tekintik. Felvetik, hogy nem küldenek képviselőket a parlamentbe.

1935. június 2. Jugoszláviában, a Paraszt–Demokrata Koalíció (SDK) nyilatkozata szerint a májusi választás népszavazás volt a horvát nép körében a diktatúra és a centralizmus ellen, az állam további fennállásának feltétele pedig a horvát követelések elfogadása. Új választások kiírását követelik, új választójogi törvény mellett, és nem mennek el a parlamenti ülészak megnyitására.

1935. június 6–7. Hermann Göring ismét Belgrádba látogat. Egyrészt a német–jugoszláv gazdasági és kereskedelmi kapcsolatokról tárgyal, másrészt külpolitikai kérdésekkel kapcsolatban megemlíti, hogy Jugoszláviának nem kell követnie Csehszlovákia példáját, amely 1935. május 16-án kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötött a Szovjetunióval. Göring az olasz–francia, a Duna menti országokra vonatkozó tervekkel szemben a jugoszláv–magyar, illetve a jugoszláv–bolgár megbékélést szorgalmazza.

1935. június 9. *Parlamenti választásokat tartanak Görögországban. A Néppárt és a Nemzeti Radikális Párt szövetsége 287 mandátumhoz jut a 300 fős nemzetgyűlésben. Metaxasz hívei 7 helyet szereznek. Caldarisz ugyan győz, de a korábban egymással ellenséges viszonyban lévő Kondilisz, Rallis, Metaxasz és Sztratosz tábornokok szembefordulnak vele és nyíltan royalista nézeteket hirdetnek.*

1935. június 24. Belgrádban megalakul Milan Stojadinović (egykori NRS-tag, Jugoszláv Radikális Közösség) kormánya. A kormányt egykori NRS, SLS, JMO, DS-s politikusok alkotják, akik a parlamenti ciklus idején hivatalosan megalakuló Jugoszláv Radikális Közösséghez (JRZ) tartoznak. (A kormány 1938. december 21-ig marad hivatalban.)

1935. június 26. A bolgár cár kérésére kiutasítják az országból a kormány politikájával szembeforduló Damjan Velcsev ezredest, aki Jugoszláviába távozik.

1935. június 29. Romániában Fritz Fabricius kerül a Romániai Németek Szövetségének élére, ami meghatározza a szövetség (és a Német Párt) nácibarát irányvonalát. Októberben a szervezet neve Romániai Németek Közösségére változik.

1935 június Bulgáriában társadalmi vita bontakozik ki az új alkotmányról. A kormányzat által készített autoriter szellemű változatot erősen kritizálja Sztefan Balamezov (demokrata) és Sztefan Kirov (radikális), akik a tarnovói alkotmány szellemében készítik el tervezetüket.

1935. július 14. Romániában az Octavian Goga-féle Nemzeti Agrárpárt egyesül az A. C. Cuza vezette Nemzeti Keresztény Védelmi Ligával (LANC), így módon létrejön az antiszemita beállítottságú és németbarát Nemzeti Keresztény Párt.

1935. július 25. Rómában Eugenio Pacelli bíboros és Ljudevit Auer aláírják a Jugo-szlávia és a Vatikán közötti konkordátumot. Az egyházmegyék szervezetét a jugoszláv állam határainak megfelelően módosítják, az államnak bizonyos beleszólása van a püspökök kinevezésébe, Belgrád elismeri a katolikus egyház gazdasági önállóságát, a katolikus hittan kötelező tárgy a katolikus alapfokú oktatásban. Az ortodox egyház tiltakozik.

1935. július Horvát önvédelmi egységek alakítása kezdődik a Horvát Parasztpárt (HSS) szervezésében a csendőri túlkapások ellen, valamint a párt képviselőinek védelmére.

1935. augusztus 14–15. A nyugat-albániai Fierben katona- és csendőrtisztek láznak fel. Letartóztatják a helyi prefektust, majd Lushnja és Berat felé indulnak, hogy bevegység a várost. A megmozdulást azonban a kormányerők rövidesen leverik, a vezetők egy részének sikerül elmenekülnie. A résztvevőkre súlyos megtorlás vár, a katonai bíróság augusztus 24-én 53 főt halálra, 213 főt pedig életfogytig tartó börtönbüntetésre ítél.

1935. augusztus 20. Belgrádban a kormányt támogató pártokból (óradikálisok, SLS, JMO), Milan Stojadinović vezetésével hivatalosan megalakul a Jugoszláv Radikális Közösség (JRZ). Programja az állam és a nemzet egységét hangsúlyozza, de leszögezi, hogy tiszteletben kell tartani a három nép egyenlőségét és hagyományait. Egyes helyeken elképzelhetőnek tartja a helyi igazgatás (önkormányzatiság) bevezetését.

1935. augusztus 25. Kragujevacban megtartják a szerbiai Egyesült Ellenzék (a Demokrata Párt, a Földműves Szövetség és a radikálisok egy része alkotja) alakuló gyűlését.

1935. augusztus 25. **Georgi Dimitrov lesz a Komintern általános titkára.**

1935. szeptember 17. Romániát a Népszövetség Tanácsának állandó tagjává választják.

1935. október 3. Bulgáriában leleplezik a Damjan Velcsev és Kiril Sztancsev Zveno-aktivista tisztek és az agrárszocialisták, valamint a VMRO protogerovista szárnya által szervezett összeesküvést. Október 12-én 79, Velcsevel szimpatizáló tisztet eltávolítanak a hadseregből.

1935. október 10. Georgiosz Kondylisz és tisztársai lemondásra szólítják fel a görög miniszterelnököt. Alexandrosz Zaimisz köztársasági elnök Kondyliszt nevezi ki miniszterelnöknek. Egy nappal később Kondylisz Zaimiszt is lemondítja, és régensnek nevezi ki magát. Eltörli a köztársaságot, aminek megerősítésére népszavazást ír ki. A november 3-i referendumon a résztvevők 98%-a támogatja a király visszatérését.

1935. október 11. Románia és Jugoszlávia a Népszövetség genfi ülésén megszavazza az Abesszínia megtámadása miatt Olaszország ellen hozott, gazdasági szankciókat elrendelő határozatot. Albánia viszont tekintettel sajátos kapcsolataira Olaszországgal nem szavazza meg.

1935. október 22. Albániában Medhi Frashëri alakít kormányt. A kormány célul tűzi az ország modernizációját, a korrupció elleni harcot a rendőrségnél és a hadseregben, valamint a nyugatiasabb társadalom kialakítását. (1936. november 7-ig marad hivatalban.)

1935. november 6–18. A betiltott bolgár pártok vezetői Alekszandar Malinov házában találkozáva elhatározzák, hogy folytatják küzdelmüket az alkotmány visszaállításáért.

1935. november 15. Albánia – nemzetközi nyomás után – kinyilvánítja, hogy biztosítja a területén élő nemzeti kisebbségek jogait. Első lépésben engedélyezi állami felügyelet mellett a kisebbségi magániskolák működését.

1935. november 18. Életbe lépnek a Népszövetség szankciói Olaszországgal szemben (az abesszíniai agresszió miatt). Mindez súlyosan érinti a jugoszláv gazdaságot, mivel például 1935 első felében Jugoszlávia kivitelének több mint 20%-a Olaszországba irányult. Az 1935. évi 672 millió dináros kivitel ötödére csökken. A szankciók 1936. július 13-ig maradnak életben. Rövidesen intenzívebbé válnak a jugoszláv–német külgazdasági kapcsolatok.

1935. november 25. II. György király (1922–1924 és 1935–1947) újból elfoglalja a görög trónt. A király és Kondylisz között ellentétek merülnek fel, és Kondylisz november 30-án lemond. A kormány távozta után a király megbeszélést tart Metaxasszal, Kondylisszal és Caldarisszal, és két megoldást javasolt a krízishelyzetre: 1. Az új kormány miniszterelnöke

legyen semleges, és a kormányban pártonkívüliek (akik nem a parlament tagjai) is rész vehetnek; 2. Tisztviselői-szakértői kormányt kell kinevezni. Caldarisz és Kondylisz mindkét javaslatot elutasítja, Metaxasz mindkettőt elfogadja. Ezek után a király november 30-án Konsztantinosz Demercisz jogászprofesszort nevezi ki miniszterelnöknek (hivatalban 1936. április 13-ig).

1935. november 23. Új bolgár hivatalnok-kormány alakul Georgi Kjoszeivanov vezetésével.

1935. november 25–26. A kisantant országainak vezérkari főnökei Belgrádban tárgyalnak a katonai együttműködésről.

1935. december 6. Romániában – a III. Internacionálé kezdeményezésére az ősz folyamán az Ekésfront és a Magyar Dolgozók Szövetsége, illetve a Demokratikus Blokk és a Popovici-féle Szocialista Párt között született megállapodások után – a négy baloldali szervezet a Hunyad megyei Cebén (Țebea) megkötötte a Cebei Népfrent-megállapodást. Az együttműködés politikai, antifasiszta és szociális célokat fogalmaz meg.

1935. december 18. Bulgáriában megkezdődik az október 3-i összeesküvés vezetőinek pere. A halálra ítéltnek a cár végül kegyelmet ad.

1936. január 26. *Parlamenti választások Görögországban. (Előzmények: Kondylisz és Theotokisz a Nemzeti Néppárt élén követelik a parlament feloszlatását és új választások kiírását, mivel választás nélküli kormányváltás történt a király visszatérését követően. Themisztoklész Szofulisz, Venizelosz utóda a Haladó Liberális Párt élén ellenzi ezt, és előbb a hivatalok megtisztítását követelte a klikkek és támogatóik felszámolása érdekében. Caldarisz, akinek 203 mandátuma volt az országgyűlésben, azt követelte, hogy előbb az új alkotmányt fogadják el, aztán írjanak ki választásokat és semmisítsék meg Kondylisz rendkívüli intézkedéseit. Az ellentétek hatására a király, élve jogával, feloszlatja az országgyűlést és új választásokat ír ki, amit a közélet megtisztításának legjobb módjának tart.) A választásokon a Liberális Párt jut a legtöbb mandátumhoz (126). A Venizelosz-ellenes, a Nemzeti Radikális Párt vezette hárompárti szövetség 20%-ot ér el (Kondylisz, Theotokisz, Rallisz, Sztratosz), ami 60 mandátumot jelent. A centrista Néppárt 21%-kal 73 mandátumot nyer el. A Venizelosz-ellenes liga összesen 47%-ot kapott, ami 143 mandátumra elegendő. A Venizelosz-párti koalíció (Liberális Párt, Demokratikus Szövetség) pedig 141 mandátumot szerez. Patthelyzet alakul ki tehát. Figyelemre méltó a kommunisták sikere (15 mandátum).*

1936. február 15. A román és a szovjet kormány képviselői Bukarestben fizetési és áruszállítási egyezményt kötnek, amely az első gazdasági jellegű megállapodás a két ország között.

1936. február 19. A titkos Szofulisz–Szklavenasz-egyezményben a liberálisok és a Görög Kommunista Párt (GKP) megállapodnak, hogy az utóbbiak támogatják a liberálisokat a kormányra jutásban, ha kiengedik a bebörtönzött kommunistákat, felosztatják a paramilitáris jobboldali politikai szervezetet, a Védelmi Szövetséget, általános amnesztiát kap minden politikai elítélt és száműzött, törvényen kívül helyezik Metaxasz fasisztoid szervezeteit és biztosítják a szabadságjogokat. Bevezetik továbbá az arányos választási rendszert (az 50%-ot elérő párt eddig ugyanis a szavazati aránynál jóval több mandátumot kapott), leszállítják az élelmiszerárakat (ennek a parasztek nem örültek), bevezetik a társadalombiztosítást és enyhítik az adórendszert.

1936. február 27. Bulgáriában, a kormány nyomására a Dobrudzsa visszaszerzéséért küzdő irredenta szervezet, a Dobrudzsa, felosztatja legfelső koordinációs szervét. A helyi szervek azonban folytatják tevékenységüket.

1936. március 6. A kommunisták segítségével Szofuliszt választják parlamenti elnöknek. A király megtiltja a liberálisoknak a kommunistákkal való koalíciót (15 mandátumuk hozzásegíthette volna a liberálisokat a többséghez), és március 14-én újra Demerciszt bízza meg kormányalakítással („nem parlamenti kormány”). Az új kormány tagja honvédelmi miniszterként Metaxasz is.

1936. március 3. Hriszto Lukov bolgár belügyminiszter betiltja a Katonai Ligát, és eltiltja a tiszteket a politizálásától – ez utóbbit június 6-án megerősítik egy rendeletben. A bíróság két ezredest halálra ítél (Krum Kolev és Radoszlav Kalenderov), de a cár megkegyelmez nekik.

1936. március 11. A kisantant és a Balkáni Antant Állandó Tanácsai csatlakoznak a Rajna-vidékre történő német bevonulás elleni francia és belga tiltakozáshoz.

1936. március 16. Bulgáriában rendelet születik a természeti környezet védelméről.

1936. március 18. Párizsban, emigrációban meghal Eleftheriosz Venizelosz.

1936. március 19. Albánia és Olaszország 13 megállapodásból álló szerződés csomagot ír alá, amelynek keretében Albánia újabb kedvezményes hitelekhez jut. Cserébe olasz termékeket, anyagokat kell vásárolnia, illetve ki kell építenie a durrësi kikötőt.

1936. április 13. *Meghal Konsztantinosz Demercisz görög miniszterelnök. Az uralkodó még aznap a rivális nélkül maradt Metaxaszt nevezi ki kormányfőnek. Öt hónapra felfüggesztik a parlament működését, Metaxasz rendeletekkel kormányoz.*

1936. április 24. Albániában bejelentik, hogy 300 ezer olasz betelepülő érkezik majd az országba.

1936. május *A Balkáni Antant belgrádi ülésén Metaxasz kijelenti, hogy görög–olasz konfliktus esetén számít a szomszédok segítségére, továbbá Nagy-Britannia és Franciaország támogatására.*

1936. május 4. Az Olaszországgal és a Vatikánnal folytatott tárgyalások után ismét engedélyezik a katolikus iskolák működését Albániában. Május 9-én engedélyezik a magániskolák működését is.

1936. május 4–6. és 6–8. Belgrádban a Balkáni Antant külügyminisztereinek konferenciáján megtárgyalják az aktuális nemzetközi politikai helyzetet. A konferenciát a kisantant Állandó Tanácsának újabb ülése követi, amelyen hangsúlyozzák a tagállamok közötti egységet és a kollektív biztonság elve mellett eltökéltségüket.

1936. május 17. Bukarestben felavatják a Falumúzeumot, amelynek létrehozását Dimitrie Gusti szociológus és munkatársai kezdeményezték. A szabadtéri komplexum több száz építményből áll.

1936. május 24. **Bulgáriában ellenzéki csoportosulás formálódik a betiltott pártok soraiból, Borisz Pasztuhov (szociáldemokrata), Georgi Danailov (Demokratikus Egyetértés), Szmilov (nemzeti liberálisok), Gicsev (agrárszocialista) és Genov (Radikális Párt) vezetésével („ötök”). Céljuk az alkotmányos kormányzás helyreállítása. Programjukat a belgrádi sajtó teszi közzé 31-én. Hasonló kezdeményezést indít Atanasz Burov (Nemzeti Párt), Sztojan Koszturkov (Radikális Párt), Georgi Petrov (Nemzeti Liberális Párt).**

1936. június 6–8. Bukarestben a kisantant tagországainak államfői egy egységes hadparancsnokság felállításáról döntenek.

1936. június 11. Belgrádba érkezik Hjalmar Schacht, a Német Birodalmi Bank elnöke. Stojadinović jugoszláv miniszterelnökkel a gazdasági kapcsolatok fejlesztéséről is tárgyal,

megállapodnak a Németország számára szükséges nyersanyagok és agrártermékek felvásárlásának jelentős növeléséről. Schlacht egyúttal jelzi a német politikai igényeket is.

1936. június 15–17. Hjalmar Schacht Szófiába látogat – Bulgária 12,5 millió márka értékű hadianyagot kap.

1936. június 22. – július 21. Montreux-i konferencia. Július 20-án elfogadják a Tengersizorosokkal kapcsolatos konvenciót (aláírói: Bulgária, Franciaország, Görögország, Japán, Jugoszlávia, Nagy-Britannia, Románia, Szovjetunió, Törökország). A konvenció módosítja a versailles-i rendszer részét képező lausanne-i szerződést: békeidőben biztosítja a szabad civil, kereskedelmi közlekedést, korlátok közé szorítja a hadihajók közlekedését (a fekete-tengeri országok – így a Szovjetunió – hajói átkelhetnek, ugyanakkor a nem fekete-tengeri országok hajói legfeljebb 21 napig tartózkodhatnak ott). Törökország visszaszerzi az ellenőrzést a szorosok fölött: a törökök fegyveres erőket tarthatnak és erődítményeket építhetnek a Tengersizorosok övezetében. Románia a török és szovjet álláspontot támogatja. Ugyanitt, július 21-én Nicolae Titulescu román külügyminiszter és Makszim Litvinov szovjet külügyi népbiztos megállapodnak a Románia és a Szovjetunió közötti kölcsönös segítségnyújtási szerződésről, amelyet később írta alá a két fél, ám erre végül nem kerül sor. Titulescut augusztus 29-én leváltják a külügyminiszteri posztról (a királlyal való rossz kapcsolata és a változó nemzetközi helyzet miatt).

1936. július 17. Jugoszlávia felfüggeszti az Olaszország elleni gazdasági szankciókat. Egyúttal engedélyezi a fegyver és hadianyag ki- és bevitelét Olaszországba és gyarmataira.

1936 július–augusztus A betiltott bolgár pártok sorra rendezik meg illegális konferenciáikat.

1936. augusztus 1. A román kormányzat – gazdasági programjának megfelelően – egy törvényerejű rendelet révén támogatja a hazai ipar fejlesztését.

1936. augusztus 4. *A király nem fogadja el Themisztoklész Szofulisz és a rojalista Joannisz Teotokisz közös megegyezésen alapuló javaslatát, hogy alakítsanak többségi kormányt (pártjaik mandátumszáma: 126, illetve 60). Helyette aláírja Joannisz Metaxasz tábornok rendeleteit. Metaxasz a kommunista hatalomátvétel veszélyére hivatkozva bevezeti a rendkívüli állapotot és a hadbírósgot Görögország területén. Az 1940-ig eltartó rendszert „augusztus 4-i rezsimnek” nevezik. Az új rendelkezések nyomán felfüggesztik az alkotmány néhány pontját, leverik a növekvő elégedetlenség nyomán szaporodó lázongásokat. Meghatározatlan időre felosztatják a parlamentet, betiltják a*

politikai pártokat és a szakszervezeteket, internálják a politikai vezetőket, megszüntetik a gyülekezési és a szólásszabadságot.

1936. augusztus 18. Románia csatlakozik a spanyolországi polgárháborúba való „be nem avatkozás politikájához”. Mindamellet novemberben vasgárdista fiatalok egy csoportja Spanyolországba utazik, élén a Mindent az Országért Párt elnökével, Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul ezredessel, hogy beálljon a Franco-féle nacionalista csapatok közé. A Nemzetközi Brigádok soraiban pedig vagy 500 román önkéntes harcol a köztársaságiak oldalán.

1936. szeptember 5. Az AN 334. sz. rendelet alapján létrehozzák az ideológiai átnevelés céljából szolgáló Nemzeti Ifjúsági Szervezetet, az EON-t. Aki nem lépett be, annak szüleit elbocsátották a munkahelyükről. A tagokat egyenruha viselésére kötelezték, emellett védelmi kiképzésben részesültek. A szervezet vezetője Metaxasz, az „első paraszt” és az „első munkás”.

1936. szeptember 26. Jugoszláviában rendeletet hoznak a paraszti adósságok csökkentéséről. Megújítják és kiegészítik az 1924. július 4-i jugoszláv–olasz kereskedelmi szerződést.

1936. október 17. Adolf Hitler német kancellár és Pál jugoszláv régensherceg titokban tárgyalnak a Berghofban.

1936. november 1. Benito Mussolini milánói beszédében, amelyben nyilvánosan bejelenti a Berlin–Róma-tengely létrejöttét, az olasz–jugoszláv viszonytal kapcsolatban megemlíti: új fejezet kezdődik a két ország kapcsolataiban, megkezdődik a baráti viszony korszaka.

1936. november 7. Albániában, miután a parlamentben elbukott a bizalmatlansági indítvány vitájában, lemond Medhi Frashëri kormánya. A király kipróbált, olaszbarát politikusokból álló új kabinetet nevez ki, Kostaq Kotta vezetésével.

1936. november 10. A Balkáni Antant országai vezérkari főnökeinek bukaresti találkozásán megkötik a román–jugoszláv–török és a román–görög–jugoszláv–török katonai egyezményt.

1936. december 28. és 1937. január 31. Parlamenti választásokat tartanak Albániában, amelyeken Zogu hívei szereznek többséget.

1937. január 2. Brit–olasz egyezmény születik, amely alapján Nagy-Britannia és Olaszország kölcsönösen tiszteletben tartják egymás jogait a Földközi-tengeren.

1937. január 24. Belgrádban aláírják a jugoszláv–bolgár örök barátsági és megnehtámadási szerződést. Ezzel Bulgária elszigeteltsége megszűnik, és a szerződés semlegesíti a Balkáni Antantot.

1937. február 2. Bulgáriában szigorítják a kézműves-iparosok működési feltételeit.

1937. február 13. A spanyol polgárháborúban elesett két román vasgárdista bukaresti temetése legionárius-párti tüntetéssé változik. Másnap élénk vita bontakozik ki a parlamentben Németország és Olaszország diplomatáinak részvétele miatt.

1937. február vége II. Károly román király titokban találkozik a vasgárdista vezetővel, Corneliu Zelea Codreanuval, és felajánlja neki a kormányfői posztot. Cserébe a mozgalom támogatását és a vezetői („kapitányi”) tisztséget kéri, aminek segítségével kiépíthetné saját autoriter rendszerét. Codreanu azonban visszautasítja az ajánlatot, ami végleges szakításhoz vezet az uralkodó és a vasgárdista vezető között. A tavasz folyamán bizalmas találkozókra kerül sor a „másik oldalon” is: a vasgárdista Codreanu megbeszéléseket folytat a nemzeti parasztpárti Iuliu Maniu unokaöccsével (március 11.), illetve Gheorghe Brătianuval, a Gheorghe Brătianu-féle Nemzeti Liberális Pártból (április 22.). A tárgyalások célja egy II. Károly elleni szövetkezés.

1937. március 17. A konstantinápolyi patriarkátus szinódusa végleg elismeri, hogy az albán ortodox egyház autokefál.

1937. március 24. Az új román bányatörvény a román tőkés vállalatok létrehozásának kedvez.

1937. március 25. Belgrádban Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter és Milan Stojadinović jugoszláv miniszterelnök (és külügyminiszter) aláírják a jugoszláv–olasz viszony rendezéséről szóló barátsági és megnehtámadási szerződést. Emellett gazdasági megállapodásokat is kötnek, Olaszország továbbá engedményeket helyez kilátásba az országban élő délszláv kisebbségek számára, és megígéri, hogy felhagy az usztasák támogatásával, vezetőiket pedig internálja. A Ciano belgrádi látogatása utáni napokban titkos levélváltásra kerül sor a két politikus között, amelyben megállapodnak: tiszteletben tartják Albánia függetlenségét, Jugoszlávia nem avatkozik be Albánia ügyeibe, gyakorlatilag jóváhagyja az olasz befolyást, cserébe garantálják a jugoszláv–albán határ sérthetlenségét.

1937. március **Kormányrendelet értelmében a bolgár helyhatósági választásokon csak pártonkívüliek indulhatnak.**

1937. április 1–3. A kisantant belgrádi konferenciáján Milan Stojadinović jugoszláv miniszterelnök elveti, hogy kiterjessék a kölcsönös védelmi kötelezettségeket.

1937. április 6. Edvard Beneš csehszlovák elnök belgrádi látogatása során találkozik Pál régensherceggel. Kölcsönösen figyelmeztetik egymást a közelgő háborús veszélyre, ám a két politikus más-más szövetségi rendszerben véli megtalálni hazája védelmezőjét.

1937. április 9. **A román koronatanács kizárja Miklós herceget a királyi családból. Ezzel II. Károly teljes ellenőrzést szerez a román királyi ház fölött.**

1937. április 12. A konstantinápolyi pátriárka rendeletben mondja ki: az albán ortodox egyház önálló lesz. Ötfős szinódus áll az élén, a tirana–durrësi érsekségből és két püspökségből (Korça, Gjirokastra) áll.

1937. április 29–30. Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter először látogat Tiranába. Többször tanácskozik az albán királlyal, megállapítják, hogy a két ország közti kapcsolatok a szerződések szellemében harmonikusan fejlődnek.

1937. május 3. **A pomákok Bulgáriában megalakítják kulturális egyesületüket Rodina (Haza) néven.**

1937. május 15. Felkelés robban ki a dél-albániai Delvinében Ethem Toto egykori belügyminiszter vezetésével. Toto követőivel Vlora és Berat felé indul. A kormányerők 17-re elfoglalják a felkelésben érintett városokat, Totót pedig a csendőrök május 25-én lelövik.

1937. május 24. **Megtartják a bolgár Nemzeti Szocialista Mozgalom illegális kongresszusát – a vezetője Alekszandar Cankov.**

1937. június 9. Konstantin Freiherr von Neurath német külügyminiszter Belgrádba látogat. Külpolitikai kérdésekről tárgyalnak: mindkét ország ellenzi a Habsburg-restaurációt Ausztriában. (Előzmény: Kurt Schuschnigg osztrák miniszterelnök 1937 februárjában felveti, hogy Ausztriának joga van dönteni a restaurációról.) Ezt követően a német külügyminiszter látogatást tesz Szófiában, a bolgár–német kapcsolatok megélnkülnek.

1937. június 16. Megszületik Szimeon herceg, a bolgár trónörökös (Szimeon Szakszkoburggotszki).

1937. július 19. Belgrádban a nagybeteg pátriárka egészségéért imádkozó körmenet a konkordátum ratifikálása elleni megmozdulássá válik, amelyet a hatóságok erőszakkal vernek szét. Július 23-án a belgrádi képviselőház 166:129 arányban megszavazza a konkordátum ratifikálását. A szenátusban a javaslat nem kapott volna többséget, így be sem nyújtják. A konkordátum végül mégsem lép érvénybe.

1937. július Bulgáriában bővítik a rendőrség hatalmát.

1937. augusztus Dimitar Gicsev bolgár ellenzéki vezető hazatér európai körútról, de azonnal le is tartóztatják.

1937. augusztus 30–31. A kisantant Állandó Tanácsának sinai ülésén Magyarország újrafegyverkezése a téma.

1937. október 2. Bulgáriában megrendezik az első általános hadgyakorlatot a világháború óta.

1937. október 8. A jugoszláviai Farkašićban megállapodik az Egyesült Ellenzék és a Paraszt–Demokrata Koalíció, létrejön a Nemzeti Megegyezés Blokkja. Egyetértenek, hogy új alkotmányos rendet kell bevezetni, az államközösséget kölcsönös megegyezések nyomán olyanná kell tenni, amely „mind a szerbek, mind a horvátok, mind a szlovének megelégedésére szolgál”, valamint új választási rendszert kell bevezetni.

1937. október 12. Milan Stojadinović jugoszláv miniszterelnök párizsi látogatása idején újabb öt évre meghosszabbítják az 1927. november 11-i francia–jugoszláv barátsági szerződést.

1937. október 22. Bulgáriában ismét elhalasztják a parlamenti választásokat (1934 óta nem volt választás).

1937. november 17. Romániában – a nemzeti parasztpárti Ion Mihalache sikertelen kísérlete után – ismét a nemzeti liberális párti Gheorghe Tătărescu alakít kormányt, és kiírják a választásokat. A Nemzeti Liberális Párt a Német Párttal és a Román Fronttal köt választási szövetséget. November 25-én – a tavaszi megbeszélések követően – Iuliu Maniu, Corneliu Zelea Codreanu és Gheorghe Brătianu választási „megnemtámadási”

paktumot kötnek a Nemzeti Parasztpárt, a legionárius (vasgárdista) mozgalom és a Gheorghe Brătianu-féle Nemzeti Liberális Párt nevében. A szövetség a liberális kormány és a király ellen irányul.

1937. november 30. Romániában a vasgárdista vezér, Corneliu Zelea Codreanu közlése német- és olaszbarát, Nyugat- és demokráciaellenes külpolitikai programját.

1937. december 5. Milan Stojadinović jugoszláv miniszterelnök és külügyminiszter Rómába látogat. Az olasz külügyminiszter helyesli, hogy Jugoszlávia nem kötött kölcsönös segítségnyújtási szerződést Franciaországgal, és nem csatlakozott a francia–szovjet szövetséghez. Stojadinović egyetért, hogy Olaszország kilép a Népszövetségből.

1937. december 12–14. Yvon Delbos francia külügyminiszter Belgrádban tárgyal. A jugoszláv vezetők szemére veti, hogy a délszláv állam a tengelyhatalmakhoz közeledik. Nézeteltérések mutatkoznak a Szovjetunióval való együttműködés megítélésben is.

1937. december 15. *Az NKVD műveletet indít a Szovjetunióban tartózkodó görög emigránsok ellen, aminek eredményeként 38 ezer ember kerül táborba.*

1937. december 20. A romániai parlamenti választásokon az egyik párt sem kapja meg a többséghez szükséges 40%-ot. A nemzeti liberális párti Tătărescu-kormány 28-án lemond, II. Károly király pedig a választásokon 9,15%-ot szerzett, szélsőjobboldali Nemzeti Keresztény Párt vezetőjét, Octavian Gogát bízza meg a kormányalakítással (a kormány másik meghatározó alakja A. C. Cuza). A kormányba belépő nemzeti parasztpárti politikusokat (például Armand Călinescut) másnap kizárják a Nemzeti Parasztpártból. A kormány – rövid működése alatt – több antiszemita intézkedést is hoz.

1938. január 10. Romániában egyesül a Constantin I. C. Brătianu vezette Nemzeti Liberális Párt és a Gheorghe Brătianu-féle Nemzeti Liberális Párt. Január végére némileg javul a Nemzeti Liberális Párt és a Nemzeti Parasztpárt közötti viszony, és erősödik az együttműködés a kommunisták és más baloldali csoportok között is. Az ellenzéki erők együttműködése elsősorban az egyre aktívabb vasgárdista (legionárius) mozgalom ellen irányul (pártjuk közel 15,6%-ot szerzett a decemberi választásokon, Codreanu utasítására pedig megkezdik kidolgozni a „legionárius állam” alkotmányát), de II. Károly is fenyegetést lát benne saját hatalmi törekvéseire nézve. Február 9-én – a német NSDAP közvetítésével – egyezség jön létre Octavian Goga kormányfő és Corneliu Z. Codreanu között, amely alapján a vasgárdisták támogatni fogják a kormánypártot,

miközben francia és brit kormányzati körök a királynál a legionárius előretörés megfékezését szorgalmazzák.

1938. január 15–22. Milan Stojadinović jugoszláv miniszterelnök Berlinbe látogat, ahol találkozik Adolf Hitlerrel is. A német kancellár kijelenti: Németországnak nincsenek területi igényei sem a Balkánon, sem az adriai térségben, érdekei gazdasági természetűek. Németország nem engedi meg a Habsburg-restaurációt Ausztriában. Az osztrákkérdés rendezése nem érinti Jugoszlávia határait. Stojadinović válaszában kijelenti: Jugoszlávia az osztrákkérdést német belügynek tekinti, a délszláv állam nem lesz egy Németország-ellenes szövetség része, valamint utal arra, hogy országa érdeke a gazdasági kapcsolatok további fejlesztése.

1938. január 22. Romániában kihirdetik a romániai zsidók állampolgárságának felülvizsgálatát elrendelő törvényerejű rendeletet.

1938. január vége Bulgáriában megszületik a Demokratikus Egyesülés az „ötök”, az agrárszocialisták egy frakciója, a Demokrata Párt és a Munkáspárt részvételével.

1938. február 9. Megállapodás jön létre a jugoszláv kormány és a Szent Szinódus között: a miniszterelnök eltekint attól, hogy a konkordátumot megerősítésre a szenátus elé vigye.

1938. február 10. II. Károly román király lemondítja Octavian Goga miniszter-elnököt, majd Miron Cristea pátriárkát bízza meg kormányalakítással. A kormányban hat volt miniszterelnök is helyet kap. Cristea kormányzása alatt Romániában fokozatosan kiépül a demokratikus berendezkedést felváltó királyi diktatúra rendszere.

1938. február 27. A román parlament ünnepélyesen kihirdeti a 24-én nép-szavazással megerősített új alkotmányt. Az új, korporatív jellegű alaptörvény megerősíti a király aktív kormányzati szerepvállalását (az alkotmány is rögzíti az uralkodó államfői tisztét), a politikai berendezkedést védő rendelkezések mellett választójogot kapnak a nők is, és meghosszabbítják a képviselői mandátumot. Codreanu február 24-én felosztatja pártját.

1938. március 6–27. Bulgáriában lezajlik a 24. parlamenti választás. Pártok nem indulhatnak, s a szavazatok 58%-a olyan jelöltekre esik, akik végül nem kerülnek be az országgyűlésbe. A kormányhoz hú jelöltek 27%-ot kapnak, az ellenzékiek 14%-ot. Választási beszéde előtt a demokratikus ellenzék vezére, Alekszandar Malinov szívrohamot kap és meghal.

1938. március 12. Bulgária és Németország titkos jegyzőkönyvben rögzíti a két ország szoros katonai együttműködését. A Német Birodalom két év alatt 30 millió márka értékben szállít haditechnikai eszközöket a bolgár haderőnek.

1938. március 30. Romániában az uralkodó ismét Miron Cristea pátriárkát nevezi ki kormányfővé, a kormányból kimarad a vasgárdisták elleni intézkedéseket ellenző Ion Antonescu tábornok. Egy királyi rendelet alapján létrejön a Koronatanács (a király által kijelölt tanácsadó testületként), egy másik rendelet pedig feloszlatja a politikai pártokat. Április 14-én rendeletet bocsátanak ki az államrend védelméről, a hatóságok pedig fellépnek a vasgárdista mozgalom ellen.

1938. április 16. Romániában hat hónapos börtönbüntetésre ítélik Corneliu Zelea Codreanu, a legionárius (vasgárdista) mozgalom vezetőjét egy, Nicolae Iorga királyi tanácsoshoz írt fenyegető hangnemű levele miatt. Egy másik ügyben, május 27-én – az állambiztonság és a társadalmi rend elleni tevékenységért – 10 év kényszermunkára ítélik a szélsőséges politikust, júliusban pedig további vasgárdista vezetőket ítélik börtönbüntetésre.

1938. április 27. I. Zogu albán király feleségül veszi a magyar Apponyi Géraldine-t.

1938. április A török rendőrség leleplezi a jugoszláv titkosszolgálat Ivan Mihajlov megölésére irányuló terveit.

1938. május 22. A 24. bolgár nemzetgyűlés minden rendeletet elfogad, amit az előző négy évben hoztak a rendeleti kormányzás idején.

1938. június 1. Romániában megalakítják Legfelsőbb Gazdasági Tanácsot. A testület feladata a gazdasági élet irányítása.

1938. június 8. Bulgáriában három kommunista parlamenti képviselőt (az ötből) megfosztanak mandátumától. A kommunisták hamarosan felveszik a Bolgár Munkáspárt nevet (1948-ig viselik).

1938. július 31. Szalonikiben megállapodás születik a Balkáni Antant és Bulgária között. A Balkáni Antant (amelynek nevében Ioannis Metaxasz görög miniszterelnök jár el) és Bulgária kötelezik magukat, hogy kapcsolataikban nem folyamodnak erőszakhoz, ugyanakkor eltörlik a neuilly-i békeszerződés Bulgáriát érintő katonai és fegyverkezési korlátozásait, így az 5 km széles trákiai demilitarizált zónát is. Cserébe

Bulgária elfogadja a döntőbíráskodást a szomszédjaival folytatott vitájában. A szövetségbe azonban sikertelenül próbálják bevonni.

1938. augusztus 5. Bulgária 375 millió frank értékű francia kölcsönt kap.

1938. augusztus 14. Romániában kihirdetik a közigazgatási reformot, a 71 megye helyett 10 tartomány létesül, élükön a király által kinevezett, széles jogkörökkel rendelkező tisztviselőkkel. A polgármestereket sem választják többé, hanem kinevezik, 6 éves időtartamra.

1938. augusztus 21–22. A jugoszláviai Bledben utolsó alkalommal ül össze a kisantant tagországainak külügyminisztereiből álló Állandó Tanács. A 23-án Bledben és Budapesten kibocsátott nyilatkozatban – a szalonikihez hasonlóan – a felek lemondanak az erőszak alkalmazásáról, ugyanakkor elismerik Magyarország fegyverkezési jogát. A román és a magyar kormány egyaránt vállalja, hogy fellép a két ország közötti viszony javítását akadályozó tényezők ellen.

1938. augusztus–szeptember III. Borisz bolgár cár európai körutat tesz Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Németország és Jugoszlávia érintésével. Londonban találkozik VI. Györggyel, a délszláv államban pedig Pál régensherceggel.

1938. szeptember 29–30. A Csehszlovákiáról szóló müncheni döntés következtében gyakorlatilag szétesik a kisantant. 1939 januárjában Jugoszlávia és Románia formálisan is felmondják szövetségesi kötelezettségvállalásaikat a cseh-szlovák állammal.

1938. október 10. Pál jugoszláv régensherceg feloszlatja a parlamentet, és új választásokat ír ki.

1938. október 10. Bulgáriában lelövik a bolgár vezérkari főnököt, Jordan Peev tábornokot.

1938. október 12. Romániában, miután feloszlatják a szakszervezeteket, egy törvényerejű rendelet alapján létrehozzák a munkások, magántisztviselők és kisiparosok céheit.

1938. október 12–14. Walther Funk német birodalmi gazdasági miniszter Szófiában tárgyal. Bulgária mezőgazdasági terményekért cserébe német hadianyagot és iparcikkeket kap.

1938. október 18. II. Károly román király és Józef Beck lengyel külügyminiszter Galați-ban tárgyalnak az új nemzetközi helyzetről, érintve Kárpátalja kérdését is. Beck felveti, hogy Románia annektálja a Csehszlovákia részét képező terület románok által (is) lakott részét. A románok azonban elvetik a javaslatot.

1938. október 25. Aláírják a német kompenzációról szóló szerződést Jugoszláviával. Belgrádnak az előző években 260 millió dinár aktívuma keletkezett a klíring során, Németország az export növelésével egyenlíti azt ki.

1938. november 14. Bulgáriában megalakul Georgi Kjoszeivanov harmadik kormánya. Két ellenzéki agrárszocialista képviselőt megfosztanak mandátumától.

1938. november 15–28. A müncheni válság hatására II. Károly román király látogatást tesz Nagy-Britanniában és Franciaországban. Megbizonyosodik arról, hogy a nyugat-európai nagyhatalmak Délkelet-Európa térségét Németország gazdasági befolyási övezetébe sorolták. Ezt követően a király 24-én nem hivatalos látogatást tesz Adolf Hitler német kancellárnál, aki kifejti, hogy egy esetleges román–magyar konfliktusban Németország nem foglalna állást.

1938. november 28. Megkezdí az adást a tiranai rádió. Az első adás az állam függetlenségének 25. évfordulóján indul, Zogu beszédével.

1938. november 29–30. Romániában „menekülés közben” megölik Corneliu Zelea Codreanu vaskardista vezetőt és 13 társát. Németország tiltakozik az ügy miatt.

1938. december 11. Parlamenti választásokat tartanak Jugoszláviában, amelyeken a jogosultak 74,5%-a vesz részt. A Stojadinović vezette kormánylista 54,1%-ot (306 mandátum), a Maček vezette Nemzeti Megegyezés Blokkjának listája 44,9%-ot (67 mandátum) ér el. Az ellenzék Horvátországban, Dalmáciában többszörösen több, Bosznia-Hercegovinában valamivel több szavazatot kap, mint a kormánypárt. (Az SLS a kormánypárti listán indul.)

1938. december 16. II. Károly román király létrehozza a Nemzeti Újjászületés Frontját a rendszer egyetlen – az uralkodó által vezetett – politikai szervezetét. A Frontnak minden, a 21. évét betöltött állampolgár (a katonákat és bírókat leszámítva) automatikusan a tagja lesz. 1939 januárjában a Fronthoz csatlakozik az Országos Magyar Párt helyébe lépő, Bánffy Miklós vezette Magyar Népközösség, valamint január 15-én a Fritz Fabricius vezette Romániai Német Közösség is.

1938. december 21. Jugoszláviában megalakul a második Stojadinović-kormány. A kormány JRZ-hez tartozó politikusokból áll, akik 1929 előtt az NRS, SLS, JMO tagjai voltak.

1938 során Gazdasági hangsúlyeltolódás Görögországban a Metaxasz-rezsim idején. Míg 1936-ig a görög gazdasági életben az amerikai–angol dominancia határozza meg a beruházásokat, 1938-ra a görög import 40%-a már Németországból jön, Nagy-Britannia részesedése csak 17%, az USA-é 15%. Metaxasz „szívélyes egyetértési” egyezményt ír alá Törökországgal és Jugoszláviával. Törökország görög–bolgár háború esetén segítséget helyezett kilátásba, olasz–görög háború esetén pedig elutasítja, hogy területét olaszok vegyék igénybe Görögország elleni támadást indítva.

1939. január 15. A horvát képviselők határozatot hoznak, hogy nem vesznek részt a nemzetgyűlés munkájában. Egyben jelzik a horvát önrendelkezés megvalósításának igényét.

1939. február 1. Romániában kormányátalakításra kerül sor: Miron Cristea kormányának belügyminisztere, Armand Călinescu honvédelmi miniszter és – március 6-ig – miniszterelnök-helyettes lesz, a kormányba bekerül két németbarát miniszter is.

1939. február 4. Jugoszláviában a horvát ellenzék nyomására lemond a Stojadinović-kormány.

1939. február 8. Bulgária kereskedelmi egyezményt köt a Szovjetunióval.

1939. február 16. Belgrádban Dragiša Cvetković (egykor NRS, most JRZ) vezetésével új kormány alakul. Az új miniszterelnök a horvátkérdés megoldását nevezi a legfontosabb feladatnak.

1939. február Németország megkísérli rávenni Bulgáriát, hogy csatlakozzon az antikomintern paktumhoz. A németek a hadihitelek csökkentésének, majd növelésének ígéretével kísérleteznek, de a bolgár kormányzat elutasítja a próbálkozást.

1939. március 1. Bukarestben aláírják azt a román–brit–francia–olasz egyezményt, amely révén Németország belép az Európai Duna Bizottságba.

1939. március 7. Romániában Miron Cristea halála után Armand Călinescu miniszterelnök-helyettes, belügyminiszter és honvédelmi miniszter, az új rendszer prominens képviselője alakít kormányt.

1939. március 16. A maradék Cseh-Szlovákia felszámolása idején a román kormány visszautasítja Augusztin Volosin kárpátaljai ukrán kormányfő javaslatát, hogy a régió egyesüljön Romániával. Kárpátalja magyar megszállásával párhuzamosan Bukarest részleges mozgósítást rendel el, és csapatokat csoportosít át Erdélybe. Március második felében Romániában több szimpátiatüntetést rendeznek Csehszlovákia mellett.

1939. március 18. Az appeasement- (megbékéltetési) politika csődje után Nagy-Britannia brit–francia–szovjet összefogást kezdeményez egy esetleges német agresszió elleni közös fellépés érdekében. Az augusztusig tartó tárgyalások azonban nem vezetnek eredményre (és helyettük végül német–szovjet megállapodásra kerül sor).

1939. március 20. Előzetes tárgyalások és levélváltások után Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter kijelenti Galeazzo Ciano olasz külügyminiszternek, hogy Németország nem ellenzi Olaszország földközi-tengeri terveit, így nem avatkozik be Albánia esetében sem, valamint a horvátkérdés megoldásába sem.

1939. március 23. Az olasz vezetők, Mussolini és Ciano megállapodnak, hogy egy új segítségnyújtási szerződés javaslatát terjesztik az albán király elé. Eszerint Albánia köteles lenne átengedni szabad használatra Olaszországnak kikötőit, repülőtereit, közlekedési útvonalait (ezek ellenőrzésére több tízezer olasz katona érkezne az országba), a csendőrséget olasz tisztek ellenőrzése alá rendelnék, az albán minisztériumokba olasz főtitkárokat neveznének ki, mindkét ország állampolgárai teljes állampolgári jogokkal rendelkeznének a másik államban. Emellett olasz telepések érkeznének Albániában, és teljesen eltörölnék a vámhatárokat. Amennyiben Albánia a tervezetet elutasítja, Olaszország megkezdi a katonai akció előkészítését. A formába öntött tervezetet napokon belül eljuttatják Albániába. Francesco Jacomoni olasz követ a Zoguval való tárgyalás után azt jelenti 28-án, úgy véli, hogy az albán király taktikázik: az olaszoknak azt mondja, hogy belegyeznek a javaslatokba, minisztereinek pedig azt, hogy nem.

1939. március 23. Gazdasági egyezmény születik Románia és Németország között. A szerződés a két ország közötti gazdasági kapcsolatok fejlesztését irányozza elő, és olyan tervet tartalmaz, amely elsősorban a német importigények kielégítését szolgálja. A megállapodás jelzi a német gazdasági befolyás növekedését, Románia a német „nagygazdasági tér” részévé válik, amit a további (például az 1939. december 21-i) román–német egyezmények is mutatnak (Románia növeli a Németországba irányuló kőolajszállítmányokat, amiért cserébe iparcikket és fegyvereket kap a Harmadik Birodalomtól). Ugyanakkor Csehszlovákia felszámolását követően a francia és a brit érdeklődés is megnő Románia iránt. A tavasz folyamán aláírt román–francia (március

31.) és román–brit (május 11.) gazdasági egyezmények ellensúlyozzák a román–német szerződést, amelynek teljesítését a román kormányzat egyébként is halogatja.

1939. április 2–4. Dragiša Cvetković jugoszláv miniszterelnök és Vladko Maček, a Horvát Parasztpárt vezetője első ízben tárgyalnak a horvátkérdés megoldásáról. Április végéig több fordulóra is sor kerül.

1939. április 5. Olaszország ultimátumban követeli, hogy Albánia 24 órán belül fogadja el a két állam viszonyát meghatározó új szerződést. Tiranában a Leka herceg születésének ünneplésére a tiranai Szkanderbég téren gyülekező tömeg az erősödő olasz nyomás miatt fegyvereket követel. Az albán kormány tagjai és a parlament képviselői a királyi palotában folytatott éjszakai tanácskozáson úgy döntenek: támogatják a királyt az olasz ultimátum elutasításában.

1939. április 7. Az április 5-i ultimátumot követően olasz csapatok szállnak partra négy albán városban. I. Zogu albán király Görögországba menekül, az olaszok pedig bekebelezik Albániát. Április 8-án az olasz csapatok elérik Tiranát, ahol ideiglenes közigazgatási bizottságot hoznak létre. Ennek elnöke Xhafer Bej Ypi.

1939. április 7. Albánia olasz megszállása után Görögország újra Nagy-Britanniához fordul. Április 13-án a brit és francia kormány kijelenti, hogy amennyiben Görögország függetlensége veszélybe kerülne, fegyveres támogatást fog adni a görögöknek.

1939. április 12. A sebtében összehívott, 159 fős, főképpen birtokosokból álló albán alkotmányozó gyűlés kimondja az alkotmány felfüggesztését, valamint hogy Olaszország és Albánia között szoros kapcsolatokat kell létrehozni, és felajánlja az albán koronát az olasz királynak. Egyúttal új kormányt is megválaszt, melynek vezetője Shefqet Bej Vërlaci lesz.

1939. április 13. Albánia olasz megszállását követően Nagy-Britannia garanciát vállal Románia, Görögország (és Lengyelország) hatáira, amihez később Franciaország is csatlakozik. A brit kormány december 14-én a garanciát szovjet támadás esetére Olaszország és Törökország magatartásától teszi függővé.

1939. április 13. Az olasz fasiszta nagytanács beleegyezik az olasz–albán perszónálunióba, amit április 14-én az olasz kormány is megtesz.

1939. április 16. Albániában törvényt fogadnak el az olasz–albán perszónálunióról. A Rómában tartózkodó albán delegáció felajánlja Szkanderbég koronáját III. Viktor

Emánuelnek. Április 18-án beiktatják Francesco Jacomoni albániai főkormányzót, 20-án pedig életbe lép a két ország közötti vámunió.

1939. április 21. Megkötik a második bolgár–német titkos egyezményt, amely alapján Bulgária 45 millió márka értékű osztrák hadianyagot kap.

1939. április 22. Galeazzo Ciano olasz és Aleksandar Cincar-Marković jugoszláv külügyminiszter Velencében tárgyal. Megegyeznek, hogy Jugoszlávia támogatja a tengelyhatalmakat (fegyveres semlegességgel), de belpolitikai okokból nem csatlakozik az antikomintern paktumhoz.

1939. április 23. Olasz mintára és az olasz párt teljes alárendeltségében létrehozzák az Albán Fasiszta Pártot, élére Tefik Mborja kerül.

1939. április 25. Aleksandar Cincar-Marković jugoszláv külügyminiszter Berlinben is megerősíti: Jugoszlávia továbbra is német- és olaszbarát politikát folytat, semmilyen szövetségben nem vesz részt, amely tengelyhatalmakkal szemben jött/jön létre, továbbá a tengelyhatalmak esetleges konfliktusai idején semleges marad. Jugoszlávia német kívánságra hajlandó javítani kapcsolatait Magyarországgal is. Németország cserébe hadi felszereléseket és hosszú lejáratú hitelt ígér.

1939. április 26. A szovjet külügyminiszter-helyettes, Vlagyimir Potyemkin támogatja a határok békés revíziójára irányuló bolgár törekvéseket. Körvonalazódik egy Románia-ellenes szovjet–bolgár fellépés.

1939. május 3. Az olasz protektorátus létrejötte után az albán–jugoszláv kereskedelmi kapcsolatokat a jugoszláv–olasz szerződés kiterjesztésével szabályozzák.

1939. május 9. Az új román választási törvény megszünteti az általános választójogot, ugyanakkor biztosítja a választójogot a nők számára is. Fokozódik a bolgár–román feszültség. Román erők 23 bolgárt ölnek meg Dél-Dobrudzsában.

1939. május 9–15. Pál jugoszláv régensherceg és Aleksandar Cincar-Marković külügyminiszter Rómába látogat. Jugoszlávia – miként a külügyminiszter már a velencei találkozón is kijelentette – támogatja a tengelyhatalmak politikáját.

1939. május 12. Nagy-Britannia és Törökország kölcsönös segítségnyújtási szerződést köt, amelyhez később Franciaország is csatlakozik. A három ország közötti szerződést október 19-én kötik meg Ankarában.

1939. június 1–2. Romániában parlamenti választásokat tartanak, amelyeken csak a Nemzeti Újjászületés Frontjának jelöltjeire lehet szavazni. Június 7-én megnyílik az egypárti parlament.

1939. június 1–5. Pál jugoszláv régens és felesége Berlinbe látogat. A régens tudtára adják: amennyiben Jugoszlávia barátian viszonyul a tengelyhatalmakhoz, garantálják területi egységét. Jelzik, hogy ez a délszláv állam belső viszonyait is konszolidálná, mivel a horvátok és szlovének külső segítséggel látják megvalósíthatónak elszakadási törekvéseiket. A régens kijelenti: Jugoszlávia barátian viszonyul Német- és Olaszország törekvéseihez, de német kérésre sem csatlakozik az antikomintern paktumhoz. Jugoszlávia továbbra is életben kívánja tartani a Balkáni Antantot. Emellett 5-én hitel- és kereskedelmi megállapodásokat is kötnek (repülőgép-vásárlás, nyersanyagok szállítása).

1939. június 3. Olaszország átveszi Albániai nemzetközi képviseletét. Az albán hadsereg és csendőrség betagozódik az olaszba. Másnap, június 4-én életbe lép Albániában az új alaptörvény, amelyet Olaszországban állítottak össze, és amelyet az előző nap adtak át a Rómában tartózkodó albán küldöttségnek. Az alkotmány rögzíti, hogy Albánia államjogilag Olaszországhoz tartozik, alkotmányos királyság a Savoyai-ház alatt, királya pedig Viktor Emánuel. A hatalmat a király nevében a főkormányzó gyakorolja. A politikai rendszert olasz mintára átalakítják.

1939. június 7. A legnagyobb titokban megkezdődik a Jugoszláv Nemzeti Bank aranytartálékainak Nagy-Britanniába menekítése.

1939. június 23. René Massigli francia nagykövet és Şükrü Saracoğlu török külügyminiszter ankarai tárgyalásai nyomán Alexandretta Szandzsák a szíriai francia mandátum területéről átkerül Törökországhoz, cserébe a török semlegességért.

1939. június 24. A harmadik titkos német–bolgár egyezményben Bulgária 35 millió márka értékben kap cseh hadianyagot Németországtól.

1939. július 7. *A török nemzetgyűlés törvényt fogad el arról, hogy Törökország annektálja Hatayt. Július 23-án az utolsó francia hivatalnokok távoznak a mandátumterületről. Az annexió fokozza az antiókhiai görögök kivándorlását.*

1939. július 29. *Micotakis, a Liberális Párt egyik vezetője Krétán felkelés szervezésébe fog, majd a mozgalom spontán terjedése és kiszámíthatatlansága miatt visszakozik, de későn. Július 29-én Kaniában (Kréta) győz a felkelés, de a felkelőknek nincs további tervük, így az államhatalom gyorsan visszatér, Georgiosz Colakoglu tábornok vezetésével. A kényes nemzetközi helyzetben, rádöbbenve saját társadalmi bázisának elégtelenségére, a Metasz-rezsim októberben hagyja Kairóba menekülni a brit titkosszolgálat segítségével a szervezőket, s csak távollétükben meri halálra ítélni őket.*

1939. augusztus 23. Moszkvában Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter és Vjacseszlav Molotov szovjet külügyi népbiztos megnevezési egyezményt ír alá. A kétoldalú egyezmény („Molotov–Ribbentrop-paktum”) titkos záradéka befolyási övezetekre osztja a két nagyhatalom közötti régiót; a balkáni területek közül Besszarábiát nevesíti, amelyet a Szovjetunió érdekszférájába sorol.

1939. augusztus 26. Dragiša Cvetković miniszterelnök és Vladko Maček megegyeznek a Horvát Bánság létrehozásáról. Horvátország (Dalmáciával) autonómiát kap Jugoszlávián belül, saját parlamenttel és kormánnyal rendelkezik, élén a bán áll. Állami felügyelet alatt maradnak a kül-, a védelmi és a közös valutával kapcsolatos ügyek. Egyúttal új kormány is alakul Dragiša Cvetković vezetésével, amelyben Maček (HSS) miniszterelnök-helyettes lesz. A kormányba belép a HSS és az SDS is. A hivatalos lapban aznap dátummal megjelenik a Horvát Bánságról szóló rendelet.

1939. augusztus 30. Bulgáriában betiltják a társadalmi szervezetek gyűléseit.

1939. szeptember 2. A kormány Jugoszláviát semlegesnek nyilvánítja a kitört német–lengyel háborúban.

1939. szeptember 6. A Lengyelország elleni német támadás után Románia deklarálja semlegességét. Ugyanakkor átengedi területén a Lengyelországba irányuló hadiszállítmányokat, az összeomlás után pedig lehetővé teszi a lengyel kincstár evakuálását (szeptember 12-én), és megnyitja határait a lengyel menekültek (köztük a kormányhatóságok) számára (szeptember 17–18-án).

1939. szeptember 11. A hivatalos lapban megjelenik a Horvát Bánság adminisztratív szerkezetéről szóló rendeletet. A bán élén a királynak és a parlamentnek felelős bán áll, a bánóság jogköre a következőkre terjed ki: belügyek, oktatás, igazságügy, mezőgazdaság, erdő, bányászat, kereskedelem, ipar, szociális politika, népegészségügy és ezek finanszírozása.

1939. szeptember 19. A romániai Széphelyen (Jebel) találkozik Grigore Gafencu román és Aleksandar Cincar-Marković jugoszláv külügyminiszter. Megegyeznek, hogy Bulgáriát be kell vonni a Balkáni Antantba, ám a görög és a bolgár ellenkezés miatt ez a törekvés meghiúsul.

1939. szeptember 19. Bulgáriában zsidóellenes megmozdulások kezdődnek, de zömmel a zsidók vagyonát, nem a személyeket érintik.

1939. szeptember 21. Romániában vasgárdisták meggyilkolják Armand Călinescu kormányfőt, aki belügyminiszterként részt vett a Vasgárda elleni akciókban. Halála után Gheorghe Argeșanu tábornok lesz a miniszterelnök. A tábornok átmeneti kormányzása alatt a bosszúállás hulláma söpör végig Románián: Călinescu gyilkosait a merénylet helyszínén kivégzik, és minden megyében megölnék 3-4 vasgárdistát. Ezt követően – szeptember 28-án – a román király Constantin Argetoianut bízza meg kormányalakítással.

1939. október 19. Aláírják a francia–brit–török kölcsönös segítségnyújtási szerződést, Törökország ugyanakkor megőrzi semlegességét.

1939. október 19. Romániában megalakítják a Nemzeti Diáfrontot, amelynek minden diák automatikusan a tagja lesz.

1939. október 24. Bulgáriában feloszlatják a 24. országgyűlést. Megalakul Georgi Kjoszeivanov 4. kormánya.

1939. október 30. Románia egy „semleges blokk” létrehozását kezdeményezi a Balkáni Antant, Bulgária, Magyarország és Olaszország részvételével, ám – a német, szovjet, olasz és magyar ellenállás miatt – sikertelenül.

1939. október 30. Szófiában az egyetemen kiállítást rendeznek a szovjetek által adományozott 3000 könyvből.

1939. november 24. Romániában Constantin Argetoianu után a király ismét Gheorghe Tătărescut nevezi ki miniszterelnökké.

1939. december Egy szovjet lapban megjelenik Boris Stefanov, a Romániai Kommunista Párt főtítkárának a cikke, amelyben a szerző egy román–szovjet segítségnyújtási szerződés megkötését javasolja a balti államokkal kötött

megállapodások mintájára. December 8-án a szovjet külügyi népbiztos közli, hogy a cikk nem egyezik a Szovjetunió hivatalos álláspontjával.

1939. december 24. – 1940. január 28. Újabb választásokat tartanak Bulgáriában. A kormányerők ellenzéke csak 20 mandátumhoz jut, ebből 10 kommunista, 5 földműves, 2 cankovista.

1940. január 5. A bolgár és a szovjet kormány Moszkvában kereskedelmi és hajózási szerződést és kompenzációs fizetési egyezményt köt, amelyben a kölcsönös áruforgalom értékét 4,1 millió amerikai dollárban állapítják meg.

1940. január 6. II. Károly román király a besszarábiai Chişinăuban (Kisinyov) tartott beszédében határozottan kiáll az ország területi integritása mellett.

1940. január 13–25. Angol–török vezérkari tárgyalások Ankarában. Nem sikerül Törökországot rávenni arra, hogy tényleges segítséget nyújtson Görögországnak.

1940. február 2–4. Belgrádban utoljára ülésezik a Balkáni Antant Állandó Tanácsa, Románia, Jugoszlávia, Görögország és Törökország képviselőinek részvételével. Bár a tengelyhatalmakhoz fűződő egységes viszonyulás tekintetében nem születik megegyezés, hét évre meghosszabbítják a szervezet működését.

1940. február 16. Bulgáriában a párton kívüli Bogdan Filov egyetemi tanár alakít kormányt.

1940. március–április Válaszképpen a Horvát Bánság kialakítására és a szlovén kívánságokra szerb egyetemi tanárok közreműködésével összeállítják a „Szerb Földek” igazgatásának tervezetét. A tervezett közigazgatási egység a szerbek által lakott területeket foglalná magába, székhelye pedig Szkopje lenne.

1940. március–április Romániában szabadon bocsátják a letartóztatott vasgárdistákat, akiket II. Károly király megpróbál megnyerni. Hamarosan Horia Sima vasgárdista vezető is visszatér Németországból.

1940. május 11. Moszkvában kereskedelmi szerződést és kompenzációs fizetési egyezményt köt a jugoszláv és a szovjet kormány, amelyben a kölcsönös áruforgalom értékét 3,2 millió amerikai dollárban állapítják meg. A két állam közötti kereskedelmi megállapodások megelőzték a diplomáciai viszony felvételét, amivel a Szovjetunió feladja azt az 1924–1925, vagyis az „első elismerési hullám” óta követett határozott álláspontját,

hogy piacának megnyitását a másik ország exportja előtt, illetve egyéb kereskedelmi-gazdasági jogok biztosítását a bolsevik rezsim elismeréséhez köti. A kisantant másik balkáni tagállama, Románia már 1934-ben elismerte a Szovjetuniót, de a jugoszláv kormány két évtizedes halogatásának oka leginkább a délszláv államban letelepedett, közel 30 ezres lélekszámú, az egykori cári udvarhoz kötődő, s a jugoszláv belpolitikában is jelentős befolyással bíró orosz (fehér) emigráns diaszpóra elutasítására vezethető vissza. Mindazonáltal június 24-én a diplomáciai kapcsolatok felvétele is megtörténik Jugoszlávia és a Szovjetunió között.

1940. május 27. Az új román–német gazdasági megállapodás (román kőolaj német fegyverekért) tovább növeli Románia gazdasági függését Németországtól, egy augusztus 8-i egyezmény pedig a román gabonatermés-többletet irányítja Németország és szövetségesei felé.

1940. május 28. A nemzetközi fejlemények hatására II. Károly király és tanácsadói megbeszélését követően módosul Románia külpolitikája. A semlegesség vége és az új külpolitikai orientáció új, németbarát külügyminiszter kinevezésével is jár. A következő napokban tájékoztatják Wilhelm Fabricius bukaresti német követet, hogy Bukarest közeledni szeretne Berlinhez, aki felhívja a figyelmet a szomszédokkal való területi viták rendezésének szükségességére.

1940. június 1–26. Bulgáriában 30 ezer ember sztrájkol 15%-os béremelést követelve.

1940. június 19. A Német Birodalom és Bulgária kulturális megállapodást köt, amely az oktatásügyre is kiterjed.

1940. június 22. Romániában II. Károly király vezetésével a Nemzeti Újjászületés Frontja átalakul a Nemzet Pártjává, amely továbbra is az ország egyetlen pártja marad.

1940. június 26. Miután tájékoztatták Németországot, a szovjet politikai vezetés egy kategorikus hangvételű ultimátumban követeli Romániától az 1918-ban Románia által anektált Besszarábia, továbbá Észak-Bukovina azonnali átadását, amit 27-én újabb szovjet jegyzék követ. A román Koronatanács június 27-i második, esti ülése beleegyezik a szovjet ultimátumban megjelölt területek átengedésébe. A román kormányzat 28-ától számítva négy napot kap a területek kiürítésére.

1940. június 27. Nagy-Britannia bejelenti az európai szárazföld tengeri blokádját.

1940. június 28. – július 3. Bukarest döntése értelmében a román adminisztráció kiűri Besszarábiát és Észak-Bukovinát, a hatóságokkal együtt több tízezer lakos is a Pruton túlra menekül. A Georgij Zsukov hadseregtábornok vezette szovjet csapatok még aznap átkelnek a Dnyeszteren, és megkezdik a bevonulást. Később elfoglalják a Herța-vidéket, a Duna-delta határvonalon fekvő szigeteit és a Kígyó-szigetet is. Észak-Bukovina szovjet megszállása feszültséghez vezet Németország és a Szovjetunió kapcsolatában, ugyanis a két állam közötti paktum titkos záradékában nem volt szó erről a régióról. A Romániai Kommunista Párt július 6-i kiáltványa üdvözli a román imperialista uralom megszűnését a szovjetek által megszállt területeken.

1940. július 1. Románia – az új körülmények következtében – lemond az 1939. áprilisi brit–francia határgaranciáról, július 2-án német katonai missziót kér területére, illetve határainak garantálását. Magyarország mozgósít Románia ellen.

1940. július 4. A németbarát Ion Gigurtu vezetésével új kormány alakul Romániában, amelybe belép a Vasgárda vezetője, Horia Sima is (aki azonban néhány nap múlva lemond). Bukarest bejelenti, hogy külpolitikáját a tengelyhatalmakhoz igazítja, július 11-én pedig kilép a Népszövetségből.

1940. július 15. Adolf Hitler levélben szólítja fel II. Károly román királyt, hogy rendezze területi vitáit Magyarországgal és Bulgáriával. Július 26–27-én Hitler és Ribbentrop Salzburgban a közvetlen román–magyar és román–bolgár tárgyalásokat javasolja Ion Gigurtu román miniszterelnöknek és Mihail Manoilescu külügyminiszternek.

1940. július 26–28. Németország Salzburgban egyezséget köt Magyarországgal, Romániával, Szlovákiával és Bulgáriával. A megállapodás a náci hegemonia megteremtését szolgálja a térségben. Romániának Dél-Dobruzsza Bulgáriának való visszaadását javasolják a németek.

1940. augusztus 2. Vardar-Macedóniában az Illés-napi felkelésre emlékező tömeges szerbellenes tüntetéssorozat kezdődik.

1940. augusztus 8. Romániában törvényerejű rendelet lép életbe a zsidók jogi helyzetéről, amivel tovább korlátozzák a romániai zsidóság jogait és lehetőségeit. A rendelet tiltja a zsidók és románok közötti házasságkötést is.

1940. augusztus 15. *Egy olasz tengeralattjáró elsüllyeszti Tinosz kikötőjében a görög nemzeti ünnep alkalmából kikötő Elli könnyűcirkálót. A görög kormány a semlegessége megőrzése érdekében ismeretlennek tekinti a támadó kilétét. Mussolini viszont*

gyengének ítéli meg Görögország hadierejét, így elérkezettnek látja az időt a támadásra. Az olaszok határincidenseket provokálnak.

1940. augusztus 16–24. A romániai Turnu Severinben eredménytelen magyar–román diplomáciai tárgyalásokra kerül sor az erdélyi kérdés (a magyar területi követelések) rendezéséről. A magyar fél Erdély megosztását követeli (nagyobb részének Magyarországhoz való csatolásával), míg a román fél ragaszkodik Románia területi integritásához, és csak akkor hajlandó bizonyos határ menti területeket átengedni, ha ez hozzájárul a kisebbségi kérdés „végleges” megoldásához. Az etnikailag homogén nemzetállamok megteremtését Bukarest lakosságcserével kívánja megoldani, amit a magyar tárgyalók visszautasítanak. A politikailag elszigetelt Románia Koronatanácsa augusztus 29–30-i ülése kényszerűségből elfogadja a német–olasz döntőbíráskodást a kérdésben.

1940. augusztus 19. Craiovában megkezdődnek a tárgyalások Románia és Bulgária között a vitás területi kérdések rendezéséről.

1940. augusztus 30. A német–olasz második bécsi döntés Romániától Magyarországhoz csatolja Észak-Erdélyt (körülbelül 43 500 km² – Erdély területének 2/5-e – 2,67 millió lakossal) Kolozsvárral és a Székelyfölddel. A két ország közötti vitás kérdéseket egy német–olasz vegyes bizottságra bízák. A Szovjetunió tiltakozik, amiért megkérdezése nélkül döntöttek, Nagy-Britannia pedig szeptember 5-én bejelenti, hogy nem ismeri el a rendezést. Romániában augusztus végén és szeptember első napjaiban tiltakozó tömegtüntetésekre kerül sor az újabb területveszteségek miatt, a főváros mellett különösen az erdélyi városokban.

1940. szeptember 4. Romániában lemond Ion Gigurtu kormányfő, II. Károly király pedig Ion Antonescu tábornokot bízza meg kormányalakítással.

1940. szeptember 5. Moszkvában szovjet–német egyezményt írnak alá, amely alapján Németországba telepítik át a Szovjetunióhoz került besszarábiai és észak-bukovinai területek német lakosságát. Az összesen több mint 135 ezer fő áttelepítését az ősz folyamán le is bonyolítják.

1940. szeptember 5–13. A magyar csapatok birtokba veszik a bécsi döntés értelmében Magyarországnak ítélt észak-erdélyi területeket. A bevonulást több, román civil áldozatokkal is járó incidens kíséri (például Ippen és Ördögkúton). A magyar közigazgatás kiépítését követően (illetve a Dél-Erdélyben maradt magyarellenes hangulat hatására) „spontán” lakosságcsere kezdődik Észak- és Dél-Erdély között,

amelynek keretében 1943-ig 193 ezer román, illetve 150 ezer magyar települ át a másik országba.

1940. szeptember 6. Miután a területi veszteségek miatt megrendült II. Károly román király helyzete, szeptember 5-én átengedi a tényleges hatalmat Antonescu tábornoknak, 6-án pedig királyi előjogait fiára, Mihályra ruházza át. Másnap külföldre távozik. Az emigrációban, 1947-ben feleségül veszi szeretőjét, Elena Lupescut. Portugáliában hal meg, 1953-ban.

1940. szeptember 7. A német nyomásra megkötött craiovai román–bolgár szerződés értelmében Románia átengedi Bulgáriának az 1913-ban megszerzett Dél-Dobrudzsa két, török–tatár–bolgár többségű megyéjét („Cadrilater”, 7700 km², 377 ezer lakos). Németország és Olaszország a bécsi döntés és a craiovai egyezmény területrendezései után garantálja a megcsonkított Románia területi integritását. A kötelező lakosságcsere keretében 100 ezer román, illetve 61 ezer bolgár települ át, a dél-dobrudzsai románok Észak-Dobrudzsába, az észak-dobrudzsai bolgárok Dél-Dobrudzsába. Bulgária kárpótlást fizet a román vagyonért. A bolgár erők szeptember 21-én vonulnak be.

1940. szeptember 14. Romániában egy királyi dekrétum kinyilvánítja a „nemzeti legionárius állam” létrejöttét. Ion Antonescu hitleri mintára felveszi az „államvezető” (*conducător*) megnevezést, a Vasgárda vezetője, Horia Sima miniszterelnök-helyettes lesz, mozgalma pedig megszerzi a minisztériumok többségét. Egypárti diktatúra jön létre – a Vasgárdán és a romániai német népcsoport szervezetén kívül minden más politikai tevékenységet megtiltanak –, a hatalmon a vasgárdista mozgalom és Antonescu osztoznak. A diktátor és a Vasgárda viszonya azonban már október közepétől egyre feszültebbé válik.

1940. szeptember 29. Románia kilép a működésképtelennek bizonyult Balkáni Antantból.

1940. október 5. A jugoszláv kormány zsidóellenes intézkedéseket, numerus clausust vezet be: megszabja a zsidó származású hallgatók arányát a középiskolákban és az egyetemeken (az összlakosságon belüli arálynak megfelelően), valamint az élelmiszert forgalmazó kereskedők között (gyakorlatilag betiltja a zsidó tulajdonban vagy társtulajdonban lévő élelmiszer-kereskedések működését).

1940. október 5. Zsidóellenes lépésekre kerül sor Romániában is: kizárják a zsidó származású személyeket a keresztény iskolákból (tanárokat és tanulókat egyaránt, egyes kivételekkel). A zsidó és idegen érdekeltségű vállalkozások mellett megalakulnak

a „románosító bizottságok“, és állami tulajdonba veszik a zsidó vidéki tulajdont és birtokokat is. Később további intézkedések következnek.

1940. október 12. Romániába megérkeznek a német katonai misszió parancsnokai. A misszió közreműködik a román hadsereg korszerűsítésében, de fő feladata a zavartalan kőolaj-kitermelés (és a román kormányzat) ellenőrzése.

1940. október 14. VI. György brit király figyelmezteti III. Borisz bolgár cárt, hogy ne kössön szövetséget Németországgal, mert akkor országa hadszíntérré válik.

1940. október 16. Mussolini felkéri Bulgáriát a Görögország elleni hadjáratban való részvételre, Nyugat-Trákiát ígérve cserébe. Bulgária továbbra is elutasítja a csatlakozást a háromhatalmi egyezményhez.

1940. október 22. Németország megegyezik Romániával a Dél-Bukovinában és Dobrudzsában élő német nemzetiségű lakosság áttelepítéséről a Harmadik Birodalom területére („Heim ins Reich”). A Bukarestben megkötött egyezség alapján az összesen több mint 77 ezer ember áttelepítése két szakaszban valósul meg: az első szakaszt 1940 novembere és decembere között, a másodikat 1941 májusa és júliusa között hajtják végre.

1940. október 24. – december 20. Bukarestben eredménytelenül ülésezik a dunai hajózást szabályozó és az Európai Duna Bizottságot felszámoló – német–szovjet kezdeményezésre összehívott – konferencia.

1940. október 28. *Hajnali 3 órakor Olaszország ultimátumot intéz Görögországhoz. (Előzmények Olaszország folyamatosan alkalmat keres az ellenségeskedés megkezdésére. Először azzal vádolja a görög kormányt, hogy megölette az epiroszi albán szabadságharcost, Daut Hodzsát, aki a görögök szerint terrorista és az 1923-as korfui incidens kirobbanásáért felelős tábornokgyilkosság egyik feltételezett tettese, majd listát ad közre a Görögországban megölt albánokról, akikről kiderül, hogy élnek, vagy nem is léteztek). Követeli, hogy olasz csapatok vonulhassanak be közelebről meg nem határozott „fontos stratégiai pontokra” a görög–albán határt megsértő provokatív cselekmények felszámolása céljából, valamint a görögök távolítsák el az angol katonákat a görögországi támaszpontokról. Miután Metaxasz visszautasítja az olasz ultimátumban megfogalmazott területi követelések teljesítését (mivel Mussolini nem tudja megnevezni, mely támaszpontokon vannak olaszellenes tevékenységet folytató angol haderők). Az ultimátum határideje még le sem jár, amikor hajnali 5 óra 30 perckor olasz csapatok támadnak Görögországra Albániából kiindulva, Németországgal való egyeztetés nélkül.*

(Az első, görög földre lépő katonai egység egy albán önkéntesekből álló alakulat.) Az albán Vërlaci-kormány még aznap hadüzenetet intéz Görögország ellen, és kommunikációjában teljes támogatásáról biztosítja Olaszországot. November 1-jén az olasz csapatok elfoglalják Konicát, és görög védelmi vonalig érnek. Az olasz offenzíva azonban hamarosan elakad.

1940. november 1. Alexandrosz Papagosz főparancsnok vezetésével a görög hadsereg ellentámadást indít a fedezetlenül hagyott olasz balszárny ellen. Flórina vidékéről visszazorítják az olasz csapatokat, és közben 3 kilométer mélyen behatolnak albán területre (a görögök első jelentős hadi sikere). Ugyanezen a napon megkezdí a Brit Királyi Légierő is a görög csapatok támogatását, légitámadást intézve Tirana ellen. A görög légierő a napokban Durrëst, Gjirokastrát és Korçát bombázza, november 2-án pedig elfoglalták az első jelentősebb albán települést, Bilishtet. (A brit segítség elsősorban Kréta katonai biztosítására [tengerészeti és légitámaszpont], valamint több szárazföldi hídfőállás létrehozására irányul. A brit diplomácia ugyanakkor egy németellenes balkáni szövetség kialakítására törekszik Jugoszlávia, Törökország és Görögország bevonásával.)

1940. november 2. A jugoszláv kormány kinyilvánítja semlegességét az olasz–görög konfliktusban.

1940. november 5–6. Olasz repülőök bombázzák a délnyugat-macedóniai Bitolát. A jugoszláv kormány tiltakozik.

1940. november 9–10. Heves földrengés rázza meg Bukarestet.

1940. november 11. Bulgáriában a hadsereg igényei miatt bevezetik a jegyrendszert.

1940. november 11–12. A brit flotta a Tarantói-öbölben súlyos vereséget mér az olasz flottára.

1940. november 11–14. Vjacseszlav Molotov és más szovjet politikusok tárgyalásokat folytatnak Berlinben a német vezetőkkel. A megbeszélések során Hitler felajánlja a szovjet kormánynak, hogy csatlakozzon a Németország, Olaszország és Japán által megkötött háromhatalmi egyezményhez.

1940. november 13. A pindoszi csata görög győzelemmel ér véget. Másnap görög offenzíva indul az albániai Korça irányába. November 17-én súlyos harcok árán a görög csapatok áttörik a megerősített határvonalat, majd 22-én bevonulnak Korçába, és

karácsonyra elfoglalják Észak-Epiroszt. Görögország 1941 márciusáig megszállva tartja Albánia negyedét.

1940. november 14–16. és 21–24. Ion Antonescu román államvezető Rómába, majd Berlinbe látogat (november 21–26.). Antonescu mind a Mussolinival, mind a Hitlerrel folytatott megbeszélései során bírálja a második bécsi döntést, rámutat az észak-erdélyi atrocitásokra, és kijelenti, hogy a háborút követően kérni fogja a helyzet rendezését. November 23-án Románia csatlakozik a Németország, Olaszország és Japán által 1940 szeptemberében kötött háromhatalmi egyezményhez.

1940. november 17. III. Borisz bolgár cár berlini látogatásakor továbbra is elutasítja a csatlakozást a háromhatalmi egyezményhez.

1940. november 21. Romániában létrejön a Romániai Német Népcsoport (Die Deutsche Volksgruppe in Rumänien), a romániai németek egyetlen törvényes szervezete. Vezetője Andreas Schmidt.

1940. november 24. Mussolini az olasz erők görögországi veresége (a november 13–23-i görög ellenoffenzíva, Korica és Észak-Epirusz elvesztése) után újra felajánlja Nyugat-Trákiát Bulgáriának Szófia hadba lépéséért cserébe.

1940. november 25. Vjacseszlav Molotov szovjet külügyi népbiztos kifejti Friedrich Schulenburg moszkvai német nagykövet előtt, hogy a Szovjetunió kész csatlakozni a háromhatalmi egyezményhez, ha teljesülnek a feltételei. Ezek között szerepel szovjet katonai bázisok létrehozása a Boszporusznál és a Dardanelláknál, illetve egy bolgár–szovjet kölcsönös segítségnyújtási szerződés megkötése. A csatlakozás felajánlása és a csatlakozási szándék bejelentése mindkét fél részéről taktikai manőver.

1940. november 26–27. Romániában a vasgárdisták bosszúálló vérengzéseket hajtanak végre a zsilavai börtönben, meggyilkolva II. Károly rendszerének több tisztviselőjét (például Gheorghe Argeşanu volt kormányfőt). A vasgárdisták 27-én megölik Nicolae Iorga történészt és politikust, valamint Virgil Madgearu közgazdászt is. Az öldöklések miatt tovább romlik az Antonescu és Horia Sima közötti viszony.

1940. november 26–27. A bolgár kormányzat visszautasítja Arkagyij Szoboljev szovjet küldött szófiai látogatásán elhangzott javaslatát, hogy nyissák meg Várnát és Burgaszt az orosz hajók előtt, cserébe a szovjetek garantálják Bulgária határait. A bolgárok országuk „baltizálásától” tartanak.

1940. november 28–29. Aleksandar Cincar-Marković jugoszláv külügyminiszter látogatást tesz Adolf Hitlernél a Berghofban. Hitler követeli Jugoszlávia csatlakozását a tengelyhatalmakhoz; formálisan azt javasolja, hogy Jugoszlávia kössön meg nem támadási szerződést Német- és Olaszországgal, amely garantálja Jugoszlávia biztonságát. Cserébe viszont felvillantja Szaloniki átengedését. Hitler kijelenti, hogy Németország mindenképpen végrehajtja terveit. Néhány nap múlva, december 7-én Viktor von Heeren belgrádi német nagykövet jelenti: Cincar-Marković átadta neki kormánya memorandumát, amelyben javasolják, hogy – az 1937. évi olasz–jugoszláv szerződés mintájára – kössenek meg nem támadási szerződést. A német választ december 22-én kapja meg a jugoszláv kormány, Hitler már Jugoszlávia csatlakozást várja az 1940. szeptember 27-én megkötött háromhatalmi egyezményhez.

1940. december 4. Berlinben 10 évre szóló román–német gazdasági együttműködési megállapodást kötnek.

1940. december 12. Aláírják a magyar–jugoszláv örök barátsági szerződést.

1940. december 12. A Márvány-tengeren elsüllyed a kitelepülő bolgár zsidókat (327 fő) Palesztinába szállító Salvador nevű hajó.

1940. december 13. Hitler 20. számú hadműveleti utasítása, a Görögország elleni támadás terve (Marita-terv), amely szerint a német csapatok Bulgária felől támadják meg Görögországot, hogy az Albániában szorongatott helyzetbe került olasz hadsereget megsegítsék. A hadművelet célja az Égei-tenger partja, a Szaloniki-medence elfoglalása, hogy az angolok próbálkozásait egy balkáni front megteremtésére megghiúsítsák. A december 18-án megszületett 21. számú hadműveleti utasítás (Barbarossa-terv) pedig a Szovjetunió elleni támadást irányozza elő.

A Marita-tervtől a párizsi békeszerződésig Megszállás, ellenállás, érdekszféra-megállapodások

1940. december 24. Bulgáriában a nemzetvédelmi törvény betiltja a PEN-klubokat, a rotary-klubokat és a szabadkőműves páholyokat. A törvény második fele erősen zsidóellenes.

1940. december 29. Bulgáriában törvény születik a bolgár ifjúság militarista szellemű neveléséről. A Hitlerjugend mintájára megalakul a Brannik nevű szervezet.

1941. január 10. A II. görög hadtest beveszi Këlcyrát (a hágót jelentős erők védik), amivel a Vjosa völgyén át megnyílt az út az északabbra fekvő területekre. Az olaszok folytatják visszavonulásukat. A hónap végéig a háború során foglyul ejtett olasz katonák száma eléri a 18 500-at. Beratig azonban nem jutnak el a görög erők, és a Vlora elleni támadás is kudarcba fullad. A fronton – mivel egyik erő sem érzi kellően erősnek magát – márciusig viszonylagos nyugalom áll be.

1941. január 14. Ion Antonescu Obersalzbergben találkozik Adolf Hitler német kancellárral. A megbeszélés során szó esik a román államvezetőnek a vasgárdistákkal való nézeteltéréseiről. Hitler biztosítja Antonescut a támogatásáról.

1941. január 20. Ivan Popov bolgár külügyminiszter élénken tiltakozik amiatt, hogy Bogdan Filov kormányfő a január eleji salzburgi találkozón megígérte Hitlernek, hogy Bulgária csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez, különösen miután megtudja, hogy a január 19-i újabb – ezúttal olasz–német – salzburgi találkozó eredményeképpen a németek megígérik az olaszoknak: a Wehrmacht az olaszokat támogató görögellenes támadást Bulgáriából fogja levezényelni.

1941. január 20–22. William Donovan amerikai ezredes sikertelenül próbálja megakadályozni a német–bolgár szövetséget.

1941. január 21–23. Romániában a Vasgárda felkelést robbant ki a teljes hatalom megszerzéséért. Bukarestben és más városokban zavargásokra és zsidóellenes pogromokra kerül sor, a vasgárdisták megszállnak több középületet és összecsapnak a hadsereggel. Ion Antonescu azonban – bírva Hitler támogatását – leveri a felkelést; néhány vasgárdista vezető (köztük Horia Sima) Németországba menekül, több ezer legionáriust pedig letartóztatnak. Antonescu január 27-én katonai-szakértői kormányt

alakít, február 14-én eltörlik a „nemzeti legionárius állam” megnevezést és betiltanak mindenféle politikai tevékenységet. A conducător március 2–5. között népszavazással legitimáltatja politikai irányvonalát (az igenek aránya 99,9%).

1941. január 23–25. William Donovan – Roosevelttel amerikai elnök különmegbízottjaként – európai utazása során Belgrádba látogat, ahol találkozik Pál régensherceggel és a jugoszláv kormány tagjaival. Balkáni összefogásra buzdít a német behatolás megakadályozására.

1941. január 18–20. A salzburgi találkozón Benito Mussolini kénytelen német segítséget kérni Hitlertől Görögország ellen.

1941. január 29. *Metaxasz halála. Utóda Koryzisz miniszterelnök.*

1941. február 1–2. Miután Vaszil Bojdev bolgár tábornok január 23-án, Színiában előzetes egyeztetést folytatott a 12. német hadsereg vezérkarával, Szófia engedélyezi a német hadak áthaladását Bulgárián.

1941. február 10. Nagy-Britannia megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Romániával.

1941. február 14. Dragiša Cvetković jugoszláv miniszterelnök és Aleksandar Cincar-Marković külügyminiszter találkozik Adolf Hitlerrel Berchtesgadenben. A német vezető felszólítja Cvetkovićot, hogy Jugoszlávia mielőbb csatlakozzon a háromhatalmi egyezményhez, amivel biztosíthatja helyét az új európai rendben és kielégítheti igényeit (Szaloniki). Németország nem kíván beavatkozni az olasz–görög háborúba, azonban nem tűri, hogy Nagy-Britannia befolyáshoz jusson az európai szárazföldön.

1941. február 17. Bulgária és Törökország megnevezési egyezményt köt, ezzel Bulgária biztosítja a hátát egy esetleges Görögország elleni háborúhoz.

1941. február 21. Bulgáriába 227 ezer német katona érkezik. A német csapatok megszállnak 24 stratégiai pontot.

1941. február 24. A brit ügynöknek tekintett Vadim Grinevicset a bolgár hatóságok elfogják és átadják a németeknek. Szófiában további hat brit (orosz) ügynököt fognak le, akik közül ötöt augusztus 13-án kivégeznek. A Brannik zsidóellenes pogromot rendez a bolgár fővárosban.

1941. február 26. Moszkvában a Szovjetunió és Románia meghatalmazott képviselői – Anasztasz Mikojan szovjet külkereskedelmi népbiztos és Grigore Gafencu moszkvai román követ – kereskedelmi szerződést és fizetési megállapodást írnak alá.

1941. március 1. Földrengés Larisszában, 40 ember meghal.

1941. március 1. Bulgária csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez, lehetővé téve területén a német katonai jelenlétet. 680 ezer német katona érkezik az országba Romániából. Cserébe Szófia ígéretet kap az 1919-ben elveszített Sztruma–Marica közötti égei-tengeri korridor visszaszerzésére. Nagy-Britannia viszont március 3-án megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Bulgáriával.

1941. március 4. Pál jugoszláv régensherceg Adolf Hitlerrel tárgyal a Berghofban. Hitler érvelése szerint Jugoszláviának kicsi a mozgástere, emiatt csatlakoznia kell a háromhatalmi egyezményhez. Pál kifejti: legjobb lenne, ha Jugoszlávia továbbra is semleges maradna. Megemlíti, hogy Olaszország még mindig támogatja az usztasákat, akik megölték a testvérét, Sándor királyt, illetve Jugoszlávia feldarabolására töreksenek.

1941. március 6. A jugoszláv koronatanács megvitatja a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás kérdését. Elvben támogatja a csatlakozást, a következő feltételekkel: az ország szuverenitásának és területi épségének tiszteletben tartása, a háborúban nem kérnek katonai segítséget Jugoszláviától, területén nem vonulnak át idegen csapatok, valamint az új európai rendben figyelembe veszik Jugoszlávia igényeit (szabad kijutás az Égei-tengerhez Szalonikinél).

1941. március 9–20. A tavaszi olasz offenzíva nem eredményez térdyerést a görögök rovására.

1941. március 11. A Bulgáriát elhagyó brit diplomaták ellen isztambuli szállásukon merényletet követnek el a német és a bolgár titkosszolgálat emberei. Az akció eredménye 6 halott és 60 sebesült.

1941. március 13. A Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága kiáltványt ad ki *A kapitalizmus ellen, a kölcsönös segítségnyújtási egyezményért a Szovjetunióval* címmel.

1941. március 20. A jugoszláv koronatanács úgy dönt, hogy Jugoszlávia csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez. Tiltakozásul három miniszter lemond. Március 25-én a jugoszláv kormány Bécsben aláírja a csatlakozási megállapodást a háromhatalmi egyezményhez.

1941. március 26–27. Dušan Simović és Borivoj Mirković tábornokok vezetésével katonai fordulatot hajtanak végre Belgrádban. Megdöntik a régenstanács uralmát és a Cvetković–Maček-kormányt. Dušan Simović tábornok (pártonkívüli) vezetésével új kormány alakul. Miniszterelnök-helyettesek: Vladko Maček, Slobodan Jovanović (pártonkívüli, a Szerb Kultúrklub elnöke). A kormányban tárcát kapnak az NRS, DS, HSS, JMO, SLS, Jugoszláv Nemzeti Párt, Földműves Párt tagjai. Az új kormány II. Karađođević Pétert nagykorúvá nyilvánítja. Adolf Hitler még 27-én este dönt a Jugoszlávia elleni támadásról és a jugoszláv állam megsemmisítéséről.

1941. március 27. Romániában törvényerejű rendelet írja elő a városi zsidó ingatlanok államosítását, és korlátozza a zsidók tulajdonszerzését. Május 3-án megalakul a Nemzeti Románosító Központ, amely az államosított zsidó javak átruházását intézi román vállalkozók részére.

1941. március Görögországba brit expedíciós haderő érkezik (főképp ausztrál és új-zélandi egységek). A csapatok áprilisban harcba bocsátkoznak a támadó németekkel.

1941. április 1. A román–szovjet határon körülbelül 1500, Észak-Bukovinából Romániába menekülő zsidót mészárolnak le a román katonák.

1941. április 1. A német külügyminiszter megbízásából Zágrábba érkezik Walter Malettke és Edmund Veessenmayer, hogy tárgyaljanak a horvát politikai tényezőkkel a kialakult helyzetről. A következő napokban folytatott tárgyalások során Maček kifejti: nem tárgyal egy önálló, Nagy-Horvátország kialakításáról, és nem vállalja annak vezetését. Úgy véli, hogy további tárgyalásokra van szükség Németország és Jugoszlávia között.

1941. április 4. Vladko Maček végül elfogadja a neki szánt miniszterelnök-helyettesi posztot az új jugoszláv kormányban, de az ügyek intézésére maga helyett Juraj Krnjevićet delegálja, és visszatér Zágrábba.

1941. április 4. Bulgáriában a német mintára alakult propagandaközpont bevezeti a cenzúrát.

1941. április 5. Jugoszlávia barátsági és megneemtámadási szerződést köt a Szovjet-unióval.

1941. április 6. A márciusi belgrádi fordulatot követően Németország és Olaszország megtámadja Jugoszláviát. Belgrádot és több nagyobb várost és repülőtereit (Niš,

Leskovac, Kragujevac, Újvidék, Szarajevó) bombatámadások érik. A Jugoszlávia elleni német támadás két irányból indul: Klagenfurt és Graz felől a 2. német hadsereg hatol be Szlovéniába és Horvátországba (10-én Zágrábba érnek). Kelet felől, Bulgáriából a 12. német hadsereg egységei támadnak, több irányba indulva. Két nap alatt elfoglalják a Morava és a Vardar völgyét, ezzel elvágják a jugoszláv hadsereg menekülési útvonalát Görögország felé. A nagyobb városok közül 8-án elfoglalják Szkopjét, 9-én Niš környékére érnek, 12-én pedig Belgrádba. A jugoszláv légiereő válaszul bombázza Szófiát és Küstendilt (70 halott 90 sebesült). A 2. olasz hadsereg az Isztriai-félszigetről nyomul Szlovénia belseje és a horvát tengerpart irányába. A 9. olasz hadsereg Albánia felől támad.

1941. április 6. Az olasz kudarc hatására Németország hadat üzen Görögországnak és április 11–12. között a Vevi csatában áttöri a frontot. A német hadak Bulgáriából törnek Velez és a tengerpart felé.

1941. április 8. A németek megérkeznek Szkopjéba és Bitolába. A szkopjei VMRO-aktivisták kikiáltják Macedónia német védnökség alatti függetlenségét, de a Bulgáriából másnap érkező küldöttek nyomására Macedónia végül Bulgáriával egyesül.

1941. április 10. Zágrábban kikiáltják a Bosznia-Hercegovinát is magában foglaló Független Horvát Államot (NDH). A rádióban az usztasa Slavko Kvaternik felolvassa az NDH létrejöttéről szóló kiáltványt. Elhangzik Vladko Maček felhívása is: engedelmessédjenek az új hatalomnak. (Korábban a németek Mačeket többször győzködték, hogy vállalja el a független állam miniszterelnöki posztját, de ő elutasította.) A JKP KB zágrábi ülésén úgy határoznak, hogy megkezdik a megszállók elleni fegyveres harcot.

1941. április 11. A magyar gyorshadtest alakulatai átlépik a magyar–jugoszláv határt.

1941. április 12. A német német csapatok bevonulnak Belgrádba.

1941. április 13. A jugoszláv kormány hadat üzen Bulgáriának és Magyarországnak. Ante Pavelić, a horvát usztasa mozgalom vezetője olasz csapatok védelmében 200 emigránssal Fiuménél Horvátországba érkezik.

A szkopjei rádió bolgár nyelvű adásokat sugároz. A szerb metropolita elmenekül a városból.

1941. április 13. Az egyesített olasz és német erők április megkezdik a görög csapatok elleni támadást. Hamarosan visszafoglalják Korça vidékét, április 17-én a görögök kiürítik

Këlcyrát és Ersekát, április 18-án Përmetet, Gjirokastrát és Porto Palermót, április 19-én pedig Sarandát. Április 22-ére a görög csapatokat teljesen kiszorítják Albánia területéről.

1941. április 14–15. Jugoszlávia összeomlása után II. Péter király és a Simović-kormány Görögországba, majd Jeruzsálemen keresztül Londonba menekül. A szövetségesek elismerik a jugoszláv emigráns kormányt.

1941. április 14–15. A britek bombázzák Szófiát.

1941. április 15. Olaszország és Németország elismeri a Jugoszlávia összeomlásával megalakuló független Horvátországot.

1941. április 16. Zágrábban Ante Pavelić vezetésével megalakul a horvát kormány.

1941. április 17. Belgrádban aláírják a feltétel nélküli kapitulációt. Zágrábban elfogadják a nemzet és az állam védelméről szóló törvényrendeletet.

1941. április 19. Az Athén felé közeledő német hadsereg miatt Alexandrosz Koryzisz miniszterelnök öngyilkos lesz. Az angolbarát Emanuel Cuderosz lesz a kormányfő.

1941. április 19–20. A bolgár hadsereg bevonul Vardar- és Égei-Macedóniába, Nyugat-Trákiába, majd elfoglalja Thesszália székhelyét, Larisszát.

1941. április 20. Az I. görög hadsereg leteszi a fegyvert. Másnap a német haderő áttör a Metaxasz-vonal védművein.

1941. április 20–22. Németország és Olaszország képviselői Bécsben megállapodnak a volt Jugoszlávia felosztásáról és a befolyási övezetekről. Koszovó nagy része, illetve Macedónia albán többségű része a Tetovo–Gostivar–Kičevo–Struga-vonalig olasz ellenőrzés alá kerül (4300 km², 232 ezer lakos); az olasz megszállás alatti „Nagy-Albánia” határos lesz Bulgáriával, amely a délkelet-szerbiai területek (Vranja, Caribrod, Pirot, Boszilevgrad) és Montenegró déli sávja mellett megszerzi Macedónia túlnyomó részét. Az olaszok által megszállt Ohridot és Resent csak albániai engedmények fejében engedik át Bulgáriának. Felosztják a szlovén területeket is, május 3-án olasz ellenőrzés alatt létrejön a Ljubljana provincia. Az északi szlovén területeket a Német Birodalomhoz csatolják, Észak-Koszovó (Kačanik, Kosovska Mitrovica, Vučitrn, Poduljevo) és a Bánság német igazgatás alá, a Muravidék és a Bácska Magyarországhoz kerül.

1941. április 22. *A görög királyi család és a kormány Cuderossal Krétára menekül, majd 25-én elhagyja az országot, és Egyiptomba menekül. 29-én Cuderosz vezetésével megalakul az emigráns kormány, amely 1944. április 13-ig marad hivatalban.*

1941. április 23. *Az epiruszi görög hadsereg parancsnoka leteszi a fegyvert.*

1941. április 23. *A román kormány emlékiratot intéz a tengely országaihoz, amely szerint – tekintettel a megváltozott geopolitikai helyzetre a Balkánon – felül kell vizsgálni az összes határt a térségben.*

1941. április 24. Bulgária átadja az általa megszállt Macedónia nyersanyagainak kiaknázását a Német Birodalomnak.

1941. április 27. *Athén elesik. A német haderő megszállja Görögország egész területét. A szövetségesek blokád alá vonják az országot. 29-én Georgiosz Colakoglu tábornok alakít kollaboráns kormányt. (Colakoglut 1942 decemberében Konsztantinosz Logothetopulosz követi, majd 1943. április 7-én Joannisz Rallisz lesz a miniszterelnök 1944. október 12-ig.)*

1941. április 29. *A horvátországi Koprivnica közelében létrehozzák az első gyűjtő- és munkatábort. (Összesen 30 ilyen tábort alakítanak ki az NDH területén.)*

1941. április 30. *A Független Horvát Állam zsidó- és cigányellenes rendelkezéseket hoz (Törvényrendelet az állampolgárságról, a faji hovatartozásról, valamint a Horvát Nemzet árja vérének és becsületének megőrzéséről). Ivo Goldstein zágrábi történész adatai szerint az 1941-ben Horvátországban élő 39 ezer zsidóból 24 ezren az NDH táborokban, főleg a német övezetben, 7 ezren pedig a náci táborokban vesztették életüket.*

1941. április *Romániában népszámlálást hajtanak végre, az ország lakossága 13 537 757 fő, ebből 87,4% román, 4% német, 3% magyar.*

1941. május 1. *Belgrádban, Milan Aćimović vezetésével megalakul a német megszállókkal együttműködő első szerb kormányzat (biztosok tanácsa).*

1941. május 1. Szófiában elrendelik a 20–40 év közötti zsidó férfiak kötelező munkaszolgálatát.

1941. május 3. A bolgárok által megszállt területeken bevezetik a bolgár közigazgatást: az égei-tengeri partvidék igazgatója Ilija Kozsuharov, Bitoláé Todor Pavlov, Szkopjéé Anton Kozarov.

1941. május 4. Megjelenik az emigráns jugoszláv kormány első nyilatkozata (*Jeruzsálemi deklaráció*). Ebben az elsődleges hadicélnek az összes szerbet, horvátot és szlovént magában foglaló szabad, független állam területi integritásának újbóli megteremtését jelölik meg. Elítélik az NDH-t.

1941. május 9. A Szovjetunió kinyilvánítja: nincs már jogi alapja, hogy Jugoszláviát független országnak tekintse, és megszakítja vele a diplomáciai kapcsolatokat.

1941. május 11. A jugoszláv hadsereg kapitulálását el nem ismerő Draža (Dragoljub) Mihailović ezredes vezetésével a közép-szerbiai Ravna Gora területén megkezdődik a királyhoz hű ellenállás, a csetnik csapatok megszervezése.

1941. május 13. Aláírják a Német Birodalom és az usztasa Független Horvát Állam közötti államszerződést, a Független Horvát Állam június 15-én csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez.

1941. május 14. Görögország összeomlását követően Bulgária anektálja Nyugat-Trákiát is.

1941. május 15. A bolgárok elfoglalják Thaszosz és Szamothraki szigetét.

1941. május 16. Ante Pavelić horvát vezető titkos szerződéseket ír alá Német-országgal a német csapatok horvátországi tartózkodásáról. Az ugyanekkor megkötött német–horvát gazdasági egyezmény pedig garantálja az ipari nyersanyagok (elsősorban a vasérc és a bauxit) német cégek által történő korlátlan kitermelését és exportját a Harmadik Birodalomba.

1941. május 17. Egy 19 éves albán ellenálló, Vasil Laçi sikertelen merényletet követ el a Tiranába látogató III. Viktor Emánuel olasz király ellen.

1941. május 18. Hosszas tárgyalások után Olaszország és a Független Horvát Állam (NDH) aláírják a római szerződéseket. Olaszország anektálja Dalmácia jelentős részét („I. zóna”), Hercegovina nagy részén („II. zóna”) pedig az NDH-t csak az adminisztratív hatalom illeti meg. Az NDH olasz királyt kap a Savoyai-házból: Aimone spoletói herceg (az olasz király unokatestvére) II. Tomisláv néven horvát uralkodó lesz, ám valójában sosem foglalja el a trónját (1943. szeptember 12-én, az olasz kapituláció után lemond). Ha a viszonyok normalizálódnak, Olaszország és Horvátország között vám- és pénzügyi unió jön létre.

1941. május 27. **Bolgár közbenjárásra 12 700 macedón katonát kiengednek a német légerekből.**

1941. május 28. Az Amerikai Egyesült Államok elítéli Jugoszlávia erőszakos felosztását, és deklarálja, hogy csak II. Péter királyt és a londoni emigráns jugoszláv kormányt tartja Jugoszlávia törvényes vezetőinek.

1941. május 30. *Görög diákok letépi a náci zászlót az Akropoliszról.*

1941. május 31. A német megszálló hatóságok zsidó- és cigányellenes rendeleteket hoznak Szerbiában.

1941. június 1. *A 13 napig tartó Kréta elleni légi hadművelet (Merkúr) végén az utolsó görög erősség, Sphakia is elesik. (Krétából kiindulva az angol bombázók elérhették volna a román olajmezőket). A király Egyiptomon keresztül Londonba menekül, ahol megalakítják a görög emigráns kormányt.*

1941. június 10. A szovjet hatóságok 13 ezer románt deportálnak Besszarábiából Szibériába.

1941. június 22. Miután június 11–12-én a müncheni és berchtesgadeni egyezmény értelmében Románia elkötelezte magát a Szovjetunió elleni háború aktív támogatása mellett, Olaszországgal együtt Románia is hadat üzen a Szovjetuniónak, és jelentős katonai erőt mozgósít. A román csapatok átlépik a Prutot és megkezdik a bevonulást Besszarábiába, Romániában tömegtüntetésekre és egyházi megmozdulásokra kerül sor a háborús győzelemért. A szovjetek válaszképp 23-án romániai városokat bombáznak.

1941. június 22. A Jugoszláv Kommunista Párt Politikai Bizottsága – a Komintern utasításának megfelelően – kiáltványában közzéteszi, hogy megkezdik a fasizmus elleni fegyveres harcot, és csatlakozásra szólít fel.

1941. június 23. **Törökország deklarálja semlegességét.**

1941. június 24. **A bolgár kormány nem üzen hadat a Szovjetuniónak. A moszkvai bolgár követség magára vállalja Németország, Magyarország és Románia, illetve állampolgáraik érdekeinek a védelmét.**

1941. június 26. Razlog térségében (Pirini-Macedónia) megalakul az első bolgár partizánegység Nikola Parapunov vezetésével.

1941. június 27. Belgrádi székhellyel megalakul Jugoszlávia Népfelszabadító Partizánosztagainak Főparancsnoksága. A főparancsnok Josip Broz Tito, a parancsnokságba bekerül a JKP KB Politikai Bizottságának összes tagja. Július 4-én a JKP KB PB határozatot hoz a fegyveres felkelésről a fasiszta megszállással szemben.

1941. június 29. Benito Mussolini kiáltványt ad ki „Nagy-Albánia” létrejöttéről.

1941. június 29. – július 1. Egy incidenst követően a kelet-romániai Iași-ban zsidóellenes pogrom bontakozik ki. Számos zsidót kivégeznek, sokat pedig internálnak és embertelen körülmények között tartanak. Az áldozatok száma körülbelül 4000 fő.

1941. július 2. A német és román csapatok offenzívát indítanak a keleti fronton. Július 5-én bevonulnak Cernăuți-ba (Czernowitz), július 16-án pedig Chișinău-ba (Kisinyov). Július 18-án Iuliu Maniu nemzeti parasztpárti politikus levélben óvja Antonescut a hadjárat folytatásától a Dnyeszteren (az 1940-es román–szovjet határon) túl, amit 26-án ér el a román hadsereg. Hitler ellenben további támogatást kér Romániától, amire Antonescu 29-én pozitívan reagál, bízva a második bécsi döntés felülvizsgálásában.

1941. július 2. A bolgár hatóságok letartóztatnak 1600 kommunista aktivistát és szimpatizánst, valamint 9 kommunista és földművespárti országgyűlési képviselőt.

1941. július 4. A bolgár hadsereg katonai közigazgatás alá vonja a timoki sávot és az úgynevezett Vardar-Macedóniát.

1941. július 8. A Független Horvát Államban bevezetik az ország saját pénzét, a kunát. 20 kuna = 1 német márka.

1941. július 10. Olasz–bolgár határvillongásra kerül sor a Ijuboteni bányáknál (Észak-Macedónia). A német döntőbíráskodás a területet a bolgároknak juttatja.

1941. július 11. Bulgáriában különadóval sújtják a zsidó vagyont.

1941. július 12–13. Az olasz megszállás alatt lévő Cetinjében megkezdzi munkáját az úgynevezett Péter-napi alkotmányozó nemzetgyűlés. Kimondja a Montenegró és Szerbia egyesüléséről szóló 1918. évi határozat érvénytelen voltát, és Montenegrót független

parlamentáris monarchiának nyilvánítja. Egyúttal egy régens kinevezését kéri az olasz királytól, aki majd kihirdeti az új alkotmányt. Mindez azt jelenti, hogy az országot gyakorlatilag olasz protektorátus alá helyezik. 13-án azonban fegyveres felkelés tör ki az olasz megszállás ellen, és a terület egy időre kikerül az olasz ellenőrzés alól, amit csak augusztusra sikerül részben visszaállítani. Az olaszok Alessandro Pirzio Biroli tábornok, helytartó vezetésével kiépítik saját közigazgatásukat.

1941. július 16. A legfelső német vezetés a szovjet állam felszámolásáról és területi felosztásáról határoz. Eszerint Besszarábiát és Transznisztríát (Dnyeszterentúlt) Odesszával együtt Románia kapja meg.

1941. július 17. A Szovjetunió helyreállítja május 9-én megszűnt diplomáciai kapcsolatait az emigráns királyi jugoszláv kormánnyal. Ismét elismeri a megneemtámadási szerződés érvényességét. Milan Gavrilović követ július 20-án visszatér Moszkvába.

1941. július 23. Moszkvából megkezdí adásait a Hriszto Botev Rádió, Georgi Dimitrov vezetésével. Szeptember elején a baloldali bolgár emigráció másik jelentős alakját, Krasztyo Rakovszkit Sztálin parancsára kivégzik.

1941. július 26. A román csapatok elfoglalják Cetatea Albă (Akkerman) városát, amivel befejeződik az 1940 júniusában szovjet ultimátumra átengedett Besszarábia és Bukovina visszafoglalása.

1941. július A szovjetek bombázzák Pleven, Balcsik és Dobrics bolgár városokat (áldozatok nincsenek).

1941. július Megalakul a Római Légió (vagy Vlach Légió) a Pindosz arománjai körében. Tagsága (közel 2000 fő) a hódítókat segíti (például a görög hadsereg elhagyott fegyvereinek összegyűjtésével). Vezetőinek célja egy aromán állam létrehozása (olasz és német segítséggel). 1943-ig áll fenn, amíg az olaszok el nem hagyják Görögországot.

1941. augusztus 6. Mihai Antonescu román külügyminiszter egy „latin tengely” megalakítását javasolja a bukaresti olasz követnek, amelyben Olaszország, Spanyolország, Portugália, Franciaország és Románia venne részt – ellensúlyozandó az egyéb (német, szláv) hegemónisztikus törekvéseket.

1941. augusztus 12. Benito Mussolini rendeletet bocsát ki „Nagy-Albánia” kialakításáról. Az országhoz kerül három észak-görögországi járás (Janina, Thesprotia, Preveza), illetve az olaszok által megszállt egykori jugoszláviai területek (Koszovó, Nyugat-Macedónia és

Montenegró déli sávja). Albánia körülbelül 14,9 ezer km²-rel és 761 ezer lakossal gyarapszik, területe így 42 469 km², lakossága körülbelül 1,8 millió fő.

1941. augusztus 13. A németekkel együttműködő szerb „biztosi kormány” a kommunista felforgatással szemben a rend és a béke fenntartására szólítja fel a szerb lakosságot. Több mint négyszáz politikus és értelmiségi írja alá a kiáltványt.

1941. augusztus 14. Megkezdődik a bánsági zsidók deportálása a belgrádi táborba.

1941. augusztus 20–21. Megérkeznek az első deportáltak a horvátországi jasenovaci táborba. (A kutatók 60–80 ezer főre teszik az 1945. április végéig működő táborban elpusztított szerbek, zsidók, horvátok és cigányok számát.)

1941. augusztus 30. Román–német egyezséget írnak alá Tighinában, amely alapján a Dnyeszter és a Bug közötti terület (Transznisztria) román közigazgatás alá kerül. Szeptember és október folyamán a románok birtokba veszik a régiót, Odessza kikötőjével együtt. Transznisztriát ugyanakkor Románia nem annektálja, és nem tekinti „cserealapnak” a Magyarországnak 1940 augusztusában kényszerűségből átengedett Észak-Erdélyért.

1941. augusztus 30. Heinrich Danckelmann tábornok, német katonai parancsnok kezdeményezésére a szerbiai német katonai hatóságok Milan Nedićet bízzák meg a „Nemzeti Megmentés Kormányának” megalakításával.

1941. szeptember 12–13. A szovjet légiőrő bolgár városokat támad.

1941. szeptember 16. A Magyarországhoz csatolt Bácskában a katonai igazgatást felváltja a polgári közigazgatás.

1941. szeptember 21. A Független Horvát Államban törvényt hoznak arról, hogy a veszélyes és nem kívánatos személyeket táborokba internálják. A törvény legalizálja a már megkezdett internálásokat. (Horvátországban 1945-ig körülbelül 20 tábor működött.)

1941. szeptember 24. A délszláv partizánok felszabadítják Užicét. Berendezkednek a nyugat-szerbiai városban, és 67 napig fennáll az úgynevezett „Užicei Köztársaság”. A november 28–29-i német támadás után a partizánok a Szandzsák területére menekülnek.

1941. szeptember 27. *Megalakul a legnagyobb görög ellenálló politikai csoport, az EAM (Nemzeti Felszabadítási Front – a Görög Kommunista Párt, a szocialisták és az*

Agrárpárt részvételével). Ennek fegyveres szárnya lesz a döntően baloldali ELASZ. Az ELASZ ereje 1944-re eléri a 130 ezer főt, 1943-ban megalakul az ELAN, a felszabadító flotta is. Az olasz kapituláció után (1943. szeptember 3.) után jelentős mennyiségű fegyverhez jutnak az ellenállók.

1941. szeptember 28. – október 6. Görög nacionalisták és kommunisták felkelést robbantanak ki az északkelet-görögországi Drámában, amit a bolgár erők levernek. 1941-ig 200 ezer görög hagyja el a bolgárok által megszállt partvidéket.

1941. szeptember 30. A konzervatív és liberális erők létrehozzák az EDESZ-t (Görög Nemzeti Demokratikus Szövetség). A Napoleon Zervasz ezredes vezetésével megalakuló ellenállási mozgalmat az angolok támogatják, valamint a Cuderosz-féle emigráns polgári kormány. A Zervasz-csoport idővel antikommunista fordulatot vesz. (A két nagy ellenállási mozgalmon kívül több szervezet is létrejön: 1942-ben a Dimitriosz Pszarrosz tábornok és a politikus Georgiosz Kartalisz vezette „polgári” katonai erő alakul, az EKKA, a Nemzeti és Társadalmi Felszabadítás. Fegyveres ereje az EVZON. Szaloniki környékén, Macedóniában jön létre 1941-ben a PAO, az Összgörög Felszabadító Szervezet. A kormánnyal és királlyal emigrált 20 ezer görög katona 1941-ben létrehozza a Közel-keleti Görög Haderőt, melyet 1944-ben a kormányra kerülő emigráns Papandreu próbál lefegyverezni – sikertelenül. Végül a britek verik szét az alakulatot 1944 áprilisában, internálótáborba zárva a katonákat.)

1941. szeptember Albániába érkezik Dušan Mugoša, a Jugoszláv Kommunista Párt küldötte, aki kisebb-nagyobb megszakításokkal 1944 májusáig tartózkodik Albániában, és több társával segíti az albán kommunista mozgalom és ellenállás munkáját.

1941. október 7. Moszkvából bolgár nyelven megkezdí sugárzását a Nép Hangja Rádió, élén Sztanke Dimitrovval.

1941. október 10. A horvát usztasa hatóságok Jasenovacba internálják Vladko Mačeket. A Horvát Parasztpárt korábbi vezetője, a legtekintélyesebb polgári politikus ugyanis nem állt az usztasák oldalára. Mačeket 1942 márciusában engedik el, később saját birtokán tartják őrizetben.

1941. október 16. Két hónapos ostrom után a román csapatok beveszik Odesszát, 17-én a várost a román irányítás alatti Transznisztria (Dnyeszterentúl) székhelyévé nyilvánítják. Október 22-én szovjet partizánok sikeres merényletet követnek el a városi román parancsnokság ellen, amit kegyetlen, több tízezer áldozatot követelő megtorlás követ.

1941. október 16. *Georgiosz Colakoglu tábornok, görög miniszterelnök a Harmadik Birodalomnál tiltakozik az égei-tengeri bolgár propaganda ellen.*

1941. október 17. *A náciak kivégzik Kerdilia falu férfilakosságát, 235 halott. Október során Meszunovo, Kleiszto, Kidonia és Ambelofito falvaiban is hasonló atrocitások zajlanak. A tél folyamán a blokád miatt beálló nagy éhínség során 1942 elejéig több ezer görög hal éhen. A mezőgazdaság termelése 60% alá esik, miközben az ipari kapacitások 66%-a a németek igényeit szolgálja ki. Az ország nyomorog. Ennek hatására 1942 közepén a brit flotta megszünteti a blokádot. A náci megszállás összesen 370 ezer polgári áldozattal jár, ebből 300 ezren az éhínség következtében haltak meg, a többiek a terror áldozatai.*

1941. október 26. *Az ideológiai és politikai ellentétek miatt sikertelenül végződnek a közös ellenállásról folytatott tárgyalások Tito és Draža Mihailović között Brajićiben. Rövidesen megkezdődnek a partizánok és a csetnikek közötti harcok, amelyek nyílt polgárháborúvá fajulnak. Október és november fordulóján a csetnikek Užicét, Čacakot és Gornji Milanovacot támadják, a partizánok pedig Požegát.*

1941. november 8–14. *Különböző kommunista csoportosulások küldöttei találkoznak Tiranában, és megalakítják az Albán Kommunista Pártot.*

1941. november 11. *A nyugat-szerbiai Divciben (Valjevo közelében) tárgyalások kezdődnek Draža Mihailović és a németek között a kommunisták és partizánok elleni harcok összehangolásáról. Megállapodás azonban nem születik.*

1941. november 16–20. *A horvát katolikus püspöki kar zágrábi konferenciáján Alojzije Stepinac zágrábi érsek elítéli a pravoszláv lakosság erőszakos katolizálását.*

1941. november 19. *Mihailović és Tito megállapodik a csetnikek és a partizánok közti ellenségeskedés felfüggesztéséről.*

1941. november 25. *Meghosszabbítják öt évre az antikomintern paktumot. Románia, továbbá Bulgária, Horvátország, Finnország, Szlovákia, valamint Dánia és a Nankingi Kína csatlakozik a paktumhoz. November 26-án I. Mihály román király és édesanyja Berlinben találkoznak Hitlerrel.*

1941. december 3. *Az Amerikai Egyesült Államok megkezdi Törökország segélyezését a lend-lease program keretében.*

1941. december 3. Albániában Mustafa Merlikát nevezik ki miniszterelnökké (1943. január 10-ig tölti be hivatalát). A kormány székhelyét Krujëba helyezik.

1941. december 5–7. A németek offenzívát indítanak Ravna Gora ellen. Több magas rangú csetnik tiszt fogságba kerül.

1941. december 6. Nagy-Britannia – miután november 28-án figyelmeztette Romániát, hogy a Szovjetunió elleni hadicselekmények folytatása maga után vonja a brit hadüzenetet – hadat üzen Bukarestnek (valamint Magyarországnak és Finnországnak). Bulgária szintén hadat üzen Nagy-Britanniának és az Egyesült Államoknak, amire azok 25-én hasonlóképpen válaszolnak. Nagy-Britannia hadüzenetét követi a kanadai és új-zélandi (december 8.), az ausztrál (december 10.) és a dél-afrikai (december 11.). Német és olasz nyomásra Románia 12-én hadat üzen az USA-nak.

1941. december 14. A Független Horvát Állam hadat üzen Nagy-Britanniának és az USA-nak.

1941. december 16. A magyar parlament utólagosan szentesíti a Bácska, a baranyai háromszög és a Muravidék visszacsatolását.

1941. december 17. Romániában megszüntetik a Romániai Zsidó Közösségek Szövetségét, és létrehozzák a Romániai Zsidók Központját, amely a zsidó lakosság életét szabályozza.

1941 során Törökország minden 18 és 45 év közötti görög lakost munkatáborokba internál Közép-Anatóliába.

1942. január 4–10. A magyar csendőrség fellép a partizánok ellen a Sajkás körzetben (Csurog, Zsablya, Sajkásszentiván – a „Hideg napok” kezdete).

1942. január 13. Lemond Dušan Simović tábornok, az emigráns jugoszláv kormány vezetője. Az új miniszterelnök Slobodan Jovanović lesz. A kormány hadügyminiszterének és a hazai királyi haderő főparancsnokának Draža Mihailovićot nevezik ki.

1942. január 15. Az emigráns jugoszláv kormány szerződést ír alá az emigráns görög kormánnyal, amelyben szó esik egy háború utáni konföderáció létrehozásáról.

1942. január 21–23. Az újvidéki razzia. A magyar csendőrség partizánokra vadászva átfésüli a várost, a gyanús embereket véstörvényszék elé állítják, és a Duna partján kivégzik. Az 1944-ben összeállított statisztika szerint 3340 fő tűnt el a januári razziák során (ebből 2550 szerb és 743 zsidó).

1942. február 8. *Deportálják a görögországi zsidók első csoportját. A tömeges deportálás a következő évben kezdődik.*

1942. március 18. Az Amerikai Egyesült Államok és az emigráns jugoszláv kormány katonai együttműködési és segítségnyújtási szerződést ír alá.

1942. március 22. III. Borisz bolgár cár és Hitler hatórás megbeszélésén a német diktátor erőteljesebb bolgár beavatkozást kér Szerbiában.

1942. április Internacionalista segítségként, az ellenállás és a kommunista párt szervezésére Albániába érkezik Miladin Popović, a JKP koszovói területi bizottságának titkára. A hónap folyamán az albán kommunisták kérik csatlakozásukat a Kominternhez, a közvetítő szerepét a jugoszláv kommunisták tölti be.

1942. június 1. A Szovjetuniónak való kémkedéssel vádolt Vladimir Zaimov bolgár tábornokot letartóztatják és kivégzik. Június 9–26. között 15 partizánt végeznek ki Bulgáriában.

1942. június 5. Az Amerikai Egyesült Államok hadat üzen Bulgáriának, Romániának, valamint Magyarországnak. 12-én amerikai gépek első alkalommal bombázzák Romániát (Ploieștit és Constanțát).

1942. június 25. A román kormányzat rendeletet bocsát ki a transznisztriai nomád cigányok deportálásáról. 1942 őszéig több mint 24 ezer főt gyűjtenek be, a deportáltak fele elpusztul.

1942. június 27. Jugoszláviában, Draža Mihailović tábornok vezetésével megalakul a királyhoz és az emigráns kormányhoz hű hazai hadsereg főparancsnoksága.

1942. június 28–29. Megtartják az Albán Kommunista Párt rendkívüli konferenciáját. Megkezdik a partizán-ellenállás szervezését.

1942. július 22. A német, olasz, magyar, bolgár és horvát állam képviselői Berlinben megállapodnak a jugoszláv állam felbomlása után felmerült vagyoni kérdésekről.

1942. július 23. Bulgáriában halálra ítélnék hat kommunista vezetőt.

1942. július 24. Az Amerikai Egyesült Államok és a londoni emigráns jugoszláv kormány kölcsönbérleti (lend-lease) szerződést köt.

1942. augusztus 21. Besszarábia kormányzója, Gheorghe Voiculescu memorandumot ír Ion Antonescunak, amelyben ismerteti a zsidóüldözés addigi „eredményeit”: a Transznisztriában berendezkedő román hatóságok tervszerűen megsemmisítik a területen, valamint a Besszarábiában és Bukovinában élő zsidóságot: 1942 júliusáig több mint 100 ezer besszarábiai és észak-bukovinai zsidót deportáltak Transznisztriába. A deportáltak nagy részét román katonai különítmények mészárolják le. 1944-ig összesen több mint 220 ezer zsidó és 20 ezer roma áldozatot követel a román állam nevében elkövetett genocídium.

1942. augusztus 29. Zsidótörvényt hoznak Bulgáriában, bevezetik a sárga csillag kötelező viseletét. Miután az év elején korlátozták a zsidók tulajdonjogát (március 13.), most kitiltják őket a nyilvános helyekről, valamint megtiltják, hogy használják a tömegközlekedést.

1942. szeptember 6. Miután júliusban befejezik a Krím félsziget megszállását, a német és román csapatok elfoglalják a Fekete-tenger északkeleti partján fekvő Novorosszjszkot. Októberben eléri a Kaukázust.

1942. szeptember 16. A közép-albániai Pezében megtartott konferencián több ellenálló csoport megegyezik a közös fellépésben, a Nemzeti Felszabadítási Front (FNÇ) megalakításában. A hét főből álló tanács tagjainak zöme a kommunisták közül kerül ki. A konferenciát követően megkezdődik a partizánegységek felállítása.

1942. szeptember 20. Németország és Horvátország megállapodik a horvátországi népi németség áttelepítéséről a Német Birodalom területére („Heim ins Reich“).

1942. szeptember 22. Tito megírja első levelét az albán kommunistákhoz. A levélben kifejti, hogy meg kell teremteni az egységet a párton belül, és le kell küzdeni a szektás nézeteket. (A jugoszláv kommunista vezetés közvetít a Komintern és az Albán Kommunista Párt között, és több jugoszláv kommunista vezetőt küld pártszervezésre Albániába.)

1942. október 1. A nyugat-trákiai Gümöldzsinában bolgár színház nyílik.

1942. október 3–5. Az 1940-ben Bulgáriához került Dél-Dobrudzsában feloszlanak a nemzeti forradalmi bizottságok, mivel a dobrudzsai kérdés „véglegesen megoldódott”.

1942. október 13. A román kormány leállítja a romániai zsidók deportálását a megszállt lengyel területekre.

1942. október 25. A zágrábi katedrálisban megtartott Krisztus király ünnepi szent-miséén Alojzije Stepinac érsek arról szól, hogy az emberek fajtól függetlenül egyenlőek.

1942. november 19–20. A szovjet hadsereg erőteljes offenzívába kezd a Don-kanyarban, aminek következtében az ott állomásozó román csapatok súlyos veszteségeket szenvednek. Másnap szovjet támadásra kerül sor a kalmükföldi fronton is, ahonnan megkezdődik a német és román visszavonulás.

1942. november 23. A szovjetek bekerítik a Sztálingrádot ostromló német–olasz–román egységeket. A csata 1943. február 2-án ér véget, szovjet győzelemmel.

1942. november 26–27. éjjel A nyugat-boszniai Bihaćon megalakul Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa (AVNOJ). Az ülésen elítélik a korábbi rendszer „népellenes politikáját”, a katonai és a politikai elit árulását, a király elmenekülését és a csetnikek gáztetteit. Az AVNOJ a „népfelszabadító harc össznépi politikai képviselőjének” deklarálja magát. Az 52 fős tanácskozó testület többsége kommunistákból áll, de csatlakoznak más pártok tagjai és pártonkívüliek is. Az AVNOJ Végrehajtó Bizottságának elnöke a demokrata párti dr. Ivo Ribar lesz. Az AVNOJ alakulásakor elfogadott program szerint demokratikus és egyenlő jogok illetik meg Jugoszlávia minden nemzetét. A háború után szabad választásokat tartanak, elismerik a magántulajdon sérthetlenségét. A VB a néphatalmi szervek tevékenységét irányítva ténylegesen átveszi a végrehajtó hatalom legfőbb szervének szerepkörét.

1942. november Albániában Midhat Bej Frashëri vezetésével megalakul a köztársaságpárti, nem kommunista ellenállási mozgalom, a Nemzeti Front (Balli Kombëtar). 10 pontos programot fogadnak el, amely szerint egy modern, demokratikus Albánia megteremtéséért harcolnak. Az albán nemzetállam részének tekintik az összes albánlakta területet, így Koszovót is.

1942. december 24. Draža Mihailović törzséhez brit katonai küldöttség érkezik.

1942. december 31. Az Amerikai Egyesült Államok teljes támogatásáról biztosítja a Draža Mihailović vezette csetnik mozgalmat.

1943. január–április Január közepén nagyszabású német–olasz–horvát offenzíva kezdődik a jugoszláv partizánok ellen (Weiss I., II., III offenzíva). Január végén kiszorítják a partizánokat a Független Horvát Államhoz tartozó Észak-Boszniából és Likából, februárban Nyugat- és Délnyugat-Boszniából – a partizánok a Neretváig szorulnak –, márciusban pedig Észak-Hercegovinából. A partizánok Montenegróba menekülnek, de a hatalmas veszteségek ellenére kitartanak. Márciusban komoly harcok folynak a csetnikek és a partizánok között Kelet-Hercegovinában, a Neretva völgyében. A küzdelem a csetnikek vereségével végződik.

1943. január 10. Albániában Ekrem Libohova veszi át a miniszterelnöki posztot (február 13-ig, őt Maliq Bushati követi, majd május 12-én ismét Ekrem Libohova).

1943. január 19. A bukaresti olasz követ Rómában ismerteti Mihai Antonescu román külügyminiszter javaslatát Olaszország és Románia kilépésére a háborúból.

1943. február 8. és 13. Bulgáriában merényletsorozatot követnek el a kommunista „fekete angyalok”, többen megsebesülnek, majd 13-án megölik Hriszto Lukov tábornokot.

1943. február 22. Bulgáriában megegyezés születik arról, hogy 20 ezer zsidót Lengyelországba deportálnak, ugyanakkor brit kezdeményezésre tárgyalások zajlanak 4000 zsidó gyermek és 400 felnőtt Palesztinába való küldéséről a megsemmisítő táborok helyett.

1943. február 22. Görögországban Foszteridisz ezredes bolgárellenes szervezetet hoz létre.

1943. február 23. – március eleje Thesszalonikiben 60 ezer zsidót deportálnak, illetve meggyilkolnak. Az athéni zsidókat Damaszkénosz görög püspök és az ellenállók fellépése menti meg.

1943. március 4–13. Megkezdődik a bolgárok által megszállt égei-tengeri partvidék zsidóságának deportálása. Az első kontingens 4000 főből áll, de csak 100 jut el Bécsig. A plovdivi metropolita 1600 zsidót megkeresztel a lakásán, amivel megmenti őket (a bolgár törvények a kikereszteltekkel szemben enyhék). Március 10-én elkezdődik a vardari zsidók (7000 fő) deportálása, de csak 200 ér célba (részben a szökések, részben

a kegyetlenkedések eredményeképpen). Március 13-án kezdődik meg a szófiai zsidók bevagonírozása.

1943. március 5. Megalakul az első antikommunista bolgár cseta.

1943. március 16–23. Bulgáriában 43 kormánypárti képviselő Dimitar Pesev vezetésével lemond mandátumáról a kormány antiszemita politikája miatt. A cár leállítja a deportálást.

1943. március 17. Alberto Parianit Albánia főhelytartójává nevezik ki.

1943. március 17–22. Labinotban megrendezik az Albán Kommunista Párt első országos konferenciáját. A párt főtitkárává Enver Hodzsát (Hoxha) választják. Határozatot hoznak a párt egységének megerősítéséről, valamint nemzeti felszabadító hadsereg létrehozásáról. A konferencián Blažo Jovanović átadja Tito levelét a partizánmozgalom szervezésének kérdéseiről. Eszerint fokozni kell a harcot a megszállók ellen, létre kell hozni a nemzeti felszabadítási frontot, amelybe nem kommunista erőket, becsületes hazafiakat is be kell vonni.

1943. március 27. Az inflációt ellensúlyozandó a bolgár állam 5%-os belső kölcsönt vesz fel.

1943. március 29. Tiranában aláírják a macedóniai bolgár–olasz határra vonatkozó egyezményt.

1943. április 12–13. Klessheimben találkozik Adolf Hitler német és Ion Antonescu román államvezető. A tárgyalások középpontjában Románia háborús részvétele áll. Hitler felrója a marsallnak a román tapogatózásokat a háborúból való esetleges kiugrásról.

1943. április 15. Megérkezik Macedóniába az első brit diverzáns különítmény, George Morgan vezetésével (Brod), de a bolgárok átadják őket a németeknek.

1943. április Brit katonai misszió (Neil McLean őrnagy, David Smiley százados) érkezik Albániába. Tárgyalnak a nemzeti felszabadítási mozgalommal és a ballistákkal is. (Júniustól fegyvereket szállítanak.)

1943. április–május Szófiában a kommunisták lelőnek egy ezredet, egy volt szocialista képviselőt és egy mérnököt.

1943. május 15. – június 15. Német, olasz, bolgár és horvát egységek újabb támadást intéznek a jugoszláv partizán-vezérkar megsemmisítésére (Schwarz-offenzíva). Június 9-én Tito is megsebesül. A partizánoknak azonban sikerül áttörniük a gyűrűt, átkelnek a Sutjeska folyón, és Boszniába menekülnek.

1943. május 19. *Hivatalosan is megalakul az ELASZ katonai vezérkara.*

1943. május 24. 10 ezer ember tüntet Szófiában a helyi zsidók vidékre költöztetése ellen. A kormány ismét leállítja a deportálást.

1943. május 27–28. Brit katonai küldöttség érkezik a népfelszabadító hadsereg főparancsnokságára (Typical-misszió, William Deakin és Bill Stuart részvételével). Deakin jelentéseiben a partizánok támogatását javasolja, végül a csetnikek helyett Nagy-Britannia elkötelezi magát a kommunista ellenállás támogatása mellett.

1943. június 3. Hitler és III. Borisz bolgár cár találkozik a Berghofban. Hitler felajánlja Szalonikit és a Morava-völgyet a bolgároknak, ha rendet tesznek a térségben.

1943. június 10. A III. Kommunista Internacionálé befejezi a tevékenységét, amivel lehetőség nyílik a kommunista pártok és a németellenes polgári pártok közötti együttműködésre.

1943. június 13–14. Otočacban első alkalommal ülésezik a Horvátországi Antifasiszta Népfelszabadító Tanács (ZAVNOH). Az elfogadott határozat kimondja, hogy a ZAVNOH a horvátországi népfelszabadító, antifasiszta mozgalom legfőbb szerve (a későbbi horvát parlament elődje), valamint Horvátország a demokratikus föderáció egyik tagállama. A Végrehajtó Bizottság elnökévé Vladimir Nazor íróvá választják.

1943. június 18–23. Bánffy Miklós és Gheorghe Gh. Mironescu tárgyalnak a magyar–román kapcsolatokról. A területi nézeteltérés miatt azonban nem születik megállapodás.

1943. június 29. – július 4. A román külügyminiszter Olaszországban tárgyal Mussolinivel. A kiugrási megbeszélések júliusban is folytatódnak.

1943. július 10. A különböző partizáncsoportokból megszervezik az albán nemzeti felszabadító hadsereget. Létrejön a partizánegységek vezérkara Spiro Moisiu vezetésével. Enver Hodzsa a politikai komisszár.

1943. július 5. *Nagy-Britannia és a görög ellenálló csoportok (ELASZ, EDESZ, EKKA) egy hónapon át tartó tárgyalássorozat után megkötik az úgynevezett katonai egyezséget, amely biztosítja a szövetséges (brit) befolyást a görög fegyveres ellenállásban. Bár a britek az emigráns királyt és a jobboldali görögországi ellenállási mozgalmat támogatják, idővel a kommunista ellenállással is felveszik a kapcsolatot, 1943-tól pedig a brit katonai misszió közvetítő szerepet tölt be a görög ellenállás egyes csoportjai között. Az 1943. október és 1944. február közötti görög–görög összecsapásokat végül 1944. február 29-én brit közvetítéssel sikerül – átmenetileg – lezárni.*

1943. augusztus 1. A brit és amerikai légierő súlyos légitámadást intéz a romániai Ploiești olajfinomítója ellen.

1943. augusztus 2. A Tiranától északra fekvő Mukje nevű albániai faluban tartott tanácskozáson (augusztus 1–3.) az albán nemzeti felszabadítási mozgalom és a Balli Kombëtar megegyezést köt, hogy közös parancsnokságot hoznak létre (Bizottság Albánia Megmentéséért), és együtt harcolnak a megszállók ellen. A felszabadító harcnak Koszovóra is ki kell terjednie, ahol a háború után népszavazást kell tartani a terület hovatartozásáról. Tervbe veszik, hogy 6-6 képviselővel ideiglenes kormányt hoznak létre. (A kommunista vezetésű mozgalom jugoszláv nyomásra néhány napon belül eláll a megegyezéstől.)

1943. augusztus Svetozar Vukmanović-Tempo, a jugoszláv partizán-vezérkar tagja Albániába megy, hogy megpróbálja létrehozni egy egységes balkáni vezérkart. Albániai tartózkodása során bírálja az albán kommunistákat a Balli Kombëtarral kapcsolatos álláspontjuk, tárgyalásaik, megegyezésük miatt.

1943. augusztus 5. Az „ötök” levélben kéri a bolgár cárt bel- és külpolitikája megváltoztatására.

1943. augusztus 14–15. Hitler – a kivont olasz erők helyett – bolgár erőket kér Albániába és Görögországba a rend fenntartására.

1943. augusztus 16. és december 13. *Mészárlás Kommenóban és Kalavrytában.*

1943. augusztus 18 és 22. Amerikai összekötő tisztek érkeznek először Mihailović, majd Tito főhadiszállásra.

1943. augusztus 24. Olaszország augusztus 3-i kapitulációja után Németország módosítja balkáni politikáját. Szerbiába küldik Hermann Neubachert a külügyminisztérium teljhatalmú különmegbízottjaként.

1943. augusztus 28. Tisztázatlan körülmények között meghal III. Borisz bolgár cár. Utóda az öt éves II. Simeon lesz. Az államügyeket az 1944-es államcsínyig egy, a parlament által megerősített háromtagú régens tanács veszi át, amelynek tagjai Nikola Mihov tábornok hadügyminiszter, Kirill főherceg és Bogdan Filov rektor.

1943. szeptember 1. Megérkezik az első külföldi segélyszállítmány – angolszász részről – a jugoszláv partizánokhoz.

1943. szeptember 1. Bulgáriában Nikola Musanov volt kormányfő követeli a rendkívüli nemzetgyűlés összehívását.

1943. szeptember 3. Olaszország kapitulál. Ennek következtében jelentős változások következnek be a Balkánon is. Több helyütt az olasz megszálló erőket német csapatok váltják fel. Augusztus–szeptember folyamán a jugoszláv partizánhad sereg a jugoszláv területen lévő 15 olasz hadosztályból 11-et lefegyverez. Részben ennek nyomán jelentősen javul a fegyverzete, 1943 végére mintegy 300 ezer fős szervezett hadsereg alakul ki.

1943. szeptember 5. A bolgár erők korábban a Khalkidiki-félsziget jelentős részét is megszállták, de most elutasítják Wilhelm Keitel kérését, aki a németek tehermentesítése érdekében Szaloniki és Athén között is előirányozza a bolgár erők jelenlétét.

1943. szeptember 4–9. Az albán nemzeti felszabadítási mozgalom második labintói konferenciáján határozatot hoznak, hogy fokozzák a megszállók és kiszolgálók elleni harcot. Visszavonják a mukjei megállapodást, úgy döntenek, hogy erősíteni kell a felszabadítási mozgalmon belül a kommunista párt szerepét.

1943. szeptember 8. Az olasz kapituláció után a horvátországi partizánok ellenőrzésük alá vonják Isztriát, Gorski kotart, a horvát tengerpartot és Dalmácia nagy részét.

1943. szeptember 8. Albániában az olasz megszállókat német csapatok váltják fel.

1943. szeptember 9. A Független Horvát Állam Olaszország kapitulációja után érvénytelennek nyilvánítja az 1941. május 18-i római megállapodásokat, és kimondja, hogy egész Dalmácia és a szigetek az NDH részét alkotják.

1943. szeptember 13. Az Isztriai Népfelszabadító Bizottság határozatot hoz, amely szerint Isztria elszakad Olaszországtól, és csatlakozik Horvátorszához.

1943. szeptember 13. A brit és az amerikai légi erő a bulgáriai Sztara Zagorát bombázza.

1943. szeptember 13. Az olaszok által megszállt szigetvilág náci okkupálása során meghal, eltűnik 5000 olasz katona. A novemberi leroszi csatával befejeződik a dodekanészoszi hadjárat.

1943. szeptember 14. A német megszállók támogatásával albán nemzeti tanács alakul Ibrahim Bej Biçaku vezetésével. A testület kimondja Albánia függetlenségét, felmondja az Olaszországgal kötött szerződéseket, az olasz tulajdont államosítja, és elhatározza, hogy a közeljövőben Tiranában nemzetgyűlést hív össze.

1943. szeptember 14. Bulgáriában új kormány alakul Dobri Bozsilov vezetésével.

1943. szeptember 15. A bolgár partizánokkal kapcsolatot teremteni kívánó brit Davis-missziót Jugoszlávia területére szorítják.

1943. szeptember 16–19. Prizrenben az albánok gyűlése célul tűzi ki az egész albán nemzetet magában foglaló Albánia megteremtését – Koszovóval és a montenegrói albánlakta területekkel együtt („második Prizreni Liga”).

1943. szeptember 17. Bosznia partizánok által ellenőrzött területére érkezik Fitzroy MacLean brit tábornok, aki jelentéseiben azt hangsúlyozza, hogy a csetnikek helyett a valóban harcoló partizánokat kell támogatni.

1943. szeptember 18. Milan Nedić szerbiai miniszterelnök a kelet-poroszországi főhadiszálláson, a „farkasveremben” találkozik Hitlerrel és Ribbenroppal. Beszámol a szerbiai gazdaság állapotáról, a közigazgatás működéséről. Kéri, hogy Szerbia területét egészítsék ki Montenegróval, a Szandzsákkal, Kelet-Boszniával, valamint Koszovóval. Kérését nem méltányolják.

1943. szeptember 20. A ZAVNOH (Horvátországi Antifasiszta Népfelszabadító Tanács) semmisnek nyilvánítja az Olaszország és Horvátország közötti határookra vonatkozó

megállapodásokat, és határozatot hoz Isztria, Fiume, Zára (Zadar), valamint több sziget Horvátországhoz csatolásáról. (26-án Pazinban megerősítik.)

1943. szeptember 25. Albániában megkezdí működését a németek által kijelölt ideiglenes kormány Ibrahim Bej Biçaku vezetésével.

1943. szeptember 25. Az olasz kiugrást követően Románia elismeri a Salò-i Köztársaságot.

1943. szeptember 30. Ion Antonescu román államvezető megbízásából az ankarai román katonai attasé felveszi a kapcsolatot a brit attaséval. Decemberben a madridi amerikai követ közli kormánya álláspontját: a tárgyalások alapja Románia feltétel nélküli kapitulációja. December 26-án Stockholmban megtörténik a román–szovjet kapcsolatfelvétel, 1944. március 17-én pedig tárgyalások kezdődnek Kairóban a román ellenzék megbízottja és a Szovjetunió, az USA és Nagy-Britannia képviselői között.

1943. október 12–15. Plaškiban, a ZAVNOH második ülészakán határozatot hoznak, hogy Horvátország az új, föderatív Jugoszlávia egyik tagállama.

1943. október 16. Az albán nemzetgyűlés kimondja a perszónálunió megszűnését Olaszországgal, a négy vallásfelekezet képviselőiből álló régenstanácsot (Mehdi Bej Fresëri vezetésével) és kormányt hoz létre. Visszaállítja az 1928. évi alkotmányt. (A nemzetgyűlés részben választott, részben a kormányzat által kinevezett képviselőkből állt, túlsúlyban voltak a koszovóiak és nyugat-macedóniaiak.)

1943. október 23. Megegyezés születik Bulgária és Németország között a bulgáriai népi németek áttelepítésének tulajdonjogi vonatkozásairól.

1943. november 5. Új kormány jön létre Albániában a koszovói származású Rexhep Bej Mitrovica vezetésével. A kormány bejelenti, hogy Albánia semleges a háborúban.

1943. november 15. A Szovjetunióban román hadifoglyokból – szovjet kezdeményezésre – megalakul a „Tudor Vladimirescu” önkéntes hadosztály.

1943. november 17. Amerikai összekötő tisztek érkeznek az albán ellenállási mozgalomhoz.

1943. november 21. Albániában a Zall i Herri nevű településen megalakul a királyhoz hű erők szervezete, a Törvényességi Mozgalom Pártja (Partia Lëvizja e Legalitetit). Fő

célkitűzése az olasz megszállás előtti politikai helyzet visszaállítása. Számottevő katonai erőt azonban nem tud szervezni.

1943. november 28. Az AVNOJ döntése értelmében a felszabaduló Macedónia Jugoszlávia önálló entitása lesz.

1943. november 29–30. Az AVNOJ második ülészakán a tanács legfőbb törvényhozó testületté alakul. Jugoszláv Nemzeti Felszabadító Bizottság (NKOJ) néven ideiglenes kormányt hoznak létre Tito vezetésével. Az ülészak határozatai szerint fokozni kell a harcot a megszállókkal szemben, az AVNOJ nem ismeri el az emigráns kormány törvényességét, II. Péter a háború végéig nem térhet vissza az országba. A háború utáni rendezéssel kapcsolatban úgy határoznak, hogy a nép fog dönteni az államformáról, Jugoszláviát pedig a föderatív elv alapján szervezik meg.

1943. november 28. – december 1. A szövetséges hatalmak vezetőinek teheráni konferenciája a csetnikekkel szemben Tito és a partizánok támogatása mellett dönt. Megegyeznek abban, hogy a partizánokat „utánpótlás és felszerelés szállításával, valamint kommandó-hadműveletekkel” támogatják.

1943. november A német hadsereg hatalmas offenzívába kezd az albán partizánok ellen. A hadmozdulatok célja, hogy a Vlora–Korça–Berat-vonaltól délre szorítsák az ellenállókat.

1943. december 6. A JKP KB levele üdvözli a Macedóniai Antifasiszta Népfelszabadító Tanács (ASNOM) létrehozását (november második felében alakult meg az előkészítő bizottság). A levélben leszögezik: a macedón szuverén nép, és joga van az önmeghatározásra, így ahhoz is, hogy csatlakozzon a jugoszláv föderációhoz.

1943. december 9. Nagy-Britannia úgy dönt, hogy visszahívja katonai misszióját a csetnikek mellől, és beszünteti a nekik nyújtott anyagi támogatást is.

1943. december 12–19. A csetnik vezető, Mihailović tábornok és a szerb polgári pártok képviselői tanácskozást tartanak Oraovci nevű faluban. Kívánatosnak tartják a királyi kormány átalakítását, az egyes nemzetek valódi képviselőinek részvételével. Kiállnak az egységes Jugoszlávia mellett. (Szerb Demokratikus Közösség létrehozására tesznek kísérletet.)

1943. december 14. A Szovjetunió külügyminisztériuma nyilvánosságra hozza, hogy a Szovjetunió a Nemzeti Felszabadító Bizottságot ismeri el Jugoszlávia egyetlen

kormányának. A döntés értelmében megszakítja kapcsolatait a londoni emigráns jugoszláv kormánnyal.

1943. december 15. Nagy-Britannia és az USA Titót önálló és egyenjogú szövetséges parancsnokként ismeri el.

1943. december 15. Bolgár katonák állnak át a partizánokhoz a dél-macedóniai Gevgelinél (Gevgelija), de a bolgár erők szétverik őket.

1943. december 30. Amerikai gépek bombázzák Szófiát. A légitámadás 70 halottal jár.

1943. december 31. Megkezdődik a Népfelszabadító Bizottság konferenciája az észak-albániai Bujanban (41 albán, 7 szerb 1 muszlim). Az 1944. január 2-án elfogadott határozat Koszovó és Metohija Albániához csatolását követeli.

1943. december A bulgáriai Hazafias Front deklarációja a macedónkérdésről. Főbb pontjai: Macedónia a macedónoké, egységes, szabad független Macedónia, önrendelkezés joga.

1944. január 10. Angolszász légitámadás éri Szófiát. A bombázás 700 áldozatot követel.

1944. január közepe Az AVNOJ Elnöksége határozatban mondja ki, hogy a macedón nyelv egyenrangú a szerbbel, a horváttal, a szlovénnel, és az egyik hivatalos nyelv Jugoszláviában.

1944. január 26. Adolf Hitler utasítására kidolgozzák Románia katonai megszállásának tervét („Margarethe II.”) arra az esetre, ha Bukarest németellenes politikai fordulatot hajtana végre. A német kancellár és Ion Antonescu február 26–27-i találkozója után azonban a marsall hűségéről megbizonyosodó Hitler felfüggeszti a tervet.

1944. január 27–28. A Ravna Gora-i (csetnik) mozgalom Ba nevű faluban tartott kongresszusán („Szent Száva kongresszus”) aláhúzzák a hazai jugoszláv hadsereg érdemeit a nemzet szabadságának védelmében. Kinyilvánítják hűségüket a király iránt, elutasítják a háború idején bekövetkezett területi változásokat, és a háború után Jugoszláviát föderatív, demokratikus monarchiaként építenék újjá, élén a Karađorđević-dinasztiával.

1944. január 27–28. A britek, az amerikaiak és a szovjetek figyelmeztetik Bulgáriát, hogy vonja ki erőit Görögországból és Jugoszláviából, ellenkező esetben a Német Birodalom szövetségesének tekintik.

1944. január 31. Megkezdődik a „februári” hadjárat Macedónia felszabadításáért.

1944. február eleje Bulgáriában Kirill régensherceg felkéri Ivan Bagrjanovot, hogy puhatolja ki az ellenzék véleményét a jövőbeni kormányzást illetően.

1944. február 13–16. Harcok törnek ki a bolgár erők és a görög partizánok között.

1944. február 23. A bosznia-hercegovinai Drvarba, Tito főhadiszállására megérkezik az első szovjet katonai misszió Nyikolaj Kornyjejev és Anatolij Gorskov tábornok vezetésével. A JKP KB utasítja a koszovói kommunistákat, hogy népszerűsítsék az AVNOJ határozatait, és lépjenek fel a bujani konferencia állásfoglalásával szemben.

1944. február 29. A partizánegységek Sejac (Kozjak) falunál megsemmisítik Mihailović „Vardar” csetnik törzsét.

1944. március 10. A felszabadított területeken az EAM létrehozza a Nemzeti Felszabadító Politikai Bizottságot (PEEA).

1944. március 14. A Macedóniai Antifasiszta Népfelszabadító Tanács (ASNOM) előkészítő bizottsága levelet küld az AVNOJ-nak. Kéri, hogy a népfelszabadító hadsereg vonuljon Macedóniába, valamint kijelenti: elfogadja az AVNOJ második kongresszusának határozatait.

1944. március 15–16. A jugoszláv népfelszabadító hadsereg egységei átlépik a Lim folyót és Szerbia területére lépnek.

1944. március 16–17. A bolgár régensek salzburgi látogatásuk során megtudják Hitlertől, hogy március 20–21-én bekövetkezik Magyarország megszállása.

1944. március 18. Márciusban az 1., 2. és 3. Ukrán Front offenzívája során a szovjet csapatok elérik a Dnyesztert, majd benyomulnak Besszarábiába és Bukovinába. Március 26-án három ponton átkelnek a Pruton, 29-én pedig beveszik a bukovinai Czernowitz (Cernăuți) városát.

1944. március 23–24. Klessheimben találkozóra kerül sor Adolf Hitler és Ion Antonescu között. Hitler – hogy továbbra is biztosítsa Románia támogatását – bizalmasan közli a marsallal, hogy a második bécsi döntést már nem tartja kötelező érvényűnek Németországra nézve. A nyugati üzenetek ellenére Antonescu továbbra is kitart Hitler mellett.

1944. március 23–24. A bolgár erők szétverik az angol Frank Thompson őrnagy macedóniai erőit.

1944. március A hónap folyamán megkezdődik a 13. Prinz Eugen SS-hadosztály szervezése a Szerémségben a német kisebbség soraiból.

1944. április 2. A Szovjetunió bejelenti, hogy Bukarest feltétel nélküli kapitulációja esetén garantálja Románia szuverenitását és integritását, majd 12-én közli fegyverszüneti feltételeit: Románia elfogadja az 1940-es határokat, háborús jóvátételt fizet a Szovjetuniónak, de visszakapja Erdélyt (vagy nagyobb részét).

1944. április 4. Az albán partizánparancsnokság parancsot ad az ellentámadásra. A hónap során ütőképes, szervezett hadsereggé alakítják a partizánegységeket.

1944. április 4. Az amerikai légierő Bukarestet bombázza. 5-én Ploieștit éri légi-csapás, 15–16-án éjjel pedig Turnu Severint.

1944. április 9. A német és román csapatok kiürítik Odesszát, a bekerítés elkerülése érdekében.

1944. április 9. A PEEA választásokat szervez Görögország felszabadított részein és Athénban. A 250 fős Nemzeti Tanács megválasztása során mintegy 1,5–1,8 millióan szavaznak. Első ízben vehetnek részt a választásokon a nők is.

1944. április 15–16. A szövetségesek bombázzák Belgrádot.

1944. április 20. A román ellenzék kész tárgyalni a fegyverszüneti feltételek alapján, ám a kormány május 15-én visszautasítja az ajánlatot. Ezt követően az ellenzékiek megbízásából május 26-án tárgyalások kezdődnek Stockholmban a szovjet megbízottakkal, Alekszandra Kollontajjal és Vlagyimir Szemjonovval Románia átállásáról.

1944. április 23. Amerikai összekötő tisztek érkeznek a görög ellenállási mozgalomhoz.

1944. áprils 26. *Átalakul a görög emigráns kormány, vezetője Georgiosz Papandreu lesz.*

1944. áprils Megkezdődik az albán területeken az SS 21., Szkanderbégről elnevezett hadosztályának szervezése. Körülbelül 6500 fő áll be.

1944. május 6. A Macedóniai Antifasiszta Népfelszabadító Tanács (ASNOM) előkészítő bizottsága és a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg vezérkara képviselőinek tárgyalása a macedónkérdésről. Az ASNOM előkészítő bizottsága a nemzetközi helyzet függvényében az egész Macedónia egyesítését veti fel. Javasolja még, hogy a Szabad Jugoszlávia Rádió sugározzon napi egyórás műsort macedónul.

1944. május 8–9. A közép-horvátországi Topuskóban, a ZAVNOH harmadik ülészakán elfogadják a demokratikus, föderatív Jugoszlávia létrejöttét. A ZAVNOH formálisan a Horvát Szövetségi Köztársaság törvényhozó szervévé alakul. Kinyilvánítják, hogy garantálják az alapvető politikai és kisebbségi jogokat.

1944. május 13. A jugoszláv népfelszabadító hadsereg vezérkara parancsnokának utasítására megalakul az OZNA (népvédelmi osztály), a felderítő és elhárító szervezet. Vezetőjévé Aleksandar Rankovićot nevezik ki. 1944. augusztus 15-én létrejön a végrehajtó szerve, a népvédelmi egység. 1946 májusában az OZNA-t átalakítják: egyes osztályaiból létrehozzák a belügyminisztérium mellett működő állambiztonsági hivatalt (UDBA), valamint a Jugoszláv Néphadsereg katonai elhárító szolgálatát.

1944. május 14–27. *Egy evrytaniai hegyi faluban ülésezik a görög Nemzeti Tanács. Ratifikálják a PEEA döntéseit. Kimondják: minden hatalom a néptől származik, és a nép gyakorolja; a Nemzeti Tanács a népszuverenitás legfőbb letéteményese. Biztosítják a politikai jogokat, a férfiak és nők egyenlőségét. Első elnöknek Evripidisz Bakirtiszt (EKKA) választják. Őt áprils 18-án Alexandrosz Szvolosz alkotmányjogász professzor követi. Gyakorlatilag kormány alakul arra az időszakra, amíg az egész ország fel nem szabadul. A 27-i kiáltványban leszögezik: céljuk az ország felszabadítása. Nyitva hagyják a lehetőséget az emigráns kormánnyal való megegyezésre.*

1944. május 15. Megegyezés születik Jugoszlávia és a Szovjetunió között, hogy a Vörös Hadsereg hadműveleteit kiterjesztik Jugoszláviára is. A *Nova Jugoslavija* című folyóiratban Moše Pijade, a JKP PB tagja írásában történelmi távlatba helyezi a macedónkérdést, egyúttal támogatja az egyesített Macedónia létrehozását egy jugoszláv föderáción belül.

1944. május 17. Lemond a Božidar Purić vezette emigráns jugoszláv kormány.

1944. május 17. A bolgár Atanasz Ruszev őrnagy 250 katonával átáll a bolgár partizánokhoz.

1944. május 17–20. Konferenciát tartanak Libanonban, Bejrút közelében a görög emigráns kormány, a háború előtti pártok és a különböző politikai irányultságú ellenállási mozgalmak képviselői. A tanácskozáson jelen van Reginald Leeper brit nagykövét is. Georgiosz Papandreu, a kairói emigráns kormány vezetőjének célja, hogy létrehozzák a „nemzeti egység kormányát”, amelyben a kommunista vezetésű EAM is képviselteti magát. Végül csak részleges egyezség születik (az EAM beleegyezik egy nemzeti egységkormány megalapításába), a feszültségek továbbra is fennmaradnak. (A tanácskozást monarchiaellenes fellépés előzte meg a hadseregben.)

1944. május 18. Megállapodás születik a brit és a szovjet vezetés között. Az egyezmény értelmében Görögország és Jugoszlávia brit, Románia és Bulgária szovjet hadműveleti területnek minősül. Románia számára a megállapodás jelentőségét az adja, hogy alapot ad a Sztálin és Churchill közötti októberi megállapodáshoz a Kelet-Európában kialakítandó befolyási övezetekről.

1944. május 18. Moszkva bezárja bulgáriai konzulátusait, így tiltakozva az ellen, hogy Várnában és Burgaszban német hajókat gyártanak, illetve bolgár felségterületről indulnak támadások a szovjet erők ellen.

1944. május 24–28. A dél-albániai Përmetben összeül az Albán Nemzeti Felszabadítási Mozgalom Antifasiszta Tanácsának (KANÇ) első kongresszusa. A testület a törvényhozás szerepét látja el. Kimondják a király visszatérésének tilalmát, és 13 fős ideiglenes kormányt hoznak létre Enver Hodzsa vezetésével.

1944. május 25. A németek megtámadják Tito drvari főhadiszállását. A partizánvezérnek egy szovjet repülőgépen sikerül elmenekülnie.

1944. május 28. Német támadás indul Dél-Albániában a partizánok ellen.

1944. május 29. A ZAVNOH határozatot fogad el arról, hogy Horvátországban a horvát és a szerb nemzet egyenjogú. Megkezdődik a brit katonai missziók kivonása a csetnik parancsnokság mellől.

1944. június 1. Ivan Šubašić, a nagyszerb törekvéseket elítélő egykori horvát bán elfogadja az új emigráns jugoszláv kormány megalakítására vonatkozó megbízást. Kimarad a kabinetből a korábbi hadügyminiszter, a csetnik haderő parancsnoka, Draža Mihailović. (A kormány hivatalosan június 8-án alakul meg.)

1944. június 1. Bulgáriában Ivan Bagrjanov alakít kormányt.

1944. június 11. A román ellenzék egyik vezéralakja, Iuliu Maniu megüzeni Kairóba, hogy a fő ellenzéki erők (a Nemzeti Parasztpárt, a Nemzeti Liberális Párt, a Szociáldemokrata Párt és a Romániai Kommunista Párt) megalakították a Nemzeti Demokrata Blokkot. Romániában június 20-án jelentik be – de csak bizalmasan – a román kiugrás tervét, időközben pedig titokban megkezdődik az akció szervezése is.

1944. június 14–16. Tito és Ivan Šubašić, az emigráns jugoszláv kormány vezetője Viš szigetén tárgyalnak. Megállapodnak, hogy az emigráns kormány elismeri a partizánhadsereget, és szakít Draža Mihailovićcsal, a monarchia kérdését a háború végéig nyitva hagyják, és megegyeznek az együttműködésben. (Első Tito–Šubašić-megállapodás.)

1944. június 24. Viš szigetén a Jugoszláv Nemzeti Felszabadító Bizottság (NKOJ) ülésén fogadják a macedón küldötteket. Tito kijelenti: tiszteletben tartja a macedónok jogát az egyesülésre, de a nemzetközi viszonyokra tekintettel korai még ez a kérdés, segítik a macedónok harcát a megszállókkal szemben mindhárom területen.

1944. július 11. A bolgár kormányzat nyomására a németek kivonják támadó fegyvereiket Bulgáriából.

1944. július 15. Albániában összeülnek az antikommunista erők, a Nemzeti Front és a Törvényesség képviselői, és elhatározzák, hogy el kell mozdítani a partizánokkal szemben tehetetlen Mitrovica-kormányt. Július 18-án hivatalba lép Fiqri Bej Dine kormánya. Az új kormányt azonban a németek nem támogatják a partizánok elleni harcban, és a szövetségeseket sem sikerül megnyernie, így augusztus 28-án lemond.

1944. július 25. Tito ismét kiadja a parancsot a népfelszabadító hadseregnek a Szerbiába való behatolásra. Az első egységek 28-án, Beran körzetében kezdik meg hadműveleteiket, majd augusztusban Bosznia felől indul meg a harc Szerbiáért.

1944. július Az albán partizánok komoly támadást indítanak az ország felszabadításáért. Bariban, a brit balkáni parancsnokságon katonai szerződés születik Nagy-Britannia és az Albán Nemzeti Felszabadítási Mozgalom között.

1944. augusztus 1. Bulgáriában megszűnik a propagandaközpont.

1944. augusztus 2. Az észak-macedóniai Kumanovótól nem messze, a Pohor Pčinjski kolostorban megtartja első ülését a Macedóniai Antifasiszta Népfelszabadító Tanács (ASNOM). A gyűlés az ASNOM-ot Macedónia törvényhozó szervének deklarálja, elnöksége pedig ellátja a kormány funkcióit. Emellett kimondja: a macedón a hivatalos nyelv Macedóniában. Elfogadják az AVNOJ második ülészakának határozatait, vagyis hogy Macedónia a föderatív Jugoszlávia része. Nyilatkozatot adnak ki a demokratikus polgári jogok tiszteletben tartásáról. Megválasztják az ASNOM vezetőit, elnök: Metodija Andonov-Čento.

1944. augusztus 5. Ion Antonescu román conducător utoljára találkozik Adolf Hitlerrel, és közli, hogy a jelen helyzetben Romániának nem érdeke és nem is tud kiválni a német szövetségből. Augusztus 19-én azonban erősítéseket kér a német követtől, hogy továbbra is kitarthasson a Harmadik Birodalom mellett.

1944. augusztus 6. A közép-szerbiai Pranjaniiban egyesülnek a szerb kommunista-ellenes erők (jugoszláv hazai hadsereg, szerb állami strázsa, önkéntes hadtest).

1944. augusztus 7–15. Tito és Šubašić Olaszországban tárgyalnak a szövetséges haderő képviselőivel. Közben, augusztus 8-án a Šubašić-kormány nyilatkozatot tesz, amelyben elismeri az AVNOJ ideiglenes igazgatását és a népfelszabadító hadsereget, mint a megszállókkal szembeni harc folytatóját. 1944. augusztus 12–13-án Winston Churchill Titóval tárgyal Nápolyban, Tito nem fogadja el Churchill javaslatát, hogy egyesüljön a jugoszláv emigráns kormánnyal.

1944. augusztus 8. Sztojcszo Mosanov isztambuli és ankarai küldetése során Bulgária békét kér a britektől és az USA-tól.

1944. augusztus 12. A szovjetek jegyzékben követelik a bolgár–német szövetség felmondását.

1944. augusztus 14. Mihailović tábornok találkozik a németek által kinevezett szerbiai kormány vezetőjével, Milan Nedićcsel, és a kommunisták elleni közös harcról tárgyalnak.

1944. augusztus 20. A 2. és 3. Ukrán Front támadása Iași és Chișinău (Kisinyov) között áttöri a román és német egységek által tartott frontot.

1944. augusztus 23. I. Mihály román király fogadja Ion Antonescut, aki a hadiesemények hatására kijelenti, hogy hajlandó fegyverszünetet kérni, ha stabilizálódik a front, és Hitler is beleegyezik. Az uralkodó azonban az ellenzéki pártok és a baloldal vezetőivel, valamint a királyhű katonatisztekkel együttműködve letartóztatja Antonescut. Új miniszterelnököt nevez ki, Constantin Sănătescu tábornokot, a kormányban az ellenzéki erőket államminiszterek képviselik. Este I. Mihály rádióbeszédben tudatja Románia szakítását a Harmadik Birodalommal. A német csapatok másnap szembefordulnak a románokkal, Románia pedig hadat üzen Németországnak. Az államcsíny, valamint a sikeres román átállás gyakorlatilag lehetővé teszi a szovjet előrenyomulást a Balkánra és Közép-Európába.

1944. augusztus 24. A bolgár kormány elrendeli a német katonák lefegyverzését; szeptember 7-ig 15 ezer németet fegyvereznek le. Bulgária kinyilvánítja semlegességét, de nem mondja fel a háromhatalmi egyezményt.

1944. augusztus 25. II. Péter jugoszláv király aláírja a csetnik csapatok főparancsnokságának felosztatásáról szóló parancsot.

1944. augusztus 25. Az ankarai román követ hivatalosan is bejelenti, hogy Bukarest hajlandó azonnal megkötni a fegyverszünetet. A román küldöttség – élén a kommunista Lucrețiu Pătrășcanuval – augusztus 29-én indul el Moszkvába.

1944. augusztus 25. Londonban elkészül a bolgár–brit fegyverszünet tervezete.

1944. augusztus 26. A Bolgár Munkáspárt elhatározza a hatalom fegyveres megszerzését.

1944. augusztus 29. Jugoszláv katonai misszió érkezik Albániába Velemir Stojnić vezetésével. Célja a két felszabadítási mozgalom tevékenységének összehangolása. (Stojnić az Albán Kommunista Párt PB ülésén is részt vesz.)

1944. augusztus 30. Egy szovjet jegyzék azzal vádolja Bulgáriát, hogy Romániából menekülő német csapatokat enged be az országba. Sztojcszo Mosanov újabb küldetésre indul a mihamarabbi békekötés érdekében.

1944. augusztus 31. A szovjet csapatok bevonulnak Bukarestbe. Királyi rendelet állítja helyre az 1938 februárjában felfüggesztett 1923-as alkotmányt. Romániában felszámolják a német ellenállást, ugyanakkor a szovjetek augusztus utolsó és szeptember első napjaiban – a román átállás ellenére – körülbelül 130 ezer román katonát ejtenek hadifogságba.

1944. augusztus 31. A bolgár kormány elhatározza, hogy küldöttséget indít Moszkvába, nem tiltja meg a szovjet erők bolgár földre lépését, ha azok a menekülő német erőket üldözik, megszüntetik a zsidóságot érintő hátrányos rendeleteket, és módosítják az államvédelmi törvényt.

1944. szeptember 5. Tűzharc tör ki a bolgár és német erők között, amikor a németek ellenszegülnek a lefegyverzésnek. A Szovjetunió megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Bulgáriával, és hadat üzen neki, mielőtt az békét kötne Nagy-Britanniával. Ugyanakkor szeptember elején az ellenzéki erőkből megalakult új, Nyugat-barát bolgár kormány megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Németországgal, s még 5-én hadat üzen neki, de ez csak a macedóniai bolgár erők kivonása után, 8-án lép életbe. Bulgária azonnal fegyverszünetet kér a Szovjetuniótól.

1944. szeptember 5. Észak-Erdélyből támadást indítanak a német és magyar csapatok, hogy a Déli-Kárpátok hágóinak megszállásával stabilizálják a román frontot (tordai csata). Néhány napon belül azonban a román és szovjet erőknek sikerül feltartóztatniuk az előrenyomulást.

1944. szeptember 6. A szovjet csapatok a délnyugat-romániai Turnu Severinnél elérik a román–jugoszláv határt. Ezzel egy időben a jugoszláv népfelszabadító hadsereg egységei Višegradnál átkelnek a Drinán és Szerbia területére érnek.

1944. szeptember 6. Bulgáriában minden bebörtönzött amnesztiát kap.

1944. szeptember 7. Románia hadat üzen Magyarországnak.

1944. szeptember 7. Albániában ismét a német megszállókhöz hú Biçaku alakít kormányt.

1944. szeptember 7. Bulgáriában felosztatják a fasiszta és nemzetiszocialista mozgalmakat, újjáalakulnak a pártok.

1944. szeptember 8. A 3. Ukrán Front csapatai Dobrudzsában átlélik a román–bolgár határt és megindulnak Szófia felé. A bolgár hadsereg a kormányzat felhívására nem tanúsít ellenállást, a lakosság pedig több helyen felszabadítóként fogadja a szovjet csapatokat. Kelet-Szerbiában összeomlik a megszálló bolgár közigazgatás, a csapatokat kivonják. Bogdan Filov régenst lemondásra kényszerítik.

1944. szeptember 8. A jugoszláv népfelszabadító hadsereg macedóniai főparancsnoksága levélben szólítja fel az 5. bolgár hadsereget, hogy álljon át a jugoszláv hadsereghez, és együtt folytassák a harcot a német megszállók ellen. Egyúttal parancsba adja a bolgár hadsereg lefegyverzését.

1944. szeptember 8–9. éjjelén Szófiában a Hazafias Népfront (Otecsestven Front) szervezésében – az átálló katonatisztek segítségével – államcsínyre kerül sor, és megalakul (kibővül) a Népfront (kommunisták, baloldali földművesek, szociáldemokraták és a Zveno Politikai Kör tagjai) koalíciós kormánya, Kimon Georgiev (Zveno PK) vezetésével. Ebben a Bolgár Munkáspártnak (BMP) 4 képviselője van, a Bolgár Földműves Népi Szövetségnek (BFNSZ) 4, a Zvenónak 4, a Bolgár Munkás Szociáldemokrata Pártnak (BMSZDP) 2 és a független értelmiségieknek 2. A régenseket leváltják, új régenstanács alakul a kommunista Todor Pavlov és két független, Venelin Ganev és Cvjatko Bobosevszki vezetésével. Szeptember 10-én a bolgár minisztertanács határozatot hoz a Népi Milícia létrehozásáról.

1944. szeptember 12. A bolgár minisztertanács határozata alapján őrizetbe veszik az 1941. január 1. és 1944. szeptember 9. között hivatalt viselt összes minisztert, a 25. Nemzetgyűlés (OHC) azon képviselőit, akik támogatták a fenti időszak kormányainak politikáját, valamint azokat a katonai vezetőket, akik hozzájárultak a (harmadik) „nemzeti katasztrófához”. Georgi Dimitrov ajánlására Trajco Kosztovszki lesz az újjáalakuló kommunista párt főtitkára.

1944. szeptember 12. Moszkvában aláírják a román–szovjet fegyverszüneti egyezményt. Visszaállítják az 1940. június 28-i határokat (Besszarábia/Moldova és Észak-Bukovina a Szovjetunióhoz kerül), érvénytelenítik a második bécsi döntést, Romániának 300 millió dolláros jóvátételt kell fizetnie, el kell tartania a megszálló szovjet csapatokat, és csatlakoznia kell a szövetségesek további hadmozdulataihoz a tengelyhatalmak ellen. Románia 12 hadosztállyal vesz részt a németellenes háborúban. A román csapatok bevonulnak a magyar közigazgatás által már kiürített Sepsiszentgyörgyre.

1944. szeptember 12. II. Péter jugoszláv király a londoni rádióban elhangzott beszédében felhívja a délszláv állam lakosságát, hogy csatlakozzon a partizán-hadsereghez. Bejelenti, hogy elbocsátotta Mihailovićot.

1944. szeptember 13. A második dél-erdélyi támadás során a magyar és német csapatok elfoglalják Aradot. A városparancsnok felhívja Arad zsidó lakosait a sárga csillag viselésére, szeptember 22-én a szovjet–román erők visszafoglalják a várost. Közép-Erdélyben szeptember második felétől október 5-ig súlyos harcok folynak az ellentámadásba lendült román–szovjet és német–magyar csapatok között.

1944. szeptember 15. A szovjet hadsereg bevonul Szófiába.

1944. szeptember 21–28. Tito szovjet repülőgéppel, a britek tudomása nélkül Moszkvába utazik, ahol tárgyalásokat folytat Sztálinnal. Tito visszautasítja a népfrontos kormányzás elképzelését, de megállapodás születik a jugoszláv népfelszabadító hadseregnek adandó szovjet hadianyagról, illetve a szovjet–jugoszláv katonai együttműködésről Kelet-Szerbia felszabadítása során. (Ezt követően szovjet hadiszállítmányok egészen a háború végéig érkeznek Jugoszláviába, és a Szovjetunióban jugoszláv katonák kiképzése is folyik.) A szeptember 28-i szovjet–jugoszláv közös közleményben az áll, hogy a Vörös Hadsereg csapatai ideiglenesen Jugoszlávia területére lépnek. A polgári közigazgatás a népi bizottságok hatáskörébe kerül. Moszkvai tartózkodása idején, szeptember 25–27-én Tito tárgyal Georgi Dimitrovvval is, és megállapodnak a katonai együttműködésben. Terítékre kerül egy átfogóbb szövetség, esetleg a déli szláv nemzetek föderációjának lehetősége, valamint Macedónia kérdése is.

1944. szeptember 21. Albániában a kommunistaellenes erők utolsó kísérletet tesznek az összefogásra. A Nemzeti Front, a Törvényesség, valamint Biçaku követői tanácskozást tartanak Prezében, és nemzeti egységkormányt akarnak alakítani.

1944. szeptember 22. A Vörös Hadsereg alakulatai átkelnek a Dunán és Románia felől Jugoszlávia területére lépnek.

1944. szeptember 26. *Görög–görög–brit (a jobboldali EDESZ, a kommunista ELASZ és a britek közötti) szerződés születik a hadműveleti akciók összehangolásáról és a brit katonai irányításról, a kommunisták stratégiai engedményeket tesznek.*

1944. szeptember 26. Romániában közzéteszik a Nemzeti Demokrata Blokk helyébe lépő Nemzeti Demokrata Front (korabeli fordításban: Országos Demokrata Arcvonal) programtervezetét, amelyet a Romániai Kommunista Párt Központi Bizottsága

dolgozott ki. A Fronthoz csatlakozik a Szociáldemokrata Párt, a Petru Groza vezette Ekésfront és a Magyar Dolgozók Szövetsége (MADOSZ). Október 19-én a Nemzeti Parasztpárt és a Nemzeti Liberális Párt visszautasítják a programtervhez való csatlakozást.

1944. szeptember 26. A mindössze 25 ezer főre tehető angol expedíciós erők Casertában egyezményt kötnek az emigráns kormánnyal és annak katonai szervezetével, az EDESZ-szel. Ezzel végérvényesen eldőli, hogy partraszállás esetén az angolok kit támogatnak. Ronald Scobie tábornok, az expedíciós erők parancsnoka javasolja, hogy oszlassák fel az ELASZ-t és helyette egy egyesített nemzeti gárdát hozzanak létre angol főhatóság alatt. Az EAM az ELASZ – felosztását elkerülendő – beleegyezik az angol parancsnokság elfogadásába. Ez újabb hiba: a 130 ezer fős hadsereg angol engedély nélkül nem használhat fegyvert sem a németek, sem az EDESZ ellen, ha ezt teszi, akkor lázadónak minősül.

1944. szeptember 30. A bolgár minisztertanács törvényerejű határozatot hoz a háborús bűnösök népbíróság elé állításáról.

1944. szeptember vége – október Jugoszlávia megpróbálja megszerezni Pirini-Macedóniát. A Bolgár Munkáspárt vezetősége elfogadja a jugoszláv álláspontot a lakosság önrendelkezési jogáról.

1944. október 1. A német hatóságok átveszik a szerb területek igazgatását a Nedić-kormánytól.

1944. október 2. A Vörös Hadsereg csapatai átkelnek a Tiszán és benyomulnak a Bácskába.

1944. október 2. Albániában a német csapatok parancsot kapnak, hogy kezdjék meg az ország kiürítését.

1944. október 4. Beszünteti működését a németekhez hű szerbiai Nedić-kormány. Nedić és kormányának tagjai a németek utasítására 6-án elhagyják Belgrádot, és az ausztriai Kitzbühelbe menekülnek. (A britek majd 1946. január 1-jén adják át Nedićet a jugoszláv hatóságoknak.)

1944. október 4. Patrasznál partra szállnak ez első brit csapatok. 10-én elérik Korinthoszt.

1944. október 5. Az AVNOJ Elnöksége és Bulgária barátsági szerződést köt Craiovában. Megállapodnak abban is, hogy szovjet és bolgár csapatok is részt vesznek a Jugoszlávia felszabadításáért folyó küzdelemben, Bulgária pedig anyagilag is hozzájárul a harcok költségeihez (Tito–Terpesev-egyezmény). A megállapodás nagy jelentőséggel bír Bulgária számára, mert ez az első nemzetközi szerződés, amelyet az új, Hazafias Front-kormány köt.

1944. október 5. Az albán és a jugoszláv partizánvezetés megegyezik, hogy albán brigádok is harcolnak Koszovóban a megszállók ellen.

1944. október 8. A német hatóságok elrendelik a bácskai németek kitelepítését Németországba. Október folyamán körülbelül 100 ezer németet telepítenek ki a Bácskából, közel 100 ezret a Szerémségből és Szlavóniából, 1944 őszétől 1945 januárjáig pedig mintegy 120 ezret Horvátországból.

1944. október 8. Megkezdődnek a bolgár hadsereg hadműveletei a Hitler elleni koalíció oldalán; a bolgár hadsereg a 3. Ukrán Front irányítása alatt nyomul előre Niš, Szkopje és Velez irányában.

1944. október 8. A román hadsereg részt vesz a magyarországi hadműveletekben, beleértve Budapest ostromát is, később pedig Csehszlovákiában folytatja a németek elleni harcot. A szövetségesek oldalán május 12-ig összesen 260 napon át harcoltak a román csapatok, közel 170 ezer főt veszítve. A román katonák számos elismerésben részesültek a szovjet parancsnokság részéről, 1945. július 6-án pedig I. Mihály király megkapja az egyik legmagasabb szovjet kitüntetést, a „Győzelem” érdemrendet.

1944. október 9. Bulgáriában megjelenik az *Izgrev*, a Zveno Politikai Kör lapja.

1944. október 9–10. Churchill és Sztálin moszkvai tárgyalásain megtörténik a balkáni érdekszférák kijelölése. A megállapodás értelmében Jugoszláviában és Magyarországon 50-50%-ban érvényesülne a nyugati és a szovjet befolyás (ez később módosul), Görögországban 90-10%-ban a nyugati és a szovjet, Romániában 90-10%-ban a szovjet és a nyugati, Bulgáriában pedig 75-25%-ban a szovjet és a nyugati. London ugyanakkor ragaszkodik a bolgár csapatok azonnali kivonásához a Bulgária által megszállt égei-macedóniai és trákiai területekről (a brit égei-tengeri érdekek védelmében).

1944. október 11. A szovjet és román csapatok bevonulnak a kiürített Kolozsvárra, másnap pedig Nagyváradra. Október 25-én – Szatmárnémeti és Nagykaroly elfoglalásával – befejeződik Észak-Erdély visszaszerzése.

1944. október 13. Szófiában a jugoszláv hadsereg parancsnoksága és a bolgár vezérkar képviselői megállapodnak a németek ellen folytatott közös harc részleteiről. Az 1., 2. és 4. bolgár hadsereg jugoszláviai területeken részt vesz a hadműveletekben.

1944. október 13–14. A német csapatok különösebb harcok nélkül elhagyják Athént. 14-én a Manna-hadművelet során brit és EDESZ-egységek landolnak Görögországban a német erők kivonásával párhuzamosan. 16-án a britek bevonulnak Athénba, a görög főváros brit ellenőrzés alá kerül.

1944. október 14. A Bolgár Pravoszláv Egyház Szent Szinódusa levelet küld a miniszterelnöknek, amelyben kifejezi a Bolgár Pravoszláv Egyház jóindulatú érzéseit a Népfront politikája iránt.

1944. október 15. A tiranai német nagykövetség beszünteti munkáját, ezzel a németek által támogatott kormány elveszíti forrásait.

1944. október 16–17. Brassóban kétnapos országos értekezletet tart az újjáalakult Magyar Dolgozók Szövetsége, a szervezet nevét Romániai Magyar Népi Szövetségre változtatja. Az ideiglenes központi végrehajtó bizottságot Kurkó Gyárfás vezeti.

1944. október 17. A Bácskában, Bánságban és Baranyában bevezetik a katonai igazgatást, részben azzal a céllal, hogy biztosítsák a terület délszláv jellegét. A rendelkezést 1945. január 27-én törlik el, a civil hatóságok 1945. február közepéig mindenütt átveszik a közigazgatást.

1944. október 18. Hazaérkezik az emigrációból Athénba Georgiosz Papandreu „nemzeti egységkormányára”. Papandreu beszédet tart és összefogásra szólít fel.

1944. október 20. A jugoszláv és a szovjet csapatok felszabadítják Belgrádot. Az év végéig – a szovjet és bolgár haderő segítségével – Szerbia egész területe Tito ellenőrzése alá kerül.

1944. október 20–23. A közép-albániai Beratban megtartják az Albán Nemzeti Felszabadítási Mozgalom Antifasiszta Tanácsának második ülését. Megalakul Albánia Demokratikus Kormányára, Enver Hodzsát miniszterelnökké választják. Az antifasiszta tanács nyilatkozatot ad ki a demokratikus polgári szabadságjogok tiszteletben tartásáról (törvény előtti egyenlőség, nők és férfiak azonos jogai, a tulajdonjog tiszteletben tartása, vallásszabadság, egyenlő és titkos választások).

1944. október 23. – 1945. január vége A partizánok bácskai bevonulása után számos községben és városban magyarokat tartóztatnak le, sokakat internálnak, illetve kivégeznek (október 23. – november: Zsablya, Temerin, Újvidék, Bajmok, Csurog, Bezdán).

1944. október 26. Albániában beszünteti működését a régenstanács, illetve a szeptember 7-én kinevezett újabb Biçaku-kormány.

1944. október 28. Moszkvában megkötik a fegyverszünetet Bulgária és a szövetségesek között.

1944. október 29. *Nova Makedonija* címmel megjelenik a macedón felszabadító mozgalom első újságjának első száma.

1944. november 1. Újabb Tito–Šubašić-megállapodásra kerül sor. Ennek értelmében az AVNOJ a választásokig az ország törvényhozó testülete marad, egységes, az emigráns kormány néhány tagjával kiegészített kormány alakul, amely majd kiírja a választásokat. Az egyezmény megerősíti a föderalista berendezkedés elvét. Megállapodnak a demokratikus jogok, a vallás-, szólás- és gyülekezési szabadság, valamint a magántulajdonhoz való jog tiszteletben tartásáról (erről a kormány nyilatkozatot fog közzétenni). A király a választásokig nem utazik Jugoszláviába, jogait átruházza a régenstanácsra.

1944. november 3. *Az utolsó német csapatok is elhagyják Görögországot. Az országot az EAM, illetve az ELASZ erői ellenőrzik, a nagyobb városokban (Athén, Szaloniki, Patrasz) brit csapatok állomásoznak.*

1944. november 4. Romániában, miután a kommunista és szociáldemokrata miniszterek október 18-i lemondása kormányválsághoz vezetett, új kormány alakul, ismét Constantin Sănătescu tábornok vezetésével. A Front megszerzi a tárcák harmadát és a miniszterelnök-helyettesi posztot, a többi minisztériumon a Nemzeti Parasztpárt és a Nemzeti Liberális Párt osztozkodik.

1944. november 5. *Feloszlatják a PEEA-t és a Nemzeti Tanácsot.*

1944. november 9–12. Belgrádban 885 delegátus részvételével megalakul Szerbia Népfelszabadító Antifasiszta Gyűlése (ASNOS), a terület törvényhozó és végrehajtó szerve. Úgy határoz, hogy Szerbia a demokratikus, föderatív Jugoszlávia egyik egysége. A

gyűlésen azzal számolnak, hogy a Vajdaság Szerbia része lesz. 40 fős elnökséget választanak.

1944. november 9–12. Andrej Janurjevics Visinszkij szovjet külügyi népbiztos-helyettes Romániába érkezik, azzal a feladattal, hogy felügyelje a szovjet érdekek érvényesülését az országban.

1944. november 10–11. A BKP KB Politikai Irodája (Politbüro) megvitatja a Népfrent gazdaságpolitikáját. Elfogadja a gazdasági tevékenység tervezését és ellenőrzését; a magántulajdon ugyan megmarad, de előnyben részesítik a szövetkezeti és állami tulajdont.

1944. november 11. A romániai Szövetséges Ellenőrző Bizottság arra utasítja a bukaresti kormányt, hogy 48 órán belül vonja vissza Észak-Erdélyből – az 1940. augusztus 30-i határ mögé – a román közigazgatást és államapparátust. A következő négy hónapban a régióban működő szovjet katonai közigazgatást a döntően magyarokból és zsidókból álló Kommunista Párt és tömegszervezetek támogatják, a román ajkú lakosság ellenségesen vagy passzívan viselkedik. A szovjetek Románia zsarolására használják fel a terület sorsának lebegtetését.

1944. november 13. A Vajdaság Népfelszabadító Katonaszárműjének és Partizánegységeinek Főparancsnoksága engedélyezi, hogy létrehozzanak egy zászlóaljot, amelybe beléphetnek a magyar nemzetiségű önkéntesek (Petőfi zászlóalj). Ugyanezen a napon felszabadul Skopje, a macedón főváros, majd 19-én Vardar-Macedónia egész területe. A macedón csapatokat ezt követően Koszovóban és a szerémségi fronton vetik be.

1944. november 17. Többhetes harc után Tirana felszabadul a német megszállás alól.

1944. november 18. Az AVNOJ Elnökségének határozata elrendeli a jugoszláviai németek internálását, valamint az „ellenséges tulajdon” kisajátítását és állami kézbe vételét. A Vajdaságban 140 ezer németet internálnak 40 táborba. Egyúttal elrendelik a felnőtt, 16–50 év közötti magyar férfiak munkaszolgálatra való behívását is. November 20-án megkezdődik a magyarok internálása Szerbiában. Az internálásokkal egy időben megindul az ingó és ingatlan vagyonok kisajátítása is.

1944. november 21. Az AVNOJ törvényt ad ki arról, hogy „az ellenséges magántulajdon” (vagyis a Harmadik Birodalom és állampolgárainak, a népi németeknek, valamint a háborús bűnösöknek és segítőknek a vagyona) állami kézbe kerül. 119 ezer

parasztgazdaság földje, az ipar 49,5%-a (ezen belül a fémipar 91%-a, a vegyipar 74%-a, a faipar 51%-a) kerül állami kézbe. Az AVNOJ határozatot hoz a német lakosság állampolgári jogainak megvonásáról.

1944. november 22. Bulgáriában számos egyetemi tanárt (Bogdan Filov, Alekszandar Cankov, Mihail Arnaudov, Alekszandar Sztanisev stb.) népbíróság elé idéznek, katedrájukat elveszik.

1944. november 22. Megkezdődnek a tárgyalások az ELASZ és az EDESZ lefegyverzéséről. Az ellentétes elképzelések miatt megoldás nem születik, végül december 1-jén Scobie tábornok parancsba adja, hogy december 10-ével feloszlatja az ELASZ-t és az EDESZ-t, valamint a gerillacsapatokat.

1944. november 23. Beratban megtartják az Albán Kommunista Párt KB második ülészakát. A plénumon bírálják Hodzsát, de megmarad pozíciójában. A KB többsége a jugoszlávbarát irányzatot fogadja el. Velemir Stojnić hozzászólásában a szoros jugoszláv–albán kapcsolat fontosságáról, egy esetleges konföderáció létrehozásáról beszél. Emellett párton belüli egysége, fegyelmezettségre szólít fel.

1944. november 23. Az ASNOM döntése értelmében Skopjében megalapítják az Ohridi Kelemen Könyvtárat, a macedón nemzeti könyvtárat. A nemzeti kultúra létrehozása és fejlesztése céljából másnap megszervezik a nemzeti filharmóniát.

1944. november 24. A bolgár minisztertanács kiáltványt intéz a bolgár néphez, amelyben közli, hogy befejeződött Bulgária Németország elleni háborújának első szakasza. December elején létrehozzák az oroszok oldalán harcoló 1. bolgár hadsereget, elkezdődik a németellenes harc második (külföldön folytatott) szakasza.

1944. november 24. Megkezdzi működését a macedón nyelvészeti-filológiai bizottság, melynek feladata a macedón irodalmi nyelv, ábécé és helyesírás standardizálása. Tagjait az ASNOM Elnöksége jelöli ki. December 7-én a bizottság jelentését az ASNOM vitára bocsátja, ugyanakkor az Elnökség a javasolt ábécét ideiglenesen kötelezővé teszi az oktatásban.

1944. november 24–25. Edvard Kardelj és Ivan Šubašić jugoszláv politikusok Moszkvában, Sztálinnal és Molotovval a közös kormány megalakításáról tárgyalnak.

1944. november 29. Shkodránál elhagyják Albániát a német csapatok, az ország felszabadul.

1944. november Bulgária és Jugoszlávia egy délszláv föderáció létrehozásáról tárgyalnak. A jugoszláv elképzelés szerint Bulgária tagköztársaságként csatlakozna Jugoszláviához, a bolgár javaslat viszont Bulgária paritásos elven alapuló részvételéről szól.

1944. december 1. *Az EAM kilép a „nemzeti egység kormányából”, és elutasítja, hogy átadja a fegyvereit a még mindig le nem fegyverzett királyhű hadseregnek.*

1944. december 1. Georgi Dimitrov levelet intéz a Bolgár Munkáspárt odahaza tartózkodó vezetőjéhez, Trajcsó Kosztovhoz, amelyben kifejti a bolgár–jugoszláv viszonytal kapcsolatos elképzeléseit. Úgy véli: létre kell hozni a két ország föderációját. (Dimitrov novemberben Moszkvában tárgyalt több jugoszláv vezetővel, akik hajlandónak mutatkoztak a balkáni föderáció létrehozására.) A Bolgár Munkáspárt politikai bizottsága 5-i válaszában elvi egyetértését fejezi ki.

1944. december 2. Romániában szovjet és kommunista nyomásra lemondani kényszerül Constantin Sănătescu kormányfő. December 6-án új koalíciós kormány alakul Nicolae Rădescu tábornok vezetésével.

1944. december 3. *Megkezdődik az EAM által 2-án meghirdetett általános sztrájk Athénban, amelyen 200 ezer ember vesz részt. A tünetetőkbe a rendfenntartók beelölnek, ami 28 halálos áldozatot eredményez („véres vasárnap”).*

1944. december 4. *Papandreu lemond, de nem fogadják el lemondását.*

1944. december 5. *Scobie tábornok – akit Churchill bíz meg azzal, hogy tegyen rendet Athénban – egységei harcba keverednek az ELASZ-szal. Megkezdődik a „Dekemvriana”. Ezt követően az ELASZ az EDESZ-re és az athéni brit erőkre támad (Arisz Veluhiotisz Epiroszban támadja meg Zervasz erőit). December 12-ig jelentős mértékben visszaszorítják a brit erőket, amelyek csak három kisebb területet ellenőriznek, Pireusz és Athén egy része az EAM kezébe kerül, de a 15–16-i támadásnak sem sikerül a briteket a fővárosból kiszorítani.*

1944. december 7. Tito és Šubašić ismét találkozik. Kiegészítik a korábbi megállapodásokat: a jugoszláv kormányt a legkülönbözőbb nézetek képviselőiből állítják össze, valamint biztosítják a politikai pártok működését és indulását a választásokon.

1944. december 15. Albániában törvény hoznak az ipari vállalatok és hitelintézetek állami ellenőrzéséről.

1944. december 15. Megtartja alakuló ülését a Macedóniai Nők Antifasiszta Frontja.

1944. december 15. Romániában a liberálisok egy csoportja Gheorghe Tătărescu vezetésével kilép a Nemzeti Liberális Pártból, és saját liberális pártot alapít. Tătărescu megpróbál alkalmazkodni az új helyzethez és közeledni a Szovjetunióhoz.

1944. december 19. Romániában eltörlik a zsidóellenes rendelkezéseket.

1944. december 22–24. Edvard Kardelj és Moše Pijade Szófiában a jugoszláv–bolgár szerződésről, a két ország viszonyáról, közös katonai egységek létrehozásáról tárgyalnak. 25-én Valko Cservenkov és Venelin Ganev Belgrádba, Titóhoz utazik a tárgyalások folytatására.

1944. december 25–27. Karácsonykor Churchill és Eden külügyminiszter személyesen próbál közvetíteni Athénban, eredménytelenül. A harcok kiújulása után a britek és görög szövetségeseik januárban kiszorítják a kommunistákat a görög fővárosból és környékéről.

1944. december 28. Megkezdzi működését a Skopjei Rádió (a rendszeres műsor 1945. január 27-én indul).

1944. december 28–30. Az ASNOM második ülése. Létrehozzák a „nemzeti büszkeség megsértőit” (háborús bűnösöket) elítélő bíróságot.

1944. december 31. A britek nyomására lemond a görög miniszterelnök. Damaszkiosz érseket II. György régensnek nevezi ki.

1944. december – 1945. február Tömeges megmozdulások, felkelések törnek ki Koszovóban az albán lakosság körében az új jugoszláv igazgatás ellen.

1945 folyamán Bulgáriában létrehozzák az első átnevelő- és munkatáborokat. Ezek egyike a Zelen dol nevű (Blagoevgrad körzete).

1945. január 3. Albániában megszületik az Albán Nemzeti Bankról szóló törvény. Érvényteleníti a korábbi koncessziókat és részvényeket, megszűnik a kapcsolat az olasz SVEA-val. Létrehozzák az albán állam tulajdonában lévő jegybankot.

1945. január 3. *Damaszkinosz érsek-régens Nikolaosz Plasztirasz tábornokot nevezi ki miniszterelnöknek. – Az ELASZ újratekinti támadását Athénban, de 4–5. éjjelén kivonul a fővárosból.*

1945. január 4. Az albániai Hodzsa-kormány arra kéri a szövetségeseket, hogy ismerjék el.

1945. január 6. A Szövetséges (szovjet) Ellenőrző Bizottság utasítása értelmében megkezdődik a bánági és Szatmár környéki német származású polgári lakosság kényszermunkára való elszállítása a Szovjetunióba. Az intézkedés körülbelül 70 ezer embert érint.

1945. január 7. Vardar-Macedóniában 1200 bolgárt ölnek meg (az úgynevezett „véres karácsony”).

1945. január 9. Hivatalos jugoszláv kormánydelegáció Sztálinnal tárgyal Moszkvában. Ismertetik a jugoszláv–bolgár szövetségi államra vonatkozó jugoszláv elképzeléseket. Sztálin elutasítja azokat, azzal, hogy csak két egyenjogú részből álló föderációt tud elképzelni.

1945. január 10. Skopjében összeül az első Balkáni Ifjúsági Kongresszus. Jugoszláviából, Bulgáriából, Albániából, Görögországból érkeznek küldöttek.

1944. január 11. *Scobie tábornok és az ELASZ vezetősége fegyverszünetet köt. Kötelezik az ELASZ-t, hogy távozzon Közép-Görögországból, és tárgyaljon a görög kormánnyal.*

1945. január 12. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg főparancsnoka utasítása értelmében a főbelövésre ítélt személyek ellen csak a Legfőbb Hadbíróóság jóváhagyása után szabad végrehajtani az ítéletet.

1945. január 13. Törvényt hoznak Albániában az olasz és német tulajdonok kisajátításáról és állami felügyelet alá helyezéséről.

1945. január 16. Aláírják a szovjet–román egyezményt, amelyben rögzítik, hogy Románia háborús jóvátétel fejében évente milyen és mennyi árut szállít a Szovjetunióknak. Ugyanakkor a szovjet katonai hatóságok – nemcsak az egyezmény megkötéséig, hanem még azután is – nagy mennyiségű élelmiszert, fűtőanyagot, ruházatot rekvirálnak a román lakosságtól.

1945. január 20. Romániában rendelet szabályozza a szakszervezetek megszervezését, valamint a háborús bűnökért és az „ország katasztrófájáért” felelős személyek felelősségre vonását.

1945. január 21. **Ismét betöltik az I. Jozsif halála óta (1915) betöltetlen exarchai tisztelet Bulgáriában. Az új bolgár exarcha Sztefan szófiai metropolita, aki 1948-as internálásáig tölti be hivatalát.**

1945. január 23. A bácska–bánát–baranyai katonai parancsnokság rendeletére a bácskai Csurog egész lakosságát a járeki táborba hurcolják, azzal az indokkal, hogy a teljes felnőtt népesség részt vett az 1942-es véres eseményekben. Két nap múlva oda hurcolják Zsablya életben maradt lakosságát is.

1945. január 24. Sztálin és Molotov fogadják a jugoszláv és a bolgár kormány képviselőit. Sztálin rámutat, hogy az adott pillanatban a közös ellenség elleni harcra kell szövetkezniük (kölcsönös segítségnyújtási szerződés). A két ország közötti kapcsolatok alakulásának következő fázisában kerülhet sor a föderáció létrehozására, de nem oly módon, hogy Bulgária belép a jugoszláv föderációba. Macedóniának autonómiát kell kapnia, akár mint a föderáció harmadik alkotórészének.

1945. január 26. **A bolgár minisztertanács elfogadja a néphatalom védelméről szóló törvényerejű rendeletet, amely szerint a fasiszta szervezetek létrehozása, államcsíny-kísérletek és mindenféle, a Népfront hatalmát veszélyeztető tevékenység halállal büntetendő.**

Dimitrov a jugoszláv–bolgár szerződés végső szövegéről tárgyal Moszkvában Visinszkij külügyminiszter-helyettessel. Megegyeznek, hogy el kell utasítani a jugoszláv álláspontot, amely szerint Bulgária tagköztársaságként lépne be a jugoszláv föderációba.

1945. január 30. II. Karađorđević Péter jugoszláv király az uralkodói jogokat a régenstanácsra testálja mindaddig, amíg a szabadon választott alkotmányozó nemzetgyűlés nem dönt az államformáról.

1945. január 31. Megalapítják a Macedón Nemzeti Színházat, az első macedónul játszó hivatásos színházat. A következő évben jön létre a skopjei Drámai Színház, majd 1949-ben az Ifjúsági Színház.

Az albánok illegális szervezetet hoznak létre Macedóniában. Céljuk Koszovó és Macedónia albánlakta részeinek elszakítása Jugoszláviától, majd idővel Nagy-Albánia létrehozása.

1945. január A bolgár oktatásügyi minisztérium körlevele megszünteti a hitoktatást az általános iskolákban (igaz, fakultatív tantárgyként tanítható), a gimnáziumokban és a tanár- és tanítóképző főiskolákon.

1945. február 1. Bulgáriában a népbíróság ítéletet mond a régensek, miniszterek, cári tanácsosok, képviselők és katonatisztek fölött, 2730 embert ítélnék halálra. A három régens mellett halálos ítéletet hoznak a Filov-kormányok és a Bozsilov-kormány összes minisztere, valamint a Bagrjanov-kormány négy minisztere esetében, továbbá 47 tábornokra továbbá 67 képviselőre szabnak ki halálos ítéletet.

1945. február 3. Az AVNOJ Elnöksége érvényteleníti a megszálló, valamint a megszállókkal együttműködő hatóságok 1941. április 6. után hozott rendelkezéseit, beleértve a tulajdonviszonyokra vonatkozókat is.

1945. február 4. – február 11. Jaltai konferencia. A szövetségesek legmagasabb szintű vezetői (Franklin D. Roosevel, Winston Churchill és Joszif Sztálin) a háború utáni európai rendről tárgyalnak. Megállapodnak Németország szétzúzásában (feltétel nélküli megadás), valamint hogy a háború után Németország és Berlin három megszállási zónára oszlik. A jaltai nyilatkozat kimondja: „A három kormány együttesen támogatni fogja bármely felszabadított európai államnak vagy a tengely volt európai csatlós államainak népet abban, hogy megteremtse a belső béke feltételeit; hogy a lakosság összes demokratikus elemeit széles körűen képviselő ideiglenes kormányhatalmat létesítsen, amely köteles minél előbb szabad választások útján a nép akaratának megfelelő kormányt alakítani; hogy elősegítsék ilyen választások megtartását mindenütt, ahol ez szükségesnek mutatkozik.”

1945. február 6. Romániában rendelet jelenik meg az állampolgári és politikai jogegyenlőségről „fajra, nemzetiségre, nyelvre vagy vallásra” való tekintet nélkül. A nacionalista és fajgyűlölő megnyilvánulásokat büntetik.

1945. február 8. Katonai igazgatást vezetnek be Koszovóban (1945. júniusig tart).

1945. február 11. A szövetséges hatalmak vezetőinek jaltai konferenciája (február 4–11.) jóváhagyja és támogatja a Tito vezette Jugoszláv Nemzeti Felszabadító Bizottság (NKOJ) és Ivan Šubašić kormánya közötti egyezményeket a hatalom megosztásáról és az új állam szervezeti felépítéséről. Ezenkívül úgy rendelkeznek, hogy a törvényhozó népképviselői szervet, az AVNOJ-t ki kell egészíteni az utolsó országgyűlés nem kompromittálódott tagjaival, valamint az AVNOJ által hozott törvényeket megerősítésre

majd az alkotmányozó nemzetgyűlés elé kell terjeszteni. A konferencián a nagyhatalmak elutasítják a jugoszláv–bolgár föderáció létrehozásának gondolatát.

1945. február 12. Tíznapos tárgyalás után a januári fegyverszünetet követően békét kötnek a harcoló felek (varkizai béke). A béke értelmében az ELASZ két héten belül átadja a fegyvereit, leszereli egységeit. A kommunista pártot és az EAM-ot legális politikai erőnek ismerik el, egy éven belül választásokat tartanak, illetve népszavazást a monarchia kérdésében. A békét Nagy-Britannia garantálja. A kormány rövid időn belül megszünteti a rendkívüli állapotot. (London 1945–1946 folyamán a kommunista befolyás terjedését megakadályozandó a helyzet normalizálódását támogatja, de saját nehézségei miatt egyre kevésbé tud közvetlenül beavatkozni a görögországi fejleményekbe.)

1945. február 15. Az ASNOM Elnökségének határozata alapján létrehozzák a második macedón nyelvészeti bizottságot.

1945. február 16. A jugoszláv királyi kormány tagjai Ivan Šubašić vezetésével Belgrádba érkeznek.

1945. február 19. – március 6. Romániában kormányválság bontakozik ki, miután a Rădescu miniszterelnök által február 19-én menesztett kommunista belügyi államtitkár-helyettes nem hajlandó elfogadni a leváltását. A kommunisták által irányított Országos Demokrata Arcvonal február 24-én a kormány lemondását követelő tömegtüntetést szervez Bukarestben, amely provokációk miatt zavargásba torkollik. Nicolae Rădescu még aznap lemond. A 27-én ismét Romániába érkező Andrej Visinszkij szovjet külügyminiszter-helyettes nyomást gyakorol I. Mihály királyra egy, a kommunisták által ellenőrzött kormány kinevezése érdekében, érvelését Erdély hovatarozásának lebegtetésével támasztja alá. A válság Petru Groza kinevezésével oldódik meg (március 6.).

1945. február 20. Aláírják a jugoszláv–albán kölcsönös segítségnyújtási szerződést.

1945. február 22. A konstantinápolyi patriarkátus által a Bolgár Pravoszláv Egyházra 1872-ben kimondott skizmát visszavonják, a pátriárka elismeri a bolgár egyház autokefál mivoltát.

1945. február 22–24. Harold Alexander tábornagy, a szövetséges csapatok földközi-tengeri főparancsnoka Belgrádban többször tárgyal Titóval a jugoszláv hadsereggel folytatandó együttműködésről. Tito igényt tart isztriai területekre, valamint ausztriai megszállási zónára. A tárgyalások során Alexander hangsúlyozza: nincs felhatalmazása

tárgyalni az országhatárok megváltoztatásáról, és ragaszkodik az 1939-es határok mentén kialakított demarkációs vonalhoz. Erről szóbeli megállapodás születik.

1945. február 23. Romániában a Nemzeti Parasztpártból kiválik egy csoport, és csatlakozik az Országos Demokrata Arcvonal kormányprogramjához.

1945. február 28. Romániában Andrej Visinszkij szovjet külügyminiszter-helyettes február 27-i ultimátuma hatására, amelyben Erdély hovatartozását lebegtetve Népfrent-kormány megalakítását követeli, illetve a kommunisták által szervezett megmozdulás nyomására lemond a Rădescu-kormány.

1945. március 1. A különböző partizánegységekből (Népfelszabadító Hadsereg, NOV, Jugoszláv Partizán Egységek, POJ) létrejön az egységes irányítású, központosított Jugoszláv Hadsereg.

1945. március 4–5. Skopjében tartják a pirini-macedóniai egyházi kongresszust. A 300 képviselő mellett megjelennek az ASNOM Elnökségének képviselői. Határozatot hoznak, hogy helyreállítják az ohridi érsekség önállóságát, amely a macedón pravoszláv egyház alapját képezi. A szerb klérus tiltakozik.

1945. március 6. I. Mihály román király kinevezi Petru Grozát miniszterelnöknek. Groza kormányában a 32 miniszter és államtitkár közül 17 Országos Demokrata Arcvonal-tag. A kormány tagjai többek között: Gheorghe Tătărescu (miniszterelnök-helyettes és külügyminiszter), Constantin Vasiliu-Rășcanu tábornok (hadügyminiszter), Teohari Georgescu (belügyminiszter). Petru Groza kérését teljesítve Sztálin március 9-én engedélyt ad a román közigazgatás fokozatos kiterjesztésére az 1944 novembere óta szovjet katonai igazgatás alatt álló Észak-Erdély területére, ami a következő napokban meg is történik. Az eseményt március 13-án Kolozsvárott ünnepli meg az uralkodó, Petru Groza és Visinszkij társaságában.

1945. március 6–19. **A Bolgár Néphadsereg Dráva menti hadműveletekben vesz részt Magyarországon.**

1945. március 7. A két nappal korábban feloszlott korábbi kormányok helyett Tito elnökletével megalakul a Demokratikus Föderatív Jugoszlávia ideiglenes kormánya. A tárcák pártonkénti megoszlása: JKP 9, pártonkívüli 8, Horvát Parasztpárt 4, Önálló Demokrata Párt 3, Jugoszláv Párt 2, Demokrata Párt 2, Republikánus Párt 1, Parasztpárt 1. A fontosabb tárcák a JKP kezébe kerülnek. A befolyásosabb polgári politikusok közül Ivan Šubašić (Horvát Parasztpárt) külügyminiszteri, Milan Grol (Demokrata Párt) első

miniszterelnök-helyettesi, Juraj Šutej (Horvát Parasztpárt) tárcanélküli miniszteri tiszteletölt be.

1945. március 9. Az új jugoszláv kormány deklarációt bocsát ki, amelyben leszögezi, hogy tevékenységét az AVNOJ II. kongresszusán elfogadott döntések alapján folytatja, emellett kiáll a demokratikus szabadságjogok biztosítása mellett. Igény tart olyan délszláv területekre északnyugaton, amelyek az első világháború után kerültek Olaszországhoz.

1945. március 14. Bulgária kereskedelmi egyezményt köt a Szovjetunióval.

1945. március 17. A jugoszláv belügyminiszter döntése értelmében a telepések visszatérhetnek a vajdasági tulajdonaikba.

1945. március 21. A JKP KB Politikai Bizottsága rendkívüli ülést tart Macedónia ügyében. Miha Marinko személyében különmegbízottat küldenek Macedóniába, mert az ottani helyzet aggodalomra ad okot, mivel a „szeparatizmus és autonomizmus” a legfőbb vezetés köreit is elérte.

1945. március 22. Albániában különleges adót vetnek ki a kereskedőkre és iparosokra az állítólagos hadiprofitra. (Ennek nyomán súlyos, megrendítő erejű csapás éri az albán középosztályt.)

1945. március 23. Romániában közzéteszik a „földbirtok rendezéséről” szóló törvényt. A földreform értelmében kisajátítanak minden 50 hektárnál nagyobb kiterjedésű földbirtokot (ez összesen 155 823 volt földbirtokost érintett), összesen közel 1,5 millió hektárt), amit több mint 900 ezer család között osztanak szét. El kell kobozni a „távollévők” mezőgazdasági ingatlanait és ingóságait. A törvény értelmében elkobozzák a német kisebbség földbirtokait, és hasonlóan járnak a román állampolgársággal nem rendelkező magyar nemzetiségű lakosok is.

1945. március 24. Megállapodás születik, hogy az ENSZ Segélyezési és Újjáépítési Hivatala (UNRRA) segítséget nyújt Jugoszlávia számára. Jugoszlávia az évek során körülbelül 416 millió USA-dollár segélyben részesül.

1945. március 30. Romániában a Petru Groza-féle kormányzat hozzálát a „közélet megtisztításához” – a nagyarányú elbocsátási hullám az egész évben tart, és elsősorban a hadsereget, a rendőrséget, a csendőrséget és a bírói testületet érinti.

1945. március Brit katonai misszió érkezik Albániába.

1945. április 4. Romániában a *Hivatalos Közlöny* közzéteszi az állampolgársági törvényt. Az 1. szakasz csak azoknak ismeri el az állampolgárságát, akik 1940. augusztus 30-án állandó lakhellyel és állampolgársággal rendelkeztek Románia területén.

1945. április 4. Skopjében megjelenik a *Flaka e Vlazerimit* (A testvériség lángja), az első albán nyelvű újság.

1945. április 5. Jugoszláviában valutareformra kerül sor. Betiltják a megszálló országok pénzeinek használatát, az ország pénzneme a dinár. Meghatározzák a dinár aranyértékét.

1945. április 5. Romániában megjelenik a CASBI 3822. sz. végrehajtási utasítása. Ez bevezeti a „vélelmezett ellenség” fogalmát, amely azokra a magyar nemzetiségű román állampolgárokra vonatkozik, akik 1944. szeptember 12-én a trianoni Magyarországon vagy Észak-Erdélyben tartózkodtak. A CASBI-gondnokság alá helyezett összes magyar vagyon mintegy 200 millió dollárra becsülhető.

1945. április 5–6. A JKP VII. vajdasági konferenciája határozatot hoz, miszerint az autonóm Vajdaság Szerbia része. 6-án a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság is hasonló szellemű döntést hoz: a Vajdaság a föderatív Szerbia autonóm része, a Vajdaság nemzeteinek és nemzetiségeinek biztosítják az alapvető jogokat. Az AVNOJ harmadik ülészakán megerősítik a döntést.

1945. április 5–11. Tito és Šubašić külügyminiszter Moszkvába utaznak, ahol április 11-én húsz évre szóló szovjet–jugoszláv kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötnek (ezt 13-án egy kereskedelmi szerződéssel is kiegészítik). 12-én a Kremlben találkozik Sztálin, Tito és Dimitrov, és a bolgár–jugoszláv kapcsolatokról tárgyalnak. A Szovjetunió elutasítja Jugoszlávia Bulgáriával szembeni hegemón törekvéseit.

1945. április 7–9. A szerbiai ASNOS ülésén egyhangúlag tudomásul veszik a Koszovó-Metohijai Népfelszabadító Bizottság határozatát, miszerint Koszovó nemzetei a baráti föderatív Szerbiában kívánnak élni, és a területet a föderatív Szerbia részének tekintik. A vajdasági képviselők is kinyilatkoztatják a Vajdaság csatlakozását a föderatív Szerbiához.

1945. április 13. A bolgár minisztertanács törvényerejű rendeletet bocsát ki a termelőszövetkezetek megalakításáról.

1945. április 14–16. Az ASNOM harmadik ülése. Szétválasztják a törvényhozó és végrehajtó hatalmat, megválasztják a macedón (tagköztársasági) kormányt (elnöke Lazar

Koliševski), az ASNOM nemzetgyűléssé alakul. 16-án az új kormány nyilatkozatot ad ki programjáról.

1945. április 15. Tito bejelenti Jugoszlávia igényét Triesztre és az Isztriai-félszigetre.

1945. április 28. Jugoszlávia (elsőként) elismeri az Enver Hodzsa-kormányt, és május 1-jén felveszi a diplomáciai kapcsolatokat Albániával.

1945. április 18. Az EAM szocialista képviselői új pártot alapítanak, ELD/AZKE, Népi Demokratikus Szövetség/Görög Szocialista Pártot.

1945. április A nyugat-bulgáriai Küsztendil vidékén fegyveres csoport jön létre (az úgynevezett gorjáni) a Népfront elleni harc céljával. A csapatot 1945 őszén verik szét.

1945. április–május Jugoszláviában az AVNOJ regionális tanácsai köztársasági parlamentekké alakulnak, és kinevezik a helyi kormányokat, amelyeket csak Népfront-tagok alkotnak.

1945. május 1–2. A jugoszláv hadsereg a nyugati szövetségesek megérkezése előtt elfoglalja Triesztet (1-jén), valamint az Isztriai-félszigetet és Görzöt, és bevonul a horvátok és szlovének lakta területre. Ezzel megszegik a Tito és Alexander tábornagy, a földközi-tengeri szövetséges erők főparancsnoka között 1945 februárjában kötött megállapodást. Megkezdődik a diplomáciai konfliktus a város és a terület hovatartozását illetően (trieszti válság).

1945. május 3. A (harmadik) nyelvészeti bizottság állásfoglalása nyomán kihirdetik az első (hivatalos, egységesített) macedón ábécét, amely 31 betűből áll. A *Nova Makedonija* című lapot május 5-től az új ábécével nyomtatják.

1945. május 6. Vladko Maček Ausztriába távozik.

1945. május 6–13. Kolozsvárott megrendezik a Magyar Népi Szövetség első kongresszusát.

1945. május 8. A partizáncsapatok beveszik Zágrábot. William Duthie Morgan tábornok Belgrádba utazik, hogy emlékeztesse Titót az Alexanderrel februárban kötött megállapodásra (Észak-Olaszország és Ausztria a szövetségesek ellenőrzése alá kerül, ezekről a területekről ki kell vonni a jugoszláv csapatokat, biztosítani kell a szabad és békés hajózást az Adriai-tengeren).

1945. május 8. Román–szovjet kereskedelmi egyezmények születnek román–szovjet vegyes vállalatok („szovrom”-ok) létrehozásáról. Az első ilyen vállalatok júliusban alakulnak meg.

1945. május 9. Alexander Löhr német tábornok aláírja a Jugoszlávia területén lévő csapatok feltétel nélküli kapitulációját.

1945. május 11–13. A jugoszláv csapatok Délkelet-Boszniában a Sutjeska folyónál döntő vereséget mérnek Draža Mihailović csetnik csapataira. Tízezer csetniket megölnek.

1945. május 12. Az USA és Nagy-Britannia jegyzékben közli Jugoszláviával, hogy Triesztnak a békekonferencia döntéséig szövetséges ellenőrzés alatt kell maradnia. A jegyzék nyomán született megegyezésben Jugoszlávia vállalja, hogy csapatait egy hónapon belül kivonja a városból és környékéről.

1945. május 14–22. Romániában lefolytatják a háborús bűnösök elleni első pereket, május 30 és június 4. között pedig „fasiszta propagandával” vádolt újságírókat vonnak felelősségre.

1945. május 15. Jugoszlávia egész területe felszabadul az idegen megszállás alól, de a több százezres helyi fegyveres erők – csetnikek, usztasák, albán felkelők – felszámolása még évekig elhúzódik. A Vörös Hadsereg a hónap folyamán elhagyja Jugoszláviát. A menekülő horvát és szlovén katonák május közepén Bleiburnál elérik az osztrák határt, és megadják magukat (15-én). Ám a szövetségesek között érvényben lévő megállapodás alapján a britek átadják a hadifoglyokat a jugoszláv egységeknek. A partizánok Bleiburg közelében, Kočevski Rog mellett, valamint a maribori úton néhány nap alatt több tízezer főt végeznek ki, tízezreket pedig táborokba internálnak.

1945. május 17. Albániában hatályon kívül helyezik az olasz, illetve német megszállás idején hozott törvényeket. Törvényt hoznak az igazságszolgáltatási rendszer kialakításáról (bírószágok felállítása).

1945. május 21. Amerikai és brit csapatok vonulnak be Trieszt jugoszlávok által megszállt részére.

1945. május 24. Az AVNOJ Elnöksége törvényeket hoz a megszállás alatt szerzett vagyon, valamint a megszállók vagyonának kisajátításáról (a népi tulajdon védelméről)

szóló törvény). A törvény végrehajtása során 1945 végére az ipar 55%-a állami kézbe került (ezen belül a bányászat 70%-a, a vegyipar 74%-a, a fekete kohászat 90%-a).

1945. május 25. A jugoszláv csapatok, amelyek május közepe óta megszállva tartják Dél-Karintiát és Klagenfurtot, a nyugati szövetségesek követelésére kivonulnak ezekről a területekről. Tito az Atlanti Chartára hivatkozva követeli, hogy Karintia szlovének által lakott területeit csatolják Jugoszláviához.

1945. május 25. Persona non gratának nyilvánítják, és kiutasítják Albániából a Vatikán képviselőjét, Leone Nigrist (később sem térhet vissza).

1945. május Enver Hodzsa megpróbálja rávenni az albán katolikus érsekeket, hogy hozzák létre a Vatikántól független albán katolikus egyházat. Gaspër Taçi shkodrai és Vinçenc Prennushi durrësi érsek ezt elutasítja. Ezt követően még ugyanebben a hónapban bezárják a katolikus óvodákat, az egyházi népiskolákban a tanítókat állami oktatókkal váltják fel.

1945. június 1. Bulgáriában törvényerejű rendeletet adnak ki a fasizmus ellen harcolók és családjaik támogatásáról.

1945. június 2. A nyelvészeti és helyesírási bizottság elfogadja a macedón ábécét és helyesírást. A művelődési minisztérium 7-én határozatban hirdeti ki a döntést, és kötelezővé teszi az ábécét és helyesírást.

1945. június 4. Tito találkozik Alojzije Stepinac érsekkel, és megpróbálja rábeszélni, hogy a horvát katolikus egyház szakadjon el a Vatikántól. Stepinac elveti a javaslatot.

1945. június 9. Miután az USA és Nagy-Britannia ultimátumban követelte, hogy Jugoszlávia vonja ki csapatait Triesztből, Belgrádban a három kormány képviselői megállapodást kötnek. Az AVNOJ Elnöksége konfiskációs törvényt fogad el, amelynek értelmében kárpótlás nélkül kisajátítják az elítélt emberek tulajdonát.

1945. június 12. A jugoszláv hadsereg a demarkációs vonalig (Morgan-vonal) visszavonja csapatait Trieszt térségében.

1945. június 12. Bulgáriában Nikola Petkov leváltja az agrárszocialisták vezetőségét, mert az nem hajlandó a kommunistákkal való együttműködésre. Titkárnak Alekszandar Obbort választják meg, aki hajlandó együttműködni.

1945. június 13. Kolozsvári beszédében Lucrețiu Pătrășcanu kommunista igazságügyminiszter támadást intéz az új román államba „beilleszkedni nem akaró” magyar kisebbség ellen. Kiállása népszerűvé teszi a román értelmiség körében, de visszatetszést kelt az RKP-ban.

1945. június 15. **Bulgáriában a törvényerejű rendeletet bocsátanak ki a nemzetgyűlés tagjainak megválasztásáról. Szavazhat minden 19 évesnél idősebb állampolgár, beleértve a nőket és a katonákat is, választható minden 23 évesnél idősebb személy. A választásokat augusztus 26-ra hirdetik ki, de végül november 18-án tartják meg.**

1945. június 20. Az úgynevezett duinói szerződés ideiglenesen meghúzza Trieszt térségében a demarkációs vonalat. A területet ideiglenesen két részre osztják: az „A-zóna” (a tulajdonképpeni város) a nyugati szövetségesek, a „B-zóna” (Koper és a terület déli része) pedig a jugoszláv haderő igazgatása alá kerül.

1945. július 9–10. A koszovó-metohijai területi népfelszabadító bizottság prizreni ülésén határozatot fogad el a föderatív Szerbiához való csatlakozásról, valamint elutasítja a bujani konferencia korábbi döntését (Koszovó csatlakozását Albániához). 32 képviselőt delegálnak a szerbiai parlamentbe.

1945. július 14. Albániában törvényt alkotnak arról, hogy a kereskedők és kézművesek hozzanak létre szövetkezeteket.

1945. július 15. – augusztus 2. Potsdami konferencia. A szövetséges nagyhatalmak vezetőinek konferenciáján a fő kérdés Németország (megerősítik Németország teljes megszállását, meghatározták a megszállási övezeteket), de megvitatják a Bulgária, Jugoszlávia, Görögország és Románia jövőjével kapcsolatos elképzeléseiket. Sztálin a nyugati partnerek tudomására hozza, elvárja a „népi demokráciák” elismerését. A nyugatiak a jaltai nyilatkozatban megfogalmazott szabad választások fontosságára hívják fel a figyelmet. Sztálin viszont kijelenti: a Szovjetunió nem engedheti meg, hogy bármelyik szabadon választott kormány szovjetellenes legyen.

1945. július 30–31. A vajdasági tartományi népfelszabadító gyűlés határozatot hoz, hogy az autonóm Vajdaság a föderatív Szerbia része.

1945. augusztus 1. Az UNPRA, az ENSZ Segélyezési és Újjáépítési Hivatala szerződést köt Albániával segélyszállítmányokról.

1945. augusztus 3. Az AVNOJ Elnöksége törvényt fogad el az egykori (1919–1941 közötti) telepések tulajdonáról Macedóniában és Koszovóban.

1945. augusztus 5–7. Megtartják a jugoszláviai Népfrent első kongresszusát. A Népfrent – önmeghatározása szerint – összenemzeti antifasiszta mozgalom, tagjai lehetnek pártok vagy szervezetek, amelyek megőrzik önállóságukat. A Népfrent a népfelszabadító harc eredményeit kívánja megvédeni – így többek között a már létrejött néphatalmi intézményeket –, támogatja a köztársasági államformát. A mozgalom elnökévé Titót választják. Döntenek az ország föderalizálásáról, hat tagköztársaság és Szerbián belül két autonóm terület (Vajdaság, Koszovó) kialakításáról.

1945. augusztus 5–9. Megtartják az Albán Népfrent első kongresszusát (a korábbi nemzeti felszabadítási front átalakítása).

1945. augusztus 6. A Szovjetunió helyreállítja diplomáciai kapcsolatait Romániával, amivel a Nagy-Britannia és az Amerikai Egyesült Államok által el nem ismert Groza-kormány nemzetközi helyzetét erősíti.

1945. augusztus 7–26. Az AVNOJ harmadik ülészakán ideiglenes parlamentté alakul. A 270 AVNOJ-képviselő mellé 39 régi képviselőt hívnak be, 82 főt kooptálnak (hat nem kommunista párt 69 delegáltját és 13 párton kívüli közéleti személyiséget).

1945. augusztus 14. Helyreállítják a diplomáciai kapcsolatokat Bulgária és a Szovjetunió között.

1945. augusztus 18. Milan Grol jugoszláv miniszterelnök-helyettes (Demokrata Párt) tiltakozásul a demokratikus polgári jogok korlátozása miatt lemond miniszterelnök-helyettesi pozíciójáról.

1945. augusztus 19. A nagyhatalmak potsdami nyilatkozata alapján (amely szerint a békeszerződéseket elismert, demokratikus kormányokkal kell megkötni) I. Mihály román király lemondásra szólítja fel Petru Groza miniszterelnököt. Groza azonban – maga mögött tudva a Szovjetuniót – nem hajlandó távozni. A Népfrent-kormány hivatalban maradása elleni tiltakozásul az uralkodó minden kapcsolatot megszakít a kormánnyal, s közel fél éven át egyetlen rendeletet vagy törvényt sem ír alá („királyi sztrájk”). Szeptember 4 és 13. között román kormányküldöttség utazik Moszkvába, hogy konzultáljon a politikai válságról.

1945. augusztus 23. Jugoszláviában elfogadják a földreformról és a kolonizációról szóló törvényt. A 45 hektár fölötti területeket államosítják. A gazdák tulajdonában lévő földterület maximumát 45 hektárban állapítják meg (20–35 hektár, ha bér munkában művelik meg). Kisajátítják a vallási közösségek 10 hektár fölötti, valamint a bankok és részvénytársaságok földjét. A földreform hatálya alá 1 566 000 hektárnyi földterület esik, az egyházi földek 85%-a kerül állami kézbe. Az agrárreform során földnélküliek (köribelül 70 ezer fő és 66 ezer telepes, családjával) földet kapnak, átlagosan 3 hektárt. Közel 350 ezer ember költözik új lakhelyre, a szegényebb vidékekről zömmel a Vajdaságba.

1945. augusztus 25. Jugoszláviában elfogadják a nép és állam ellen elkövetett bűntettekről szóló törvényt. A törvény lehetővé teszi a hazaárulók és kollaboránsok vagyonának kisajátítását. A törvény gyakorlatilag az ipar államosításának jogi alapjait teremti meg.

1945. augusztus 29. Albániában törvényt hoznak az agrárreformról. Kárpótlás nélkül kisajátítják azokat a földeket, amelyeket nem a birtokosuk művel meg. A gazdák maximum 40 hektárnyi földet (ebből 10 hektár erdő) birtokolhatnak. A földnélküliek 5 hektár birtokhoz juthatnak. Később, 1946 júniusában tovább csökkentik a földbirtok-maximumot. A reform során körülbelül 173 ezer hektárt idegenítenek el, és 70 ezer család jut földhöz.

1945. augusztus 29. A bolgár kommunisták, Valko Cservenkov, Trajcsó Kosztov, Vaszil Kolarov és Georgi Dimitrov Moszkvában tárgyalnak Sztálinnal a polgári pártok erősödése miatti helyzetről. Sztálin azt tanácsolja, hogy legalizálják az ellenzéki pártokat, mert az ország szovjetizálásának látszólag demokratikusan, parlamentáris keretek között kell megtörténnie.

1945. augusztus 31. Bulgáriában a győzelem napjának nyilvánítják szeptember 9-ét.

1945. szeptember 1. A szerb parlament törvényt hoz a Vajdaság Autonóm Tartomány és a Koszovó-Metohija Autonóm Körzet jogállásáról.

1945. szeptember 21. *Damaszkinosz érsek, görög régens angliai útja során ígéretet kap, hogy a stabilitás érdekében Görögország katonai és gazdasági segélyben részesül.*

1945. szeptember 6. A francia külügyminisztérium európai osztálya belső feljegyzést készít *A Magyarország és Románia közötti határról* címmel, amelyben „az erdélyi fennsík Romániához csatolását és a Bánát román szuverenitás alatt tartását, valamint a

magyar Alföld keleti része Magyarországnak való visszaadását” javasolja. A francia diplomácia a béketárgyalásokon ezt a tervezetet nem terjeszti elő.

1945. szeptember 7. A bolgár kormány döntést hoz az ellenzéki pártok legalizálásáról. Önálló pártok: a Nikola Petkov-féle Bolgár Fölműves Népi Szövetség, a BSZDP (egyesített) Koszta Lulcsev titkárral, illetve Nikola Musanov és Alekszandar Girginov Demokrata Pártja.

1945. szeptember 8. Jugoszláviában rendeletet adnak ki arról, hogy a népfelszabadító háborúban katonaként részt vett személyek átlagosan 4,7 hektár földet kaphatnak családjukkal a Vajdaságban.

1945. szeptember 9. Román–csehszlovák kereskedelmi egyezményt írnak alá.

1945. szeptember 10. Emigrációban élő délszláv politikusok (Slobodan Jovanović, Većeslav Vilder) a nagyhatalmak külügyminisztereinek londoni konferenciájához intézett memorandumokban kérik, hogy ítéljék el a JKP önkényes politikáját, a polgári pártok nélkül folytatott kormányzását.

1945. szeptember 11. – október 2. Megtartják a potsdami konferencia határozata alapján létrehozott Külügyminiszterek Tanácsa első értekezletét a brit, francia, kínai, szovjet és amerikai külügyminiszter részvételével. A fő téma az Olaszországgal, Magyarországgal, Romániával, Bulgáriával és Finnországgal kidolgozandó békeszerződések ügye. Ezekről azonban nem születik megegyezés.

1945. szeptember 17. A jugoszláv kormány jegyzéket intéz a londoni külügyminiszteri konferenciához, amelyben igényt támaszt a szlovén partvidékre, Triesztre, Isztriára, Fiumére, Zárára és a dalmát szigetekre.

1945. szeptember 20. Alojzije Stepinac zágrábi érsek pásztorlevelet bocsát ki, amelyben fellép a materialista szemlélet ellen, valamint kifejezi, hogy az egyház nem mondhat le a szabad sajtójáról, iskolái és karitatív szervezetei fenntartásáról, a szabad szervezkedésről és az iskolai vallásoktatásról (valamennyi iskolatípusban). Jugoszláviában a Demokrata Párt bejelenti, hogy bojkottálja az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat, és nem hajlandó a kommunista befolyás alatt álló Népfrent listáján indulni.

1945. szeptember 21. Bulgáriában a Radikális Párt (RP, Sztojan Koszturkov) elfogadja a Népfrent programját, és belép a koalícióba. A párt egy része azonban kiválik, és ellenzékbe vonul Egyesült Radikális Párt néven.

1945. szeptember 29–30. Azzal a céllal, hogy a horvátországi szerbek politikai képviselőivé váljon, összeül a horvátországi szerbek első (és egyúttal utolsó) kongresszusa.

1945. október 8. Jugoszláviában benyújtja lemondását az egykori londoni emigráns kormány két tagja, Ivan Šubašić külügyminiszter (Horvát Parasztpárt) és Juraj Šutej tárca nélküli miniszter (Horvát Parasztpárt).

1945. október 16. Bulgáriában az ellenzéki pártok (a Nikola Petkov vezette BFNSZ, az egyesült BMSZDP, a DP és az RP) visszalépnek a választásoktól.

1945. október 16–21. Bukarestben megtartják a Román Kommunista Párt első országos konferenciáját. A nevet módosító párt (*Romániai* helyett *Román Kommunista Párt* lesz) élére Gheorghe Gheorghiu-Dej választják. Az RKP ebben az időben 253 ezer fős tagsággal rendelkezik, a magyarok aránya ekkor még közel 15 százalékos (1947-ben 12%-ra csökken).

1945. október 20. Jugoszláviában első és utolsó ízben megjelenik a *Narodni Glas*, a háború előtti legjelentősebb horvát párt, a Horvát Parasztpárt lapja. További megjelenését lehetetlenné teszik.

1945. október 27. Jugoszláviában törvény születik a paraszti adósságok végleges eltörléséről.

1945. november 4. Georgi Dimitrov 22 év emigráció után visszatér Bulgáriába.

1945. november 8. Bukarestben a királyi palota előtt összecsapásra kerül sor a történelmi pártok hívei és a kommunisták között. A király névnapja alkalmából az uralkodó mellett (és a Groza-kormány ellen) tüntető tömeget kommunista aktivisták támadják meg, a belügyminisztériumból pedig tüzet nyitnak rájuk. Az erőszakos cselekedetek 11 áldozatot követelnek, majd tömeges letartóztatásokra kerül sor a jobboldali pártok tagságának köréből.

1945. november 10. A Szovjetunió helyreállítja diplomáciai kapcsolatait Albániával. Nagy-Britannia, a Szovjetunió és az USA elismerik az albán kormányt.

1945. november 11. Jugoszláviában alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat tartanak. A kétkamarás alkotmányozó nemzetgyűlést a Szövetségi Tanács és a Nemzetek

Tanácsa alkotja. Az általános, titkos, közvetlen választásokon a jogosultak 88,7%-a vesz részt. (Korábban 200 ezer embertől – háborús tevékenységükre hivatkozva – megvonták a szavazati jogot.) Az egyedül listát állító, Tito vezette Népfront a szavazatok 90,8, illetve 88,7%-át szerzi meg. A választások előtt a Népfronton kívüli pártok – így például a Demokrata Párt, a Radikális Párt, a Szocialista Párt – a demokratikus feltételek hiányára hivatkozva arra szólították fel támogatóikat, hogy üres szavazólapot adjanak le.

1945. november 18. Bulgáriában megtartják a 26. nemzetgyűlési választásokat. 84%-os részvétel mellett a Népfront 88%-ot ér el (3 millió voks).

1945. november 29. Jugoszláviában az alkotmányozó nemzetgyűlés II. Karađorđević Péter királyt trónfosztottnak nyilvánítja, az ország államformáját népköztársaságnak deklarálja. A délszláv állam új hivatalos elnevezése Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság.

1945. december 1. Az alkotmányozó nemzetgyűlés vita nélkül megerősíti az AVNOJ által a II. kongresszus után hozott törvényeket.

1945. december 2. Albániában alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat tartanak. A szavazók 93,1%-a a Népfront (FDSH) jelöltjeit támogatja.

1945. december 7. Albánia és Bulgária felveszik a diplomáciai kapcsolatokat.

1945. december 15–26. Moszkvában konferenciára kerül sor a szovjet, az amerikai és a brit külügyminiszter részvételével a világháború utáni helyzetről. Megállapodnak, hogy előkészítik a békeszerződést Olaszországgal, Romániával, Bulgáriával és Magyarországgal.

A nyugati nagyhatalmak elismerik a Groza-kormányt és a romániai status quót, azzal a feltétellel, ha beveszik a kabinetbe a Nemzeti Parasztpárt és a Nemzeti Liberális Párt egy-egy képviselőjét és szabad választásokat tartanak. (December 31-én szovjet–amerikai–brit bizottság érkezik Bukarestbe a megállapodás életbe léptetésére.)

Bulgária esetében a Szovjetunió feladata lesz, hogy „baráti tanácsot adjon” azzal kapcsolatban, hogy kívánatos-e, hogy a Hazafias Front kormányába két olyan személy is bekerüljön, aki olyan pártot képvisel, amely nem tagja a Hazafias Frontnak.

1945. december 22. Az Amerikai Egyesült Államok hivatalosan elismeri Jugoszláviát, ugyanakkor kijelenti, hogy ez nem jelenti a Tito-rendszer politikájának támogatását.

1945. december 28. Az agrártörvények nyomán megindul a telepések első csoportja Macedóniából a Vajdaságba. 1948-ig 1678 család, 10 352 fő települt át, főképpen a Bánátba (1538 család), és kisebb mértékben a Bácskába és a Szerémségbe.

A MAGYAR–BOLGÁR TÖRTÉNÉSZ VEGYES BIZOTTSÁG KIADVÁNYAI

ИЗДАНИЯ НА БЪЛГАРО–УНГАРСКАТА ИСТОРИЧЕСКА КОМИСИЯ

10.

Bagdi Róbert, Balogh Ádám, Bíró László, Csaplár-Degovics Krisztián,
Demeter Gábor, Juhász József, Penka Peykovska, Zahorán Csaba

BALKÁN-KRONOLÓGIA
III.

Válság és háború, 1919–1945

Felelős szerkesztő / lektorálta: Hornyák Árpád és Penka Peykovska

Készült a Kapitális Kft. debreceni nyomdájában 2022-ben.

Kiadja a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete és
az Institut za Istoricheski Izsledvaniya – Balgarska Akademiya na Naukite, Szófia.

Felelős kiadó: Balogh Balázs főigazgató, Molnár Antal igazgató